

\$5.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחודש תשרי תשפ"ד

חלק שני

ערב חג הסוכות – כ"ט תשרי

יו"ל על ידי

בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

מהדורת קאבאטשניק

לזכות
הרה"ת ר' **מנחם מענדל** זוגתו מרת **מלכה** שיחיו
ובניהם: **אברהם וארי' זאב** שיחיו
קאבאטשניק

להצלחה רבה ומופלגה בכל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו שיחיו

לזכות
הרה"ח ר' **יונה מרדכי** זוגתו מרת **דבורה לאה** שיחיו
ובניהם ובנותיהם: **יהושע העשיל, מאטיל רחל, אהרן אליעזר,**
שטערנא שרה ותמרה שיחיו
איידעלקאפף

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לזכות
הרה"ח ר' **משה זאב** זוגתו מרת **רבקה**
תחיו (ולשנת הצלחה – לרגל יום
הולדתה בי"ד תשרי)
ובתם **שרה גאלדא** תחיו (ולשנת
הצלחה – לרגל יום הולדתה בכ"ה
תשרי)

שיחיו **באלינסקי**

לזכות
הרבנים שליט"א העוסקים להורות
דבר הוי' זו הלכה בכל שעות היום
והלילה במכון Asktherav.
שיבורכו הם וב"ב בכל מילי דמיטב
מנפש ועד בשר

לזכות
הרה"ת ר' **יהודה ליב** שי'
ולזכות זוגתו מרת **חנה** שתחיו
ובניהם ובנותיהם
רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן,
מאריאשא ומרים מושקא שיחיו
מרזוב

לזכות
הרה"ח הרה"ת הרב **צבי הירש** שי'
בן גיטל לאה לרגל יום הולדתו
כ"ג תשרי – "שמחת תורה"
"לשנת הצלחה"
ולזכות זוגתו **טויבא בת שבע**
בת הינדא תחיו ומשפחתם שיחיו
להצלחה בכל ובשורות טובות
תמיד כל הימים

לזכות
הבחור התמים **משה צבי** שיחיו
לרגל היכנסו לעול מצות
י"א תשרי תשפ"ד
שיגדל להיות חי"ל
חסיד ירא-שמים ולמזן

ולזכות אחיו: **מנחם מענדל,**
שמואל ויוסף

ואחותיו: **חנה רבקה, חי' מושקא**
ומנוחה **רחל** שיחיו

והוריו: הרה"ת ר' **לוי יצחק**
זוגתו **שרה פעסל**
שיחיו **סטאליק**

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י הבד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה
הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

לרשימת ההפצה של ה"לוח יומי" בקהילות אנ"ש ברחבי ארה"ב
לחץ על Copies & Orders באתר www.daytodayguide.com

צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com
ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר
www.daytodayguide.com

משרד הבד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתרא דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחו של המד"א וחבר הבד"צ הרב ברוין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים

לחודש תשרי ה'תשפ"ד

חלק שני

ערב חג הסוכות - כ"ט תשרי

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ

הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעזור ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו' - שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו - ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתור ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות - מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאז"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו - לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

תוכן ומפתח

- ז כמה פרטי דינים בקשר לבניית הסוכה
הסכך / רצפה / גוי סוכה / מבצע סוכה
- יב כמה פרטי דינים בקשר לרכישת ד' מינים
- יג יום ועש"ק, י"ד תשרי, ערב חג הסוכות
עירוב חצרות
- טז הכנת הלולב
- יז הכנת הסוכה
- יח ליל שבת קודש, ליל א' דחג הסוכות
דין טבלא י ישיבה בסוכה
- כז יום שבת קודש, יום א' דחג הסוכות
- לג מוצאי שבת קודש, ליל ב' דחג הסוכות
- לו יום ראשון, ב' דחג הסוכות
נטילת לולב / תפילת שחרית / סעודת יום־טוב / מוצאי יום טוב
- מב חול המועד
סוכה ניידת / שמירת הד' מינים
- מו יום שני, י"ז תשרי, א' דחול המועד
- מו יום שלישי, ח"י תשרי, ב' דחול המועד
- מו יום רביעי, י"ט תשרי, ג' דחול המועד
- מו יום חמישי, כ' תשרי, ד' דחול המועד
- מו ליל ששי, כ"א תשרי, ה' דחול המועד – ליל הושענא רבה
- נ יום ועש"ק, כ"א תשרי, יום הושענא רבה
- נז ליל שבת קודש, כ"ב תשרי, ליל שמיני עצרת
- סה יום שבת קודש, כ"ב תשרי, יום שמיני עצרת
- ע מוצאי שב"ק, כ"ג תשרי, ליל שמחת תורה
- עה יום ראשון, כ"ג תשרי, יום שמחת תורה
- פ יום שני, כ"ד תשרי, אסרו חג
- פב יום רביעי, כ"ו תשרי
- פב יום חמישי, כ"ז תשרי
- פב יום ועש"ק פרשת בראשית, כ"ח תשרי
- פב שבת קודש, כ"ט תשרי, שבת בראשית, שבת מברכים חשון
- ק דיני שכחה וטעות – טבלא

פתח דבר

על-פי בקשת רבים, מגישים אנו – מטעם הבר"צ – קיצור עיקרי הלכות ומנהגים לחודש תשרי הבעל"ט השכיחים ונוגעים למעשה, במתכונת של לוח יום-יומי.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך אדה"ז. מטה אפרים. ספר המנהגים חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

כל הלכה הזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוטו.

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת באתרא דרב", הכוונה לאתר AskTheRav.com בפיקוח הרב ברוין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' א'סא יש לכתוב 1061), ואז בעזר"ת תמצא את מבוקשך. עזר בעריכה הרה"ח הרב מנחם מענדל שי' ראטנברג.

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"¹, מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה האמיתית והשלמה תיכף ומיד ממש², שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד

1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתנאי (אגה"ק סכ"ו – קמ"ג), שלמות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות טבולות לעת"ל – היינו בתחא"מ דוקא. ואכ"מ). וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עידו"ב בכ"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג ס"ע"ה. ולהעיר, שמש"ה"ק שם בדין תק"ש סכ"מ מלוקט ש"ב ב"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצוות הבית לחתוני"ט (חזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים ג, א) שדיני נגעים ואהלות יקרין בעוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מהרש"א שם. בנייהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאיירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלימות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתחא"מ, וכמובן מל"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 576 ובהערות 9–108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שנו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"נ ר"ל שהל' שבת ונדה לא נו' בתנאי שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נט"י בזה"ז בכדי שיהיו רגילים לאכול בטהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז ס' קנח ס"א). וראה גם ב"ח יו"ד סוס"י קפג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קנג שגם בתקופה ראשונה דימוה"מ ל"ש טומאת נדה"מ, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 59. ור"ל). וראה זה פלא, בס' שערי צדק גע' (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס"ש ועיברו רה"ט ויהיו קצת מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטהרה וכו'.

[הנה, בתנאי שם (קמה, ב) שהנגלות יהיו גלוים ויוזעים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה ואי"צ לעסוק בהם. ומשמעות הדברים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פי' בלקוטי ביאורים (קארף). וכ"מ גם בסה"ש תנש"א (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהגיש תיבת "לעסוק".] וכ"ה להדיא בר"ד משיחת ש"פ צו אחר תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחר תשמ"ח.

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקובז שידעו הדברי התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי ב' ז', ת"ח א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בסה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשערי האמונה פ"ג בארוכה. וצע"ק שבכ"מ מבוואר להדיא ע"ד לימוד הגולה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד אחר תשמ"ח תשמ"ח) כ"ח חשון תשנ"ב. וכ"ה בכמה מאמרי ד"ח – ד"ה והמשכילים אהירו תש"כ. הבאים יורש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתנאי שם רק "גופי התורה הנגלית" (וכמ"ש לפנ"ז בתנאי שם, ש"יהי גם עיקר עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמייהם הנסתרים"). ועד"ז הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה וה' ביום ההוא תש"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים סח, ד. חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע' עדר) במעלת לימוד הנפלאות תורה מתוך גליא תורה, בבחי' "ותלמודו בידו", ששא"כ הירעים המסתעפים, וכן שקו"ש ופלפולא דאורייתא, לאפשר לה בגללה דתורה (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 240. ולהעיר מד"ה הנה ישיכל עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר גם מסה"ש תש"נ ע' 357. וצ"ע בסה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), ששקו"ש בתושבנ"פ יבטל לעת"ל. ובפעטות י"ל, שהכוונה שם לעמל ויגיעה ("במחשכים הושיבני") לברר ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. ועד"ה הנת' בסה"ש שם ע' 510 – ראה בב"ז קובץ העו"ב לך וחי"ש תש"ה. ועצ"ע, שבשערי האמונה שם מפורש שמישיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע). וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב.

ועוד כתב באו"א בתנאי שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים (ערב רב) לפרטי הלכות איסור וטומאה יותר מישואל שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכא' לפי ב' ז', עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע.

2) ובס' שערים מצויינים בהלכה עמ"ס זוחים (מכת"י אאמ"ר, ובתוספת נופך מאחמ"ר הרה"ר הרמ"ז שליט"א) בפתחה, האריך מאד בגיגול החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמורות טהורות (קיש, קטו) על מארז"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרין לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם). דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן:

"מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך. . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**]³."

"מוסיפים גם בהתשוּקה והגעגועים להגאולה. . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכיו"ב"⁴.

"דער אויבערשטער בעט זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובתינו כו' כמצות רצונך"⁵.

* * *

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת-מה – ולא לחכות לרגע האחרון⁶.

כמה פרטי דינים בקשר לבניית הסוכה

אף שמעיקר הדין יכול לאכול בסוכתו של חבירו, מה טוב שישתדלו שתהא לכל אחד סוכה משלו⁷. ומפני מצב הפרנסה הדחוק דרום בני ישראל – נהגו בכמה מקומות שיש סוכה אחת לכמה וכמה משפחות.

מיקום הסוכה: אין לעשות סוכה בקרקע של חבירו שלא מדעתו וכן בקרקע של רבים כגון ברחוב העיר וכיוצא בו מקום שהרבים עוברים שם. וכן במקום שסוכתו גורמת לנזקי שכנים כגון שמאפיל על חלונות חבירו [ויש שכתבו ללמד זכות על המקילים לעשות סוכות בקרקע של רשות הרבים בכמה אופנים (ראה בהערה⁸), וכמובן – שגם להמקילים, זהו רק בתנאי שאינו מפריע לעוברים

(3) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

(4) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות ה'תש"נ כרך ב ע' 485.

(5) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

(6) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", חוה"מ פסח תשע"ח.

(7) דמכיון שתשבבו כעין תדורו, צריך להיות לכל אחד סוכה בפני עצמו, בדוגמת מה שכל השנה דר בדירה שלו. ובפרט שגם עשייתו הסוכה היא מצוה [שמברכין עליה שהחיינו, אלא שנפטרט בשהחיינו שבקידוש], ומצוה בו יותר מבשלוחו.

ולהעיר (נוסף להנעתק לעיל ובפנים מלקו"ש וכו') שיש שפי' בדעת הראשונים (ס' הפרדס לרש"י ס' קפז וס' האורה סצ"ו. ועוד) שמדינא צ"ל סוכה לכאן-א – ראה ב"פ"ל ח"ג סתרכ"ה סק"א. ס' בית השואבה ס"א. כה"ח סתרכ"ה סק"ז. אולם, אין הכרח גמור להעמיס כוונה זו בדבריהם. אבל להעיר מדעת הגאונים (שבה"ל סדר חגה"ס שם"ז. ר"ץ גיאות הל' סוכה. שע"ת ס"ט. ועוד) שאא"פ לצאת יד"ח (לגמרי) בסוכת ביהכ"ז. ואכ"מ.

(8) כשקיבלו – או יכולים לקבל – רשות משר העיר (כיון שעיקר הטעם משום גוים שאינם מוחלים), בשטח המצומצם שלפני ביתו שחייב משום דינא דמלכותא בעניני ניקיון וכו'. ועוד ועיקר, כדלקמן, באופן שאינו מפריע לבני רה"ד והוא בצדק רה"ד.

ושבים (ואינו סותם כל דרך הרבים)). עבר ועשה שם סוכה אין לברך עליה.

כל סוכה שאינו יכול לאכול ולשתות ולטייל ולישן בה בנחת בלא שום צער אינה נקראת דירה כלל. עשה סוכה במקום שידוע לו שיצטער אחר כך, כגון שעשה ברחוב⁹ שאי אפשר לו לישן שם בנחת מחמת מורא הגנבים והליסטים הרי זו סוכה פסולה, ואינו יוצא בה אפילו באכילה, אבל מי שאינו מתיירא לנפשו לישן שם בלילה אע"פ שמתירא שלא יגנבו כלי תשמישו שבסוכה הרי זו כשרה¹⁰.

(9) ולכתחלה אין לעשות ברחוב, כמו שנתבאר.

(10) וכן הוא גם במקום ובאופן שבלא"ה פטור משינה בסוכה (כמקומות הקרים או מטעם אחר עד"ז – ראה לקמן ע"ד מנהג חב"ד בזה), ראה לבוש סתר"מ ס"ב. ודברי הלבוש הועתקו להלכה במג"א סתר"מ סק"ז, ובשו"ע אדה"ש שם. ומכלל דהכי ס"ל, וכבמ"ג דלקמן. (אבל ראה הגהות יא"פ למג"א סק"ו דלקמן. בכור"י סק"א וסק"ב. אלא, שגם בדעת היא"פ צ"ע אי מיירי רק במקומות קרים או גם בשאר אופנים שפטור משינה. אבל בכור"י מוכח דבכל גוויי מיירי. וכ"ה בשו"ת אבנ"ז דלקמן).

[ושקו"ט במה שגוף עשיית הסוכה במקומות הקרים אינו בכלל סוכה שאינה ראוי לשינה – ראה בל' ס' האגודה סוכה פ"ב ס"ח (כט, א). מג"א סתר"מ סק"ו. הגהות לבוש שם. פמ"ג בא"א סק"ו. וראה מחה"ש שם, בכור"י סק"י (וצ"ע שסותר למש"כ בכור"י דלעיל). חי"א כלל קמז סי"ט. ערוה"ש סי"ט. שו"ת זר"א דלקמן. אבנ"ז או"ח סת"פ. ועוד. וראה בכע"ז מג"א סתר"מ סק"ח (לענין סוכה שא"ד לישן עם אשתו. ומינה, שבאופן שראוי מצ"ע לית לן בה. וכן פי' בערוה"ש שם ס"ד בכונתו, עיי"ה. ועצ"ב בהגדרת הענין. וילה"ע מזה במש"כ בשע"ת סתר"מ סק"א בסוכה קטנה של ב' שותפין שכ"א ישן בלילה אחר. וראה גם שו"ת שו"מ רביעאה ח"ב סכ"ט. ולכא"נ ל' כששהסוכה ראוי לשינה אלא שאינו נוח לו ומתבייש לישון (כבסוכות ציבוריים וכדו') לית לן בה, שהרי ראוי לשינה בעצם. ועוד איכא בגוה, שבמקום צורך, אף גם הוא ה' ישן (וכנראה במוחש שיושנים בכע"ז במטוס). ודוק בל' המרדכי "שאינו יכול לעשות בה כל צרכיו וכו' בלא צער" ובל' הרמ"א "שאא"פ לו לעשות אחד מהם בסוכה". אבל בשו"ע אדה"ז הל' "שאינו יכול וכו' בנחת בלא שום צער". (וגם הרי"א נקט תרווייהו "שמצטער בשינה או שאא"פ וכו'"). ט"ז שם סק"ט. וראה הנסמך בקובץ העוב"ב חנה"ש תשע"ה.

ודוק לפתח ההגהת המקילה ע"פ דעת שו"ת חכם צבי (או"ח סצ"ד) ודעמי' החולקים על פס"ד זה, וס"ל שאצ"ל ראוי לשינה, שהרי הדבר נפתח בדברי הראשונים כמלאכים (וראה גם גהש"ס סוכה יא, א. שו"ת בית הלוי ח"ג סנ"ג סק"ב. אבנ"ז או"ח סתע"ט"פ. ולהעיר מתור"ד סוכה יא, א), והז"ע עכ"פ ספק ביטול מ"ע דארוייתא, וחשש ברכה לבטלה. ועוד ועיקר, דאנן בתר אדה"ז גריירן.

אמנם, דעת הפמ"ג שם שבמקום שא"א בע"א מותר. וכ"ה באגודה שם. וראה גם שו"ת שמן רוקח תלתיא סק"ד (והוועתק גם בהגהות מער"ק לשו"ע סתר"מ ס"ב. אבל בכור"י שם שזה דוחק). [וכ"ה גם כשגוף השינה בסוכה איזה שתהי' מצערתו (כבמנהג חב"ד)]. אלא, עד"ז אינו מתאים תמיד במציאות. ועיקר, שפשוט נכונות הפמ"ג דמיירי רק במקומות הקרים שבאמת ל"ש לעשות באו"א, וגם בזה צ"ל ראוי לשינה לולא הצינה, משא"כ בנדון שיכול לעשות סוכה אחרת במק"א או לאכול בסוכה אחרת. וק"ל. וילה"ע מזה בנוגע לסוכות שנעשו במצבי סכ"ג, בזמן גזירות השמד היל"ת. וכן בנוגע לסוכות המתקפלות להולכי דרכים (נוסף להשקו"ט בגדר פטור הולכי דרכים בכלל) באופן דל"ש כלל לעשות באו"א. וילע"ע.

ויש שכתבו להתיי באופן שאחריהם לא איכפת להו' לישן – ראה שו"ת זר"א ח"א סצ"א, והו"ד בשע"ת סתר"מ סק"ז. בית שערים או"ח סל"ו. אר"צ או"ח סצ"ח. משג"ב בשעה"צ סקמ"א. וראה שו"ת תשוה"נ ח"ב סש"ו סק"ה. אבל בשו"ת הרמ"א סכ"ט משמע שלא כדבריהם, ושגם אם רק הוא מתיירא לישון אינה כשירה לאכילה. והעתיקו דבריו בנוגע להפכו – כשהוא אינו מתיירא – המג"א סתר"מ סק"ז ודה"ז שם ס"ו, כבפנים. וכ"ה להלכה בפמ"ג סתר"מ במ"ז סק"ה ובנה"ש סק"ב, והב"ד בשעה"צ שם. וכן משמע קצת מיד המג"א סתר"מ שם, דלא מתיי שראוי לשינה למי שאינו נשוי (דבהכי עסיק גם בשו"ת זר"א שם). וכ"מ בפמ"ג שו"ת זר"א שם, ומ"מ הגמ"י סוכה פ"ו ורמ"א סתר"מ ס"ב, דקאי בהמשך דין מצטער שתלוי בכא"א בעצמו, עיי"ה בלשונם. והוכחת השעה"צ מעובדא דרב אחא בר אדא (סוכה כו, א) [נכרך קדמו בשו"ת זר"א שם] – יל"ד בקל, ראה רש"י סוכה פ"ב ס"ב. ושו"ר עד"ז בשו"ת דברי שלום מזרחי או"ח ח"ה סל"ג. וראה במילואים שם ע' תע ואילך.

אלא, שבכ"מ כתבו להתיי ביש לו סוכה אחרת לשינה (מקו"ח שם ס"ד. בכור"י סק"ג. וכ"כ בשו"ת חכ"צ שם. אלא, שמדבריו מוכח שהבין דעת החולקים עליו לפסול כנה"ג. וכ"ז השואל בשו"ת מים רבים סנ"ג). אמנם, לאו דוקא עד"ז שייך בכל האופנים במציאות (ונוסף לזה, ד"ז שנוי במחלוקת – ראה שו"ת מים רבים סנ"ד. זר"א שם בסר"ד).

והארכנו מזה בדרשה לש"ש תש"פ. ונת' שמשמעות דורשין ב'ד' הראשונים ובשו"ע אדה"ז, שאי"ז מצד חפציא דהסוכה שאינה בגדר סוכה כנה"ג (וכ"מ במלחמות סוכה ג, ו). ולהעיר גם במיהגר"א סתר"מ ס"ד), אלא מצד דין ישיבת סוכה (ועיקר ד"ז נה"ו בהמשך דיני מצטער, ולא בזמן עשיית הסוכה). שבכה"ג אי"ז בכלל עושה סוכתו קבע (וראה ע"ז ב"ש) ובאופן שמת"ז אבנ"ז שם (אלא שר"ל שבמקום צינה א"צ שתהי' ראוי לשינה מה"ט. ויל"ד). וראה גם ערוה"ש שם). והיינו, שבמצות ישיבה בסוכה ב' פרטים: הישיבה בפועל, ועשיית סוכתו קבע (וברמב"ם סוכה פ"ו ה"ה וה"ו חילקם לתרתי בבי. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סתר"מ ס"א וס"ד) (ואכ"מ כעת).

ואת"ל הכי, י"ל שגם כשלא נעשה באופן הנ"ל יכול לברך. [והוא כענין של' האוונים (ראה שבה"ל ששמ"ז. שע"ת סת"ט. ועוד) בנוגע לסוכת ביב"ג. וש"ר עד"ז בהערת המהדיר למחז"ו מהדו' גולדשמיט סוכה סלה"ה הע' 6. וכן מצאתי לכמה חוברי חיבור שדרכו עד"ז. ויובן עפ"י ההידור שעל כאו"א לעשות סוכה בעצמו (ראה בהערות הקודמות) והיינו מצד חובת עשייתו סוכתו קבע. וזהו גם גדר ההידור שלא לעשות חוץ לסוכה, לאשווי לסוכתו גדר בית דירה. וראה גם קובץ מורי' תשרי תשע"ז ע' רי ואילך. ובמק"א כתבנו כע"ז בההיתר לפנות בעת הגשמים, שזה גופא מגדרי מצות הישיבה. ולאידך, מנהג להחמיר לאכול בסוכה בה בעת הגשמים (משא"כ בטיול בסוכה) כיון שלא נפק גדר דירה וישיבה. ואכ"מ. ולהעיר, שיתורה מוז מצינו דעת רי"ו (תולדות אדם וחווה נכ"ח ח"ב) שמברך בעת הגשמים כנשים המברכות על מעשהזמ"ג].

ומה"ט ד"ז תליא רק במקום עשיית סוכה מתחילה, משא"כ בגולד הצער אח"כ. ומובן ג"כ מש"כ בשו"ת הרמ"א שם, והב"ד במג"א ובשו"ע אדה"ז, שמ"מ א"צ שתהא ראוי לכלי תשמישו. וא"ש גם שבא"פ בע"א לית לן בה. ומ"מ, איכתי יש מקום לקיים ולכלכל הש"י דל"מ אפי' כשנעשה ב' סוכות. ולפענ"ד כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מינה. ואכ"מ [עו"ז].

אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד, אבל אם היא עשויה גם לדירה דהיינו לדור בה בקביעות ולא להסתופף בצלה בלבד, או שעשויה גם לאוצר, או שאר תשמיש שצריך לעשותו במקום צנוע, או שהיא עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר, כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית¹¹.

הדפנות

בוניס הדפנות לפני הסכך¹².

נהגו עכשיו לעשות מחיצות שלימות כי אין הכל בקיאות בדין המחיצות. ומנהגו לעשות ארבע דפנות¹³.

אין נכון לעשות הדפנות [ואפילו מחיצה אחת] מיריעות, אפילו קשרן [כי לפעמים מתנדנדות

(11) וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' יתקעה, בנוגע סוכות העשויות למצוה.
 (12) וביעבר – יש לנענע הסכך קצת. אבל אם כבר נכנס החג יש לסמוך על המקילים (ראה מג"א סת"ר"ה סק"ד. ברכ"י סק"ב. ערוה"ש ס"ה. וכ"מ קצת בחי' הצ"צ (שבסו"ס פס"ד ח"ג כו, ג. במהדר"ח – בחי' עהש"ס ח"ב) סוכה רפ"א, עיי"ש).
 ועוד להעיר, שלכמה דעות בב' דפנות סגי (כ"מ בט"ז שם. וכ"ה בחי' הצ"צ שם. וראה שד"ח סוכה ס"ב סק"ב. וש"נ. ובפ"ג במ"ז שם סק"ה ר"ל להכשיר במחיצה א' לחוד. אבל עיי"ש בחי' הצ"צ).
 ובדפנות שזוות ברוח (ראה להלן) יש להקל אף כשלא עשה מחיצות קנים או חבלים ("מחיצות לבד") לפני הסיכוך, שד"כ יש עכ"פ טפח אחד שאינו מתנדנד, וסגי בטפח דופן שנעשה לפני הסיכוך (וא"צ דוקא טפח סמוך לסכך. ואכ"מ).
 (13) במענה לשאלה במקור המנהג (וכן בהחדוש שבמנהגנו): בהקדמה, שמנהג ישראל לא להקפיד במחיצה שלימה בדופן רביעי. וכ"ה בסה"מ תר"ץ דלקמן.
 והנה ברמ"א סת"ר"ל ס"ה שנהגו לעשות מחיצות שלימות (ובלקו"ש ח"ב ע' 417 וכן בספר המנהגים ע' 65 בנוגע למנהגו לעשות ד' דפנות מציינן להג"ל – ראה להלן).

והנה, בל' הרמ"א אפ"ל שהכוונה שלא ע"י לבד וצוה"פ. וכ"כ במשנ"ב שם סק"ח. וגם, בד"מ הביא בשם הכלבו, לפי שאין הכל בקיאות בדין פרוץ כעומד. אבל בכללו לפניו סמ"א איתא. וכן בהגהות ר"פ על הסמ"ק סצ"ג מוכח שהכוונה שאין בקיאות בדין ב' כהלכתו ושלישית טפח.

והנה, במהר"ל הל' סוכות כ' ונהגים לעשות ד' מחיצות כתיקונן ואף אם ד' בב' וטפח. אלא שמיד בהמשך לזה כ' שמונת לעשות מחיצות ע"י לבד. וממילא מטמנת שהמנהג בא להחמיר שלא לסמוך על לבד. וצ"ל, שאין לעשות פרוץ מרובה ע"י צוה"פ, כ"א מחיצה שלימה ע"י לבד. וכן יל"פ גם בד' הכלבו. וא"ש מש"כ הרמ"א בשמו, ולפ"ו בעומד מרובה סגי.
 ומ"מ, בלא"ה כ' בהלכות הרי"צ גיאות, והובא במשנ"ב שם, שלמצוה מן המובחר יהיו ג' דפנות סתומות מכל רוחות' ולא יהא פתוח רק מקום הפתח.

ויתר על כן, במהר"ל הנ"ל לעשות ד' מחיצות. (ועוד שם שנהגו שעושים עיגול כעין שאר פתחים, וכדלקמן). וכ"ה בדרשות מהר"ש (רבו) סרס"ו. והרצאת דבריהם עג"ז רק מחמת שאין בקיאות במחיצות. (אבל ברמ"א אין הכרח לזה. אלא, שלאחמ"כ כ' הרמ"א ענין נוסף ממהר"ל ע"ג מחיצות שלמות עדיפי מד' שאינן שלימות. אבל ל"כ שיש להדר לעשות ד' מחיצות (כבמהר"ל). ובד"מ סק"ג מוכח כן, שכת"ש שמהר"ל הנ"ל היינו מש"כ הכלבו הנ"ל. ונמצא שתרווייהו מיירי מג' מחיצות שלימות. וזאת ועוד, שד"מ קאי אמש"כ ב"י שבג' מחיצות א"צ צוה"פ. ונמצא דמירי רק מג' מחיצות. וראה גם בד"מ הארוך סק"ג. אבל להעיר, שבכלבו בהמשך לזה הביא שנהגו העולם ולעשות ד' מחיצות מסדינים. אבל י"ל שגם ל' הרמ"א שם מורה כן, שבאמת עדיף לעשות ד' מחיצות, ורק כשאינו לו כדי צרכו עדיף ג' שלימות, עיי"ש).

ויתירה מזו, מצאנו דעדיף הכי משום כעין תדורו – ראה בתוס' ר"ה כח, ב' סד"ה ומנא. (וראה יראים סי' תכא. חינוך מצוה שכה (וראה מנ"ח שם). ראב"ה סוכה תרו. מ"א שם ס"ב וס"ג. טו"ז סק"ד. וראה שו"ת אפרקסת דעניא ח"ב סצ"ח).

וכ"ה בשל"ה מס' סוכה נר מצוה, שהביא ד"ז משום סוכה נאה ומצוה מן המובחר ויקיים כעין תדורו. וראה גם שו"ע אדה"א סת"ר"ט ס"י שנהגו לעשות ד' מחיצות. ומקורו מד' המג"א סת"ר"מ סק"יא. ולהעיר משו"ע אדה"א סת"ר"ח ס"ב – בנוגע למי שעשה דופן רביעי למצוה מן המובחר בעלמא. וראה פמ"ג סוסי' תרמג במ"ז סק"ד. ולפ"ו, טעמא דמילתא – משום נוי בעלמא (וה"ט שנהגים להוסיף צוה"פ, וכן מש"כ במהר"ל שיהא בעיגול) אבל ה"ז הידור בדין תשבו כעין תדורו, כעין ביתו. ובשיחת שמח"ת תשמ"ב הובא ד"ז בתור דוגמא להידור שהיא הוספה בכללות קיום המצוה.

וכבר העירו מפ' הרשב"ם ב"ב ע"ה, ד"ה סוכה. ולהעיר מחק נתן זבחים לו, ב (לפי אופן א') שלב"ש צ"ל ד' דפנות. והרי לעת"ל הלכה כב"ש. ויומתק רשב"ם הנ"ל].

וראה של"ה תולדות אדם בית הגדול (לו, ב). ועוד. וראה גם לקו"ד ח"ד ע' 1536. ובשיחת י"ג תשרי תש"נ: כבר נהגו ישראל לעשות סוכה שלימה מד' דפנות. וראה שיחת ליל' ד' דחגה"ס תש"נ. שיחת שמחת ביה"ש תש"ז. שמחת ביה"ש תש"ד. ש"מ אלול תשל"ד. סה"ש תש"ד ע' 95. ראה סה"מ תר"ץ ע' יו ע"ה ועי' וואלך בטעם שבדופן הד' סגי במעט, לפי שהוא כנגד אות אחרונה דשם הוי'.

ועי"ד הסוד – ראה לקוטי לוי"צ הערות לזהר פנחס ע' תכו. (ושם, שגימטריא דד"פ דופן ב"ב מנצפ"ו). וראה גם שו"ת אפרקסת דעניא הנ"ל. [וראה סה"ש תש"ח ע' 231 ע"ד ד' הדפנות של חסידישער סוכה].

ולהעיר שלפעמים ה"ז לעיכובא – ולדוגמא, לשי' המג"א רס"י תרל (וראה גם בהוספות פס"ד להצ"צ סת"ר"ל ס"ב) בסוכת שתי או ערב לחוד. ועוד כיו"ב. [וראה זה פלא, בשיחת מחרת יו"כ תשמ"ט, שפחות מד' דפנות הוא רק בדיעבד].

באמצע¹⁴, ואפילו קשרן¹⁵, כי לפעמים מתנתק מבלי שישים לב, וממילא דינן כמחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה. והרוצה לעשות סוכה בסדינים, טוב שישים מחיצות של קנים במשך עשרה טפחים מהקרקע, עם ריוח פחות משלשה טפחים בין כל קנה וקנה¹⁶. ולכתחילה יזהר לתקן קנים בכל ד' הדפנות, או לעשות מחיצות של "לבוד" בשתי וערב.

הסכך

נכון שעכ"פ חלק הסיכוך יעשה בעצמו¹⁷.

טוב ליהזר לכתחילה שלא לסכך ע"י אשה או גוי. וכל שכן ע"י קטן (שי"א שפסול לסכך). בדיעבד, אם סיכך ע"י קטן, ראוי שינענע הסכך לשם צל¹⁸. ובכל אופן, אחרי הסיכוך יש לחדש בה דבר לשם החג, דהיינו שיניח סכך חדש לשם החג ואפילו אין בסכך המחודש אלא טפח על טפח מרובע או שאורך החידוש הולך על פני כל אורך הסוכה או לרוחב הסוכה. ואם רוצה הקטן לסייע קצת בהנחת הסכך, יכול לעשות כן באופנים מסויימים – ראה בהערה¹⁹.

"אין מסככים אלא בדבר שהוא צומח מן הארץ והוא תלוש מן הקרקע ואינו מקבל טומאה". יש המדקדקים להשתמש בענפי אילן דוקא (ובפרט ענפי דקל) [ונתנו טעם לדבר, שסוכה בגימטריא

14) בשיעור הגדול לפסול – ידוע שיש שחידשו שהוא רק באופן שהמחיצה נפסלת שמתנדנדת ג"ט ויצא מדין לבוד. וראה פמ"ג שסי"ב א"א סקכ"א (לענין לחי המתנדנד) נד"ז [וראה שו"ת מגדל צופים ח"א סי"ט שרצה לדחות]. וכע"ז כבר כתב בתוס' שסי"ג סק"ט. וראה גם כ"ח (לענינו) סתר"ל סקע"ג. ולהעיר מל' הקרית ספר סוכה פ"ד.

אבל סתימת הראשונים והאחרונים שלא חילקו בדבר משמע (כ"כ כמה אחרונים לדייק. וראה גם שו"ת אבן ישראל ח"ט על משנ"ב סתר"ל סקמ"ח. הליכות שלמה מועדים פ"א ס"ז. ועיי"ש מש"כ לבאר באו"א. וצ"ע) דבכל גוונין מיפסל, כיון שבמתנדנד אינו בגדר מחיצה (ראה שו"ת משכנות יעקב סי' קכג ד"ה וכן. ובספרו קהלת יעקב לסוכה כד, ב. שו"ת בנין עולם או"ח סי"ג. ומש"כ להוכיח מפיה"מ להרמב"ם – כבר העירו שהיא הוספת המעתיק, ולא נמצא בל' ערבי במקורו). ומכיון שמדובר בספק ביטול מ"ע דאורייתא, אא"פ להקל. וראה בארוכה שו"ת יב"א ח"ט סנ"ט.

אמנם, כעכ"ל בדנדנד פורתא באמצע לא איכפת לן, שכן בקשרן בטוב הוא רק חשש לכתחילה דזימין דמינתקי, ולא פסול גמור, אף שלא ימלט שמתנדנדת קצת. וצ"ל שדנדנד מועט ביותר במקומה לא איכפת לן, כל שאינו ניכר שהמחיצה הולכת ובאה, או שברובו עומד סגי. וראה גם שו"ת אג"מ או"ח ח"ה ס"מ. ובכללות הענין, ודיוקי ל' הראשונים וכו' וליקוט דעת האחרונים – ראה בארוכה מקראי קודש הרי"ר סוכות פ"ג סל"ו. וש"נ.

15) ולכאורה בקשר ע"י אזיקונים מלמעלה ומלמטה אין לחוש כיון שאא"פ שיתנתקו. וראה בתוס' שש"טו סק"ו עד"ז.

16) וראיתי למי שפקפק דלא אמרינן לבוד וגוד אסיק בהדי הדדי. וליתא, ומפורש הפכו בטשו"ע סתר"ל ס"ט: אפילו הגג גבוה הרבה (ושם מיירי בלבד בסכך ובדופן, וכש"כ בלבד בדופן לחוד. ואכ"מ. ויש מי שכתב לדייק בפמ"ג סתר"ל ב"מ"א סק"א, שרק בלבד לקרב הסכך לדופן, שהרי אא"פ שלא יהא ריוח כלשהוא בין דופן לסכך אמרינן דופן עקומה בהדי לבוד, אבל כשהמחיצה עצמה זקוקה ללבד להשלימה ל"א גו"א ולבוד. ואין הדברים מוכרחים בדבריו). ועוד, שהרי מרא דהאי שמעתתא דלא אמרינן תרי הלכתא, הר"ן (סוכה ד, א) – לענין גוד אסיק ודופן עקומה, ולפי"מ שביארו כמה אחרונים בדעתו – ראה שו"ת רע"א סי"ב. ועוד), כתב להדיא להכשיר ככה"ג – ראה ר"ן סוכה טו, בסוגיא דמחצלת. (ועוד דלהר"ן גופי"א א"צ לגו"א כלל בגבוהות י"ט, כיון שזהו הכשר מחיצה מצ"ע – ראה שם. וראה שו"ת הרדב"ן מכת"י סע"ו. ערול"ן סוכה ו, ב. בכור"י סתר"ל ב סק"ב. ועוד שכתב הר"ן (ב, א) דל"ש גו"א בסוכה כלל ורק בשבת. (אלא שיש לחלק בין הנידונים. ומזה מובן גם בד' המשנ"ב סתר"ל סקל"א בשם הריטב"א (סוכה ד, ב), דל"א גו"א ולבוד כשאין מחיצות ניכרות, ולאידך שם סקמ"ד, דאמרינן גו"א במחיצות שאין מגיעות לסכך ואפי' הרחיק הסכך פחות מג"ט. וכ"ה בריטב"א גופא, בסוגיא דמחצלת (טז, א), דאמרינן לבוד למטה בדופן ואח"כ גו"א. וראה בכור"י בתוספת בכוריים סתר"ל ב סק"ב. מקראי קודש ס"ז בהרי"ר קודש הער"י 3).

ואת"ל בדיעת הר"ן ובפ"י שייטתו דלא דו"ע וגו"א ושהוא מצד תרי הלכתא, צ"ל שרק בדו"ע ס"ל הכי, שבזה צריך גו"א (שב"ז ל"ש לומר שהכותל נעקם. ועו"כ ליישב בכמה אנפי, ושהלבוד הוא למטה וגו"א למעלה, ושנדוד"ד אי"ז תרי הלכתא הזקוקים זל"ז).

והעיקר לענינו, שגם רעק"א עצמו כתב הן בשו"ת הנ"ל, ומפורש יותר בהגהות למג"א סתר"ל ב סק"א, דלענין דינא לא קייל"ן הכי. (אבל להעיר שבמכתם ומאירי סוכה טז, ב משמע קצת דתרי לבוד בדופן וגו"א לא אמרינן. ויל"ד).

17) וכן מנשה רב (מפי השמועה). ולהעיר מר"ד משיחת ש"פ בלק תשל"א שכ"ק אדמו"ר מהרי"צ א"ע ש' שאגד הלובב בעצמו, לא סיכך בעצמו מחמת הדין שפרנס על הציבור אסור במלאכה. והוא דלא כשע"ת סתרכ"ה ועוד. אבל כן מוכח בכ"מ – ראה גם הנסמן בבירור הלכה זילבר חו"מ סתכ"ז.

18) נת' בארוכה אצלנו בבירור הלכה בקובץ "באתרא דרב" חוברת ז'.

19) אם הסכך שסיכך הגדול צלחה מרובה מחמתה, וגם מרובה הרבה מהסכך שסיכך הקטן. ובתנאי שהסכך שסיכך הקטן חמתה מרובה מצלחה, או שיש ב"כ הרבה סכך שסיכך הגדול שאם ינטל מהסכך שסיכך הגדול כשינינו הסכך שסיכך הקטן תהא הסוכה צלחה מרובה מחמתה (ע"פ שו"ע אדה"ז סתרכ"ו ס"ה ואילך). ועוד אופן: כשסכך שסיכך הקטן אינו מעורב עם הסכך שסיכך הגדול אלא כל אחד ואחד מונח על הסוכה בפני עצמו זה בצד זה, שאז א"צ רוב בסכך שסיכך הגדול כנגד סכך שסיכך הקטן אלא אפילו מחצה על מחצה הסוכה כשירה, והוא שלא יהי' ארבעה טפחים במקום אחד מסכך שסיכך הקטן. בסוכה גדולה או שלשה טפחים בסוכה קטנה (שם ס"ח. שם סתר"ל א"א ס"י).

אילן], אך כמובן שע"פ הלכה אינו מוכרח²⁰, וכן גם בנוגע למחצלאות – הכשרים – שאין בהם שום חשש²¹.

להיזהר שהסכך יהא עמיד ברוח מצויה²² במשך כל ימי החג²³ (ונוגע במיוחד במחצלאות שאינן עומדות ברוח מצויה²⁴ ולכן יש להוסיף עליהם סכך או להניח עליהם קורות עץ). אין לחזק²⁵ את הסכך בדבר המקבל טומאה (כ'אזיקונים' מפלסטיק וכדומה²⁶). ניתן להשתמש בקורות עץ או לקשור בחוטים המיוחדים לשם כך, הכשרים לסיכוך). חשוב להדגיש שאין חשש במה שהסכך נוגע בברזל, ומספיק שעיקר עמידת הסכך אינו מחמת דבר המקבל טומאה. בדיעבד שהעמידו הסכך בדבר המקבל טומאה מותר לישב שם אפילו לכתחילה.

במענה לשאלת רבים: בנוגע להמצאה לסדר סכך ממחצלאות של במבוק באופן שהגשמים אינם יורדים לתוכה, מצד אופן הנחת הקנים, וסמכו (בין השאר) על שיטות הראשונים להכשיר כגון דא – ראה בהערה²⁷.

מנהג רבותינו נשיאנו שהיו מרבים בסכך והדגישו הדבר גם באמירה בדיבור, שהיו אומרים שיוסיפו עוד סכך ועוד סכך מבלי לדאוג לכך שצריך שיהיו כוכבים נראים מתוכה. ובודאי מצאו עצה שיוכלו גם לראות הכוכבים, ובפשטות – עי"ז שלוקחים מקל ותוחבים אותו בעובי הסכך, וככל שירבה הסכך יעשה בו נקב קטן עכ"פ שדרכו יוכלו לראות הכוכבים.

הפסק אויר בסכך: ריוח אויר בסכך של שלש טפחים בין באמצע בין מן הצד לפעמים פוסל את כל הסוכה²⁸. ובכל אופן, אין לשבת תחתיו. אם יש הפסק אויר פחות משלש טפחים הסוכה כשירה, אבל אין יושבים תחתיו אם האויר הולך על פני כל הסוכה או שיש בו כדי לעמוד בו ראשו או רובו (אבל בלא זה מותר, שהרי אין סוכה שאין בה נקבים נקבים).

מי שהיה ראשו ורובו (או אפילו כולו) בסוכה, ושולחנו בתוך ביתו או חוץ לסוכה ואכל הרי זה אסור וכאילו לא אכל בסוכה, עד שיהיה שולחנו בתוך הסוכה, גזירה שמא ימשך אחר שולחנו, ואפילו בסוכה גדולה. וכן הדין גם אם שולחנו נמצא תחת סכך פסול [כגון תחת הבליטה מהגג או תחת גגון שע"ג חלק מהסכך]. ואם מקצת שולחנו עומד בסוכה מותר (וי"א שצריך שיהא רוב

20 ראה שו"ת באתרא דרב סי' הש"כ.

21 ראה שם סי' א"כז.

22 ויש שהרחיקו לכת (ראה שו"ת בצה"ח ח"ה סמ"ג. ועוד) לחשוש (עפ"ד המג"א סתר"ל סק"ט) **בנוגע לדפנות**, וכ"ה בשו"ע אדה"ז קו"א שש"נ"ה ס"ג. וראה שו"ת אדה"ז שש"טו"ו ס"ג ממג"א שם סק"ג) דבר השכיח טובא, בסוכה העומדת בחצר ומוקפת בכתלי הבתים שמסביב, ולולא הבתים היו רוחות מפילות הסכך (ועד"ז בסוכות שבמרפסות של בנינים גבוהים, ומחמת קירות הבנין שמלמעלה נמנע הרוח), שצריך לשער חוזק הסכך כאילו עומד במקום פרוץ. ולפ"ז מהנכון לחזק הסכך הדק היטב שלא ינוע ברוח כלל. איברא שאי"ז מוכרח – ראה חזון אבי סוכה ע' פג. שו"ת פלגי מים לייפשיח ח"ב ס"א. ובסגנון פשוט, שבדפנות שאני שאינה בגדר מחיצה, אבל בסכך ה"ט שאינה ראוי' אפי' לדירת עראי, משא"כ כשעומדת ברוח מצוי' במקומה. וה"ה שאין לחשוש אם הסכך נע ונד קצת (כבדפנות – ראה בהערה לעיל), ורק כשנופל לגמרי.

23 ואם אינה עמידה מצד עצמה במשך כל החג – יש לחשוש גם בשעת עמידתה משום סוכה שאינה ראוי' לשבעה (כמפורש בריטב"א סוכה כג, א. ואכ"מ).

24 ולהעיר בדבר השכיח, שכשהמחצלת עפה ברוח והוחזרה ע"י הרוח, יתכן לפעמים חשש פסול, שהסוכה נעשית מאל', וצריך לחזור ולהניחה לשם צל ראה שו"ת שבה"ל ח"י סי' ק סק"א. ועוד). וכבר העירו עפ"ז בנוגע לעלים שנפלו ע"י הרוח אם פוסל סכך שמתחתיו סכך פסול כיון שלא נעשה לשם צל. וראה בארוכה דברות מנחם פוקס סוכה ס"ריב. ומשם תדרשנו.

25 שגם קשירה בגדר מעמיד, כפשוטו, ראה מג"א סתר"כ סק"ט, שו"ע אדה"ז סתר"כ ס"ג. ודלא כמי שטעה בה.

26 ובשעת הדחק, כשא"פ בע"א, או כשיש חשש שבלא"ה לא יהא הסכך עמיד – יש להחלק מכו"כ טעמים. ולא גרע מבדיעבד. וראה גם בארוכה בה' ללקוט שושנים בחבתי ח"ג פרש"ג שאסף איש טהור כמה צדדי קולא בנדו"ל.

27 הנה לשון אדה"ז (בשו"ע סתר"ל ס"ה) "אם ה' הסכך מעובה כל כך עד שאין המטר יכול לירד לתוכה פסולה, לפי שאין נקראת סוכה אלא אם כן אינה מגינה אלא מן הצל בלבד אבל אם מגינה גם מן המטר אין נקראת סוכה אלא כמין בית היא זו", ומדבריו משמע שפסולה מדאורייתא. (וראה פת"ז סתר"ל ס"ג. סתר"ל ס"א מש"כ לחלק בזה). ועוד ועיקר (גם את"ל ולחלק באופן שהמבנה רעוע ומה שאין הגשמים יורדים היא מסיבה חיצונית (כמ"ש חלק מהמתירים)), שלדעת אדה"ז (סתר"כ ו" ס"א) "אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד וכי' אבל אם היא וכו' עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית". וראה גם שו"ע אדה"ז סתר"כ ס"ו. וראה שו"ת אבנ"ז או"ח סתע"ד. פת"ז שם. (ודלא כמ"ש בקובץ תשובות או"ח סס"א). וראה בלקוטי שיחות (ח"ב ע' 142) בדעת אדה"ז "שהוא תנאי בכל סוכה, ועד שכונת עשייתה צ"ל אך ורק לשם "צל בלבד", בלי תערוכות של כוונה אחרת וכו' אפילו שתה"ג גם "למחסה ולמסתור מזרם וממטר" וכו' אין זה אחד מתנאי הסוכה אלא זהו גדרה של סוכה".

28 ראה פרטי דינים בשו"ע או"ח סתר"ל ס"ב ובנו"כ.

שולחנו בסוכה). ואם אין לו שולחן לא בסוכה ולא בבית רק הפת בידו ואוכל מפתו שבידו, או שאינו לוקח מהמאכלים הערוכים על השולחן מבחוץ, יצא ידי חובתו.

רצפה

אין מנהגנו לעשות רצפה מיוחדת לסוכה, אלא אם סוכתו ממוקמת בגינה, שהרי טוב שלא לאכול כלל בגינה בשבת ובחג אם ישתמש שם עם מים מפני שבקושי יוכל לזוהר שלא יפול שם מעט מים [ויגרום לצמיחה].

נוי סוכה

אין מנהגנו בנוי סוכה. מדיני נוי סוכה (להמניחים) – אסור להסתפק מהם כל ימי החג, ואפילו אם נפלו מהסוכה, ואסורין גם בטלטול בשבת ויו"ט שהרי אינן ראויים לכלום כל ימי החג. יש לזוהר שלא להרחיק נויי הסוכה מן הסכך ארבעה טפחים²⁹.

מבצע סוכה

בשיחת י"ג תשרי תשל"ז: וואס דער סיכום הענין בפשטות אין אותיות פשוטות איז, אז מבצע סוכה דארף באשטיין אין דערויף אז ער זאל זיך משתדל זיין – סיי בנוגע צו לילה הראשונה, סיי בנוגע צו אלע שבעת ימי הסוכות, און אויך בנוגע צו יום השמיני אין יו"ט שני של גלויות – אז אלע אידן ארום אים זאלן עסן אין א סוכה, אויב זיי האבן א סוכה משלהם, דארף ער זען אז זיי זאלן נוצן די סוכה אויף אכו"ש, און אויב מאיזה סיבה שתה"ל האבן זיי ניט קיין סוכה משלהם, זאל ער זען אז זיי זאלן עסן בסוכתו אדער בסוכת חברו אדער בסוכת ביהכ"נ וכו'.

כמה פרטי דינים בקשר לרכישת ד' מינים

לוודא שהד' מינים כשרים בתכלית (והאתרוג אין עליו חשש מורכב) וגם מהודרים³⁰, ולקנותן רק ממוחזקים ליר"ש. אין לסמוך על מכתבי המלצה שפג תוקפן או כשהממליץ אינו בר-סמכא, כפשוט. אין לקנות ד' מינים (וערבות בכללם) מקטן עבור יום הראשון [ובשנה זו שחל בשבת, עבור] יום השני של חג.

קטן היודע לנענע כדינו אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצות. ואף שרבים אין נוהגים כן – בזמנינו שד' מינים מצויים בשפע, כדאי לקנות ארבעת המינים כשרים כהלכתם לבנים היודעים לנענע, החייבים מדין חינוך. ולפחות שבכל בית יהיה סט של ד' מינים מיוחד לילדים³¹. והדבר נוגע במיוחד ליום הראשון [ובשנה זו שחל בשבת, נוגע] ליום השני של חג [כדלקמן].

אתרוג

מברכים על אתרוג מקאלאברי.

בנטיעת שתילי אתרוגי קלברה באה"ק ת"ו, אינו בדומה לאתרוגי קלבריה עצמן, ורק שסר בזה הענין דהרכבה.

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יצטרכו לפעמים לצאת לחוץ לארץ, ולדוגמא – להביא אתרוג מקלבריה.

ובפרט שיצטרכו ריבוי אתרוגים בשביל ריבוי בני ישראל מכל הדורות. ובודאי לא יסתפקו באתרוג של הקהל, אלא לכאוו"א יה' אתרוג משלו³².

מראה האתרוג צ"ל געה"ל (כמראה שעוה)³³.

29) באופן מדידת ד' טפחים – לרוב האחרונים מודדים מתחילת הנוי, שכל שתחילתו תוך ד' טפחים אף שמשתלשל למטה כשר. וראה הגהות איש מצליח סוסי' תרכז ושו"ת שערי יושר חנני' ח"ב ס"ע שהוכיחו כן מד' הראשונים. (אבל ליה"ע משיטת גדולי הרבנים שבמאירי סוכה י, ב. וכו' בשו"ת ריב"ב שם. ויל"ד, דהיינו רק לשיטתם בכ"י הגמ').

30) פרטי דינים נמצאים בשו"ע אדה"ז סימן תרמה"ט.

31) שקטן שהגיע לעונת הפעוטות יכול להקנות מדרבנן ומהני לחינוך קטנים שהוא גם מדרבנן.

32) ר"ד ש"פ נח תשמ"ט.

33) ואם התחיל להצהיב קצת מן הדין כשר. אבל הרבה פוסקים מחמירים שצ"ל צהוב לגמרי (דס"ל שהפסול מחמת הדר ולא מחמת חסרון בגמר פרי. ויש החוששים גם משום גמר פרי, שרק בהצהיב כולו או רוב הניכר ה"ז גמר פרי, שגמר הפרי הוא בסיום ההבשלה). ויש

לולב

לוקחין לולב שאין עליו כפופין (הנק' כפתורים – קנעפלאך).

ערבות

הערבות האמריקאיות כשרות למהדרין ללא כל פקפוק.³⁴

הדסים

אין מוסיפין על שתי ערבות אבל מוסיפים על ג' הדסים³⁵, ולפחות עוד ג' הדסים, וכל המרבה רי זה משובח.³⁶

כבוש

אתרוג הכבוש – שנשרה מעת לעת במים או בשאר משקים – פסול. ויש מחמירים גם בשאר המינים. ולכן ראוי שלא להשהות אגודת הלולב במים ליותר מ-24 שעות, באם לא נשאר כשיעור (4 טפחים בלולב, 3 טפחים בהדסים וערבות) מחוץ למים. והרבה מקילים לעטפם במטלית רטובה, אפילו כשהיא בגדר טופח על מנת להטפוח (ואכ"מ).

כדאי לרשום את השם על נרתיק הלולב (על מדבקה וכיו"ב) שלא יוחלף עם מישהו אחר.

אין מדקדקים לשלם בעד ארבעת המינים קודם החג דוקא.

יום ועש"ק, י"ד תשרי, ערב חג הסוכות

להכין חלות עגולות (להנוהגים בחלות עגולות עד (וכולל) הושענא רבה).

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה.³⁷

לפזר מעות לעניים ולהרבות בצדקה בערב סוכות³⁸. [וכן בכל ימי חוה"מ³⁹]. לספק צרכי החג בהרחבה לעניים.

הלכתא למשיחא: הנהגת נתינת צדקה בערב סוכות תהי' גם לעתיד⁴⁰.

כתב הרמב"ם (והובא בשו"ע ובשו"ע אדה"ז): "כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואיגו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו. . . ושמחה כזו קלון היא להם. . ."

כל שמונת [תשעת] ימי החג חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמחן? הקטנים נותן להם קליות

שכתבו שבעל נפש יחוש לכך. ובס' המנהגים חב"ד ע' 65 משמע קצת שכך מנהגו להחמיר בזה. (אלא ששם נזכר רק גוף הענין שצ"ל געהל, ובא לשלול דעת המקובלים ש"מדקדקין שיהי' מקצתו גרין").

ואפשר להצהיבו ע"י תפוחים (ודלא כמחמירים בזה. וי"א מפי השמועה במעשה רב שהקפיד בזה. ואינו יודע אם בר סמכא היא. ואם כנים הדברים, יתכן שלא רצה בהם מטעמים אחרים. וק"ל), והיינו להניחו בקופסה, ובתוך הקופסה יניח ליד האתרוג תפוח שיש לו ריח, שהריח גורם להצהיב האתרוג, וישאיר אותם סגורים בקופסה כשלושה ימים מבלי לפותחה (ובמקומות לחים וחמים-בערך כיום וחצוי), ויזהר שלא להצהיב האתרוג יותר מדי, שזה גורם לנפילת העוקץ. גם לא יצהיב האתרוג זמן רב לפני החג, שאם מצהיבו כחודש יותר לפני החג יהא מראהו בחג בצבע כתום.

34) וראה שו"ת באתרא דרב סי' א'ר"ד.

35) וראה הנסמן בשו"ת באתרא דרב סי' ה'תשצד.

36) למספר ההדסים – ראה שו"ת באתרא דרב יא"ר.

37) ושקו"ט בכ"מ בנוגע לתרומת דם ובדיקת דם שבזמנינו. ואכ"מ.

38) ובירובי שיחות קודש נזכר עד"ז, ושמובא גם בדא"ח (סידור עם דא"ח רנז, א. ועוד), אף שלא ראינו כן אצל רבותינו נשיאינו. (אבל להעיר שבשיחת שבת חוה"מ"ס תשכ"ד הובא בקשר לזה שרב אחא ברי' דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומי' דרב כהנא).

39) ראה שיחת י"ג תשרי תשל"ז (ע"ד הצחות. וראה ר"ד בעת הסעודות ליל א' דחגה"ס תשל"א). וכן בכל הימים בין יוהכ"פ לסוכות – שיחת י"ג תשרי תשמ"ה.

40) שיחת שחמה"ס תשכ"ד.

ואגוזים⁴¹ הנשים קונה להן⁴² בגדים ותכשיטים⁴³ כפי ממונו. [ואנשים כדלקמן ביום א' דחג הסוכות].

הלכתא למשיחא: מצות ערבה הלכה למשה מסיני. שלוחי בית דין יורדים למוצא (מקום למטה מירושלים) וקוטפים ענפי ערבה בנות 11 אמה.

מצוה על האדם לגלח בערב יום-טוב, שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול⁴⁴ [ומפני טעם זה אסרו לגלח (בחול ה)מועד].

חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו לטבול במקוה בערב הרגל. ויכוון בשעת טבילה שהוא טובל לכבוד הרגל ולהמשיך עליו קדושת היום בשמחה ובטוב לבב. ואף מי שאינו טובל בכל ערב שבת, חייב לטבול עצמו בכל ערב הרגל. [וכמובן שזה כולל גם כן טהרה רוחנית. ובשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע⁴⁵: "האם הפירוש של "לטהר עצמו" הוא בבגדים חדשים? הלא הכוונה של "לטהר עצמו" היא טהרת כוחות הנפש, טהרת המחשבה דיבור ומעשה"].

הלכתא למשיחא: כתב הרמב"ם⁴⁶: כל ישראל מזהרים להיות טהורים כל רגל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים.

טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל⁴⁷. מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין⁴⁸.

[41] ובסה"ש תשמ"ח (ח"א ע' 317 הל' 120) מעיר מל' הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח: קליות ואגוזים ומגדות. ועיי"ש עוד (הע' 119) [לענין חג הפסח]: ופשיטא – לא לרוגז עליהם, ח"ו, היתכן שכשאשר מדברים אודות ענינים הכי נעלים, יצי"מ כו' זקוקים הם ל"קליות ואגוזים" ! אלא, לכל לראש, יש לשחמם לפי מעמדם ומצבם, ואח"כ יסבירו להם עניני יצי"מ וכו'.

[42] דיוק הלשון "קונה להן" ולא שהן לובשות בגדים חדשים – אף שפשוטו שהשמחה היא מהלבישה (ולא מהקני') – י"ל, דאשה בעלה משמחה (ראה כס"מ ולח"מ ריש הל' חגיגה. אבל ראה ר"ק ולח"מ מנה"ק פ"ד הי"ד. וראה שיחת ש"פ נח תשמ"ה. לקו"ש ח"ז ע' 237. ח"ט ע' 368 הע' 51. חל"ג ע' 66 הע' 37. שיחת ר' תשרי תשכ"ח. וכבר העירו מרמב"ם ע"ז פ"ב ה"ג. פיה"מ קדושין פ"א מ"ז. ולג' הרמב"ם (בסה"מ דלקמן) בפסחים קט, א: חייב אדם לשמח בניו ובנותיו – משמע שבאשתו היא עצמה חייבת. ולהעיר מפסקי רבינו אשתרוק דבלגש לפרק ערבי פסחים (נדפס מכת"י בקובץ ישורון גל' מ – ניסן תשע"ט): וחייב ג"כ לשמח הבנים **בשמחתו**. וראה שיחת ב' דחגה"ס תשי"ב. ש"פ ויקהל תשמ"א. נשא תשמ"ג. ולהעיר משה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 הע' 138. וראיתי למי שר"ל, שלכו"ע תרתי חיובי איכא, חובת הבעל לשמח אשתו מדין ושמתת אתה וביתך (ראה סוכה כז, א), ונוסף לזה חובתה בשמחת עצמה מדין ושמתת בחגך. ואכ"מ.)

ומש"כ בכ"מ (סה"מ צ להרמב"ם מ"ע נד. חינוך מ' תפח. ועוד) ללבוש בגדים חדשים – התם קאי על חובת הבעל בשמחת עצמו (ולהעיר שבסה"מ וחינוך כ' בנוגע לנשים "חילוק מיני מתיקה"), וכבגמ' פסחים ע"א, א שמשמחו בכסות נקי'. וכל"ה בשו"ע אדה"ז סתקכ"ט ס"ז, שבגדי יו"ט הוא מדין שמחה.

אבל באר"ח ה' חוה"מ סל"ד: נשים שמחות בבגדי צבעונין. וי"ל.

[43] בירושלמי פסחים פ"י ה"א: נשים בראוי להן כגון מסנין וצוצליון. וראה קה"ע ופנ"מ שם, דמסנין היינו מנעלים. ובפי' הפנ"מ מצייין לכתובות סד, ב (במשנה): מנעלים ממועד למועד. ופירש"י: מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים. ושם (בגמ') סה, ב: ניתבינהו ניהלה במועד כי היכי דניהוי לה שמחה בגוייהו. וראה מהר"ם שייף שם. ובאגודה פסחים פ"י שלכה"פ יקנה מנעלים. וכל"ה במהר"ל הל' יו"ט, הובא בא"ר ס' תקכט. וראה חכמ"ש שם. ולהעיר משיחת ר"ח שבת תשמ"א (מסרט הקלטה): "משמחה מיט נעלים און שמלות ובגדים יפים איז דאס א מ"ע מה"ת".

[לכאף מקום לומר, שאינו חייב לקנות בגדים חדשים בכל רגל ממש, כ"א שיהיו בגדים מיוחדים ליו"ט, ויפין יותר משל חול ושל שבת, ולכל היותר – שיהא חידוש ניכר, וכבבגדים מוגהצים לבני א"י. וקמ"ל שגם כשאין ידו משגת לבגדים מיוחדים ליו"ט, יוצא יד"ח במנעלים חדשים, אף שבלא"ה צריך לקנותם כמ"פ בשנה, כיון שמתקלקלות במקום הרים, כבגמ' כתובות שם. ואכ"מ].

[44] שו"ע אדה"ז ס' תקכט.

[45] אחש"פ תש"א – הנחה נדפסה בתשורה גארדאר-רייניץ שבת תשע"ח.

[46] הובא ונתבאר בלקו"ש חל"ב פ' שמיני באורן.

[47] רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט – ממשנה וגמ' חגיגה כו, א. ונת' בלקו"ש חל"ז ע' 20 ואילך.

[48] רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ה – ממשנה שקלים פ"ח מ"ב. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגזרו חכמים על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת טומאה (שם ה"ד), ביו"ט חזקתן להורוין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא גזרו טומאה (שם). מטמאי מו"מ פ"א ה"ב), וכנראה הטעם כיון שזוהרו הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים (ראה מאירי ופי' הר"ש סירילאו שקלים שם מ"א ולענין רוקים הנמצאים בירושלים). ובמאירי שם מ"ב (לעניינו): שהוא מקום מוחזק בטהרה. ועד"ז כ' בפסחים ע, א: אין כאן חזקת טומאה בירושלים שהטהרה מצויה לכל. וראה גם (לענין אחר) לקו"ש חל"ז ע' 24 – לדעת הרמב"ם, בסכינים לשחיטת קדשים גזרו ממני חומרת הקדשים (ובמאירי (שם ושם) פ"י באו"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשוט, שהסכינים טהורים ביו"ט גם לשחיטת חולין. ואדרבה.

והנה, ברמב"ם שמצא הסכין בירושלים. ועיי"ש בראב"ד ובנו"כ. ויל"ע בדעת הרמב"ם, דמוקי לה במצא בירושלים, והלא גם חוץ

עירוב חצרות

כשיש ב' בתים בחצר אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר. ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר. אבל התיירו על ידי עירובי חצירות.

יש לסדר היום עירוב חצירות, עבור הטלטול מבית לחצר בשבת שבתוך החג, באם הסוכה ממקומת בתוך חצר המשותפת ליותר מבית אחד [וכן כשבדרך מהבית לסוכה נדרש לטלטל בתוך בנין מגורים המשותף לכמה בתים] (כמובן, רק באם לא נעשה העירוב, כנהוג, בערב פסח לכל שבתות השנה). [הסוכה עצמה בחג אינה חשובה דירה לאסור⁴⁹].
לפריטי הלכותיה – ראה הנסמן בהערה⁵⁰.

כפשוט, שצריך להיזהר שהמקום מוקף מחיצות כהלכה. כמו כן, באם יש גוי, או מחלל שבת בפרהסיא, או מי שאינו מודה בעירוב ח"ו, הגר בחצר, יש לסדר שכירות רשות ממנו⁵¹.

וצריך לברך עליו בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עִרֹב.

ואומר: בְּדִין יְהִי שָׂרָא לָנָא לַאֲפּוֹקֵי וְלַעֲיּוּלֵי וְלַטְלֹטְלוּלֵי מִבֵּית לְבֵית וּמִחֻצָּר לְחֻצָּר וּמִחֻצָּר לְבֵית וּמִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בֵּין בְּשַׁבָּת זוּ וּבֵין בְּשַׁבָּת הַבָּאָה וְלֹא לְבִיּוֹתָא דְרַבִּי הַבְּיָהּ הַזֹּאת.

לירושלים חזקתם טהורים, את"ל (ראה ערוה"ש העתיד (סי' קכא אות ג'ד), הובא בלקו"ש חל"ז ע' 25 הערה 48. ובלקו"ש שם נראה כנוטה לסברא זו. וכ"כ בלקוטי הלכות חגיגה כו, א ב"ד"ה ויאסוף בשי' הרמב"ם. וראה שיח יצחק חגיגה שם. ואולי איכא למשמע הכי מראב"ד שם ה"ה, עיישה"ה. ויתכן שבסו"ד נטה קו מסכרא זו) שהדיון שכל ישראל חברים הם ברגל (רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"א ט) אינו רק בירושלים, והרי ד"ז קאי גם על כלים (כמפורש שם).

[ולענין מלשוננו כאן, "שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין", ולא התנה שזהו דוקא בירושלים. (משא"כ לפנ"ז, במצא ב"ד ניסן, שפי' דקאי בירושלים). וכמו"כ ילה"ע, דמשמע קצת, שד"ז הוא בכל הכלים, שחזקתם טהורים, ולא רק בסכינים הנמצאים, ולפ"ז אין הטעם משום שבדואי הטבילו לצורך שחיטה, וכמ"ש בביה"מ שם (וכבר העיר בכס"מ עמש"כ הרמב"ם כאן לפרש באו"א, לפי של"ג על כלים הנמצאים ביום זה) – שרק ב"ד ניסן אמרו כן, שצריך להטביל סכיניו לצורך שחיטת פסחו, משא"כ בשאר יו"ט ל"ש למימר הכי. אבל משמעות סוגיית הגמ' פסחים שם, וכן במאירי שם, שגם ביו"ט הוא מה"ט. אלא, שבשאר כלים בלא"ה טהורים בירושלים, כנ"ל].

(ובאמת, עיקר כוונת הרמב"ם שאפי' בירושלים במצא ב"ג שונה ומטביל, וכמ"ש הראב"ד בביאור דעתו, דאוקי לה בנמצאת בירושלים, דעכצ"ל דלא מיירי חוץ לירושלים, שבלא"ה חייב בטבילה. והכרחי מזה, שגם בירושלים נזרו על סכינים הנמצאים, חוץ מהנמצא ב"ד וביו"ט. וא"כ אפ"ל, שלענין זה – קאי גם בנמצאת חוץ לירושלים. אלא שד"ז לא נתפרש להדיא ברמב"ם).

ולכא"ז צ"ל, דאף שגזירת כלים הנמצאים הוא בפשטות מחשש שנפלו מע"ה (וראה אפיקי מים טהרות (מיטלמן) סס"ב סק"א, בשלילת ד' הח"א טהרות ס"ז סק"ד דמיידי ברובם חברים. וראה שם ס"ח סק"ד שהוא מחשש מיעוט זבים), מ"מ חמירי מכליו של ע"ה בענין זה, שלא אמרו שחברים הם ברגל וכליהם טהורים רק בכלים של ע"ה, שאפשר לברר אצלו אם נטמא (אף שא"צ לברר בפועל), וכאן מיירי בכלים הנמצאים (בשוקים וכו'), ויש לחשוש שגם בזב או במת נטמאו (שם ה"ד), שהרי לא כאו"א יכול לטהר עצמו. [וכמו רוקים הנמצאים בירושלים, שאף שבאמצע הדרך טהורים מה"ט גופא, לפי שכל ישראל טהורים ברגל, שבצדדים טמאין, כיון שהטמאים ברגל – והיינו, מי שנשאר טמא ואינו יכול לטהר (מיה"מ שקלים שם מ"א) – מועטים ופורשים לצדי הדרכים (משנה שקלים שם. רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ח)]. (ואף שלשונו במטמאי מו"מ פ"א ה"ב משמע קצת דשוו אהדיי (כלים של ע"ה וכלים הנמצאים) – יל"ז. ובלא"ה מוכרח לחלק ביניהם (ולחיפך), שהרי כלים של ע"ה טמאים גם בירושלים, והיינו אפי' טומאת מת, משא"כ בכלים הנמצאים (וראה גם ח"א שם ס"ח סק"ג)).

ומ"מ הקלו ביו"ט בירושלים, אף בנמצאים. (וצ"ע מ"ש מרוקים הנמצאים, שבצדדים עכ"פ טמא. ולהעיר ממאירי פסחים יט, שגם בכלים הנמצאים, באם מצאם מוקצים במבואות קטנים, כמו שפינהו אדם לשם, טמאים. ונראה שפי' כן משא"כ בפסחים שם "בגזייתא". וצ"ע דבגמ' קאי לר"מ דוקא).

ואף שעה"ה אין בקיאות בדניי טומאה (ראה פיה"מ כלים פ"י מ"א. מטמאי מו"מ פ"י ה"א) ובפרט בטומאת היסט (מטמאי מו"מ פ"ג ה"ד) וכן אין יודעין הלכות טבילה וחציצה (שם ה"ב), ומה שייך לברר אם נטמאו או לא. וצ"ל שגם לזה ל"ח מה"ת כ"א מחמת גזירה, לפי שרובם בקיאות ונזהרים, ורק מדרבנן חיישינן למיעוטא, וברגל ל"ג לחוש לזה. [ודגומא לדבר: דין טומאת מת, שבכלי סתם של ע"ה חוששין שמה טמא מת הוא (מטמאי מו"מ פ"א ה"ב). שם פ"ב ה"א), ובאמר להדיא שכלי זה טהור מטומאת מת נאמן (פ"א שם. וראה לקו"ש שם ע' 23). וכן במכירו שאוכל בתרומה (פ"ב שם). וכל גזירות חכמים הם כך, ולדוגמא, שמחד גיסא של ע"ה מטמא גם בהיט (לדעת הרמב"ם. ובמק"א הארכנו. ואכ"מ)]. ולאידך בסתמא ל"ח לטומאת היסט בע"ה, אף שאין בקיאות בטומאת היסט, ורק כשהמצא לבד ללא השגחה (מיה"מ טהרות פ"ז מ"ב). ולהעיר מתפא"י טהרות פ"ח מ"ב (בבועז סק"ד) שאשת ע"ה נאמנת לפעמים]. ויומתק יותר להנ"ת בלקו"ש שם ע' 25, שברגל חל גדר ציבור על כולם. (ולהעיר, שבשעתו בהשיחה – כ' חשון תשמ"ו – נת' בזה, שהוא מעין דוגמת "כעין דאורייתא תקון") הדין טומאה הותרה בציבור.

ובראב"ד (הנ"ל) כ' שחוץ לירושלים יש לחוש משום מגעות עוברים ושבים, משא"כ בירושלים שאין טמאים מצויים שם. ופשוט, שאין לפרש בכונתו דחיישינן לנגיעת נכרים – דלשונו ל"מ כן. גם י"ל דמיידי בישראל החשוד על הטהרות יותר מע"ה, שעה"ה רובם נזהרים מטומאה ורק מדרבנן גזרו, משא"כ במי שלמטה מדרגת ע"ה.

(49) וראה להלן בליל א' דחה"ס ע"ד הוראת כ"ק הרה"ק רלו"צ נ"ע שניאורסאהן.

(50) ראה בשו"ע אדה"ז סס"ו ואילך.

(51) ראה בפרטיות בשו"ע אדה"ז ס' שפב.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו להוציא ולהכניס ולטלטל וכו'..."

ואימתי מברך? בשעה שמזכה לבני החצר, מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. ואם כבר זיכה לבני החצר, אעפ"כ היא עובר לעשייתן ועדיין יכול לברך עליו⁵².

אופן הזיכוי: אחד מבני החצר נותן פת [והרבה נוהגים במצה שנשמרת] משלו [בשיעור כגורגרות (=כשליש ביצה) לכל אחד מבני החצר [כלומר לכל בית⁵³], ואם הם יותר מי"ח בעלי בתים, שיעורו מזון ב' סעודות, שהם י"ח גורגרות, שהם כששה ביצים פת] בשביל כל בני החצר אפילו שלא בפניהם, ובלבד שיזכנו להם ע"י אחר [לכתחילה – על ידי גדול דוקא ולא על ידי בנו ובתו אפילו גדולים אם הם סמוכים על שולחן] דהיינו שהאחר נוטלו בידו ומגביה טפח בשביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאלו הגביהוהו בעצמן (ששלוחו של אדם כמותו, ואף שהם לא עשאוהו שליח, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו). וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר ולכל מי שיתוסף עליהם.

אסור לאכול⁵⁴ פת או מזונות משעה עשירית (לערך 3:47 אחה"צ) כדי שיאכל כזית פת בסוכה לתיאבון. גם משאר מינים לא יאכל אלא מעט ולא ימלא כריסו מהם.

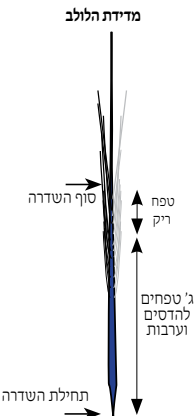
אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוט⁵⁵.

הכנת הלולב

מהדרין⁵⁶ לאגוד הלולב בסוכה ובערב יום טוב (=היום). המהדרים – מאגדים בעצמם⁵⁷.

מכינים חמש טבעות מעלי לולב לפני שמתחילים לאגוד את הלולב.

להסיר מכשול: כשמסדרים הלולב צריכים לוודא שהשדרה של הלולב תהיה גבוהה מהדסים וערבות לפחות טפח (בין 8 ל-9 ס"מ / 3-3.5 אינצ'). הרבה נכשלים בזה, ולכן צריך להיזהר לחתוך מלמטה את ההדסים והערבות (לא יותר

52 מפני שכל שלא נכנס עדיין לא קנה עירוב שקניית עירוב היא בין השמשות. ובפשטות, היינו בדיעבד (וד"ז תליא בפלוגתא בפ"א ד' המג"א ואדה"א אם לכתחילה אפשר לסמוך לברך אחר הזיכוי מטעם הנ"ל).

והנה, בסידור, בסדר עירוב תבשילין, הזיכוי הוא קודם הברכה. וכבר העיר מזה בקצוה"ש סי' קה בבדה"ש סק"ז.

אבל כבר כתבו כמה אחרונים (בדעת הש"ע) שיש לחלק בפשיטות – ראה ערך ש"י ששצ"ה. פני אפרים בומבאך שתק"ז סי"ב. שו"ת דברי מלכאל ח"ג ס"ו. קובץ בית ועד לחכמים שנה ד ח' ה"ז ע' ד. חמדת אברהם ח"ב ס"כ. והאריכו בזה בכ"מ. והרבו להקשות עמש"כ במשנ"ב שסס"ו בבה"ל סט"ו ד"ה בשעה. וראה קובץ הערב י"א ניסן תשע"ג. ואכ"מ. [וזהו נוסף לכך, וג"ז עיקר, שבהנהגת הארז"ל מצינו להדיא לברך קודם הזיכוי. ומש"כ במג"א שסס"ו סק"כ דקאי בע"ת – הנה, בכתהארז"ל שלפנינו מוכח דקאי בע"ת, ממש"כ "בכל ע"ש". ויתירה מזו, מפורש בשעה"כ מנחת ע"ש דמייירי בע"ח. ומפורש יותר במ"ח מס' יום הששי פ"ו מ"ג. וכ"ה בסידורי הארז"ל לדש"ר ולר"א. וראה יד אהרן ששצ"ה. ברכ"י ששצ"ד. שעת"ש ששצ"ה. ערוה"ש ששס"ו סכ"ה. נימוקי או"ח סק"א. כה"ח ששס"ו ס"ק קלד. כה"ח שתקכ"ז סקע"ז ו"צ"ע שהרי הו"ע כתב בדעת הארז"ל דקאי בע"ח). ואין שלא יהי', הרי בע"ת ברידא לן בסידור דעת אדה"א לזכות תחילה].

והנה, לא נעלם ממני שכמה ראשונים (ראה אבודרהם הל' ברכות סדר ע"ח. אר"ח הל' עירובין. ועוד) כתבו להדיא לברך אחר הזיכוי, וכ"ד כמה אחרונים (וראה שו"ת מגידות סי' קנד ובפ"י מגד יהודה שם. חלק לוי סי' קכד. וראה נחלת צבי שסס"ו סק"א. בני ציון ליכטמאן סקכ"ב). אבל אנו בדעת אדה"א קיימינן השתא. ואין סיבה לטעות ממש"כ בשו"ע ללא ראי' ברורה. ובסידור ש"י"ל לאחרונה עם הוראות והדרכות כתבו לברך אחר הזיכוי. וטעמם נפלא ממני. אמנם, בקצוה"ש שם כתב ללמוד מסתימת רבינו בסידורו בנוגע לע"ח שדינו כע"ת. וצ"ע.

53 כ"מ בשו"ע אדה"א שם. וכ"ה בפ"א רבינו יהונתן עירובין פ, ב. רשב"א וריטב"א שם. מאירי שם. שלה"ש שם. ולהעיר שברמב"ם (עירובין פ"א ה"ט. ה"ז. ה"ז). משמע לחלק בין שיתופי מבוואת לעירובי חצירות, שבעירובי חצירות הוא לכל בית. וראה תו"ט עירובין פ"א מ"ח. מלאכת שלמה שם. ולהעיר מכה"ח שסס"ח סק"ז.

54 מותר לאכול בסוכה בערב החג ואין חשש בל תוסיף (או נראה כמוסיף) אם סוכתו עריבה עליו, וכונותו רק מחמת מזג האויר או העדר מקום אחר מתאים – ראה בשו"ת באתרא דרב סי' יז"ט.

55 וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. (וראה גם בכת"ק שנתפרסם בקובץ יחי המלך גל' תרמ"ג ע' 14: "הרי בעש"ק זה אינו כ"א בערב דסיום וכו'). אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בה.

56 ונת' ב"ה נשא את ראש תשמ"א שזהו ענין "לעשות סוכה", התחלת עשיית הסוכה לדירה, כיון שהוא דבר שרגילים לעשותו בבית. ועיי"ש שב"ק אדמו"ר מוהררי"צ נ"ע סיפר "סה"ש תש"ד ע' 13] שאביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע חניך אותו כשהי' בגיל טף שיעמוד על ידו ויאחז הלולב ומיניו וכו'.

57 להעיר משיחת ש"פ בלק תשל"א.

מדאי, כדי שישאר שיעור ג' טפחים), בכדי ששדרת הלולב עצמה תבלוט טפח מעליהם⁵⁸ (השדרה מסתיימת במקום שאין עוד עלים היוצאים ממנה, אלא היא הופכת להיות העלה האמצעי). כמו כן, אין לעשות קשר בטפח העליון של שדרת הלולב⁵⁹.

אופן האיגוד: ג' הדסים – אחד בימין שדרת הלולב, וא' בשמאלו, וא' באמצע השדרה נוטה קצת לימין. ההדסים הנוספים מתחלקים גם כנ"ל. שני בדי ערבות – א' לימין וא' לשמאל. [והערבות קרובות יותר ללולב מההדסים]. על הלולב עצמו עושים שתי כריכות. משתדלים ששתי הכריכות תהיינה מכוסות בההדסים וערבות. גם כריכה העליונה, מקצתה על כל פנים. מדייקים שקצותיהם התחתונים של הלולב ההדסים והערבות יהיו מונחים בשווה זה ליד זה ושהלולב לא יבלוט מלמטה. נוסף על שתי כריכות הנ"ל [ולאחרי כריכות הנ"ל] – אוגד הלולב ההדסים והערבות ביחד על ידי שלש כריכות. שלש כריכות אלו הן במשך טפח אחד. – נמצא סך-הכל חמש כריכות⁶⁰. נוהגים להגביה ההדס בתוך האיגוד למעלה מן הערבה מעט. ומשתדלים שהערבות לא יראו כל כך. לא להשרות הלולב במים במשך כל המעת לעת דשבת קודש, אלא אם רק החלק התחתון שרוי במים ויש שיעור מלא שאינו כבוש במים.

לזכור להצניע ארבעת המינים במקום משומר לפני כניסת שבת. הלולב ההדסים והערבות אסורים בטלטול בשבת מדין מוקצה, אבל האתרוג אינו מוקצה לפי שמותר להריח בו⁶¹.

הכנת הסוכה

לסדר את כיסוי הניילון לסוכה בצורה שיהא מותר לכסות את הסוכה ביום טוב, לעת ירידת גשמים. מותר לפרוס את הניילון על גבי הסכך בשבת ויום טוב, אם הוא באופן שלא יהא חלל טפח בין הניילון לסכך. אבל אם יש חלל טפח בין הניילון לסכך, או באם הניילון נפרס מתחת לסכך אפילו אין חלל טפח ביניהם, אסור. ורק אם היה הניילון פרוס כבר טפח (לא כולל החלק המגולל) מבעוד יום, מותר לו להמשיך לפרוס הניילון בחג.

הלכתא למשיחא: סוכה בעזרה עבור אכילת לחמי תודה וכיו"ב, וכן בכלל בנוגע שאר עניניהם (משא"כ אכילת קדשי קדשים וחולין) – ראה בהערה⁶².

במקום צורך גדול, מותר להפעיל מכשיר בייביסיטר מערב יום טוב בחדר התינוק, שיוכלו לשמוע בשעה שיושבים בסוכה אם התינוק בוכה. ויש לזיזוהר בשבת וחג לא לדבר כששוהים בחדר התינוק או לכסות את הרמקול⁶³.

מנחה: בקביעות שנה זו אומרים הודו, פתח אליהו, וכו'.

צדקה: צדקה עבור שני ימי החג.

58) ופשטות ד' הפוסקים שזהו לעיכובא, גם כשנאפ"ח חלק מ)ההדסים והערבות ארוכים משיעור ג"ט. וכפס"ד השו"ע ואדה"ז סתר"נ ס"ב. וראה כה"ח סתר"ג סק"ט. החיים והברכה ס"ק קמא (אלא שלדעתו עיקר ד"ז לחומרא לחוש לדעת הר"ן. אבל אנו לא קייל"ה הכי). וגם כשאין תחיתת הדסים והערבות שוים עם הלולב ולכן אין שדרת הלולב טפח אף שמצ"ע ארוכה מהם בטפח (כ"ה ע"פ הטעם שבגמ' כדי לנענע. וכ"מ ברבינו מנוח לולב פ"ז ה"ח. וכו"כ בגור אר"י (גרמון) שם).

ולאידך גיסא, י"ל"ע אם מועיל מה שמוריד ההדסים והערבות למטה מתחתית הלולב שהרי י"ב כדי לנענע. אבל להטעם שהלולב צ"ל מצ"ע גבוה יותר (ראה פירש"י סוכה לב, ב ד"ה עד שיהא ובמפרשים שם. רבינו מנוח שם), לכאור"מ. וכ"מ קצת ברבינו מנוח שם (במכ"ש מזה שאי"מ גם כשלקחם שלא באודוה. וראה יצחק יונן על מאה שערים לרי"צ גיאות (ע' קלב) להחמיר גם בנטלם זאח"ז).

59) ראה שו"ע אדה"ז סתר"ג ס"א (ולשונו צ"ב קצת. ואכ"מ). א"ר שם סק"ו. פמ"ג במ"ז סק"א. 60) נת' בסה"ש תרצ"ט ע' 298. לקו"ש ח"ד ע' 1368.

61) ואף שטוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה (סדר ברכת הנהנין פ"א ה"ח) – הרי לדעת המג"א (סתר"ג סק"א. רס"י תרגו. וכ"ה בחי' הצ"צ קצח, ד) שלא בשעת נטילה מותר להריח בו (אבל ל"מ כן מסתיימת הל' בסדר ברה"נ שם. וכדעת החולקים. ואכ"מ). וכש"כ בשבת שבתוך החג (מג"א שם. וכ"כ בא"ר שם סק"א, אף שלדעתו אינו מברך גם שלא בשעת מצותו. אבל בפמ"ג סתר"ג במ"ז סק"א שלדעת הט"ז גם בשבת אין להריח בו). ועוד ועיקר, שיכול לברך על פרי אחר ואח"כ להריח בו – ראה מג"א סתר"ג סק"א וט"ז שם סק"ד. ומש"כ בשש"כ פכ"ב הע' סב (וראה באור"א באלף המגן סוסי' תרנא בהגה בשוה"ג) – הנה לדעת אדה"ז (ס"ש"ח ס"ד) ל"ש מוקצה ממח"כ בכשמל"ה.

62) שקו"ט באג"ק ח"ב ע' ח. וראה הנסמן בירוחן האוצר גל"כ בארוכה.

63) ראה שו"ת באתרא דרב סי' ב'תשלג.

מצוה על כל אדם שיממש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשיכה, שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת.

הלכתא למשיחא: ממלא חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה עבור ניסוך המים של שבת.

הכנת אש לנרות: אין מוציאין אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה, וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט⁶⁴. לכן, בערב החג יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש־מאש להדלקת הנרות לליל ב' דחג הסוכות.

המדליקים בפתיל צף, אם צריך להכין נקב יעשו כן לפני החג עבור שני הלילות של חג.

נר נשמה ליארצייט שחל ביום טוב, וכן אותם המדליקים נר עבור יזכור⁶⁵, עדיף שידליקו היום בנר שדולק לשתי ימים, שכן לכמה דעות אסור להדליקים ביום טוב (אלא אם כן מדליקים ביחד עם שאר הנרות במקום ולצורך הסעודה, או כשמדליקים בבית הכנסת אצל עמוד התפלה לכבוד בית הכנסת)⁶⁶.

תזכורת: להדליק תאורת החשמל בסוכה לפני החג. המשתמשים בשעון־שבת, יכוונו אותו לשני ימי החג.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד־חמצני) פעיל.

סדר הדלקת נרות⁶⁷: מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט מים או שמן בכוסית בערב יו"ט [ומותר לעשות כן, ואין חשש⁶⁸ גרם כיבוי בנותן מעט מים⁶⁹] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל ב' דיום טוב.

באם הדבר אפשרי (מבחינה בטיחותית, מזג האוויר וכו') מדליקים ומברכים בסוכה (מקום האכילה) ודי בנר אחד או ב' נרות.

הדלקת נרות בשעה 6:23 (18 דקות לפני השקיעה⁷⁰), מברכים שתי ברכות: ברכת להדליק נר של שבת ושל יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טענתה בהברכה או שכחה "שהחיינו" – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלום מאש דולקת.

קרוב לכניסת החג נכון לבדוק שוב את מצב הסוכה וכשרותה (באם יש גג – 'שלאק' – מעל הסוכה יש לוודא שהוא פתוח וכו').

ליל שבת קודש, ליל א' דחג הסוכות

קבלת שבת: מתחילים מ"מזמור לדוד". בבואי בשלום אומרים "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). מזמור שיר. ה' מלך. כגוונא.

ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. אומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום

64 שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

65 ואין כן מנהגנו.

66 וראה שו"ת באתרא דרב סי' ז'תתקס. ולהעיר, שמנהגנו גם שלא להדליק נר מיוחד להבדלה במוצ"ש שחל ביו"ט בכדי שיוכל להבדיל על אבוקה. (וראה שו"ת ריב"א אה"ע סי' קז).

67 הלכתא למשיחא: לענין תקיעות בערב יו"ט – ראה להלן הושענא רבא בעהרה.

68 ראה שו"ת באתרא דרב סי' כח'תרסה.

69 אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי.

70 וגם ביו"ט שחל בחול, נוהגים להדליק בערב יו"ט – מט"א סתרכ"ה ס"ג. ועוד. וראה שיחת ליל ערב שבועות תש"מ. לקו"ש חכ"ד ע' 297 הע' 69.

השבת, הזנה ואת יום חג הסוכות הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן שמחתנו וכו". דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח. אחרי שמונה עשרה אומרים "ויכולו", ברכת מעין שבע (מגן אבות כו'). קדיש לתקבל. "מזמור לדוד". חצי קדיש. ברכו. "עלינו". קדיש יתום. מאחלים איש לרעהו: גוט שבת, גוט יום טוב⁷¹.

ככמה שיחת קודש ע"ד איחולי "גוט שבת" גוט יום טוב" ג' פעמים ובקול. ובשיחת ליל א' דחגה"ס תשמ"ח שבכל פעם מגביהים הקול יותר (ע"ד המנהג באמירת כל נדרי)⁷².

ובר"ד משיחת ליל א' דחגה"ס תש"ג (שחל בשבת כקביעות שנה זו) בברכה לאורחים בביקור בסוכה: נוסף על ההכרזה "גוט שבת גוט יום טוב" שהיתה בבית הכנסת, הרי שכנסנים לסוכה, מקום חדש, עם היותה בצדו של בית הכנסת, ראוי להכריז עוד הפעם, ולכן לא אמתי אלא אכריז בעצמי, "גוט שבת גוט יום טוב, גוט שבת גוט יום טוב, גוט שבת גוט יום טוב".

אין מנהגנו לנשק את הסוכה בכניסה וביציאה.

מותר לנוס ולישב בסוכת חבירו בשעה שאין בעל הסוכה שם בסוכתו. אמנם במצב שנראה שבעל הסוכה מקפיד על הכניסה (כגון שיש שם קישוטים נאים או שצריך לעבור דרך חדרי הבית וכדומה) אסור להיכנס לשם. ואם נכנס שם לא יברך.

אין מנהגנו לומר נוסח ההזמנה לאושפיזין שבכמה סידורים⁷³. וטוב לקבוע שיחה נאה בדברי

(71) ולהענין שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

(72) עיי"ש שבפריטות.

(73) בטעם מנהגנו – ראה סה"ש תש"ח ע' 268.

ובשיחת קודש נתבאר, דהיינו בדיבור דוקא, אבל הענין קיים ברוחניות בתקפו, והרי לומדים אודות זה, וגם רבותינו נשיאנו דיברו כמה פעמים אודות האושפיזין, ובמיוחד נשיא דורנו, וצויה לפרסם וכו'. ובר"ד משיחת ליל ה' דחה"ס תנש"א, בטעם הזכרת האושפיזין (בשיחה) ע"ד "להזכיר זכות אבות" שבחברון.

ובגוף הענין, הנה אף שבזח"ג קב, ג, דרב המנונא סבא אמר "נזמן לאושפיזין" [ובטעם ההזמנה בדיבור – ראה מק"מ לזרז שם. בניהו על תקו"ז תכ"א ח"א ע"ב קטו] – לא נתפרש שם שכן צריך באו"א לעשות. ואדרבה, מל' הזהר משמע קצת שזו הנהגה ראוי' רק אליו, ולא נהגו שאר התנאים בכך.

ולהענין, שהענין הזהמנת אושפיזין בפה כהוראה כללית, אף שישודתו בהרי קודש, והובא אצל כמה מקובלים (לראשונה בס' יש שבר דיני סוכה ס"ה, והו"ד בשל"ח ריש מס' סוכה בנר מצוה. יסוד יוסף פנ"ו. היכל הקודש פצ"ז ע"ב שכו). אור צדיקים סל"ח ס"ב. ובמאור החיים לבעל אוה"ח ע' כב: שתיקנו לומר תיבו אושפיזין. מורה באצבע ס"ט סרפ"ט. סידור יעב"ץ ש"ח בית אלקים ליל א' סוכות. מט"א סתרכ"ה סמ"ב. ועוד. וביוסו"ה ש"א פ"ג אף הוסיף בשם "מבואר בספרים", שאם לא יזמין בפיו לא יבואו. אבל לא מצונו כדוגמתו בשאר האחרונים. וז"ל זכר רק לגבי הזמנת כסא לאיליהו בר"מ, בזח"א צג, א, והובא בסידורים השונים לכל נפש, וגם בסידור הארז"ל – לא בא זכרו בכל הראשונים כולם (כמובן), וגם לא נמצא בסלת נק' בשמונה שערים, וכן בשאר כתיב הארז"ל, כפע"ח (ואדרבה, בפע"ח שער הסוכות ספ"ג זכר רק שטוב להדליק ז' נרות כנגד ז' צדיקים הבאים, וכלל לא מענין הזמנתם), ועוד. וכן במשנת חסידים לא הובא כלל [ובשונה מאמירת "דא היא סעודתא וכו'" בסעודות ש"ק, שג"ז מהנהגת רב אבא (וי"ג רב המנונא סבא), ומקורו מהזהר (ח"ב פה, סע"א ואילך. ולהענין מהז"ב מז, סע"א: מאי וקאת דזמין ל' וכו' כמה דזמין אושפיזא לבית'י), אבל זכר גם בפע"ח שער השבת פ"ד ובמ"ח ליל שבת פ"א מ"ז ועוד. וכש"כ בנוגע אמירת הפסוק אשרי בתבחר בסדר המילה ואמירת "זה הכסא וכו'", שמקורו מהזהר (ח"א צג, א, שם צד, ב), אבל הובא לדינא בפוסקים – ראה שו"ע י"ד סרס"ה ס"א. ט"ז שם סק"ב. והוה בנוסף לזה שבזהר הובא כהנהגה כללית "דבעי בר נש לתקנא וכו'", ובנוגע "אשרי בתבחר" כהנהגת "חסיד קדמאי". וראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' רלג].

ואדרבה, שיתק שאר המקובלים מזה (ובפרט אלו שהביאו עובדא דרב המנונא סבא מהזהר) משמע דלא שמינא להו. ובטור ברכת סתרו"ט סק"ח נזכר להזמין ע"י לימוד התורה בסוכה, ושה'הנהגה זו יותר מקובלת אצלם מן הסעודה הגשמית". ובכלל, הנוסח שבסידורים – כנראה מקורו מח"י ושערי ציון וכו'. (ועוד נוסחאות תיקנו במשך הדורות, כנוסח שבסידור יעב"ץ, ונוסח שבס' יסו"ה שם, ונוסח המגיד מקאזניץ בס' תפלה למשה, ונוסח צאנו וכו', ונוסח הבא"ח לשלון חכמים סל"ח). ובכ"מ לא נהגו בזה כלל – ראה לדוגמא ילקוט מהרי"א מוידיעשוב הנהגות אות רכג. וכן אצל חכמי אשכנז, כידוע. (ויש שנהגו בכך רק בליל יו"ט – כ"מ בשלחן גבוה סתרמ"ק סק"א. וראה ביתו נאווה קודש ח"ג ע' תתמו). ושבו מצאתי חרוק ממדות ז' אושפיזין ואיך ימצא פיו בנפשו לומר תיבו אושפיזין וכו'. ובשיחה שיראל ליום ב' דחונה"ס, שנראה כחוצצא יתירה מקרוץ מחומר בר"ד מלוכלך ומגושם כ"כ להזמין לשולחן ז' רועים הקדושים. ועיי"ש מה שמבאר בזה. ובגדולת מרדכי מאליק לסוכות ד"ה העטם, שאיך יכולת להזמין אושפיזין לסעודת אדם רק אם יקשר מחשבטו בכל יום למהרה הנמשכת מאושפיזין ההוא).

והנה, בר"ד משיחת ליל א' דחה"ס תשנ"ב במנהגנו שאין אומרים בדיבור רק במחשבה. וכ"ה בר"ד משיחת ליל ב' דחה"ס תש"ג. וכ"מ בר"ד משיחת ליל ב' דחה"ס תשל"א בעת הסעודה. אמנם בא' הנהגות מר"ד הל"ל, שגם במחשבה אין אנו נהוגין. ונרשם שם עצ"ל. ונראה

תורה מענין האושפיזין דבר יום ביומו. נהגו להזכיר בסוכה את הבעש"ט, המגיד וכו' [=האושפיזין החסידיים, כדלקמן].

סדר האושפיזין: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד. (ולדעה אחת ע"פ זהר"ה: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, דוד). אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע גילה שבנוסף לאושפיזין הכלליים ישנם גם אושפיזין חסידיים: הבעש"ט, המגיד ממעזריטש, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הצמח צדק, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר מהרש"ב. בכמה שיחות נוסף שבשמיני עצרת הוא האושפיז של שלמה המלך (ע"פ זהר"ה) ואדמו"ר מהוריי"צ נ"ע. בשמחת תורה – מתגלה שייכותם של האושפיזין "לעיני כל ישראל". בשיחת ליל ד' דחג הסוכות תשנ"ב נאמר אופן נוסף, ששבעת האושפיזין הנ"ל מתחילין מאדמו"ר הזקן.

בראש האושפיזין: אברהם איבנו והבעש"ט.

בביאורי זהר"ה⁷⁵: לענין הסוכה שהיה האדם אושפיזין לאושפיזין עילאין זהו ע"י שיעשה תשובה על פגם הברית כו'.

באגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע⁷⁶: הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע באחת משיחותיו הקדושות רבים באחת הועידות בשמחת בית השואבה תרנ"ט הואיל לבאר כי רבותינו הבעש"ט והרב המגיד ממעזריטש והוד כ"ק רבינו הזקן והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים לדורותיהם הן המה די חב"ד חסידישע אושפיזין און זיי – הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים – גייען מיט אין דעם גלות בירוד'דיקן קאראהאד מיט יעדער חסיד וואס געפינט זיך אין דעם ווייטסטן ווינקעל וועלט.

בקיבועות שנה זו, ששמיני עצרת חל בשבת, אין לבצוע על הפת של עירובי חצרות בשבת זו, הואיל ומשתמש בו בשבת הבאה להתיר הטלטול (אלא אם כן יערב מחדש בערב שבת הבאה, או אינו משתמש במקום זה בשבת הבאה).

שכח ולא עשה עירובי חצרות, הורה כ"ק הרה"ק רלוי"צ נ"ע שניאורסאהן⁷⁷ שבאם כל בני החצר אוכלים בסוכה אחת בשבת, אין צורך בעירוב מפני שהם כאנשי בית אחד, והסוכה עצמה מערבת. כשאין אוכלים בסוכה אחת, יש לשאול רב מורה הוראה איך להתיר הטלטול⁷⁸.

בקיבועות שנה זו, אומרים שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא⁷⁹ – בלחש⁸⁰.

דמשבשתא היא, וסותר קצת לכללות הביאור שם, ובשאר ההנחות לא נמצא. ועצ"ע שלא שמענו גם שנהגו להזמין במחשבה. ואולי חילוק בדבר, שאף שאין מזמינים במחשבה, אבל תוכן הענין נמצא במחשבה.

[ולהעיר מר"ד משיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ז (מסרט הקלטה) שאף שלא הביאו אדה"ז בסידורו, בוודאי התנהג בעצמו ע"פ זהר"ה, ורצה שידעו מנהגתו, ועד ש"לכה באורחותיו נס"י". ולכאורה אין הכוונה כפשוטה לגבי ההזמנה בפיו, שהיה נד' בכ"מ שאין כך מנהגו. וי"ל. ובהנחה שבתורת מנחם רשמו שרצה שכולם יתנהגו כמותו. ואינו].

74 ח"א רסא, סע"א. שם ח"ג שא, סע"ב.

75 להצ"צ פ' אמור ע' תלו.

76 ח"ט ע' תמב ואילך.

77 וכו' בהמאירי ערובין עג. א. וראה צדיק למלך ח"ז ע' 240. וראה כת"י שנדפס אוצרות ליובאוויטש גל' כה, כ' מנ"א תשפ"א. והאריך בזה בס' נתיבים בהלכה ומנהג ס"מ.

78 ראה בשערים מצוינים בהלכה לאאזמור"ר זצ"ל סק"ה בקו"א.

79 ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמירא, עד "לסעודא בהדה". (וראה גם אצלנו בלוח לליל א' דר"ה). ואח"כ אומר אתקינו ליו"ט בקול (ויש שכתב לדלג ולא לומר כלל נוסח אתקינו ליו"ט בקביעות זו).

וכבר העירו, שבהיום יום לליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקינו סעודתא לשבת. וכו"ה גם בר"ד שחווה"מ מוצאי ושווה"מ טרצ"א ובהוצאות ראשונות דהיום יום לגבי ההוראה (דאז) שלא לאמרו. (אבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין אומרים נוסח אתקינו ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שהכוונה גם לאתקינו סעודתא שאחריו, ור"ל "דא היא סעודתא וכו'" [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהרי אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני]. וראה בהערה למחר בקידוש היום. אבל יש שפ' כפשוטו משמעות הלשון, שר"ל לומר רק דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"ז אתקינו ליו"ט בקול (שלא לומר ב"פ נוסח "אתקינו סעודתא"). ולדבריה צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמיט בקטע אתקינו סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו'). והבותר יבחר. (ולהעיר ממש"כ בס' דרכי חיים ושולם (מנהגי הרה"צ וכו' ממוקאטש) אות תקיד (ובכמה דפוסים נשמטו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת).

בנוגע לזמירות לשבת – אומר בשבחין וכו' – ביו"ט שחל בשבת, לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנהגים לאומרים בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. לאידך, ראינו מעשה רב, וברבים, לומר "בני היכלא" בהתוועדות דיו"ט שני כשחל בשבת. וילע"ע.

80 בלחש – כ"ה הלשון בס' המנהגים ע' 28. וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הריל"ג ע"ה בהערות וצינונים לסידור עם דא"ח

בקידוש: נוסח אתקינו ל'ו"ט. יום הששי, בורא פרי הגפן, ומזכיר של שבת במקומות המתאימים, וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים, לישב בסוכה (ומביטים בסכך), שהחיינו. [ברכה זו עולה גם למצות ישיבה בסוכה. וכן לעשיית הסוכה⁸¹, וא"צ לכוון על עשיית הסוכה שאין מקום לכוונה על מה שהי' כבר, וגם שעשיית הסוכה טפילה למצות ישיבה בסוכה שהיא עיקר המצוה⁸²]. טעה בקידוש או בברכת לישב בסוכה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש⁸³. טענתה ובירכה עוד הפעם – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

באם אפשר, נכון לסדר מקום נטילת ידים בסמיכות להסוכה, מצד ההפסק בין קידוש לסעודה [וכשאי אפשר, בהליכה לצורך הסעודה, יש להקל שאינו הפסק⁸⁴]. וגם בחול המועד – מצד ההפסק בין נטילת ידים להמוציא⁸⁵.

הלילה⁸⁶ יש חובה מן התורה לאכול⁸⁷ בסוכה פת בשיעור כזית (בזמן של 'אכילת פרס'. כמה דעות

(בקידוש לר"ה, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). וכו"ה (לענין שבת חוה"מ), בהיום יום (הוצאת תשי"ז ואילך) ל"ט ניסן וי"ז תשרי. ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור הב"ד ובסוף קונטרס ר"ה תשי" (נדפס בסה"מ תשי"ע ע' 26 – לענין ליל ר"ה שחל בשבת). בלחישא. וראה למען ידעו (שוסטרעראמן) ע' 97 שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע תיקן בכתי"ק וכתב: בלחישא. וכו"ה (לגבי סעודת היום דר"ה) בס' המנהגים גופא ע' 57 (כמקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכתי"ק.

81) וגם אם הסוכה אינה שלו, יכול לברך שהחיינו שם ועולה לו גם למצות עשיית סוכה. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתרמ"א ס"ב בסופו (אף דהתם קאי אמצות ישיבת סוכה).

82) ראה אג"ק חט"ו ע' מ.

83) וכו"ה בהוספה לליקוטי מנהגים (נדפס גם בס' המנהגים ע' 60) לגבי ר"ה. ופשוט שה"ה בכל שאר יו"ט (ודלא כמי שרצו לחלק), ומפורש שבז"ת תשובה מאהבה ח"ב סול"ט (לגבי ליל פסח – אף שברכת שהחיינו בקידוש קאי גם על מצות הלילה) שה"ז ברכה לבטלה. וכבר כתב ע"ד בהגש"פ המרבה לספר (קרלסרוא, תקנ"א) לבנו של הקרבן נתנאל (אחרי קידוש) בשם אביו שאם בירכה בעת הדלקת נרות לא תברך זמן בקידוש. וראה גם כה"ח סתקי"ד ס"ק קיב. ועוד. [אבל להעיר מאלפסי זוטא ר"ה ס"ג, במקדש בליל פסח לאחרים שאומר זמן אח"כ כשמקדש לעצמו הואיל וברכת שהחיינו שייכא נמי לאכילת מצה].

וגם לפמש"כ אדה"ז בשר"ע סתרמ"א ס"ג שברכת שהחיינו קאי "על מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן" – ולהעיר מלקו"ש חל"ז ע' 15 הע' 12 של אדה"ז כאן צ"ע – אין לחדש עפ"ז חובת שהחיינו בשביל קידוש, כשכבר קיבלה קדושת היום בפועל בשעת הדה"נ. [להעיר שבכ"מ בשיחות קודש שהאנשים מברכים דוקא בקידוש והנשים בהדלקת נרות, וכמ"פ נחית למנינא במספר הפעמים שאומרות שהחיינו בחגי חודש השביעי. וכיו"ב. ואכ"מ].

וכ"ה גם כשמקדשת בסוכה, שיוצאת בשהחיינו בשעת הדלקת הנרות בסוכה אף שעדיין לא הגיע זמנה – וע"ד שהחיינו בעת עשיית הסוכה. ואכ"מ. ובארוחת חיים מספינקא סתרמ"א בשם ח'י בן יאיר שכ"ה אפי' כשבירכה שהחיינו בהדלקת נרות בביתה. וצ"ע. וכש"כ בליל ב' שכבר בירכה שהחיינו על הסוכה.

בנוגע לעניית אמן ע"י הנשיה עם ע"י החיינו (כיון שבידו כבר בשעת הדלקת נרות) – נהוג עלמא לענות אמן. ואף שכמה אחרונים כתבו לחוש משום חפז, ולכאורה נכון לחוש לדבריהם – כבר כתבו בכ"מ ליישב המנהג. וגם אנו בענייננו, יש לנו אריכות דברים במק"א מזה. ובפרט לפמש"כ אדה"ז בשר"ע סתרמ"א ס"א שברכת שהחיינו בקידוש היא "בשביל מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן". וראה אצלנו בקובץ מבית חיינו חו' ט הע' 3. ואכ"מ.

84) ראה משנ"ב סרע"ג סקי"ד. קצוה"ש ספ"א בבדה"ש סק"י. אבל ראה תהל"ד סק"א. ולהעיר מתוד"ה רב אשי – פסחים קד, ב. וראה שו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ה. וכמה חילוקים דבר: כשרואה מקומו הראשון (שו"ע אדה"ז סרע"ג ס"ב), כשאוזיר החצר מפסיק בין הסוכה לבית, כשמחיצות הבית מפסיקות וכו' (שו"ע אדה"ז שם ס"ה). ואכ"מ.

85) ואף שההליכה אינה חשובה הפסק כיון שהיא צורך הסעודה, לכתחילה צריך לטוול ידיו סמוך למקום הסעודה אם אפשר – שו"ע אדה"ז סקס"ו ס"א. לשיעור הליוך כ"ב אמה – ראה בקצוה"ש סל"ז בבדה"ש סק"א (כ-14 שניות). ופורתא לא דק. אבל ראה צ"ח ברכות ט, ב – ד"ה היכי מצוי. כה"ח סקכ"ח סקמ"ו. ואכ"מ.

86) בנוגע לשמחת יו"ט – ראה להלן בסעודת היום.

בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – ראה שו"ת שאג"א סס"ח באריכות – הובא בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וראה גם שיחת שמחת ביה"ש ושבת חוה"מ תשי"ט. אבל ראה שו"ת סי' תקטק סק"ה שהוכיח ממג"א סי' תקמו סק"ד (ועיי"ש בחמ"מ). שו"ת אבני"ז או"ח סי' תכג. ועוד. וראה גם שיחת ליל שמחת תשכ"ד. ולקמן בסעודת היום נזכר מנהג לשתות יין בכל סעודה.

ולקו"ט בזה לילה חובת אכילת בשר בלילה (ונוגע לחגה"ש, שיש שנהגו בחלב) – ראה דרכ"ט ספ"ט סקי"ט. אבל להעיר משפ"א סוכה מת, א דבחדא מיינייהו – ביום או בלילה – סגי].

87) בלע – ללא לעיסה – יצא. ואעפ"י יש לו לחזור ולאכול ע"י לעיסה (סידור עמודי שמים דיני ליל א סי"א. מט"א סתר"כ סנ"ב, עיי"ש טעמו בארץ למטה). ולא העתקתי משי"כ שם בלעוץ כאחד – שאפי' במצה מצינו שלא נהגו כן (ראה א"ר סתע"ה סק"ב וסק"ז). ובכ"מ, וחומרא יתירה היא. ואף שכ"ה גם בכל אכילות שבתורה (ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה ס"ד – לענין מרור. שם סכ"א – לענין ב' הכזיתים שבכווין. ואפי' בפרוסת המוציא בכל השנה – שם סי' קסז ס"ד), ולא רק במצה – למעשה אין המנהג כן בכל הנ"ל (וזולת לענין ד' כוסות – ראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה בפסח שותה). ובסידור אדה"ז בהגש"פ לא הובא כלל. (וגם לענין המוציא – כתב אדה"ז שם שהמנהג שא"צ אפי' לחלק שיעור כזית, והשמט סו"ה המג"א שם סק"ז להחמיר לכתחילה). ובמימיו יתכן דלאו דרך אכילה היא. וראה גם ח'י חת"ס חולין קב, ג – עד"ז. ובכל אופן, הרי אינו מעכב כלל, וכל שלא הורגלו באכילה כזו אין מקום להחמיר.

י"ל דאדרבה היא הנותנת, שכיון שדמיון אכילה בכלל קאיתנו עליה, ולא מצד גדר מצות אכילת מצה מצ"ע – אי"ז שייך לנדו"ד, דל"ש

בזה, ולמיחש מיבעי לשמועה שהוא 3 דקות⁸⁸). ויזהר לאכול קודם חצות לילה (12:46). ובנוסף לכך, חייב לאכול עוד פת, וכבכל סעודת יום טוב שחובה לאכול יותר מכביצה⁸⁹.

צריך כל אדם לכוון⁹⁰ בישיבתו בסוכה שיושב בה כדי לקיים מצות הקב"ה שציונו לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים⁹¹. ובליל ראשון – יכוון גם לקיים מצות אכילה בליל ראשון⁹². בליל זה, אם אכל בליל כוונה לקיים מצות סוכה יחזור ויאכל בכוונה⁹³.

לילפנות אד"ט ו"ט, כיון שאינה מגדרי מצות מצה. וכש"כ אם נאמר, שכזית בליל א' אינה מצוה האכילה כ"א מחובת דיור בסוכה, והאכילה היא רק בכדי לקבוע אופן הדיור בסוכה (כדלקמן בהערות). ועוד ועיקר, שגם את"ל שיש כאן חובת "אכילה" בסוכה, ה"ט שצ"ל בליעה בב"א לפי שט"ה גדר אכילה בתורה (שכ"מ בפירוש"י חולין קג, ב ד"ה מהו, הובא לעניינו במג"א סתע"ה סק"ד. וראה מחה"ש שם. ובמקראי קודש פסח ח"ב סמ"ו כתב בע"ז הענין שלכתיבה צ"ל כפשט"י דקרא), ובגד"ד ל"כ אכילה בקרא. ועוד, שחובת אכילת כזית בסוכה אי"ז מצוה בהחפצא דהלחם דהנאכל, כ"א המצוה היא במעשה האכילה בעצמה, ושעויר כזית בכדא"פ הוא רק לפי שכך צורת ואופן האכילה. ולפ"ז א"ש גם למש"כ בשו"ת חת"ס י"ד סוס"י רצו, דנקט בגדר בליעה בב"א דמדין שיעור קאמינו עלה, שכשמחלקו ה"ז כח"ש (אלא שבדיעבד יוצא ע"י צירוף), ולא מחמת גדר ושם אכילה – שבגד"ז הישעור אינו בהחפצא דהפת).

88) והיינו, זמן הבליעה ולא ההליכה. והארחנו בלוח לחגה"פ.

89) וצריך שיאכל כל כזית בכדי אכילת פרס, והזיתים תכופים זל"ז. (ראה גם סדר נט"י לסעודה ס"ח. שו"ת צ"צ שעה"מ ס"ט ובמהדו"ח - אור"ח ס' קח. קצוה"ש ס"ה בבדה"ש סק"ה והועתק בתורת מנחם לסדר נט"י שם. שם ספ"ב בבדה"ש סק"י. ודחה שם מש"כ במט"א סתרכ"ה ס"ט שצריך לאכול כל הכביצה בכדא"פ (וכ"כ בככור"י סתרט"ט סק"י ג. כח"ח סקנ"א). וכבר הקשו שאפ"ל שצ"ל אכילת כביצה בכדא"פ, וכדמוכח ביומא פ. ב. וגם העירו, דלכאורה לאו דרך אכילה הוא, וקרוב לאכילה גסה היא היא, ובעינינו כעין תדורו וליכא. וראה ראשית בכורים לג, א. שלמי"א להגרש"א ע"י קיט. ועוד).

90) ולהעיר מהסברא באחרונים (ראה בכי"ב) מנ"ח מ' שנה סק"י. משנ"ב ס' ס בבה"ל ס"ד ד"ה ו"א. שערי יושר ש"ג ס"ט. שו"ת בית שערים אור"ח סר"ו. מנח"ש קמא ס"א) שבאוכל בלא כוונה, כיון שלא קיים המצוה (את"ל הכי, ראה לקמן בה"ע), ה"ז גם כאוכל חוץ לסוכה. אמנם מקום לומר, שלהאומרים (ראה מנ"ח מ' שנה סק"י). אתוון דאורייתא כלל יא – בדעתו) שהמצוה היא רק בהשליה שאם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה (כל אדה"ז פת"ח ס"ז. והארחנו במק"א) ל"ש חובת כוונה, וגם ללא כוונה לא עבר על מ"ע. אלא, שבליל ראשון שאני, שהמצוה היא בהחייב.

91) בכמה אחרונים שיש חיוב לכוון בשעת קיום מצות ישיבת סוכה גם שהיא זכר לעניי הכבוד. אבל ראה לקו"ש ח"ב ע' 146 בדעת אדה"ז, שדוחק לומר שכונתו שיכוון בעת ישיבתו או בעת עשיית הסוכה שהיא זכר לעניי הכבוד, דהו"ל כן בפירושו. אלא שהוא דין בעצם החפצא דהסוכה העשויים לעשות סוכות העשויות לצל, כיון שהיא זכר לעניי הכבוד שהקיפם בהם לצל, אבל אינו ענין של כוונת המצוה. וראה שם ע' 141 בדעת המחבר.

92) מורה באצבע להחיד"א ס"ט ס"צ. שמחת הרגל (להנ"ל) שבה"ע הבאה. מט"א סתרכ"ה ס"ג.

93) ראה מט"א שם, ובאלף לטמה שבכפאוהו לאכול ה"ז רק דרך עראי ולא בגדר קביעות. אלא, שלפ"ז ל"ש כ"ב בהעדר הכוונה לחוד, ורק באנסוהו. אבל כשאכל ללא כוונה יצא כמו במצה שכן נהנה, עיי"ש. וכ"כ בסידור עמודי שמים דיני ליל א' ס"ב. משנ"ב ס' ס בבה"ל ס"ד ד"ה ו"א.

אמנם, כבר האריכו לחלק, דהתם שאני שהמצוה באכילה, ואילו כאן המצוה בגוף הישיבה, והאכילה היא רק שתהא בדרך קביעות (ראה להלן בה"ע). וגם אם נאמר שהמצוה באכילה עצמה, הרי מגדרי המצוה שתהא בסוכה דוקא. ובסגנון אחר, שהעדר הכוונה נחשבת ככוונה, אבל הוא מתעסק לגבי הסוכה והו"ז כאכל בכוונה בבית). ומשו"ה י"ל שבלא כיון לא יצא (ראה מש"כ להסתפק בזה שו"ת תורת חסד אור"ח סמ"ו סק"י. והכי מוטב מה משמ"י דהגר"ח מבריסק). ובהקדם שבטעמא דמילתא שבימצות ישיבה הנאת הגוף יוצא בלא כוונה, לפי שכפאוהו לן כוונה ה"ז מתעסק, וגדר מתעסק שייך רק כשהמצוה היא במעשה, אבל כשהמתנה המצוה היא לא המעשה כ"א האכילה, כיון שעל כרחו נהנה כבר קיים המצוה (כ"מ בשו"ע אדה"ז סתע"ה סכ"ח. וכ"כ באתוון דאורייתא כלל כד. ברכת שמואל קידושין ס"ב. וראה הלכות ליל הסדר (אשכנזי) לשו"ע אדה"ז שם. ואמטו להכי, בגד"ד שגדר המצוה אינה האכילה אף שבפועל נהנה הוא ל"ש לומר שיצא ללא כוונה. וכבר העירו (ראה תורת חסד שם. בגד תכלת סכ"ו – ע' צח. ועוד) מירושלמי סוכה פ"ב ה"ז: בשנתן דעתו, ובקא"ע ופנ"מ ובפי' טוב ירושלמי להטעם (ואבל בכ"מ פ"י ביד"ה ס"ב באו"א). וראה גליוני הש"ס ירושלמי מועד אות צח. וכ"כ בתורת מיכאל סוס"י. וראה נעם ירושלמי – באו"א. ועוד אופן – בצפע"נ הל' סוכה פ"ו ה"ב. קונט' השלמה ב, א). וכ"מ בפמ"ג סתרכ"ה במ"ז סק"א (שבכוונה לצאת יצא, ומשמע דב"א"ה לא סגי. ואולי קאי למצות ישיבה בסוכה בכלל ולא לגבי אכילה. ולהעיר מר"ח כח. ב. הישן בשמיני בסוכה ליקה). וכ"כ שתפס למעשה בשמחת הרגל על מגילת רות בסו"ה" (לימוד א' לחגה"ס – ד"ה ויזהר). ועיי"ש שהביא בשם ס' זובח תודה (בהקדמה – ג, א) במעשה שהי'. והבאנו גם בזכר דוד מ"ג פת"ח ס"ב באו"א סק"א ובמ"ל פ"ג סק"ג ובמ"ל פ"ג סק"ג. ועוד. ועיי"ז מסופר במועדים שארית ציון (קרענגלי) שבסו"ס שה"ג ח"ב מערכת מ סס"ו. וראה גם בשו"ת בית שערים אור"ח סש"ל. שו"ת מנח"ש תינאי סוס"י ה.

וגם בעמודי שמים כתב למעשה שיחזור ויאכל בכוונה (ומשמע דקאי גם באוכל שלא בכוונה, ולא רק באנסוהו לאכול כבאלף לטמה שם). ועוד, שהכוונה זכר ליצי"מ ולעניי הכבוד וכו', ודאי לאו בהנאה תליא (אלא שלרעה"ה אינה מעכבת. וגם בה"ח ל"כ רק שלא קיים המצוה, "בתיקונה", ולא מעכבת). וראה פמ"ג באו"א סק"א. שם סתרכ"ה ב"א סק"א. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 214 הנ"ל 31. וראה יתירה מזו, במכתב להר"י ע"ה הוטנער – דנפס בשלחן מנחם ח"א סל"ח – ע' קכא. ולהעיר מאג"ק ח"י ע' קי). ומ"מ בכיון לצאת יד"ח מצות סוכה ולא מצות ליל ראשון א"צ שיחזור ויאכל, שמעיקר הדין א"צ כוונה לענין זה בפרט. וממנ"פ, אם גדר המצוה ישיבה בסוכה תיסיג בכוונה זו לחוד, בדיעבד עכ"פ. ואם המצוה באכילה דוקא, הדינין לסברא שיצא שכן נהנה.

ויל"ע לכתבת החיי"א כלל סח ס"ט שבניכר לפי הענין שנעשה לשם מצוה סגי, ה"נ מוכח מתוך מעשיו שרוצה לאכול בסוכה דוקא (אלא שא"י"ז מועיל להכונן דעניי הכבוד וכו'). ויל"ז, שגם אכל שם לשם צל וכדומה. ואכת"י ל"ש שמתוך ברכתו לישב בסוכה ניכר שנעשה לשם מצות ישיבה בסוכה (אף שאין ניכר שאכל לשם מצות לילה ראשונה). ולהעיר ממחרש"א סוכה מו, א – לגבי עשייתה לשמה (לכ"ש). וכבר העירו ממנ"פ סת"פ סק"ח שבברכה גופא לא סגי. וראה בשו"ת ערוה"ב אור"ח סט"ו. ואכ"מ.

עוד ראיתי לדון, שכיון שהמצוה היא בקביעת דירתו ולא במעשה האכילה א"צ כוונה, שחובת כוונה היא רק בדברים התלויים במעשה, וכאן המצוה גוף קביעת הסוכה לדירתו, שידמה כאילו היא ביתו. ולכא"ז ל"ש לומר כן לגבי ליל ראשון, שיש מצוה פרטית לאכול בסוכה.

גם אם יורדים גשמים, הלילה חובה לקדש בסוכה ולברך לישב בסוכה ושהחיינו, ולאכול כזית פת בסוכה⁹⁴. ומנהג חסידים ואנשי מעשה להמשיך ולאכול בסוכה גם בשעת ירידת גשמים. והרוצה לעקור לביתו יברך ברכת המזון לפני כן, אלא אם כן היה בדעתו לגמור הסעודה בבית ולאכול שם פת בשעה שבירך המוציא. פסק הגשם, צריך לחזור ולאכול בסוכה כזית פת (ואין לברך שוב לישב בסוכה).

יש מחמירים שבאם נראה שהגשם עומד להיפסק, צריך להמתין כשעה או שתים, אבל לא ימתין עד אחר חצות.

תלמידי הבעש"ט דור אחר דור נהגו לישב בסוכה בכל ז' ימי החג גם אם ירדו גשמים. גם בשעת ירידת גשמים שע"פ דין מותר לאכול בבית, נמנע אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מלאכול חוץ לסוכה. בשנת תרצ"ג היה גשם שוטף יותר משיעור דשולחן ערוך⁹⁵ ואדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אמר: לישב בסוכה צריך לברך. וכן עשה. וכן היה מעשה רב בהתוועדות בשנת תשכ"ז⁹⁶.

כשיורד גשם, מותר לפתוח הגגון (או מכסה) שעל הסוכה, אף שעל ידי הפתיחה יפלו מים על הדשא והצמחים, כשאין כוונתו להצמיח, ובתנאי שהמים נופלים תחילה על הבטון ואחר כך על הדשא, או כשירדו כבר גשמים שם (או שהשקו הצמחים מבעוד יום), וריבוי המים מפסידים הצמחים⁹⁷.

ביום טוב דהג הסוכות טובלים פרוסת המוציא בדבש⁹⁸.

הרגילות היא שהשומעים את הקידוש אינם מכוונים לצאת ידי חובה בברכת לישב בסוכה של

94 ואין לישב בסוכה תחת מטרי' ואפילו בחול המועד – ראה שו"ת באתרא דרב ס' כד"ר. וש"נ.

95 ראה שו"ע אה"ז סתר"ט סכ"א-כב.

96 וראה סה"ש תש"ד ע' 23.

97 ראה בכ"ז בשו"ת באתרא דרב יז'נט.

98 יש שכתבו לחוש בלילה הראשונה שלא להטביל הכזית בדבש, שכן אכילת הכזית מצוה וקאתי טעם דרשות ומבטל טעם המצוה – ראה שו"ת יד אליהו רגולר פסקים ס"ג סק"א. וראה בית השואבה דינים השייכים לערב חגה"ס (פ"ו ס"ג ס"ד). ומטו בה הכי גם משמ' דהגר"ח מבירסק. (ו"א בשמו להיפך). והפוסקים דחו דבריהם, שאין המצוה רק על גוף האכילה ולא במהות האכילה. וכמו שפשוט שמותר לאכול לחם חמץ וכן לחם שלא נאפה לשמה וכי"ב. ובסגנון אחר שהמצוה בגוף האכילה, ובקביעות סעודה, ולא בטעמו. ויש להוכיח שרק במצה (ובק"פ) גוף המצה היא המצוה, ממה שרק במצה צריך שישאר טעם מצה בפיו בסוף הסעודה, משא"כ בשאר אכילות דמצוה, כתרומ' וקדשים (ראה גם עד"ז צפע"נ חומ"צ פ"ו). וכש"כ את"ל שהחובה היא הישיבה בסוכה, והאכילה היא רק לאשווי לה גדר ישיבה (או שכן למדנו מגז"ש דט"ו ט"ו), אבל האכילה עצמה אינה החפצא דמצוה (ראה גם ד"מ סתר"ט סק"ו). וכ"ה בכמה ראשונים שהמצוה בגוף הישיבה ולא באכילה. ובכ"מ כתבו לתלות בפ"י מהרש"ל ומהרש"א סוכה כז, א בטעם תשלומין לסעודות ליל א בליל יו"ט האחרון לר"א. אמנם, לר"א שאני לדלדיל' ודאי עיקר המצוה הוא האכילה ולא הסוכה – ראה גם שם תורה חזר. שו"ת שאג"א ס' קב. ואכ"מ. ואף למאי דקיי"ל' להחמיר לכתחילה שלא לאכול מבעו"י שתהא אכילתו לתיאבון – אכתי יש לחלק, שאין המצוה בהחפצא ובסוג הפת אלא בגוף האכילה).

ובכלל, אין טיבול מועט מבטל טעם הלחם (אף את"ל שלא רק מרור מחמת מרירותו מבטל טעם דמצוה. וראה שו"ת שו"מ שתייאה סמ"ח). והרי יוצא במצה מתובלת – מנחות כג, ב. ובתורה"א אתי – פסחים קטו, א. שהוא טיבול מועט. ועכ"פ כ"ה באוכל יותר מכזית – ראה מקור"ח סתנ"ה סק"ב ע"פ תוס' במנחות שם. וראה תוס' זבחים עח, א. שם עט, א. וכמו שמותר – וצריך – לטבול מצה בחרוסת לדעת הרמב"ם, וכן ק"פ בחדל. ובפ"י ובינו מנוח שטובל בחרוסת משום לפתן. ובמאיירי פסחים קטו, א שהידור למצוה לטבול אחר שכן דרך אכילת המוציא. ובמאיירי כתב שם, שכל שכן דרך אכילתו אין בו ביטול. וכ"מ ברבינו מנוח שכל שבא ללפת אין בו ביטול. וי"ל בפשטות, שלפתן טפל ובטל לפת (ולר"ד למרוו שאינה טפלה למצה). וכ"כ בר"ן פסחים קטו, א. – לענין מרור בחרוסת. וראה הגהות מהר"ב ונשבורג פסחים קיד, א בפ"י התוס' שם ד"ה אינ"פ. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ס' א' תרצב. אלא, שאדה"ז נקט לעיקר כהדעות שאסור לטבול מצה בשאר משקין – ראה שו"ע אדה"ז סתס"א ס"ב ואילך. סתס"ב ס"ח. סתע"ה סוסי"י. וכן במרור בחרוסת – ראה סתע"א ס"ב. איברא שמלשונו בסתע"ה שם "יש למונע" מוכח שאינו מעיקר הדין בכה"ג. וראה בס' הלכות ליל הסדר (אשכנזי) שם.

וכ"כ בעניינו בצל"ח פסחים קח, א ד"ה רב ששת. וכ"כ במט"א סתר"ט סנה"א א"א מבוטשאטש מהדו"ת שם. שו"ת כת"ס אר"ח ס' קיט. ערך שי סתר"ט. קצה המטה סתר"ח סק"צ. וי"ל, דאדרבה משום תשבו כעין תדורו יאכל כדרך אכילתו בטיבול. וראה הליכות שלמה פ"ט סק"ז דאדרבה מעליותא איכא בהכי, משום חיובו מצוה ושמחת יו"ט. ושם, שהרוצה להחמיר בדבר יאכל א"ח"כ עוד כזית שלא בטיבול.

[ובש"כ קד"ו, ש"כ בה' הפמ"ג סתר"ט בא"א סקט"ו ובמ"ז סוס"ל תרמג ובס"י קפח בא"א סק"ט, שלא ללוש במי פירות, ושלא תהא החלה מתוקה – שלא הוב"ד ברוב הפוסקים, ולא נתקבלה דעתו להלכה, ומעולם לא שמענו שיעשו חלות לסוכות ללא שמן וביצים, והוא רק במצה שע"ל לחם עוני. ומוכח כן גם בר"ן סוכה כז, א. בהחידוש דמצות אכילת מצה בפסח וכזית בסוכות לגבי חובת סעודת יו"ט בכלל, שמדין יו"ט יוצא אפי' במצה ששירה, ובסוכות מדין יו"ט אפשר לאכול עד כביצה חוץ לסוכה. ומוכח שבסוכות אפי' דאפשר בעשירה. ועד"ז הוא בריטב"א שם. וראה גם עיקרי הד"ט אר"ח ס"ה. ועוד.

ולהעיר, שבמ"כ יש שהחמירו (ע"פ הנ"ל) שצ"ל "שלו" כבמצוה. ועפ"ז, שקו"ט בנוגע לאורח אם קונה מנתו. אבל ראה בלוח לפסח כמה צדדי קולא בנוגע לאורח אפי' במצת מצוה, וכש"כ בנדו"ד.]

המקדש, ועל כן מברכים בעצמם ברכת לישב בסוכה על פרוסת המוציא⁹⁹. ונוהגים העולם לברך ברכת לישב בסוכה אחר ברכת המוציא. וגם הנשים נוהגות כן, ואין חשש הפסק. בירך לישב בסוכה בקידוש, וטעה ובירך עוד הפעם אחר ברכת המוציא – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

נשים פטורות מן הסוכה ואם ירצו לישב בסוכה ולברך הרשות בידן, ומקבלות שכר¹⁰⁰. מצוה על האיש שיושב בסוכה לישב עם אשתו ובני ביתו. נשים השומעות קידוש בסוכה ואחר כך הולכות לבית לאכול, יזהרו שתיכף אחר קידוש יאכלו כזית פת¹⁰¹ בסוכה, משום קידוש במקום סעודה¹⁰².

דיני ישיבה בסוכה

מברכים לישב בסוכה רק על פת או תבשיל מחמשת מיני דגן יותר מכביצה. הנכנס לסוכה אחרת – שלא בירך בה היום לישב בסוכה על אכילה – מברך לישב בסוכה גם על טיול בסוכה¹⁰³. מי שלא אכל בסעודה, לא ישתה יין כי יש שאלה על ברכת לישב בסוכה בשתיית יין. ונכון שלא לקבוע עצמו בשתייה רק בסוכה שאכל בה היום ובירך לישב בסוכה¹⁰⁴.

99 ולמרות מש"כ אדה"ז סס"ג ס"ו. ונתבאר בארוכה בכינוס-תורה דאסרו חג סוכות תשע"ג, ו"ל בע"ה בגליון "באתרא דרב". ובכלל, התם מיירי שכולם אכלו ולא בישיבה גרידא. ועוד להעיר מדיוק ל' אדה"ז שהביא דוגמא זו ודישיבה בסוכה אחת בפ"ע ולא כללה עם שאר הדוגמאות. ולהעיר שבש"ת מלמד להועיל ח"א סכ"ד הבין בדעת אדה"ז שאם רצו כאו"א מברך לעצמו לישב בסוכה.

ואף שאפשר להוציאם בברכת לישב בסוכה, וגם לנשים כשמברך לעצמו (ראה מג"א סתר"מ סק"א) – אולי טעם המברכים בעצמם (נוסף לזה שרוצים לברך בעצמם בברכה הבאה מזמן לזמן), לפי שאין שותים כשיעור מכוס הקידוש (ובפרט למנהגנו שגם ביום מברכים לישב בסוכה בקידוש, והיינו שסיבת הברכה מחמת שתיית יין היא בגדר קביעות הסעודה), וממילא ל"ש לומר שהיא התחלת הסעודה, ובפרט שריגיל שיוצאים א"ח לטיול ימים ולא קבעו עצמם עדיין בסעודה – ראה בארוכה קובץ בית אהרן וישראל גל' קפז.

100 ובתנאי שאולכת כשיעור – יותר מכביצה – בסוכה, ויכולה להמשיך שאר הסעודה בבית (ודלא בכברת הבית שנ"ב סכ"ז ובשע"ב לשם, והב"ב בקצה המטה סתר"ה סק"ז, שצריכה לגמור הסעודה בסוכה, ואל"כ אסורה לברך. וכ"כ גם במשנת יעקב סתר"מ ס"א. אבל מוכח מדבריו שבאוכלת כשיעור בסוכה סגי. וראה שו"ת אפרים ח"ד סרמ"ח. שמועות משה סתר"מ סק"א. שו"ת מנחת דוד סע"ו ואל"ך. ועוד).

101 או כזית מחמשת המינים שמברכים עליהם בורא מיני מזונות, או רביעית יין.

102 שכשאויר החצר מפסיק בין הסוכה לבית אינו מועיל מה שה' דעתה מתחילה לאכול בבית, וצריכה לחזור ולקדש. וגם כשאינו כן, לכתחילה טוב שלא לעשות כן.

103 בגדר טיול בסוכה – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' טז'תקסא. ושנ"ת.

104 בנוגע ברכת לישב בסוכה על היין: הנה, בכ"מ מפורש שמנהגנו לברך לישב בסוכה גם בקידוש היום. וכ"ה גם בס' המנהגים ע' 67. ועוד: ישנו ההוראות (ב"מ) בנוגע לברכת לישב בסוכה בהבדלה. ומאידך, בשיחת ליל ב' דחגה"ס תרצ"ט, ע' 301, מוזכר להדיא בנוגע לכוס של ברכה שלא לשתות באם לא אכלו, מחמת השאלה על ברכת לישב בסוכה בשתיית יין, וכהפסק בשו"ע אדה"ז, ובסגנון דומה להנכתב בשו"ע אדה"ז (ונעתק בפנים). ומובן, שכונותו שם כפשוטה, שמברכים לישב בסוכה רק ביין קידוש (וגם הבדלה כנ"ל), משא"כ בשאר שתיית יין, שיש בזה שאלה.

והנה, בשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בנושא, מיום א' דחגה"ס תרצ"ט, שה"ש תרצ"ט ע' 295, בנוגע לברכת לישב בסוכה בשעת קידוש היום, ולא על הפת, בשם כ"ק אדמו"ר מוהר"ב נ"ע שהיין עושה קביעות. ונראים הדברים, ובהקדמה, שהמדובר ברשימת השומעים ולא הוגהה כלל, שלא בא לחדש לברך על יין בכלל, וממילא יסתור המובא בשיחה ביום למחרת, ליל ב', ובא לומר רק שמברכים בקידוש היום, וכמובן גם מהמשך הלשון. וכדעת כו"כ פוסקים (ואכ"מ), וכנ"ל מס' המנהגים, וכהמנהג בחצרות כמה חסידים. וה"ט לפי שנוסף לזה ששתיית קידוש היא יין של מצוה, ומצותה אחשבי' (ובפרט בשבת שיה"א שגם אכילת שבת קובעת), עוד זאת שקידוש צ"ל במקום סעודה וגם אסור לטעום קודם קידוש וממילא ה"ז כהתחלת הסעודה.

וגם בנוגע להבדלה – אף שאצ"ל במקום סעודה, אבל מ"מ דומה במקצת לפי שגם היא בגדר יין של מצוה, ונחשבת קביעות (ראה בשו"ת אמרי הלכה ומנהג הלפרין ס"ט), וגם אסור לטעום לפני', וממילא ה"ז כהתחלת (אפשרות) הסעודה, ובפרט שבדעתנו לאכול מיד אח"כ (ראה שה"ש תרצ"ט ע' 142. ו"ל שה"ש תרצ"ג ע' 84. אבל ראה המענה שנדפס בשו"ת אמרי הלכה ומנהג שם). וגם כשאין בדעתו לאכול מיד, הא גופא שיכול לאכול מהני להחשיבו קבע. (ו"ל מעין דוגמא לדבר: מש"כ בבכור"י סתר"ל סק"ט ז', לברך בשו"ת באכילת פה"כ אחרי קידוש היום, גם למ"ד שאין לברך על פה"כ, כיון שמסתמא אין מכוונים לצאת בסעודת הלילה אלא עד לשעת קידוש היום. ודון מינה ואוקי באתירין. ומ"מ, התם שאני שהלילה מפסיק – ראה תוספת ביכורים שם. וראה בשו"ת יב"א ח"א ס"ד סק"ט מה שכתב לדחות דברי הבכור"י. ו"ל).

ונהגו במנהג זה ג"כ בכמה חצרות חסידים, וכנראה גם מחמת צירוף היין וההבדלה גם יחד (משא"כ במבדיל על השכר – ראה שה"ש תרצ"א שם. ר"ד תרצ"ג שם. וראה בשו"ת הנ"ל). ונ"ע דברי המאירי סוכה כו, א, שייך בצירוף עם פירות ומרקחת היו קביעות. וכן בישויות יעקב סתר"ל ס"ב, באוכל פחות מכביצה ושותה כוס ברכה המזון. וכע"ז מצינו בראשונים – בשבה"ל ססד"מ, ותניא רבתי והאגור – שבשו"ת ה"ז קביעות. ולהעיר משע"ת סתר"ל סק"ה, באוכל פה"כ אחרי קידוש היום (גם לדעת אלו שפקקו בברכת לישב בסוכה על פה"כ), שכיון שאוכלו בתורת סעודה המחוייבת לקידוש מחשבתו עושהו קבע. ו"ל עוד, עמפ"כ לבאר בבכור"י ושע"ת שם, וכ"כ ביריעות האהל (ועל אהל מועד ח"ב שער סוכה ולולב נתיב א סק"ז ד"ה איברא – לב, א), שמה שמברכים רק בשעת האכילה הוא רק ממנהג, לפי שנהגו כדעת ר"ת, אבל מן הדין מברך בכל פעם שנכנס לסוכה, ומשו"ה כל ששמה אכילה וקובע א"ע לזה יש מקום להקל לברך לישב בסוכה].

והובא מנהג זה לברך בהבדלה בכ"מ (ראה לוח א"י. שו"ת שלמת חיים סשנ"ו. שש"כ פנ"ח הע"ק. הליכות שלמה פ"ט ס"א. שו"ת מנח"י

יצא מן הסוכה לאחר האכילה ולא חזר עד לאחר עעה ושתיים, או אפילו חזר לאלתר אלא שבשעה שיצא היה דעתו לשהות הרבה חוץ לסוכה, מברך שוב לישב בסוכה על אכילה האחרונה בסוכה.

היה יושב ואוכל וירדו גשמים ופרס הגגון על הסוכה, ושוב פסקו הגשמים, ופתח את הגגון, אינו חוזר ומברך לישב בסוכה.

קטן שאינו צריך לאמו, דהיינו בן 6 שנה (ובקטן חכם וחרף – בן 5 שנה), חייב בסוכה. ואם אוכל חוץ לסוכה [מאכלים המחוייבים בסוכה], אביו חייב לגעור בו ולמחות בידו ולהכניסו בסוכה. [בנוגע לאמו – ראה בהערה¹⁰⁵].

בספר המנהגים חב"ד: המהדרים – גם מים אין שותים קיין לסוכה¹⁰⁶.

ח"ט סי' קסג. ורבנות אפרים ח"א סת"כ ח. שם ח"ג סת"כ ד. ובשם הגר"ם בסוכות לשבו פאק ע' רט. וכ"כ ברישומות שיעורי הגר"ם ס. שו"ת שבה"ל ח"ו סמ"ב סק"ב. ובאמת, כ"ה כבר ברבינו מנוח סוכה ו, יב. אבל לדעתו מברך גם על שינה וטיוול. אלא, שלאחרונה נתפרסם בתשורה (לחנתנת קארפ-ענגעל, ח' תמוז תש"פ), דף השלמות לס' המנהגים, עם אישור להדפיס אם ההדפסה לא תעכב, ושם הועתקה (ככל הנראה) שיחה הנ"ל, אבל בנינו עיקרי, שהושמט שהמדובר שם – כמובן מהמשך הענין – בנוגע לקידוש היום, ובה"ל: "גם על שתיית כוס רביעית יין בסוכה מברכים לישב בסוכה, כי היין עושה קביעות". ומצויין שם בהערה "משיחת כ"ק אדמו"ר (מהור"צ) נ"ע, מהנהגת אביו כ"ק אדמו"ר (מהור"ב) נ"ע". וממילא מובן לקוראים ש"כ"ה בכל רביעית יין (ולא רק בקידוש והבדלה). ומסביר – טובא יש לחלק.

ואולי בהשלמות לס' המנהגים הכוונה רק בשותת רביעית מחמת מצות שמחת יו"ט, ודמיי קצת לקידוש ולהבדלה. וגו' דוחק. ועצ"ע. ואח"ל הכי, יתכן לומר לפ"ז, שז"כ בשיחה, שבכוס"ש"ב "יש שאלה" אם גו' בגדר קביעות מחמת חשיבות המצוה. [אבל אין לומר, שיתברך לישב בסוכה בכל שתיית רביעית וכ"ה, גם כשכבר קיים מצות שמחת יו"ט בו ביום, כיון שגם רביעית זו י"ב משום קיום מצות שמחת יו"ט עוה"ש (ויל"ע בזה. ונפק"מ לנודר מייך הרשות, או לשתיית בן סו"מ) – דא"כ אזדא לה הך דינא שבפוסקים, שאינו מברך על היין, ותו, שבאינו קובע א"ע לשתי" פטור מסוכה בכלל. וגם הדרא קושיא לדוכתה, במה שנ' בשיחה למחרתה, שישנה שאלה בשתיית כוס"ש"ב.

וח"א רצה לטעון בפני, שאכן נתחדשה שם הוראה שמברכים לישב בסוכה על כל שתיית רביעית יין, ושאינו כוס"ש"ב דמייך בפחות מרביעית. אבל הדברים לא מסתברים, נוסף לכל הנ"ל, שכן אם בכגון דא אין מקום לשאלה כלל לחייבו בברכה. ושוב טען הנ"ל, שיתכן שלפעמים ה' רביעית. אבל לדברי, שבשיחת יום א' דהה"ס באותה שנה נתחדש בכלל לברך על רביעית יין, שוב אין זו שאלה, שהרי באותם פעמים ה"ז דאי (א"כ תאמר בדוחק שבדוחק, דהא גופא השאלה – שאינו יודע אם הוא רביעית. אבל הלשון לא משמע כן כלל). ודוחק לומר שר"ל שכיון שיש חשיבות בשתיית כוס"ש"ב, המצוה משוי' לה קבע, וממילא יש להסתפק גם בשותת פחות מרביעית (ובדוגמת דעת הראשונים שחייב בסוכה באכילת שבת גם כשלא אכל יותר מכביצה, שאכילת שבת קובעת בכזית. וכ"ה באכילת כזית בלילה הראשונה), משא"כ בכוס של הבדלה דמייך בשותת רביעית דוקא (שהרי אין לשותת יותר מכזית יין, מחשש ספק ברכה אחרונה), ובכגון דא נתחדש אצלנו לברך בכל גווי מחמת גוף שתיית רביעית יין – שנוסף לזה שלהלכה פטור מסוכה כל שאינו קובע א"ע לשתי", וכש"כ שאין לו לברך, כמדומה ברור שלא מצינו כיו"ב בשום דוכתא, לחוש בשותת פחות מרביעית אפ"י קובע א"ע לשותת (אך בשב"ע אדה"ז – בנוגע לעצם החובה לישב בסוכה, כדלהלן – לא נתפרש להדיא שחיונה לרביעית). וראה גם בכור"י סתר"ט סק"ד. שו"ת שבה"ל שם]].

ומסתבר יותר להעמיד הדברים כמתאימים לשולחן ערוך, ולא לחדש הפכו, והרי ד"ז גופא ובסגנון שכזה נזכר בשולחן ערוך רבינו. ונמצא שלחדש שמברכים על רביעית יין לחד – אין בדיניו רק רשימת הרי"ל הנ"ל ע"פ הבנתו.

[ולהעיר, שגם האחרונים שכתבו לברך על היין – מיירי בקביעות, והיינו בשתי' מרובה ובני חבורה וכדומה (ראה בענין זה במחזור ויטרי סוכות ששנ"ט. סידור רש"י סר"ג. אור זרוע ח"ב שש"א. ר"ן. לבוש. ב"ח סתר"ט. מג"א שם סק"ה. פרישה שם. משנ"ב שם סק"ג. ועוד. וכ"כ אדה"ז בשו"ע שם ס"ב וסט"ו, שרק בקובע א"ע לשותת יין בסוכה חייב בסוכה (אבל אינו מברך מחמת שטפלה לאכילה. ונכון שלא לקבוע א"ע בסוכה שלא אכל בה היום וינדר עלי' לישב בסוכה, מחמת שיש מפקפקין על הברכה, וכבפנים). ולא מצינו למי שיאמר שבכל רביעית חייב, אף הריטב"א סוכה כז, א, והובא משנ"ב סתר"ט סק"ב ובבה"ל ד"ה יוין. ועצ"ע שלא חשש לדבריו רק בשותת בחבורה ובשות' מרובה. ונדעת הרמב"ם – ראה המכתב סוכה כו, א. רבינו מנוח שם]].

ואף שכלל הנראה קיבל הרי"ל הוראה להדפיס כן כהשלמה לס' המנהגים – בפועל לא נדפס ואין אתנו יודע עד מה. וספיקו להקל. ועכ"פ, גם את"ל להקל בקובע א"ע לשותת יין, והיינו בשתי' מרובה או בחבורה ובסעודת מרעים, שחייב מן הדין לישב בסוכה (ואולי גם בשתיית רביעית יין מחמת מצות שמחת יו"ט), קשה להתייר לברך בכל שתיית רביעית איזה שיהי', כשאינו קובע א"ע לשותת, שלדינא פטור מסוכה, ולהורות כדעת יחיד (הריטב"א) שלא נמצא כדוגמתו בפוסקים, וגם לא נתפרש להדיא בשום מקום שכך מנהגו (וזלת בדף הנ"ל. וגם שם מקום בדוחק גדול לפרש באו"א, כעין הנ"ל או כיו"ב).

[ולהעיר שבהתוודעות וכדומה, שכמדומה שיש שנהגו לברך על רביעית יין, נוסף לזה שהוא בחבורה, הרי בלא"ה מקום לברך בסוכת חבירו – סוכה שלא אכל בה היום וינדר לישב בסוכה – מחמת גוף הטיוול בסוכה, כדעת אדה"ז בזה. וראה אצלנו בשר"ת באתרא דרב סי' טז' תקסא].

105) אף שאמו "אינה חייבת לחנוכו במצות והרי היא אצלו ככל אדם" (שו"ע אדה"ז סתר"מ ס"ד), מכל מקום, מובא בנוגע לדיון זה (ספר השיחות תש"נ ח"ב ע' 455. ועד"ז בב"מ), ש"נ נוסף לכך שהחינוך והנהגת הבנים והבנות (ובפרט הקטנים והקטנות) בפועל ממש תלוי' במדה רבה ועיקרית בהדרכת האם, עקרת הבית, ובדרך ממילא נעשה עיקר החינוך על ידה, הרי, ידוע מ"ש השל"ה ש"הנשים מצוות על תוכחת בניהם כמו האב ויותר מהם מטעם שהם פגיונות ומצוות יותר בבית כו". ולא עוד אלא שיש יתרון בהחינוך והתוכחה דנשים לגבי אנשים". וראה גם הלכות ת"ת לאדה"ז פ"א קו"א סק"א.

106) כמובן, במקום שאפשר. וראה שו"ת באתרא דרב סי' א' רעג.

בברכת המזון: רצה ואח"כ יעלה ויבוא. הרחמן הוא ינחילנו (לשבת), הרחמן הוא ינחילנו (ליו"ט), הרחמן הוא יקים (לסוכות). טעה או שכח רצה או יעלה ויבוא – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שכח לברך לישב בסוכה עד שגמר סעודתו יברך אח"כ בעודו בסוכה.

סוכה שאינה מרוצפת אסור לטאטא אותה בשבת וחג משום אשוויי גומות [אבל במרוצף אין לגזור משום שאינו מרוצף¹⁰⁷, בימינו שרוב בתי העיר מרוצפים. ואף גם במקום שהחצרות אינן מרוצפות, והסוכה היא בחצר – הרי הסוכה אינה בגדר חצר, כ"א בכלל בית¹⁰⁸].

מצות ישיבה בסוכה שיהיה אוכל ושותה וישן (אפילו שינת עראי) ויטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום בין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. צריך לקרות וללמוד בסוכה אלא אם כן לומד בבית המדרש. והכל לפי הענין. עכשיו נהגו העולם להקל בשינה שאין ישנים בסוכה רק המדקדקים במצות. ומנהג חב"ד שאין ישנים בסוכה, ונתבאר באריכות בלקו"ש חכ"ט בשיחה לחג הסוכות.

כתבו בספרים ששבעה צדיקים באים ויושבים בסוכה, ועל כן צריך לשבת בה באימה ובריאה בבושה וענוה. וזיהר מאד שלא לבעוס בסוכה, שכל זה בזיון לסוכה וקדושתה, וצריך לישב בה בדרך ארץ כמו שיושב בפלטיין של מלך. וראוי ונכון שלא לשוח שום שיחה בטילה בסוכה רק בדברי תורה וקדושה, ומכל שכן בשעת הסעודה, ולא בדברים של הבלי הבלים, וכל שכן שיהא זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים, כי מצות סוכה קדושה גדולה היא. אבל אם צריך לספר עם חבירו יספר עמו בסוכה, שבישיבתו שם אף בעת דיבורו מקיים מצוה. שמחת החג מתחילה מליל ראשון דחג הסוכות.

בספר השיחות תש"ד¹⁰⁹: אין יאר תרנ"א האט הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק פארבראכט די ערשטע נאכט אין סוכה זייער לאנג ביים טיש און אויך נאכ'ן בענטשן איז מען געבליבן פארברענגען א לאנגע צייט און מ'האט גענומען א סך משקה. ארויסגייענדיג פון סוכה האט די באבע הרבנית רבקה נ"ע געפרעגט, וואס איז די מער, פארוואס איז מען געזעסען אזוי שפעט אין סוכה, האט הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק געענטפערט: מארגען ביינאכט איז דאך שמחת בית השואבה קען מען דאך אריינפאלן ווי א יון אין סוכה, דערפאר האט מען היינט פארבראכט צו מאכען א הכנה אויף מארגען. וענתה כבוד אמי זקנתי הרבנית נ"ע: דער שווער – הכוונה על אדמור"ר הצ"צ – האט אמאל געזאגט, אז א יון איז א הויכע מדריגה. הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק האט דאן אנגעהויבן לערנען דעם ווארט, יון איז א הויכע מדריגה. אויב א יון מיט א ו"ו איז דאס גאר ניט קיין מדריגה, נאר די כוונה איז "יבן" מיט א ב' און אין הבנה איז דאך דא כמה מדריגות זו למעלה מזו און דאס איז דער פירוש פון דעם ווארט "א יבן אין סוכה". הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק איז דאן צוריקגעגאנגען אין סוכה און פארבראכט ביז 3 פארטאג אין דעם ביאור פון דעם ענין אז די מדריגה אין הבנה איז נאך אלץ קיין הבנה, און די מדריגה איז נאך אויך ניט קיין הבנה וכו'.

בשיחת ליל א' דחגה"ס תש"נ (כקביעות שנה זו)¹¹⁰: דער ערשטער טאג פון סוכות (חמשה עשר בתשרי) בשנה זו איז חל ביום השבת – יום שמחתכם אלו השבתות – וואס דאס גיט צו נאכמער שמחה אין דעם ערשטן טאג סוכות, וועלכער איז אויך די פתיחה צו אלע טעג פון סוכות, ובפרט זייענדיק שבת וואס מיני' מתברך כולה יומין – אז זיי זאלן אלע האבן נאך מער א תוספת שמחה.

ולהוסיף אז אין דער קביעות קומט אויך אויס, אז דער שיעור חומש פון דעם ערשטן טאג סוכות איז פון שבעי ביז סוף פ' ברכה – דער סוף פון גאנץ חמשה חומשי תורה. וע"פ הכלל אז עושיין שמחה לגמרה של תורה – ווי מ'טוט עס בשמחת תורה (ווען מ'פארענדיקט חמשה חומשי תורה) – איז מובן, אז ביום זה איז דא מעין השמחה פון שמחת תורה.

הלכתא למשיחא: החליל [שמחת בית השואבה עם כלי שיר וכו'] אינה דוחה שבת ויום טוב. אלא,

107) כ"מ בפמ"ג סתרמ"ג במ"ז סק"ד.

108) ובנוגע לחלק החצר שמחוץ להסוכה – ראה שש"כ פכ"ג הע' י. וראה חוט שני פי"א ע' צו שנסתפק.

109) ע' 12.

110) סה"ש תש"נ ע' 47. ועיי"ש בארוכה הביאור בזה.

שבשיחת ערב חג הסוכות ה'תשנ"ב נאמר, שלאחרי הגאולה האמיתית והשלמה לא שייכים אז כל עניני גזירות וכיו"ב, וממילא עורכים שמחת בית השואבה מיד בלילה הראשון¹¹¹.

שמחת בית השואבה¹¹² מתחילה בזמן הגלות בכמה ענינים מיד עם שטורעם כבר מליל הראשון. כל ימי החג מתוועדים בשמחת בית השואבה ובריקודים. שמחת בית השואבה ברחובה של עיר [ההנהגה הנ"ל החלה בשנת תשמ"א. ומני אז התחיל כ"ק אד"ש בההנהגה דאמירת שיחה בכל לילה מלילות החג].

בתורת שלום¹¹³: כמו שבר"ה ויוהכ"פ והימים שביניהם הנה כאו"א מישראל הוא טרוד בעבודה וכו' כן בחג הסוכות צריך להיות טרוד בשמחה מען דארף זיין כסדר פריילעך און אין דעם דארף מען זיין פארנומען.

יום שבת קודש, יום א' דחג הסוכות

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:46.

אין נוטלים לולב בשבת. הלולב ההדסים והערבות הם מוקצים מחמת מצוה. אסור להוסיף מים ללולב בשבת.

מצות לולב להינטל ביום ראשון בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת¹¹⁴. אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעות ראש חודש לא היו נוטלין הלולב בשבת מספק, גזירה שמא יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים¹¹⁵. משחרב בית המקדש אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון, ואפילו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש¹¹⁶.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים, יום טוב של ראשון של חג דוחה שבת אף בגבולין. ובכ"מ, שכן יהי' גם לעתיד לבוא¹¹⁷.

מבואר במאמרי דא"ח¹¹⁸, שמה שיו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת אין לולב דוחה שבת כי נטילת לולב הוא בכדי להמשיך בחי' המקיף (דסוכה) בפנימיות לכן בשבת שאז מאיר המקיף בבחי' פנימיות (מצד ענין השבת) אין צריך (כ"כ) לנטילת לולב, ולכן מספיקה הגזירה דרבה לדחות נטילת

(111) ועד"ו בשיחת ש"פ האיזני (התוועדות ב) תנש"א (גם לגבי זמן בית ראשון). שיחת שמחת בית השואבה תשט"ו (בזמן בית ראשון). ולהעיר מהשק"ט ע"ז בנוגע לתק"ש לעת"ל בר"ה שחל בשבת – ראה אצלנו בלוח לר"ה שנה זו. ואכ"מ.

(112) בנוגע השתתפות בשמחת בית השואבה לאלב – מותר להשתתף אבל לא לרקוד. ובחנה"מ כשיש כלי זמר – מותר להשתתף רק אם מניעתו תפטרש כאבלות בפרהסיא – ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' א' שא"ג. וש"נ.

(113) שיחת א' דהוהמ"ס עדר"ת (ע' 264).

(114) משא"כ שופר שאין תוקעין במדינה אפילו בזמן שביהמ"ק קיים.

והטעם, שלולב קל יותר לפי שאינו אלא טלטול בעלמא אבל שופר הוא מעשה חכמה. ועוד שיום ראשון דלולב ידוע בגבולין, אבל בר"ה לא הי' ידוע קביעות החודש רק בירושלים – תוס' רפ"ד דר"ה ורפ"ד דסוכה. ובעל המאור סוכה שם, כתב שבשופר יש גם תקיעות מדרבנן, ולכן החמירו בו גם בתקיעות אדוריימא, אבל בלולב כולו מה"ת. ובראב"ד תירץ, שאין לשופר עיקר מפורש מן התורה בגבולין, ומדרשה אתי, אבל בלולב יש לו עיקר מה"ת ביום ראשון גם בגבולין. וע"פ דא"ח – ראה הנסמן להלן.

(115) ולא גזרו גזירה זו ביום הראשון במקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג, מפני שביום הראשון היא מצוה מן התורה ואפילו בגבולין.

(116) מפני בני הגבולין הרחוקים שאינן יודעין בקביעות החדש, כדי שיהיו הכל שווין בדבר זה ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין, הואיל וחייב יום ראשון בכל מקום אחד הוא ואין שם מקדש להתלות בו. וגם בזמן הזה שהכל עושים ע"פ החשבון נשאר הדבר כמות שהי'. וחמור יותר משופר, שמשחרב הבית אין נוטלים בכ"מ, אבל שופר תוקעין בכ"מ שיש ב"ד. והטעם, ששופר לא רצו לבטל לגמרי לפי שהוא להלל כשיבנה בית המקדש יטלו את הלולב ביום הראשון שחל בשבת ואתרוגן יהיה פסול. וכבר מציינו בכע"ז בשו"ת בנין שלמה (תיקונים והוספות סכ"ט) למאן דס"ל להקפיד לשלם על הד' מינים קודם החג (ואין כן מנהגנו), שיש להדר כן גם בשנה שיום א' דסוכות חל בשבת, כיון שמצפים לימות המשיח ויטלו גם ביום א' שחל בשבת, וכן שבביהמ"ק כל שבעה צ"ל לכס.

(117) ולהעיר מהמסופר אצל א' מגדולי ישראל בס' ארז דוד אות רסה: כשברך אבך אחד בשאלה על אתרוג אמר לו שיש פסול של חסר באתרוג, ואמר לו האברך הרי השנה חל יום א' דסוכות בשבת וחסר כשר בשאר ימי חוה"מ, ונחרד ואמר לו אינך מאמין בביאת המשיח, והלא כשיבנה בית המקדש יטלו את הלולב ביום הראשון שחל בשבת ואתרוגן יהיה פסול. וכבר מציינו בכע"ז בשו"ת בנין שלמה (תיקונים והוספות סכ"ט) למאן דס"ל להקפיד לשלם על הד' מינים קודם החג (ואין כן מנהגנו), שיש להדר כן גם בשנה שיום א' דסוכות חל בשבת, כיון שמצפים לימות המשיח ויטלו גם ביום א' שחל בשבת, וכן שבביהמ"ק כל שבעה צ"ל לכס.

(118) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נז, ב. סד"ה לולב וערבה תרס"ו. והנעתק בפנים הוא מד"ה בסוכות תשבו תשל"ו (סה"מ מלוקט ח"א ס"ע קפא ואילך). וראה גם בסידור עם דא"ח שער התקיעות ד"ה להבין המשנה (רמד, ב). ועוד.

לולב. ומה שבזמן ביהמ"ק היו נוטלין גם בשבת, הוא לפי שיש כמה מדריוגות במקיפים, וע"י נטילת לולב בזמן הבית המשיכו בחי' מקיף עליון יותר מבחי' המקיף שנמשך בשבת מצד עצמו (מה ששבת מיקדשא וקיימא) וגם בחוץ לארץ (בזמן הבית).

הלכתא למשיחא: בכל יום מימי החג, עם שחר יוצאים הכהנים והעם לשאוב מים ממעיין השילוח בצלוחית של זהב המכילה שלשה לוגים (כחצי ליטר). לאחר השאיבה, מגיעים לשער המים בבית המקדש, תוקעים ומריעים ותוקעים. ומנסך המים על גבי המזבח.

התמיד קרב בשבת שבתוך החג בשנים עשר כהנים (התמיד עצמו - בתשעה, ושנים בידם שני בזיכי לבונה של לחם הפנים, וביד אחד - צלוחית של מים).

כל שבעת הימים החליל מכה לפני המזבח. חליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא ודוחה את השבת.

בזמן הבית, אין מצות ערבה דוחה שבת. אבל יתכן שלעתיד לבוא כשיתבטלו כל עניני גזירות יקיימו מצות ערבה גם בשבת¹¹⁹.

שחרית לשבת ויו"ט. תפלת העמידה לשלוש רגלים עם ההוספות של שבת.

מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים בכל שלש רגלים לגמור ההלל ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל. בסוכות, מצות עשה מדברי סופרים לגמור ההלל - הלל שלם - כל שמונת ימי החג לפי שכל יום הוא חלוק בקרבנותיו מיום חבירו ומיום טוב הראשון והרי כל יום הוא כמועד בפני עצמו.

אין להפסיק באמצע הלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

מצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה - הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאינו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחר גמר הציבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן לגמור תפלת השחר עם הציבור ולאמר הלל עמהם".

י"א שאם דילג מלה בהלל לא יצא ויחזור עוד פעם מתחילתו. ונכון לחזור ולומר ללא ברכה¹²⁰.

119) ולהעיר מהמענה בקשר עם שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח - נדפס בריש ס' מעייני הישועה הוצאה חדשה. (120) במשנ"ב סתפ"ח ס"ב כתב שלא יצא. אמנם, דבריו מחודשים. ואדרבה, בטור שם וכן בסתרמ"ד מוכח שבגוף הדלוג אין כאן חשש, רק מחמת נוסח הברכה להמברכים בל" לגמור". וכן הוכיח מזה בשו"ת מעט מים סנ"ג. (אבל מש"כ שם לדמות לפסוד"ז - צ"ע שבהלל מפורש שאין לדלג. ואנן קיימינן השתא רק לאחר מעשה, ובמי שדילג רק תיבה אחת, אם יצא.) ובשעה"צ שם סק"ג נדחק בזה. ומה שתי' שם בפ"י דברי הטור, שדעת מהר"ש שגם במגילה אין מדקדקין באותיות' - אינו מעלה ארוכה, חדא שאינו עולה יפה עם דעת הטור הרא"ש ושאר הראשונים. ועוד, שזהו רק לענין שינוי המשמעות ולא בדלוג תיבה. וכש"כ שאין לפרש בדבריו שר"ל דקאי להדעה שגם בדילג תיבה יצא במגילה, ועוד שהעיקר חסר מן הספר. ואולי כוונתו לומר שבטור מיידי במי שלא דקדק בקריאתה. אבל הפקיע ל' הטור מפשוטו, שכתב להדיא דקאי בחשש שיחסר תיבה אחת. ועוד, דמאי שיאטי' דשינוי משמעות התיבה לנוסח "לגמור". וכן קשה, שאם באמת יצא יז"ח בלא דקדק בקריאתה, מדוע לא יברך לגמור, שכן ה"ז בנדר הלל בשלימות. ועוד אחת היא לנו, דלדברי המשנ"ב דמקשינן מגילה לכל מילי, הא אנו קייל"ן גם במגילה שלא יצא כה"ג במפסדי המשמעות. (ובאמת לה"ק לאידך גיסא, שמנין לנו ללמוד הלל ממגילה להקל גם בזה שלא לדקדק באותיות', דשאני מגילה שמקולי אגרת שנו בה.) ובכלל, שאני מגילה שלא יצא בחיסר תיבה דכתיב בה ככתבם ולשונם, וכמפורש ברמב"ן מגילה יז, א. ואילו הלל דמאי לתפלה וברכות, ונתקן בתורת שירה. ומפורש הפכו בפמ"ג סתפ"ח במ"ז סק"א. וכ"מ בשו"ת נוב"י סמ"א שגם בדילג הלל שייך עלה שם הלל. ומוכח נמי במג"א סתכ"ב סק"י: אם דילג פסוק אחד. וכן מפורש גם בר"ד בעת הסעודות ביום ב' דחג הסוכות תשכ"ט.

ואף שכ"מ קצת בתוס' ברכות טו, א ובאגודה ברכות פ"ב סמ"ד, ועוד - נראה דקאי אק"ש ומגילה, או שבאם רוצה לחזור יהא על הסדר, ולא קאמר אלא להשוות לענין זה שאין לקרוא למפרע.

ועכ"ז כתבנו לחזור עוד הפעם, מטעם אחר, שלא לגרוע בתקנת אמירת הלל. וגם בפמ"ג שם כתב שאם אומר לקרוא ולא לגמור אם "דילג באונס יצא אע"פ שמחויב לגמור כולו". [וצ"ע בכוננתו שא"כ שעדיין מחויב לגמור כולו מה שייך לומר שיצא. ואולי ר"ל שמעיקרא הי' מחויב לגמור כולו, אלא שבדיעבד בדילג באונס יצא]. וראה גם בשו"ת שבה"ל ח"ד דלקמן שמ"מ לא קיים תקנתם לגמור כולו. ורשום אצלי שדנו בזה בשו"ת שבה"ל ח"ז ס"ב. שם ח"ח סל"ט סק"ב. חזו"ע חנוכה ע' רבי. זה השולחן סתפ"ח. שואלין ודורשין ח"ד סכ"ד. הרי קדם סי' קפ. רשימות שיעורים סוכה ע' דש.

והנה, טעות נפוצה בחגה"ס מחמת סדרי הנענועים לדלג "יאמר נא ישראל". אבל במג"א סתכ"ב סק"ח שאם שמע מהש"צ יצא אלא

כל היום כשר לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים.

הלל שלם. בשבת אין מקיפים וגם אין אומרים הושענות. קדיש מתקבל. שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

אין נוהגים בקריאת מגלת קהלת בציבור. ובלשון הרב: "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ" [מקומות לקרוא מגלת רות בביהכ"נ] "כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

פתיחת הארון: אין אומרים י"ג מדות ו"רבונו של עולם"¹²¹ בשבת.

מוציאין שני ספרי תורה וקורין שבעה גברי בפרשת אמור שור או כשב ובשני – מפטיר בפרשת פנחס ובחמשה עשר יום וגו'. הפטרה וחותמין בברכת ההפטרה "מקדש השבת וישראל והזמנים". טעה בברכת ההפטרה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יקום פורקן. אין אומרים אב הרחמים. אשרי. יהללו.

מוסף לשלש רגלים, היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו כו', אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלהינו וכו' את יום השבת הזה ואת יום חג הסוכות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת "וביום השבת", ושל סוכות "ובחמשה עשר יום". ומנחתם ונסכיהם). ישמחו במלכותך, וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי קדשך, וחותרם "מקדש השבת וישראל והזמנים".

טעה בתפילת מוסף – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הלכתא למשיחא: בבית המקדש מקריבים היום 13 פרים, 2 אילים, 14 כבשים וכולם עולות. ושעיר

לחטאת. בכל יום מימי החג הקריבו כנ"ל, אלא שהפרים פוחתים מדי יום. ביום השני - 12 פרים. בשלישי - 11 פרים וכו'. וזאת בנוסף למוסף שבת בקביעות שנה זו. [וזוהו, בנוסף לקרבנות הפרטיים שעל כל אחד להביא ביום הראשון של חג: עולת ראייה (אלא שבפועל לא דייקו להקריבם ביום טוב ראשון, ובקביעות שנה זו, בלאו הכי אינו דוחה שבת), שלמי חגיגה, ושלמי שמחה (שחיוב הקרבנות בשם אחת במשך החג - כתשלומין ליום הראשון. כשיום ראשון של יו"ט חל בשבת, כבשנה זו, שאין

שמוטב לומר בעצמו בנחת. וכבר כ"כ בסדה"י בענין כוונת הלב ואגידתו ד"ה אחר, הובא במקו"ח שם. והטעם, שאף ששוכ"ע לפעמים אינו מכוון ולפעמים הע"צ מאריך בניגונים.

121) פשוט. וכ"ה בלוח כולל חב"ד. וכ"ה ההבנה הפשוטה בהגרשם בסידור אדה"ז במקומו: בשלש רגלים כשחל בחול בשעת הוצאת ס"ת קודם בריך שמי' יאמר י"ג מדות ואח"כ יאמר תפלה זו. וכן יש ללמוד ממש"כ בסידור תורה אור אחרי תפלת שחרית לשלש רגלים: "בשלש רגלים כשחל בחול יאמר י"ג מדות רבש"ע". והעיקר, שכ"ה להדיא בשיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב (מסרט הקלטה). [והגרשם בס' התועודיות במקומו להיפך - אינו בהקלטה. אלא שלפנ"ז בהקלטה באו הדברים סתומים קצת. ויש ללמוד הסתום מהמפורש].

ולהעיר, שכ"ה המנהג בכ"מ (ולא עוד אלא שיש שנהגו גם ב"ה ויו"ט - ראה מט"א סתקפ"ד ס"ז. סתרי"ט סמ"ח ובקצה המטה שם. שע"א ש"י ס"ה. קיצור שו"ע ס' קצט ס"ב. שו"ע קטן (גאטטליב) פנ"א ס"ב. דרכי חו"ש אות תקג. שם אות תשטו. טעמי המנהגים ענייני פסח אות תקס. חוקת הפסח הקצר פל"ד ס"ו. אוצר כל מנהגי ישרון סס"א ס"ד. מנהגי קומרנא מנהגי יו"ט אות שג. מנהגי מהרי"ו אות תקסד. עדות ביהוסף (וויניץ) פנ"א ס"ב. וכ"ה בכמה ספרי מנהגים ולוחות, רבו מלספור. ומש"כ ח"א להעיר משע"ת סתפ"ח סק"ג בשם ארבעת המ"ז ס"ד - הנה המעיין בפנים באגרות הרמ"ז שם וסט"ו יראה שלדעתו אומרים י"ג מדות גם בשבת, מדלא חילק בדבר. וכפי שנהגו כן בכמה חצרות חסידים. זאת ועוד, אמירת רבש"ע אצלו הוא במקום בריך שמי, עייש"ה. אבל לדידן שא"א י"ג מדות, פשוט שא"א גם רבש"ע).

ובכלל, בפשטות עיקר הטעם שא"ה י"ג מדות בשבת (אף שלענין י"ג מדות לא שנה שבת מיו"ט) כיון שאין אומרים רבש"ע, וא"צ בי"ג מדות לפנ"ז לעורר מדה"ר לפני התחינה. אבל מצד י"ג מדות עצמן אין סיבה וסברא לחלק בין שבת ליו"ט. וטעם המנהג לחלק בין יו"ט לשבת באמירת תחינות - אף שבקשת צרכיו אסורה ביו"ט - לפי שביו"ט לא קפדי כולי האי אבקשת צרכיו (וכמו שא"א אבינו מלכנו ברה"ו יו"ט שחל בשבת, אלא שברה"ו יו"ט הקלו טפי משאר יו"ט), ראה מג"א ס' קכח סק"ע. וראה שו"ת משיב דבר סמ"ז בהערות למג"א שם. תפלת דוד להאדר"ג בהערות למנהגי ביהכ"נ בגדול בק"ק אוטסרהא סק"ז (ע' קמג). ועוד. וראה שו"ת יחוד"ח ח"א סנ"ד. וש"ג. ולהעיר בקה"ע ליר"ו שבת פט"ו ה"ג באיסור בקשת צרכיו משום עונג שבת שיהא כל מלאכתך עשוי. [ומה שנהגו אצלנו לומר רבש"ע בעת נ"כ גם מיו"ט שחל בשבת, אולי משום שטופס ברכה הוא בכל יום שני"כ, והיינו גם בחול להנושאים כפייהם בכ"י כעיקר הדין. ועוד שאם לא עכשיו אימתי, ע"ד אבינו מלכנו בנעילה ביו"כ שחל בשבת. ובכללות הענין דבקשת צרכיו בשויו"ט, ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' יב"רא].

וחדשים מקובב באו, מפי השמועה שישנם עדי ראי' המעידיים שראו מעשה רב לומר רבש"ע בשבת. ואין ביד שמועות אלו לדחות דברים המפורשים. וגם את"ל ששמועה זו נאה ומודייקת, ושאפשר בכלל לראות ולהעיד כבגון דא, ולא שיענייהם הטעם (ולהעיר מסה"ת תרצ"ז (מהדו"ח) ע' 232), יתכן שהי' יוצא מהכלל, וכיו"ב.

שלמי שמחה דוחים שבת, יוצא יד"ח שלמי שמחה - לדעת הרמב"ם (שא"צ זביחה בשעת שמחה) - בשלמים ששחטם מערב יום טוב).

בחנוכת בית השלישי יקריב הנשיא קרבנות (7 פרים 7 אילים לעולה ושעיר לחטאת) כמפורט ביחזקאל. ברכת כהנים. כשאומרים תיבת יברכך - המתברך ראשו באמצע. ה' - מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך - באמצע. יאר - לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום - ראשו באמצע. אמירת רבש"ע - בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" - אומרים "ותשמרני ותחנני ותצנני". אדיר במרום אומרים אחר עניית אמן כשעדיין הטלית על פניו. אומרים "ולקחת סולת"¹²². שש זכירות.

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים.

קידוש: גם בקידוש היום מברכים לישב בסוכה אחר הקידוש (ולא אחר המוציא).

סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש¹²³. אחר כך: סברי מרנן. בורא פרי הגפן. לישב בסוכה.

לא בירך שהחינו בליל הראשון ונזכר למחר אומר בשעה שנזכר אפילו שלא על הכוס. אלא שצריך לברך תוך הסוכה כדי לפטור גם את הסוכה.

שמחת יום טוב: עיקר המצוה ברגל שיהי' שמח וטוב לב, וכל היום חייב בשמחה וטוב לב. ואינה שמחה פרטית אלא שמחה כללית שמחוייב לשמוח ביו"ט בכל מיני שמחה שיכולת בידו לשמוח. וכל שמחה הראויה לאדם וכל דבר המשמחו חייב אדם לעשות ברגל, בכל דבר שלבבו מוצא שמחה וקורת רוח באכילה ושת' וטיוול וכל דבר ששמחה היא לו. ואפילו אם כבר אכל ושתה ושמח בשמחת יו"ט כראוי, אעפ"כ כשעושה אח"כ דבר המביא לידי עצב אפילו על שעה קטנה¹²⁴ מבטל בזה מ"ע של שמחת יו"ט¹²⁵.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית¹²⁶] יין¹²⁷ (כל יום - גם בחול המועד). אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש¹²⁸. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים [וכיו"ב].

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה.

122) ראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

123) בשם נתפרט: אומרים מזמור לדוד, אתקיננו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וכ"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 57 בהערה).

124) אבל להעיר מהעמק שאלה שאילתא סז סק"א: שאין מצות שמחת החג תמידית בלי הפסק אלא הוי כמו כל מצוה זמנית אכילת מצה ותק"ש שאינו אלא פעם אחד ה"נ מצוה לשמוח שעה א' ברגל. אמנם, התם קאי לענין אכילת בשר ושתיית יין (וראה גם שפ"א סוכה מח, א), ולא בעיקר החובה להיות שמח.

125) יאה סהמ"צ להרמב"ם מ"ע נד. וראים סרכ"ז. ר"ן סוכה רפ"ד. שו"ת שאג"א סס"ח. חת"ס מו"ק ח, ב. שו"ת מנחת יהודה (לר"ל בר"י הלוי, פתקוב, תרפ"ח) א"וח ס"ה סק"ב. שו"ת שבה"ל ח"ה סס"ג סק"ג. ועכ"פ חייב בזה מדרבנן - כ"מ בתורה עשה - מו"ק יד, ב. ועצ"ע אם הדבר מתאים לגמרי לשיטת אדה"ז - ראה שו"ע אדה"ז סרמ"ב ק"א סק"ב. שם סתקב"ט ס"ז, ונת' בלקו"ש חל"ג ע' 65 ואילך. ואכ"מ.

126) כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צט, א. ובכ"מ. וכבר העירו ממש"כ החינוך מ' לא: דפחות מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו. ומש"כ בשו"ת הרא"ש כלל כה ס"א - אינו שייך לדין שמחה, כפשוטו]. ולהעיר מביצה ד, א דרב לא מוקי אמורא על' משום שכרות, ועכ"ל שהוא ברביעית. וכן מוכח גם מקושיית מהרש"א שבה"ע הבאה.

127) בנוגע למיץ ענבים - ראה הלכה יומית אות תשל"א ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין. ובפשטות חייב בכך גם כשאינו ערב לו, כדמוכח מסהמ"צ להרמב"ם מ"ע נד. וראה גם יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. ומש"כ בחדא"ג מהרש"א נדרים מט, ב ד"ה אלא קידושא, שבאינו ראוי לו (כר"י בר אילעי שהי' חוגר צדיעו) פטור משתיית יין - היינו כשמזיקו. ובכל אופן, יכול לשתות מיץ ענבים, ככ"ל.

128) ראה שיחת אחש"פ תשל"א. וכ"מ בתו"ה ידי יין - פסחים קח, ב. [ולכא"ו לא שנא משלמי שמחה שא"צ שיהא מהחולין ובה אף מהמעשר]. ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. ולהעיר משיחת יום ב' דחה"ס תשט"ז בתחילתה. וראה שיחת שמחת ביה"ש תשי"ט. ר"ד בסעודה ליל א' דחה"ש תשכ"ו. ליל א' דחה"פ תשכ"ט.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר¹²⁹ ויין ומגדנות כפי יכולתו.

ברכת המזון כדאמתול.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות¹³⁰, שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים¹³¹, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה **קדושה** (אכילת קדשים)¹³².

קצת דיני אכילת קדשים¹³³:

כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל¹³⁴. י"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברחוב. [ואולי ברגל שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואין שיהי', בודאי צריך לזהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה. באם נמצא בבית כלי שהי' באהל המת, אפ"ל הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בגד מטה וכסא שאינם בדוקים מטומאה, שמא נגעה בהם נדה וכדומה. ניתן לישב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה.

מעלה תיקנו בקדשים שסתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים. אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה. אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח/על אכילת שלמים. מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו. עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת

129 בנוגע לאכילת בשר משום מצות שמחת יו"ט, שאינה חובה אבל מצוה (מדברנן – ראה שיחת ש"פ האזינו תשל"ח. ר"ח שבט תשמ"א. ש"פ קדושים תשמ"א. ל"ד ד' דתה"ט תשמ"ז), אם צ"ל בשר בהמה דוקא (ששק"ט מזה באחרונים. ואכ"מ) – ראה שיחת ש"פ בשלח תשכ"ו. ש"פ בחוקותי תשל"ל. ליל הושע"ר תשמ"ה. ר"ד בעת הסעודות ליל ב' דר"ה תשכ"ט.

ושיעורו בכזית – כ"ה בכ"מ (ראה נימוקי או"ח סתקב"ט. דרכי חו"ש אות שצה ובהערה שם בשם בעל ד"ח מצאנו. (וראה סדר שנה האחרונה הע' לג). שו"ת רבבות אפרים ח"א סע"ג. וכו"ה להדיא בר"ד בעת הסעודה דיום שש"פ תשל"ו. וכו"מ בביצה יא, א. ולהעיר משר"ת אב"ז או"ח סת"ג. וכו"ה לענין שלמי שמחה – צ"ל פסחים עא, א ד"ה וכן תימא. שפ"א ר"ה ה, א. ועוד. וי"א לאכול בשר לשובע (ראה פירש"י חגיגה ה, ב. וראה אבני המקום חגיגה סמ"ח. וי"ל, שזהו רק מצד אכילת קדשים), והיינו בכביצה).

ויוצא ידי חובתו גם בבשר שני ימים אחד משחיתו. (ראה הדעות בב"י או"ח סתקנ"ב. והעירו בזה בכ"מ לגבי שמחת יו"ט (וראה לענין עירוב תבשילין בכלבו הל' ע"ת סי"ט ובאר"ח ס"ב) – ראה בכור שור חולין פג, א. שו"ת חו"י סי' קעח, הובא בפת"ש יו"ד ס"א סק"א. שו"מ תנינא ח"ב סוסי' י. שד"ח מערכת יו"ט ס"א סק"ב. שם דברי חכמים סי' קל. והובא במנחת יו"ט סצ"ח סקע"ב. והנה, אף לדעת התוס' תענית ל, א וסמ"ק שהובא בבי"ש שם שמונים משעת השחיטה ולא משעת מליחתו, וגם לפרשה שם סק"א שגם אם הוא ללא מלח אחר ב' ימים פקעה מעלתו (ודלא כגבורת ארי תענית שם שכתב איפכא שללא מלח איכא שמחה גם אח"כ) – הרי כתבו התוס' שם, הביאו בב"י, שלדידן גם מליח זמן מרובה בכלל בשר המשמח. וכש"כ בימינו שנמצא במקרו ולא חלף והלך טעמו כלל. (אבל להעיר שבמהרש"ל על הטור שם, שאף אם אין שמחה מ"מ איכא עונג). ועוד, שגם בשהה במלחו ג' ימים יש קצת שמחה – ראה לבוש או"ח סתקנ"א ס"ו. וגם י"ל דל"ד דין אכילת בשר בסעודה המפסקת (שהוא גם מחמת שנתבטלו קרבנות ומימלא צ"ל דומה לשלמים) לדין שמחה באכילת בשר ביו"ט. וגם דין שמחה באונן ל"ד לשמחת יו"ט. ובכלל, עיקר השמחה בבשר היא מחמת הסעודה דלא מיקרי סעודה בלא אכילת בשר – ראה יש"ש ביצה ס"ה. שמחה ש"סמ"ט ס"ו. ילקוט הגרשוני שם סק"ב. עשירים גרה ס"ב).

130 ח"ל"ג ע' 62 ואילך.

131 וידועה ההקירה אם המצוה רק באכילה או גם בהקרבה. ולדעת הצ"ח – הובא שם הע' 35 – המצוה להקריב פעם א' בחג. ועוד מצוה באכילה במשך החג. [וכ"ה בשיחת אחש"פ תשכ"ד. אבל להעיר משיחת פורים שהובא שם הע' 35 – (בסדר הקלטה) שש"פ דין קרבים כבר מעיי"ט (וקאי רק אחיגה ושמחה, כפשוטו). ומשמע שם שמה שאצ"ל זביחה בשעת שמחה מהני גם למצות הקרבה, או דקאי כהסברא שיש רק מצות אכילה. והאריכו בדיוקים מראשינו לכאן ולכאן. ובכמה אחרונים מצינו שנקטו להדיא שיש גם מצות הקרבה – ראה בכ"ז ב"ח או"ח סי' תקטס (הובא שם ע' 64). צ"ל שם ופסחים עא, א. שו"ת חת"ס ח"ז סכ"ח. מנ"ח מצוה תפח. הגהות אמרי ברוך לטו"א חגיגה ו, ב. שפ"א ר"ה ה, א. חסדי דוד חגיגה פ"א ה"ה. ועוד. ולכאור' נ"ל לה"ד דתרווייהו איתנהו, מרמב"ם חגיגה פ"ב ה"ד, ממה שהצריך ב' הטעמים. ומצאתי בס' קול בו לוי סי' ג' ד"ה ואת זה (בדפ"ח – קיג, א ואילך) שעמד בזה. וראה גם חת"ס שם. משנת יעניב או"ח סמ"א סק"ו. ויל"ע במפתחות ברמב"ם פרנקל ואינו תח"ל כעת. שוב עיינת שם וראיתי שלא הביאו כלום וזלתי לד' קול לוי תנ"ל. ומ"מ י"ל שכוין שהמצוה שיהא בשר קרבן צ"ל ראוי לביאה. והרי אצ"ל זביחה בשעת שמחה. וא"ש גם הקושיא שקל"ל נאכלין בכל העיר (ראה מפתחות הנ"ל). ואכ"מ כעת].

132 עיי"ש באורך.

133 פרטי דיני שחיטת, הקרבת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים – כמה וכמה דעות, ולפעמים – שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתרץ ספיקות, ולכשיבואו – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (ממשעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

134 לענין קיום מצות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה – ראה הגהות חשק שלמה ערכו ג, ב. שו"ת מנחת ברוך רס"י עז. ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לח"א) ס"פ מצורע ביושב קושיית ברכת הזבח (הובא במ"א ס"ר) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"ג הכא.

יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (ו"א שצ"ל לשובע - בכביצה). אשה בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים]. קטנים פטורים מאכילת שלמי שמחה. אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרדל¹³⁵. קדשים קלים, ושלמי שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [ו"א: א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים]. צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו. אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשיגח שלא יוותר. לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים. מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים - משום הרגל או משום הקרבן]¹³⁶. שלמים נאכלים לפני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזריקה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בט"ו תשרי, עד סוף יום ט"ז תשרי, אמנם, כנ"ל, בשנה זו שיום ראשון חל בשבת, אין הקרבת שלמי שמחה דוחים שבת. ואם הקריבם בערב שבת (להדעות שא"צ זביחה בשעת שמחה), נאכלים עד סוף יום ט"ו תשרי. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה (שלאחרי). הנוותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה. כלים שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. וכלי חרס צריך שביורה. בכלי זכוכית, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שביורה.

יש להימנע מלקבוע סעודה משענה עשירית ולמעלה (3:47 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

שיעור חומש היומי - משביעי עד סוף פ' ברכה, סוף כל חמשה חומשי תורה. "וע"פ¹³⁷ הכלל אז עושין שמחה לגמרה של תורה - ווי מ'טוט עס בשמחת תורה (ווען מ'פארענדיקט חמשה חומשי תורה) - איז מובן, אז ביום זה איז דא מעין השמחה פון שמחת תורה".

מנחה: ואני תפלתי כבכל שבת. קריאת התורה (פ' ברכה). מנחה של שלש רגלים עם ההוספות של שבת¹³⁸. אין אומרים צדקתך. לדוד ה' אורי. עלינו.

135) ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר - רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א - בקובץ הללו עבדי ה' - הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרשה לחג"ש תשע"ה (ב-770) שק"ט במי שלא הכין חרדל לשלמי, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בגחלת של מתכת למתקן ביו"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שוה לכל נפש.

136) במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אליו", משמע שמצות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן.

137) הבא לקמן - מסה"ש תש"ג ח"א ס"ע 47.

138) בס' המנהגים ע' 64 בהערה, בנוגע לאמירת "שבתות .. בס" בניעילה, מסיים: "כמובן, כן הוא גם בשבת שחל בו יו"ט". וכבר העירו, שכלל הסידורים - גם בהוצאות שלאח"ז - נדפס כמאז "שבת קדשך", ללא שום הערה ותיקון. ועוד ועיקר, שבמקורו - בהוספה ליקוטי מנהגים, שנדפס בסוף מחזור השלם - לא נמצא כלל סיום ההערה (צילום כתיב"ק מהגהות להערה הנ"ל - אחרי שסודר לדפוס - נמצא בתשוורת לחתונת רייכמן ז"א תמוז תשנ"ז ולחתונת מינקאוויטש-גאלאווינסקי כ"ב אלול תשנ"ז. וגם שם אינו מופיע). וכן לא נמצא בשאר המקומות (בהוספה לקונטרס חודש תשרי תש"ד - נדפס בסה"מ תש"ד; בהוספות לשו"ע אדה"ז; בהערות וציונים שבסידור עם דא"ח. ועוד). וכן לא נזכר בלוח כולל חב"ד.

ובכלל, אינו מובן שהרי ביו"ט אין אומרים נוסח "וינחו וכו'". ואם משום אמירת "שבתות" - הרי בפשטות שינוי הנ"ל הוא רק כתוצאה מאמירת "וינחו בם", ולא להיפך. ועוד, שבנוף ההערה מצויין בטעם השינוי לסידור האריז"ל ומשנת חסידים. ובשניהם (ובסידור האריז"ל - כ"ה בסידור ר' שבת, ר' אשר, קול יעקב. - בסידור זאלקאווא תקמ"א לא מופיע ב' הענין, כ"א השינוי בנוסח התפלה) מובא הטעם מצד שם מ"ב הכולל כולם", המרומז במלת "בם". [בשעה"כ פ"ז סק"א (נסמן בלק"ש ח"י"ד דלקמן, ובס' המנהגים ע' 27) מצויין בזה גם לתולעת יעקב, ללא ציון מקורו. וראה גם בהוספות לשו"ע אדה"ז ח"ב בסדר קבלת שבת. אבל בתולעת יעקב (ח"ב סתרי תפלות שבת וכו' אות ט) לא נמצאת מזה רק בנוגע לליל שבת. אלא שמדבריו אפשר להבין בנוגע ליום השבת, אבל לא בנוגע לתפלת מנחה. ואולי נגזר בעל שעה"כ אחרי משמעות העו"ש (סי' ש ד"ה כתבו החסידים). והמעין היטב יראה שמש"כ בעו"ש בשם תולעת יעקב קאי רק אשלפניו, בסוד שלש סעודות שבת, ולא בנוגע לנוסח התפלה].

ויש מי שר"ל, שנפלה כאן ט"ה בס' המנהגים, וצ"ל שחל בו יו"כ" (ולא "יו"ט", שהרי אין כאן מקום הוראת מנהגי שו"י"ט), וקאי אשלפניו. ועדיין יש מקום לקיים הדברים, לפמשנ"ת בשכנה"ג אר"ח סי' רסח בהגה"ט סק"ב (ועד"כ בכ"מ), בטעם אמירת "בם", שבמנחת שבת ה"ה ככלה בבית אבי חומי, עי"ש. ועוד"ה הסוד - בלק"ש ח"ד ע' 19, שבמנחת שבת הוא יחוד ז"א ומלכות. וראה גם שיתחש"פ וישב תש"ל. ולכא' ה"ז ע"פ ובהתאם להמבואר בהגהות הרמ"ז לס' הכוונות (נד' בכה"ח סרס"ח סק"ב - נסמן בלק"ש שם. וכ"ה בהגהותיו לזהר ח"ב

אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג (ובקביעות שנה זו – ה"ז גם הכנה משבת ליו"ט) עד צאת הכוכבים בשעה 7:21 ואמירת "ברוך המבדיל וכו'", או "ותודיענו" בתפלת ערבית, כדלהלן. ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי אסור¹³⁹. אין להוציא בשר מבושל וכדומה מהמקפיא ביום ראשון להפשיט עבור יום שני של חג¹⁴⁰.

מוצאי שבת קודש, ליל ב' דחג הסוכות

לפני הדלקת נרות או כל מלאכה אחרת המותרת ביום טוב (ולפני הכנה ליום טוב שני, כדלעיל) יש להתפלל ערבית ולהבדיל בתפלה באמירת "ותודיענו", או לומר עכ"פ "ברוך המבדיל בין קודש לקודש"¹⁴¹.

קלה, ב, ובספרו אם לברכה אות ב סקט"ז. ועד"ו הוא בכ"מ. ומתאים גם להגות' כעיי"ו בשה"מ מלוקט (ח"ה ע"י מט) במעלת מנחת שבת. וד"ז עולה בקנה אחד עם כמה מהב"י בזה ע"ד הפשט. ונקודת הדברים, שהשינוי בנוסח התפלה במנחת שבת שייך ג"כ להענין דל' רבים, ולא רק לשם מ"ב. אלא, שעכ"ז ק' לחדש שינוי בנוסח התפלה על יסוד הג"ל.

אבל להעיר, שבאג"ק ח"ט ע' טז, בנוגע לנוסח התפלה בנעילה, מקום לפרש, שר"ל שהעיקר לומר "שבתות", ושמה"ט משנים ואומרים גם ב"ם". אבל לע"ע לא מצאתי כן במק"א. ואדרבה. ובאג"ק הג"ל אפשר לפרש גם באו"א. אמנם כן, שלהנוסח (ניכר באג"ק ח"ד ע' רחצ בהערה) שברמב"ם (לג'י שבכת"ו), וכן בסידורי התימנים, שאומרים כך בכל ד' תפילות השבת, מסתבר שעיקר הכוונה לומר "שבתות" בל' רבים, ורק כתוצאה מזה אומרים "וינוחו בם". אבל כפשוט שאין מזה ראי' לענינו לנוסח דידן שאומרים כן רק במנחת שבת. כן להעיר, שבשיחות קודש דשנים האחרונות, ובעיקר – בהתוודעויות דיום הש"ק, נז' כמ"פ (ולדוגמא: ש"פ שמיני ואמור תש"ו. ועוד כמ"פ) ה' (והתוכן): "שבת זו, שבת ה', שבתות אלה" (בהתאם לחילוק בנוסח התפלה: בה, בו, בם).

(139) ראה שו"ע אדה"ז סעי' ט"ח. ששכ"ח ס"ו. סתנ"ה ס"ד. וראה בפמ"ג סתק"ג באו"א סק"א (נסתפקנו). דע"ת המרהש"ם סתמ"ד ס"א (מתחבר להקל). שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סע"ו (אפשר דשרי וצ"ע כג).

ולהעיר משו"ת נוב"י מהדו"ת ס"ד ששבות דשבות במקום מצוה הותר רק בשבות קרובה ולא רחוקה. (ומדויק גם בל' הרמב"ם מילה פ"ב ה"ט: כדי לנשות מצוה בזמנה. ועפ"י יל"פ כן בשיטה להר"ן שבת קל ב' בדעת הרמב"ם שלא התייר שבות דשבות בכל מצוה ורק בשופר ולולב, וכוונתו רק במצוה עוברת. אמנם יל"פ לאידך גיסא, שגם אם המצוה לא התבטל לגמרי כבמילה, הותר בשביל מילה בזמנה). ובאמת וכבר כתב כן בשו"ת תשב"ץ או"ח סו"ס קצו. וכמ"ז סתנ"ה סק"ב – ראה מחה"ש שש"ז סק"ח. וראה א"ר סתנ"ה סק"ג שראוי להחמיר (וצ"ע בא"ר סרנ"ב סק"ב. ע"ו סק"י). בכורי"ש. ערוה"ש שם ס"ג. וכ"פ בחיי"א כלל קמח ס"ח. [בדעת המג"א – ראה סתנ"ה סק"א. סרנ"ב סק"ד (ואדה"ז שם ס"ג ופמ"ג שם) וסק"כ בסופו. סרע"ו סק"ח. סתנ"ה סק"ד (ואדה"ז שם ס"ב). ושם התייר משום שבות בביה"ש במקום מצוה. וראה פמ"ג שם). סתנ"ט סק"ב. תק"י סק"ג (ובפמ"ג שם). סתקכ"ז סק"ג (ואדה"ז שם בקו"א סק"ד). מחה"ש שש"א סק"ה ככוונת מג"א שם. תהל"ז סכ"ה סק"ט בסופו ככוונת מג"א שם סק"א. וראה שו"ת רב פעלים ח"ד ס"א מש"כ ליישב. ועי"ל – ראה מחה"ש בריסק ח"ב וראה שו"ת כת"ס או"ח ס"י קטז. ומה שו"ת פתים י"ד שש"כ. פמ"ג סתקמ"ד בא"א סק"ב. (וראה מנחת פתים שם. תורת חיים סופר או"ח סרמ"ד סק"ד ד"ה ולפמ"ש"כ (י, ד)). משנ"ב סרנ"ד סקמ"ד (ובסקמ"ג שם, התייר במידי דפלוגאתא). שם ששי"ג סק"ג. שם סש"ל"ג סק"ג ויא. וראה מילואים לשו"ת דברי רננה סכ"ו. והעיר שם מארב"ה ה' עירובין ששצ"א (בראב"ה השלם – י' שו"ל). ולהעיר ששבו"ע אדה"ז סש"ז ס"ג השמיט מלת "בשבת". ושקו"ט בזה. ואכ"מ.

(140) אבל בענין מוצאי בעוד היום גדול שראוי לאכילה בו ביום, אפשר להתייר (ע"פ שו"ע אדה"ז ס' תק ס"ב). ובשבת לצורך יו"ט שלאחריו – צ"ל מבושל ג"כ. אבל ביו"ט לצורך שבת מותר אם הניח עירוב תבשילין (ראה שו"ע אדה"ז ס' תקג ס"ג. וראה קובץ העו"ב שבעונות תשע"ד. הערות התי' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

(141) טענתה והדליקה נר לפני שאמרה המבדיל ולא אמרה ותודיענו – תאמר מיד אחרי ההדלקה לפני הברכה.

(ה) הנוהגים לברך לפני ההדלקה (כבאיש הדמיק – ראה אצלנו שו"ת באתר דבר ס' יט"כד. וכן הנוהגים כן ביו"ט, או בכלל) ונזכרה אחרי הברכה שברך אמרה המבדיל, ועוד לה להפסיק באמירת המבדיל אחרי הברכה לפני ההדלקה (ע"פ רמ"א סרע"א ס"ה. מג"א סרנ"ט סק"ט. שו"ע אדה"ז שם ס"ב. מחה"ש ותהל"ד שם). ואם אפשר תרמז למי שעומד אצלה לומר המבדיל ותצא מדין שומע כעונה (ע"פ שו"ע אדה"ז שם ס"ח), ואם אין שם מי שיוציא אותה, ע"פ תהררה בלבה ברכת המבדיל.

איברא, שבה"ז (שם ס"ב) דייק ומשמע "שאם יבדיל מתחלה תהא ברכת המוציא לבטלה שאחר כך יצטרך לחזור ולברך המוציא כיון שהפסיק כל כך זמן" (וע"פ שו"ע שרק במרווח דינא הכי. וכסברא זו כתב מד"ע באקים את יצחק בשו"ת שבסו"ה ס"ט). אמנם, גם את"ל בדעת אדה"ז דלדיקוא נחית, ותידוק מינה שבהפסק מועט לית לן בה (וראה לענינו בקובץ תורת יודא צבי ח' י' יעו"ש), ונצטרך לחלק ולקבוע בכמות הפסק, ונתת דברין לטיעונים, ובנדו"ד – ה"ה חמש תיבות (ולעירי מהדעות דתיבה אחת ל"ה הפסק, וי"א עד ג' תיבות (גם בהפסק בין ברכה"נ לאכילה, ולא בין גטילה לברכה – ראה פמ"ג סרנ"א סק"ב. יו"ד ס"ט במ"ז סק"ד. שו"ת רב פעלים ח"ב לאו"ח סוס"פ מב. ועוד). ולהעיר מהדריק דגביל תורי וטול ברוך נשנה ב"ם, היינו ד"ע תיבות – ראה עטרת ראש ברכות מ, א. שו"ת בית הלוי ח"א ס"מ. פאה"ש ס"ג בבית ישראל סק"ל. שו"ת ר' עקיבא יוסף או"ח סנה"ה שו"ת חתן סופר ס' קכח. תורת חיים סופר סר"ו סק"ד. ועוד. ובשו"ת ביח"ל שם נקט, דיותר מד' תיבות לא הותר גם בגביל לתורי. ובאקים את יצחק שם דגביל לתורי הוא ב' ג' תיבות משא"כ הבהל) – שאני התם שיל"ד דס"ל לאדה"ז שבאמת הבהל היא בגדר גביל לתורי לפי רמ"א, ודלא כריצב"א, שהרי היא בשביל להתייר לו לאכול פוסת' המוציא, וגו' בגדר "מענין דברים שמברכים עליו" (רמב"ם ברכות פ"א ה"ח) ו"מילי דסעודה הוא" (רא"ש ברכות פ"ו סכ"ב), ולא חשיב הפסק, דהא "בעי למיפטר נפשי" מלמעבד איסורא" (פר"ח או"ח סס"ו סק"ח), אלא שההפסק מרובה מדי. (ובהכי מיישב אדה"ז דעת הרמ"א, שאינו מחמת החילוק בין דאורייתא לדברין כריצב"א, שהקשו ע"ז טובא. וגם לא מחמת הסברא שאין להפסיק לכתחילה כסברת משנ"ב ס' קסז בבה"ל ד"ה ומ"מ, שלפ"ז מדוע התייר אכילה קודם הבהל. וראה בשו"ת מנחת שלמה ח"ה ס"ח בהערה. ושם כתב טעם מיוחד, שכשיש מוצאי חייצוני אינו בגדר צרדי סעודה, ושאני גביל לתורי דאסמכ"ל אקרא. והוא מחודש. אבל עדי"ז כתב באקים את יצחק שם. ובמחה"ש סרע"א סק"ב כן כע"ז אבל באו"א. וראה פמ"ג שם. אלא טעם אחר בדבר, שבהפסק גדול ל"ש סברת גביל לתורי, ולכאורה ס"ל הכי גם בדאורייתא). אמנם, בנדו"ד דהוי ברכה מ"צ ל"ד כ"כ, והרי עיקר היתיר דגביל תורי שהוא "מענין דברים

הדלקת נרות (בסוכה, באם אפשר כנ"ל) אחרי השעה 7:21 ואחרי אמירת ברוך המבדיל בין קודש לקודש מאש הדלוקה לפני החג. באם שכחו להשאיר אש דלוקה לפני החג, מותר לבקש מנכרי להדליק אש ביום טוב. (למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין סיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש).

אף שמוותר לטלטל בחוץ נר של שמן, או נר פרפין שנהפך לנוזל, בתנאי שהולך בנחת ולא במרוצה – מכל מקום אסור להעמיד הנר במקום שהרוח שולטת אפילו אין רוח מנשב כלל. ולכן צריך להזהר שלא ילכו בנר דלוק מבית לבית דרך החצר אל הרחוב רק אם הוא בכלי, ויזהרו שיהיו הדפנות של זכוכית באופן שלא יכבה אף אם יהי' הרוח מנשב אז¹⁴².

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת ההדליק נר של יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טענה בהברכה או שכחה שהחיינו – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אסור לחמם נר ולדבוק בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפספנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לחתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמוותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמוותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמקוצה ואסורים בטלטול¹⁴³. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השיירים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.

יו"ט שחל להיות אחר שבת אסור להדליק ביו"ט שיורי הפתילות שנדלקו וכבו בשבת (אלא אם כן נדלקו וכבו פעם אחת קודם השבת) מפני שהם יותר נוחים להדליק כשנדלקו כבר פעם אחת וכבו שהאור נאחז בהן היטב ונמצא שהכבייה שנכבו בשבת היא מכשרת ומכינה אותם להדלקה ביו"ט ואין שבת מכינה ליו"ט לפיכך אסור להדליק ביו"ט אפילו בצד השני שלא נדלק עדיין גזרה שמא ידלק באותו צד שנדלק כבר ונכבה בשבת ויש לחוש לסברא זו ולעשות פתילות חדשות.

שמברכים עליו" ו'מילי דסעודה הוא". ושקו"ט בנוגע היתר דגביל לתורי או הביאו מלח בברכת מצה. ובכ"מ מצינו דהפסק בברכהמ"צ גרע טפי – ראה תוס' פסחים קטו, ב. וראה מ"א ס' קצו שקל"ט. פמ"ג במ"ד שם סק"ח. אבל בכ"מ משמע דאדרבה בברכהמ"צ קיל טפי. כן מצינו כמ"פ גם בברכהמ"צ סברת גביל לתורי. ואכ"מ עוד.

[ובכ"מ כתבו ליישב בנוגע לתחינות אחר הברכה קודם שנהנית מהאור משום הפסק. ולהסבירא דליכא בהדלקת נרות משום הפסק – ראה שו"ת תשוה"נ ח"ב סנ"ג. ועוד – ש"ד גם בנדו"ד. אבל פשוט שיש לחלק בין נדו"ד לבקשת רחמים, וכיה"ר שעל התפוח בדבש (ואולי ז"כ מחה"ש שתקפ"ג ס"ב שהוא לצורך האכילה. וראה אצלנו התמים חשון תשס"א ע' 25 הערה 18), תפלה וקריאת שם אחר ברכת המילה, זה חליפתי אחר ברכת השחיטה, בקשות אחרי ברכת הבדלה וכו', וכמובן כמה חילוקים בדבר (ולהעיר ממאמ"ד סדצ"ו סק"ב שאין לחלק בזה בין הפסק מועט למרובה). וראה הנסמן בקובץ העו"ב ש"פ שמות תשע"ה].

וראה בנדו"ד שו"ת מגדנות אליהו ח"ב ס"כ. שבת ומועדים פריינד ח"ה ע' קכא. חזקת אהרן חשין ס"מ. נתיבות הברכה ברונו סכ"ו סק"ח. אבי בעזרי רוט סתרפ"א ס"ב. הנסמן בקובץ אור מרדכי כסלו תש"פ.

142 ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כח'תרד. ושנ"ת.

143 בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון לזהר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים, ובפרט בזמנינו. ואכ"מ. ואולי י"ל דה"ז כגוף ש"ר. וראה קצוה"ש סקמ"ו סק"י. [ולהעיר מקצה"ש סקט"ז סק"י שכתב לחדש להקל בדברים קטנים מאד שא"ד לכלום. אבל הו"ע כתב שזהו דבר חדש. גם צ"ע שברעי הותר מדין גש"ר ולא מטעמו – ראה הקדמת הבי"ל לסע"ח. ויש להעיר גם מדין כיבוד הבית – ראה שו"ע אדה"ז סל"ז ס"ב. ובכ"מ מוכח דלא כסברא זו. וראה נתיב הקודש מוקצה ברונו ס"ב. אוצר נחמד גל' ט ע' לב ואילך בארוכה. וצ"ע].

ערבית

שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים. ותודיענו¹⁴⁴. שכח ותודיענו – ראה בטבלא שבסוף הלוח. במוצאי היום הראשון, שהוא גם מוצאי שבת, צריך גם להבדיל, וממילא סדר הקידוש הוא יקנהז"ס – יין קידוש נר הבדלה זמן סוכה. אם שכח להבדיל, ראה בטבלא שבסוף הלוח. סדר הקידוש: אתקינו סעודתא (ליו"ט). **יקנהז"ס**: בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, בורא מאורי האש, המבדיל בין קודש לקודש, שהחיינו, לישב בסוכה. טעה ושינה הסדר – ראה בטבלא שבסוף הלוח. אין מברכים על הבשמים¹⁴⁵.

בהבדלה אין מקרבים הנרות ואין מאחדים השלהבת, וכן אין מביטים בצפרנים. בעת ברכת מאורי האש מסתכל בנרות כמו שהן, כל אחת בפני עצמה.

נוסח ההבדלה: המבדיל בין קדש לקדש. טעה ואמר בין קדש לחול, ראה טבלא שבסוף הלוח. גם הלילה חובה לאכול כזית פת בסוכה, אבל אין חובה **מן הדין** לאכול בסוכה בשעת הגשם. ומי שרוצה להחמיר על עצמו אינו צריך לקדש בסוכה אלא יקדש ויאכל כל סעודתו בתוך הבית ואחר האכילה יכנס לסוכה ויאכל שם כזית ולא יברך לישב בסוכה. וכבר הובא לעיל ע"ד המנהג אצל חסידים ואנשי מעשה לישב בסוכה וכן לברך גם בעת הגשמים. יו"ט שחל במוצאי שבת, מרבה קצת בסעודה בשביל סעודה הרביעית – מלוה מלכה – סעודת דוד מלכא משיחא¹⁴⁶.

בראש האושפיזין: יצחק אבינו והמגיד ממעזריטש.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. [דין השוכח – ראה בהערה].

הרחמן ליו"ט והרחמן לסוכות.

מותר לטלטל הלולב ומיניו בלילה.

במענה לשאלת רבים: להוציא האשפה מביתו ביו"ט – באופן שאין חשש משום מוקצה¹⁴⁷ – הנה, יש שכתבו להחמיר שאסור להוציא ביו"ט כשמטרת ההוצאה רק בכדי לסלק החפץ ממקומו. ולדינא יש להקל כשהריח מפריע, או כשצריך למקומו להכניס עוד זבל. אמנם, בנמצא כבר בחצירו שאינו קובע שם ישיבתו וכל שכן אם רוצה להוציאו לרחוב בכדי שיאספוהו עובדי העיריה למחרת אסור¹⁴⁸.

עיקר הענין דשמחת בית השואבה מתחיל הלילה.

בספר השיחות תש"ג¹⁴⁹ מובא פתגם אדמו"ר האמצעי, "בעת ער האט פארבריינגט שמחת בית השואבה אין גרויסן זאל. "אז דער אויבערשטער איז מזכה א נשמה פון א אידן, אז איינמאל אין זיבעציג יאר זאל ער זיין שמח בעת א שמחת בית השואבה, איז דאס כדאי" און האט אויסגעפירט "אז אמאל קען עס קומען בא א פשוט'ע ביסל משקה אן הכנה". איך האב אמאל געהערט א ביאור אויף דעם פון הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק. זיבעציג יאר מיינט די ימי שנותינו בהם וגו' וואס דאס איז דער ענין הברורים. א נשמה ווארט דאך כמה אלפים שנה ביז זי גייט אראפ אין א גוף און נאכדעם איז דא דער זמן ווען זי גייט צוריק ארויס פון גוף. איז אויב זי האט אויפצואווייזען, אז זי איז געווען שמח בשמחת בית השואבה איז דאס גענוג."

144) בגדר ההבדלה בתפלה וכן הבדלה דיקנהז"ו, ראה בארוכה בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

145) וראה בארוכה בלקוטי שיחות חל"א ע' 191 ואילך.

146) חיים לראש (הגש"פ) ריש שולחן עורך.

147) כיון שהוא גוף של רעי וכו'. ואכ"מ.

148) ראה בשר"ת באתרא דרב ס' כא'תקסט.

149) ע' 2.

בסה"ש תש"א¹⁵⁰: הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק איז שמחת בית השואבה תרמ"ח געזעסן עם הרה"ח ר' הענדל ור' אבא אין סוכה – בבית כבוד אמו הרבנית נ"ע – פארבראכט אין איינעם פון די אווענטן, און האט גערעדט איבער דעם מעמד ומצב פון זקני החסידים הראשונים און זייערע הנהגות אין די ימי שמחה פון שמחת בית השואבה. אין יעדער דור האט מען אלץ מבאר און מסביר געווען דעם ענין פון שמחת בית השואבה, על יסוד המאמר דיונה בן אמיתי קיבל נבואתו בשמחת בית השואבה. מי האט געשעפט רוח הקודש מיט עמער, מיט טעפ, מיט פלעשער, מיט בוטלען, מיט גלעזער מיט קעלישקעס, יעדער לפי ערכו. עס איז געווען דריי עקרים: (א) יעדער האט געשעפט מים חיים. (ב) האט געלייגט די גרעסטע כחות מאכן די כלי ריין. (ג) און מי האט מייקר געווען יעדער טראפן מים חיים און ב'טעם'ט זיך מיט דעם, וואס דער ב'טעם'ן מאכט א תשוקה אויף נאך און עס איז פועל אז די ארומיגע הויבן אויך און וועלן און מאכן מיט די ליפן.

יום ראשון, ב' דחג הסוכות

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:46.

נטילת לולב

בשיחת שמחת תרפ"ט¹⁵¹: אמר שינגנו וירקדו וישחקו הנערים, אַז מען זאָל ווערן אַ טפח העכער פון דער ערד. ושאל אחד איך הוא? והשיב כ"ק אדמו"ר: ע"י עבודה כמו בהנחת תפילין וכדומה, לחכות על קיום המצוות, אחרון לבוקר בהשכמה, והיינו ע"י עבודה בפועל נעשים טפח העכער. ושאל השואל האם ע"י זה נעשים אַ טפח העכער הלא אין מרגישים את זה? והשיב: ישנם ענינים שבאים בהרגש אח"כ, לא בעת שרוצה להרגיש, רק שנגרש ממילא אח"כ.

משכימין ומקדימין לקיים מצות לולב. ובפרט לפעם הראשונה. זמן נטילת לולב רק אחרי נץ החמה (היום): 6:53. בימים הבאים מתאחר מעט, ובהוש"ר: (6:58). קודם נטילת לולב אסור לאכול¹⁵², ונוהגים שלא לטעום ושלא לשתות כלל. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לא אכל לפני נטילת לולב (ביום הראשון) בהיותו בגיל 3 שנה.

מצות נטילת לולב בסוכה הוא מצוה מן המובחר. ולפיכך בבוקר קודם שיתפלל בעודו בסוכה יברך על הלולב. [ולהעיר, שבשיחת שמחת ביה"ש תשכ"ד¹⁵³ זכרה סברא שכשירידים גשמים, נכון לחכות (עד חצות היום (12:45)) בכדי לקיים מצוה מן המובחר ליטול לולב בסוכה שלא בשעת הגשמים, כיון שהנטילה בסוכה היא שלימות ("מצוה מן המובחר") במצות נטילת לולב].

בנוגע לשמועה ע"ד אכילת מזונות מיד לאחר נטילת לולב בכדי לברך ברכת "לישב בסוכה" – ראה בהערה¹⁵⁴.

(150) ע' 36.

(151) סה"ש תרפ"ט ע' 45. ועיי"ש עוד.

(152) ובפרטיות: סעודת קבע אסור מן הדין חצי שעה קודם עלות השחר. והמנהג שלא לטעום – מקום להקל בו ולנהוג איסור רק מנץ החמה.

(153) חלקה הגונה ונדפסה בלקוטי שיחות חכ"ב שיחה ב' לפ' אמור.

(154) שקו"ט בזה בקובצי הערות אנ"ש והתמיימים, ובשנת תש"מ כתב א' הרבנים סברא כזו ע"ד עצמו. והתפרסמה בדפוס לראשונה בשם כ"ק אד"ש בשנת תשמ"ז (ברשימת מנהגים והנהגות שבראשה הבהרה ע"ד סמכות השמועות). ונתברר שמקור הדברים בדברי הרי"מ ע"ה דברוסקין (בהמשך לשיחה הנז' תשכ"ד). ומפי השמועה שהציע דבריו בזה בעת הסעודות דימי שמע"צ ושמח"ת תשכ"ד, ושכ"ק אד"ש הביע איזשהו הסכמה לדבר, ובשכינוס תורה שהתקיים בבית חיינו לאחמ"כ באסור חג הסוכות לפלל הרב הנ"ל בחכמה בענין זה (במה שהבירה נאמרת אחרי עשיית המצוה). וילע"ע, ובפרט שהדברים מחודשים. וד"ל.

[ולהעיר, את"ל שנטילת לולב בסוכה היא גם מצד מצות סוכה (ראה בלקו"ש שם בארוכה. ושם: איז מוכח אז ער מיינט (ניט א דין אין סוכה, נאר) א דין ומצוה מן המובחר אין מצות נטילת לולב. ובהמשך הענין: אויב נטילת לולב איז (בלויז) א מצוה מן המובחר אין מצות סוכה. . אבער אויב דאס איז (אויך) א מצוה מן המובחר אין נטילת לולב, ממש"כ רבינו מנוח (סוכה פ"ו ה"ט): "כיון דמקריא ומתניא בעי סוכה בעי ברוכי לישב בסוכה, והיינו דאמרינן לישב בסוכה ולא לאכול בסוכה, משום דלישב בסוכה שייכא בכלהו דאיתנהו בכללא לאכול ולישון ולקרית ולטייל, ונקוט כללא דכילנא לעיל בידך, דכל מידי דבעי בסוכה בעי ברוכי". אמנם, בנוטלו בסוכות – לא גרע מטיוול ושינה וכו' שנפטר בברכת "לישב בסוכה" שעל האכילה במשך היום (משא"כ בנוטל לולב בסוכה אחרת (שבביח"כ" או בסוכת חבירו). ובפרט שר"גיל שלאחרי נטילת לולב שוהה שם משך זמן, ונחית לשקו"ט מצד טיוול בסוכת חבירו). ויש לחלק בפשיטות, שהרי אי"ז מדינא, כ"א מצוה מן המובחר, ו"מן הדין" ה"ז צ"ל "אחר התפלה קודם ההלל" וביח"כ"ג. (אמנם, בר"ד משיחה הנ"ל להדיא שהוא מעיקר הדין, ובמכ"ש מאכו"ש וטיוול וכו', והכוונה בל' "מצוה מן המובחר" – להוסיף שהוא גם שלימות במצות נטילת לולב, וכנ"ל מלקו"ש ע"ד ז. ועיי"ש בלקו"ש בהע' 21. ועצ"ב).]

מצות עשה מן התורה ליטול ד' מינים ביום הראשון של חג (בשאר הימים מצוה מן התורה רק במקדש. והתקינו חכמים שיהא לולב ניטל בכל מקום זכר למקדש). וצריכים הד' מינים להיות "לכם" – משלכם, ואינו יוצא בלולב שאול. כשנותנים הד' מינים לאחר לברך נכון לאמור בפירוש שהוא במתנה על מנת להחזיר, ובפרט ביום הראשון¹⁵⁵. באם לא החזירו לא יצא ידי חובתו. גם בלא אמר כן, אפילו ביום הראשון, יוצא המקבל ידי חובתו, באם החזירו אחר כך.

לא יתן ארבעת המינים לקטן קודם שיצא בו לחוש לסברא ששאל פסול ביום טוב שני¹⁵⁶ (שיש לחוש לסברא שצריך לנהוג בו מחמת הספק כל החומרות של יום טוב ראשון) מפני שהקטן אינו מקנה לאחרים מן התורה ונמצא שאם החזירו לו אינו מוחזר. ויש מהאחרונים שכתב שלא ליתן לקטן גם אחרי שיצא בו, שמא יזדמן לו אחר שלא יצא. ונוגע בפרט להמשתמשים בלולב שלהם במבצע ד' מינים במשך היום. ואם נתנו לקטן, י"א שנוטלו בלא ברכה. ואם אפשר, יקח מחבירו לולב ומיניו כשרים במתנה על מנת להחזיר ויברך עליו, ואח"כ יטול את שלו ויאמר בו הלל עם הציבור.

ובאם יש לקטנים מגיל עש ומעלה סט מיוחד, מקנים זה לזה. בלית ברירה, כשאין להם סט משלהם, אם האב תופס עם התינוק בשעת נטילת לולב, שפיר דמי. וראה בהערה¹⁵⁷. בהיות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בגיל 3 שנה אחז כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע עמו ויברך עמו ביום הראשון. בשעת נטילה יהי' שדרת הלולב כנגד פניו, וכל המינים דרך גדילתו. באתרוג – עוקצו למטה נקרא דרך גדילתו. יזהר שראש הלולב לא יפגע בדפנות או בסכך.

מברכים שתי ברכות: "על נטילת לולב" ו"שהחיינו". לפני ברכה ראשונה נוטל הלולב¹⁵⁸ בלבד בימינו (ואיטר יד – בשמאל). והאתרוג מונח מוכן לנטילה לפניו. מתחילין ברכת שהחיינו – כשהלולב בידו אחת והאתרוג בידו השנית. בסיום הברכה – מחברין אותם. במקום סיום הלולב והדס וערבה

155 מש"ב "ובפרט" – היינו שגם בשאר הימים נכון לומר כן. והיינו להידור שיהא "לכם" גם בשאר הימים. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יז'קמה. וש"ג. ושם, שא"צ לומר כן בנות ד' מינים לאחר עבור הנועניעים בהלל, אף שיש מקום להחמיר למי שירצה. בנוגע לנשים – שקול"ט בכ"מ (ראה בתה"ד סי' ס"ד סק"ז (שיוצאת בשאלו). בכור"י סתרנ"ז סק"ה (שצ"ל ע"מ שאין לבעלה רשות). הליכות שלמה תשרי פ"א סי'. מוע"ז ח"ו ספ"ה (שאין מקפידין בזה)). אבל בא"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מכ"ז אלוול תרפ"ט לזוגתו (נדפס בבית משיח עה"ס תשס"ו) להקפיד בכך. וידוע שכ"ק אד"ש קנה סט בפ"ע להרבנית. 156 כ"כ בפמ"ג סתרנ"ח בא"ר סק"ח. ונגררו אחריו בכ"מ.

וידונו הרה"ג הר"מ שי' אבישיד העיר לנו תחת אחד השיחים (והיא לו נדפסה לאחמ"כ באריכות ובטוטו"ד), ששתיקת כל הפוסקים שלפניו משמעת קצת שלא ס'ל לחוש לזה. וככתב שכן יש להוכיח מקושיית הט"ז סתרנ"ז סק"ה בל' הטושו"ע "אביו חייב לקנות לו לולב", ולא כל' הגמ' "חייב בלולב", דלד' הפמ"ג הול"ל בפשטות דמיירי בחו"ל שחייב לקנות לו לולב בכדי שיוכל לצאת יד"ח ביוט"ש. ור"ל בטעם שהקלו בזה מחמת ס"ם, אי שאלו פסול ביוט"ש (נוסף להספק מחמת יוט"ש גופא שבאחרונים), ומחמת שי' הר"ן שקטן שהגיע לעונת הפעויות מקנה.

ומצו"ב מה שכתבנו להעיר בדבריו כדרכה של תורה: בסברתו משום ס"ם – להעיר מד' הפמ"ג עצמו תרמט במ"ז י. וכ"כ גם בעניינו בחזון עובד"י סוכות ע' שצט. וכדרכו כגון דא. אלא שהוא ספק בתי גופי ביו"ט ובקטן. וראה כע"ז שו"ת מכתם לדוד או"ח ז' ד"ה ושוב ראיתי למגן. ועוד ילה"ע מדעת אדה"ז בסידורו לענין ס"ם בברכות. ולאידך, כשמקיים המצוה י"א שמברך ול"ש סב"ל. ואכ"מ כעת. ועוד ילה"ע שגם בקטן שהגיע לעונת הפעויות זעת הרשב"א ורמב"א יגטין סה, א שבסמוך על שולחן אביו אינו מקנה. אבל לפענ"ד פשוט שאין הכרח מדברי הט"ז, ד"ל דעדיף מינה משני באופן שמתאים גם לבני אה"ק. או דס"ל שכן גי' הטור בברייתא, וממילא משני באופן שמתאים לבני א"י. ועוד ויקש סב"ה בעו"ע, מרא דארעא דישתאל. ומוכרח גם מה שהפמ"ג עצמו ל"כ כן בישוב ל' הטושו"ע. והביאו שלא במקומו בס' תרנה. אלא שקושטא קאמר הפמ"ג לדלדין באמת חייב לקנות. ותו לא. [ובכוונת המחבר דאירי בחו"ל דוקא – כבר כתב כן האג"מ בשו"ת או"ח ג, צה. וקדמו בשו"ת המאיר לעולם יח. שו"ת התעוררות תשובה ג, תמו. ודבריהם תמוהים כנ"ל שמחבר הוא מבני א"י. ובשו"ת התעוררות תשובה יקב מצינו סוגיין המחבר בכ"מ. וצ"ע]. ויתירה מזו, שאין הכרח שחייב לקנות, שהרי י"ל כהעצות באחרונים – להתנות וכדומה, כבבכירי ויקב תרנה, יח. ואין הכרח בדינת הטושו"ע אי ס"ל הכי או לא. ובגוף הענין, להעיר, שכדברי הפמ"ג – כ"כ גם בל' דויק הכי מדברי הלבוש. ודבריו הובאו בכמה אחרונים, כולל בקיצור שו"ע ומשנ"ב וכו'. וא"פ לדחות דברי הפמ"ג והא"ר בגילא דמחטא. ובאמת, עדיף אה"ל להקשות שביוט"ש שהוא דרבנן אפשר לקנות בקנין דרבנן. ולהעיר, שבשו"ת הרשב"ש קמו הוכיח שביוט"ש יוצא בגוול מזה שיוכל לקנות ביוט"ש. ומוכח שהחולקים אכן א"פ.

157 אבל לכמה דעות (מג"א א"ר פמ"ג (ועוד) אינו יוצא בזה יד"ח חינוך (בשאלו). ואכ"מ. וראה הלכה יומית אות תשכה. ויש הארכנו אלא שביוט"ש שני יש מקום להקל בזה (ראה ברכ"י סתרנ"ז סק"ב).

158 י"א שכשנוטל בידיו שלא לצורך המצוה נוטל אתרוג תחילה – ראה מג"א סתרנ"א סק"ה וסקי"ב ובנו"כ, ובארוכה ביד אפרים שם. ובנוגע לסלק מידי – נחלקו אם להמנהג בפועל ליטול לולב תחילה, יש לסלק מידי הלולב תחילה. וכמדומה שהמנהג הפשוט ליטול לולב תחילה בכל פעם, גם כשאינו נוטל לברכה, ולסלק האתרוג תחילה תמיד. וכן ראינו במעשה רב וכשנותן לאחר – יניח האתרוג מידו על השולחן ויתן הלולב לחבירו.

יחבר האתרוג עם הלולב. והלולב מחברו לשליש העליון של האתרוג, אשר אוחזו באלכסון קצת. הברכה והנטילה – בעמידה. ובדיעבד אם בירך ועשה המצוה מיושב יצא.

לא בירך קודם הנטילה מברך גם אחר כך כל זמן שלא גמר הנענועים¹⁵⁹. וכן הדין בשכח לברך שהחיינו¹⁶⁰. ואם לא בירך שהחיינו ביום הראשון מברך למחר בשעת נטילה¹⁶¹.

אם נטל הלולב ומיניו עם האתרוג בידו האחת לא יצא ידי חובתו. ויש חולקין ואומרים שיצא ידי חובתו מן התורה. ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה ואם בירך ונטל שניהם בידו אחת יחזור ויטלם בשתי ידיו בלא ברכה, דספק ברכות להקל ושמה יצא בברכה הראשונה.

צריך ליטול הלולב ומיניו בידו הימנית ואתרוג בידו השמאלית [ואיטר יד נוטל הלולב בשמאל כל אדם והאתרוג במיין של כל אדם], ואם היפך יצא ידי חובתו. ומכל מקום טוב לחזור וליטול

159) נחלקו בזה ברוטא. ותלוי בת' התוס' (פסחים ז, ב. סוכה לט, ב. וגם שק"ט אם כוונתם לנענועים שבהלל דוקא – ראה שו"ת שאג"א סכ"ו). וס"ב. וכ"מ דעת המג"א סתרנ"א סק"י"א ובפמ"ג שם. חיי"א כלל קמח ס"א. משנ"ב שם סקכ"ו ובעשה"צ סק"ב. וראה שו"ת בית שערים או"ח סשנ"א. ובהגהות לבו"ש למג"א שם נסתפק בעשה מקצת הנענועים. ולכא"ל כל שלא עשה מוליד ומביא מעלה ומוריד לא גמר מצותו.

ומצינו במחז"ו מהדורת גולדשמידט הל' שדכתא סע"ג (מכת"י): שאין אנו מברכין כי אם לאחר ההלל. אמנם, פשוט שא"ל להעמיד הדברים כפשוטם, ככך עשו לכתחילה. וראה בהערות המהדיר מה שנדחק בזה, ופי' שהיו נוטלין ד' מינים של הקהל אחרי ההלל. ושק"ל דאיהו דחיק ומוקים אנפשי'.

ואף שיש שצידדו להתייר לברך אפילו כל שלא גמר ההושענות (ראה בכורי" סתרנ"א ס"ב) – תליא בפלוגתא, וס"ב. ועוד, שגם לדידהו היינו במנהג שבירכו קודם הלל ועדיין לא הניחו מידם (ואף שמנהג אשכנז לומר הושענות אחר מוסף – ראה בבכורי" גופא בס' תרס סק"א שהעיקר לדינא לומר אחר הלל). ואכן י"א שכל שלא הניחו מידו מברך כל היום משום שיירי מצוה וחיוב מצוה, או שמצות לולב כל היום ועוסק במצוה הוא (ראה שבה"ל ס"סו). ריב"ן בגניז ראשונים ס"ע רסז. ח' רבינו דוד פסחים ז, ב. ערוה"ש סתרנ"א ס"ג. וצ"ע בבכורי" שגם הביא מאנשי ייקושלים, ומ"מ הגביל הדבר רק עד אחרי הושענות). וראה בריטב"א פסחים ז, ב: כשסילקו מידו וכבר יצא מהגבהתו לגמרי מן התורה כשחזרו ונטלו ומברך נמצא שאין הברכה באה על מצות התורה כלא אלא על נענוע שאינו אלא שיוירי מצוה מדבריהם. (אמנם, י"ל דהתם מיירי לכתחילה). ולהעיר מכע"ז בכה"ח סתקפ"ה סק"ט.

160) שגם שהחיינו צריך לברך עובר לעשייתו – ראה שו"ע סתרנ"א ס"ה. לכו"ש סתרמ"ד ס"א. מג"א סתרמ"ד. בכורי" שם סק"ב (אף שיש חולקים, כבמנהג פוזנא שהביא בלבוש ומג"א שם. וכ"ה ברי"ץ גיאת הל' לולב. אר"ח סוס"י כד. ובלבוש העתיק ממנו באו"א. וראה א"ר שם סק"ו. וראה שו"ת תשב"ץ ח"ב ס"ר ד' וסר"ע). ואף שבנ"ח יכול לברך שהחיינו גם אח"כ כ"ז שהנרות דולקות, שאני התם דלא גרע מברכת הרואה – ראה אצלנו בלוח לחנוכה בהערות לקיצור דיני שכחה וטעות.

וראה בא"ח מבוטשטאט סתרנ"א ס"ה שכתחילה בנכר אחר נטילת לולב לפני הנענועים שלא בירך שהחיינו עדיף שיברך שהחיינו ביום ב' קודם הנטילה. אבל שאר האחרונים לא חילקו בין ברכת לולב לשהחיינו. וגם בא"ח נשאר בצ"ע. ולכאורה ס"ל לכולהו דל"ש מברכת על נטילה לולב שמברך כל שלא גמר הנענועים. ואדרבה, עדיף מינה, ש"י"א שבשהחיינו א"צ שיהא עובר לעשייתו (ובלבוש ומג"א לא דחו מנהג הנ"ל מכל וכל). ועוד, דלא גרע משהחיינו על פרי חדש, כשלא גמר אכילה ראשונה. ותו, שהרי י"א שיכול לברך שהחיינו על אכילה שני'. וגם, שאם ידחה הברכה ליום מחר, מחיית נפשי' לספיא, דהא י"א שלא לברך בכה"ח שהחיינו ביום ב', ככהערה הבאה (אף שאין דבריהם עיקר). ועוד, שביום ב' אזדא לה המצוה מדאורייתא.

161) כ"ה להדיא לגבי תוכה בטושי"ע או"ח סתרנ"ו ס"א. ולענין לולב – בלבוש סתרמ"ד ס"א. מג"א שם סק"א. חיי"א כלל קמח ס"י. משנ"ב סתרמ"ד סק"ג. שם סתרנ"א סקכ"ט (בשם חיי"א).

ומש"כ בפמ"ג סתרס"ב במ"ז סק"א שלא לברך ביום ב' (ובברכת הבית שנג' בשע"ב סק"ז סתם כוותי) – צע"ג שלא ביאר דבריו. וסותר ד"ע בסתרמ"ד סק"א שהב"ד הלבוש שנתן לדינא. וגם דמאי שנא מתוכה, והי"ע כ"כ שם סתרנ"ו במ"ז סק"ב (אף שיש לחלק). וראה גם בדע"ת סתרמ"ד ס"א ובמשנ"ב סתרס"ב בשע"ב סק"ד משה"ק עליו. וראה גם בכה"ח סתרס"ב סק"ג שהעיר על הפמ"ג שאין כן דעת הפוסקים. ובע"ז השהה סתרמ"ד סק"ד, אף שהכריע שלא לברך כפמ"ג (ולא העירי מכל הנ"ל), הכריע שביו"ט שני ע"כ מברך.

ויותר נראה שבפמ"ג כ"כ בדרך הערה וקושיא על הא"ר, דשמע מיני' שבכ"ג אינו מברך, ולא לדינא. ואדרבה ציין 'ועי' במג"א ושם יבואר, ולכא"ו היינו בא"ח הנ"ל. ולהעיר שבלא"ח כמה גירסאות וט"ס בפמ"ג שם (שכתב 'אם לא נטל לולב' וצ"ל 'אם לא נטל'). ובהמשך 'הא לא נטל ביום הראשון' וצ"ל 'הא נטל ביום הראשון'. אבל יש שקיימו גי' הנ"ל, וכתבו לבאר שבלא נטל ביום ראשון יצא ברכת זמן ללולב בברכת זמן שבליל ב' משא"כ בשכח לברך – ראה בארוכה קובץ הבאר גל' יט ע"מ. והוא מחודש. וראה מה שהעיר עליו בקובץ זכור לאברהם שנת תשס"ב ע' (תרכט). ואכ"מ.

[ול"ד לסוכה שנסתפק בזה בפמ"ג סתרמ"ג בא"ח – ושאני סוכה שחייב בה תמיד, משא"כ בלולב דמיפסקי ימים מלילות, ראה עשה"צ הנ"ל. ריטב"א סוכה מז, ב, שהביא פלוגתא (דבר) – ושהעיר שבלא"ח כמה גירסאות וט"ס בפמ"ג שם (שכתב 'אם לא נטל לולב' וצ"ל 'אם לא נטל'). ובהמשך 'הא לא נטל ביום הראשון' וצ"ל 'הא נטל ביום הראשון'. אבל יש שקיימו גי' הנ"ל, וכתבו לבאר שבלא נטל ביום ראשון יצא ברכת זמן ללולב בברכת זמן שבליל ב' משא"כ בשכח לברך – ראה בארוכה קובץ הבאר גל' יט ע"מ. והוא מחודש. וראה מה שהעיר עליו בקובץ זכור לאברהם שנת תשס"ב ע' (תרכט). ואכ"מ.]

והעירני ח"א, שמסבא אפ"ל איפכא, בדחנכה באמת כל הימים חדא מצוה היא (להעיר מצפיע"נ מהדו"ת ג, נט). לקו"ש חכ"ה ע' 243 ובהערה 8), ומה"ז מברך ברכת הזמן על המצוה (ל' דשאני סוכה שחייב בה תמיד, משא"כ בלולב דמיפסקי ימים מלילות, ראה עשה"צ הנ"ל. פריש"י שבת כג, א ד"ה כל יומי. וברייטב"א ורבינו פרח' שם מפורש יותר שכולם כמו מצוה אחת. ועד"ה הוא בס' הפרדס ענין ברכת סוכה ולולב ופ"א. וראה פ"ח סתרנ"ו סק"ב. (וראה בב"ח רס"י תרעו ובט"ז שם סק"א ובמאמר"ר שם סק"ג שנראה קצת שפ"י ברש"י שמברך על היום ולא על המצוה). והה"נ בלולב (אלא שביום ב' ה"ז רק מדרבנן מתקנת ריב"ז. ואכתי י"ל דתיקונו כעין דאורייתא, כאילו חדא מצוה היא). ולפום סברא הדין, הה"נ שיכול לברך על הסוכה אח"כ. אבל בשע"ה שם קאתי עלה מאידך גיסא. וכ"ה בפשטות.]

כדינו בלא ברכה.

מצוה מדברי סופרים לנענע בלולב וכן בהלל¹⁶². לאחר סיום ברכת שהחיינו, מנענע לקצוות העולם. מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו וכדי לעצור רוחות רעות. מעלה ומוריד למי שהשמים וארץ שלו, וכדי לעצור טללים רעים. מנענענים סך הכל ח"י נענועים – שלש פעמים לכל אחד מהששה קצוות, שבכל צד שינענע יעשה ג' הולכות וג' הובאות, דהיינו הולכה והובאה¹⁶³ ג' פעמים. ובסדר זה: דרום וצפון מזרח מעלה מטה ומערב. ולא שיהפך ח"ו ראש הלולב למטה אלא שההולכה תהיה לצד מטה, וההובאה לצד מעלה, ההיפך מאופן הנענועים ב"מעלה" (וכן בכל הנענועים יהיה ראש הלולב לצד מעלה אלא שהולכה תהיה לאותו צד שמנענע).

מנהגנו: דרום וצפון – לקרן דרומית מזרחית, קרן צפונית מזרחית. למזרח – לאמצע המזרח. למעלה – בהובאה מורידים תחילה מעט "המשכה בעולם", ואח"כ מביאים אל החזה. למטה – מעלים תחילה מעט "העלאת העולם", ואח"כ מביאים אל החזה. מערב – שתי פעמים הראשונות לקרן מערבית דרומית. בפעם השלישית – לאמצע מערב. כל זה (י"ז נענועים), בכלים. בנענוע האחרון – אור. יחוד שכינה במערב. [עוד מכוונות הנענועים – נתבאר בדא"ח].

במשך כל הנענועים האתרוג מכוסה בידו לבד בנענוע האחרון שמגלהו קצת. בעת הנענועים, בכל הובאה, צריך להגיע עד החזה, שיענע סוף הלולב ומיניו והאתרוג לחזה שלו ממש, מקום שמכים באמירת אשמנו. מנהג רבותינו שלאחר כל הולכה היו מנענעים את הלולב ורק לאחר זה עשו את ההובאה. וזיהר שלא יגע ראש הלולב בכותל רק שיהיה חלל ביתיים.

נשים מברכות על נטילת לולב ומנענעות לכל הפחות נענוע כלשהו. בנוגע לשאר הנענועים בהולכה והובאה וכו'¹⁶⁴, שיש הנוהגות להדר בזה – לא מצאנו הוראה מפורשת לכאן או לכאן¹⁶⁵. טוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה. ההדס מן הדין אסור להריח בו כל החג.

יאחוז הלולב בידו כשנכנס מביתו לבית הכנסת, וכן יחזירו לביתו, כדי לחבב המצוה. וכן נוהגין

162) ראה בערות להלן בגדר נענוע בשעת הלל. ונת' בדרשה לשבת שובה תשע"ט.

163) בט"ו סתרנ"א סקי"א: וצריך שכשיעשה ההבאה יקריב אליו עד סמוך ללבו כי במה שחוזר ומביא אליו עד שיעור שה' לפניו בשעה שהתחיל לעשות ההולכה לא נחשב ההבאה בפני עצמה כי אינה רק חזרה של הולכה. וראה בפמ"ג במ"ז שם. משנ"ב סקמ"ז ובשעה"צ שם. ולא ראינו נוהגים כן.

[ולכאורה די שעושה כך בהולכה והבאה הראשונה שמכיוון שנוהגים לקרב להחזה נמצא שנתקרב יותר ממה שה' לפניו. אלא שגם בזה לא ראינו כן במעשה רב בהנהגת כ"ק אד"ש, כיון שגם לפני הולכה ראשונה הלולב כנגד החזה. ובלא"ה, לא די בכך, שלפ"ז יוצא שבשאר הנענועים לרוחות אחרות אינו כן, כיון שהלולב נמצא כבר כנגד החזה אחרי הנענועים לרוח הראשון].

ויותר נראה שכו"ו רק לדעת הספרדים שהביא שם. ועוד ששאר הפוסקים ל"כ כט"ו. ומזה שסתמו שבכל נענוע יש להביא הלולב כנגד החזה אף שבוה מבטלים חומרת הטי"ז מוכח דלא חשו לה. ועי"ל, שהט"ז כ"כ רק למנהג שמחזיק הלולב בעת ההולכה לפני גופן, ולכן בהבאה צריך להקריבו יותר עד סמוך ללבו, אבל למנהג דידן שבעת ההולכה נמצא הלולב אצל החזה, צ"ל שהתחלת ההולכה נחשבת רק אח"כ כשההלולב חרוק קצת הימנו, שהמקום שאצל לבו אינו בגדר מקום הולכה (כי צריך להרחיקו מגופו תחילה בכדי שיוכל להתחיל ההולכה), ובעת ההבאה אכן מקריבו יותר עד החזה (שמקום זה בגדר מקום הבאה, שבוה שמקריבו כנגד החזה ניכרת ההבאה יותר. וא"צ להפסיק בין הזות הלולב מהחזה למקום תחילת ההולכה). וק"ל.

164) ש"מצוה כהלכתה" (עכ"פ – מדרבנן. וי"א מדאורייתא – ראה שד"ח מערכת נון כלל מז. שו"ת זכר שמחה סע"ג. כתבי ר' יחיאל ח"א ס"ח ויאלך. ועוד) שיוליך ויביא, והנענועים שייכים לגוף המצוה (ראה מכתבי תורה סקנ"ד), שהמצוה לא נגמרה לגמרי עד אחרי הנענועים, אלא שהם שירי מצוה ואינם מעכבים.

165) והנה בט"ו סתרנ"ח סקי"ו: "כיון דאמרינן מוליך ומביא לעצור רוחות וטללים רעים א"כ גם היא נהנית מזה" – יל"פ שגם הנשים מנענעות. וכ"מ קצת שפי' הברכי' (שם סקי") בדבריו. אבל ראה בפמ"ג במ"ז שפי' באו"א. אבל גם לפירושו אין להוכיח משם. ובמאורי אור (ח"ג טז, א) מוכח שחלק מהנשים בזמנו הקפידו לנענע כדין. וראה גם שו"ת ממשר טוב ח"ב סנ"ט. תשו"ג ח"א ספ"ה. ח"ב סשי"ד. ולהעיר דלהסברה שנענועים הם משום שמחה, ה"ז שייך לנשים כאנשים. ומש"כ באיזהו מקומן שכיון שהוא מאני דקרבא אין לאשה להשתמש בזה – תמוה ביותר מכו"כ טעמים. אבל ראה עץ השדה סתרנ"ח סקי"א (שלא ראה ולא שמע. אבל לא ראינו אינו ראי', ובפרט בדבר הנעשה בצינעא). שו"ת להורות נתן ח"ג סוסי' ג. וראה שו"ת רב פעלים ח"א קונט' סוד ישרים סי"ב (ע"ד הקבלה שנענועים ממשייכים הארה מז"א לנוקבא. ואף שעדיין שייך הענין ע"ד הפשט – "לא יאות להן. . . בהולכה והובאה אל החזה". ולכא"ו היינו מצד צניעות, ובמקום דל"ש האי טעמא, אין למנוע). וכבר העירו משו"ת נחלת שבעה סל"ד (ע"פ מהרי"ל): יש לה לדקדק לעשות המצוה כתקנה. ויש לחלק.

שמוליקין הלולב בבוקר בעצמו לבית הכנסת וכן מחזיר לביתו בעצמו¹⁶⁶.

איגוד הלולב ביום טוב: מותר לכרוך הלולב והדסים וערבות בטבעות מוכנות כבר מערב יום טוב, ויעשה האיגוד ע"י כריכה, והיינו סיבוב העלה ותחיבת ראש העלה לתוך הכריכה ללא שום קשר. אבל אסור להכין טבעות ביום טוב באופן הרגיל, שמשלב העלים זה בזה ומהדקה בחוזק שעשוי להתקיים. ומותר רק ליקח עלה ולעשות עניבה או תחיבה. ומותר גם לתלוש עלים מהלולב ביום טוב (אלא שאין לתלוש מלולב שנטלו כבר למצוה, גם בחול המועד, לפי שהוקצה למצותו). ואם אינו מתקיים כך, ישתמש בגומי.

תפילת שחרית

שחרית לשלש רגלים. אחר התפלה קודם ההלל יש לברך על הלולב, למי שלא הספיק לברך בבוקר.

מי שאין לו ד' מינים, עדיף שיתפלל הלל עם הציבור מלומר ביחידות ולענע בשעת ההלל¹⁶⁷.

בספר המנהגים ח"ב^ד: בשעת אמירת הלל או חזנים הלולב ולענעוים מצרפים אליו גם את האתרוג.

מנענעים 4 פעמים בהלל: 1. הודו לה' שבתחילה. 2. אנא ה' הושיעא נא. 3. בכופלו אנא ה' הושיעא נא. 4. הודו הראשון אשר לבסוף. בירך על הלולב אחר התפלה בבית הכנסת יענע רק 3 פעמים בהלל: 1, 2, 4.

הושענות תיכף אחר הלל קודם קדיש שלום. פותחים ארון הקודש ומוציאים (מי שאין לו ד' מינים או אבל ר"ל) ס"ת ועומד אתו ליד הבימה. משאירים את ארון הקודש פתוח עד לסיום ההושענות. כשאין ס"ת אפשר להקיף הבימה גם בלי ס"ת¹⁶⁸.

166 ראה רמ"א רס"י תרנב. פ"ג ב"מ"ז שם סק"ב. משנ"ב סק"ו. ולהעיר משיעורי הגריש"א ברכות מב, ב. והאר עינינו (פרדיליס) ע' של (167) כ"ה להדיא בלקט יושר ע' 147. והתם מייירי בגונא שלכל הקהל יש שאר המינים ולא האתרוג. והה"ל בענינו. ואין טעם וסברא לחלק. ויש שהנדזו בזה, והבאנו סברתם בהלכה יומית אות תשכו. ודעביד כמר עביד, ומ"מ נראה יותר שאין ספיקם מוציא מידי ודאו. וגם למה שכתבו שהנענעוים הוא מעיקר המצוה (וראה בהערות לעיל) – לאו כו"ע מודו בהכי. וגם בזה, בכ"מ מוכח דהיינו בנענעוים בכלל, ולכמה) לא בנוגע לנענעוים בהלל (וראה ריטב"א סוכה לו, ב. רביב"ה סוכה סתר"ג. ועוד). וגם את"ל הכי (ראה הגמ"י לולב סק"ה. סק"ס. וכן בל' המחבר סתר"ב ס"א. לבוש שם ס"ב. ואכ"מ), משמע בכ"מ דהיינו רק כשאינו מנענע בשעת הנטילה (וכ"מ בל' הרמב"ם לולב פ"ו ה"ט ואילך. וכ"כ כוונת הרמב"ם בערוגת הבושם הראשון (ח"ב ע' קעח. ראה גם בעה"ט ח"ב מב, ד: עיקר נענעו בהלל הוא אלא מי שאין לו לולב בשעת הלל מנענע בברכה. אבל בדעת המחבר דוחק לומר כן – ראה שם סתר"ג ס"ח)). ועוד זאת, דיתכן שהוא דין בהלל ולא בלולב (ראה שו"ת תשב"ץ ח"ב ס"ה (לענין אחר). ולהעיר, שסברא לומר שהלולב גופא מחייב גוף אמירת הלל – ראה פסח"ק, א: אפשר ישראל נטלו לולביהן וכו'. וראה משנת יב"ץ מועדים ס"ב. ואכ"מ). ומחייב תיתי שד"ץ גובר על הלל בצבור. ובפרט את"ל שאמירת הלל בצבור (שהיא מצוה מן המובחר – שו"ע אדה"ז סתפ"ח ס"ג) היא מגדרי גוף המצוה (ואכ"מ). [ומה גם באופן שמצד אמירת הלל ביחידות, לא יספיק לשמוע קריאה, או להתפלל מוסף בצבור]. ולהעיר מב"ח סתר"ג בשם רש"ל ידו משגת, יקנה לולב לקטן לנענע בהלל. וראה שו"ת אוריין תליתאי ס"ב שלמעשה לא נהגו לקנות לקטנים. וראה שו"ת אג"מ אור"ח ס"ג סצ"ה. תשו"ג ח"א סתפ"ה. וידוע שבכ"מ מצד היוקר גם הגדולים לא נענעו בהלל. וכן מוכח במטה יהודה עייאש סתר"ג סק"ב, והובא בכה"ח שם סק"ה, עיי"ש. ושאל נא למינים ראשונים אשר היו לפניך, שכן נהגו בכ"מ. וכש"כ כשיכול לנענע בהודו וכו', רק שאין אצלו לולב במשך כל הלל. ומפורש במנהגים דבי מהר"ם מרוטנברג: לאחר הלל אז מברכים כל הקהל על הלולב. ובמאירי (סוכה לו, ב ד"ה אר"ע): ועכשיו נהגו להקל ולסמוך על נענעו שבשעת הברכה, וכש"כ במקומות שאין הלולב ומינין שבהם מצוים בריוח, ומפני שהנענעו בקריאת הלל אינו אלא מנהג, ומ"מ ראוי לתלמיד וכו' כל שאפשר לו בריוח וכו'. וכן בערוגת הבושם הנ"ל: כשאין לולב ביד כאו"א בקריאת הלל כמו עתה שאין לולב רק ביד ש"צ אז כל אדם מוליך ומביא ומנענע בשעת נטילה. וראה זה פלא, בהיכל הברכה אמוך, כ מ (באוצר החיים): מצוה לנענע בהלל ויוציאין בנענעו הש"צ.

ועוד להעיר, שילדינו שמברכים על לולב קודם התפלה ולא "בשעה הראוי" אליו. . קודם הלל" (כל' שעה"ח) וכן אין מקפידים בהפסק וכו' – ראה ע"ל שהנענעוים בהלל משיירי מצוה היא ואינו ענין לגוף המצוה (וראה קובץ תשובות סקט"ז ד"ה ואמנם. שערים מצויינים בהלכה לאאזמ"ר ס' קטט סקט"ו). ולהעיר גם מא"א מבוטאטש מהדו"ת סתר"ג ס"ח. שו"ת דברי מלכאל ח"ו סיד" סק"ג. וראה בשו"ת תשו"ג ח"ג ס"ב מד"ע. [ולהעיר מהסברא של"ש חיוב נענעו בהלל רק בציבור – שמועת חיים ערכין סי"ט. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתר"ג ס"ח דמשמע שבברכת לולב שבביה"כ עדיף שש"צ יברך משום ברוב עם, אף למש"ב בסרי"ג שבעשרה שעושיין מצוה כאו"א יכול לעצמן]. והבותר יבחר.

168 ראה בכה"ח ס' תרס סק"ב שהעיקר הבימה שהוא במקום מזבח (עיי"ש סק"א) ולא הס"ת. וכ"כ בבא"ח פ' האזינו ש"א סט"ו (הובא בכה"ח שם). ואכן, בדברי הגאונים (אוצה"ג ס' קמט ואילך) ובכמה ראשונים נז' רק הבימה ולא הס"ת. (ויתכן לפרש שכונתם עם הס"ת, וקיצרו בלשונם). וכן אפשר לדייק מסידור רש"י סרכ"ה. וכן מורה ל' הלבוש שם ס"ב. ועוד. ולהעיר מל' הידיאים: להקיף בכ"י את הארון או דבר אחר זכר למקדש. ושו"מ אריכות מזה בשו"ת אבני לוי ח"א סל"ו. וש"נ.

באמירת הושענות אומרים למען אמתך (הושענות ליום א') וגם אבן שתי' (הושענות ליום ב'), אבל אין מקיפים אלא פ"א. מדייקים לעשות היקף שלם. מסיימים אותו באמירת אות "ת". מנהגו שהש"ץ אמירתו בקול רם מתחיל מאות "ס" או "ע". באותן האותיות שאומרן הש"ץ בקול רם אומרים תיבת "הושענא" הן בראש והן בסוף. בהשאר – רק פעם אחת. אני והו הושיעא נא. כהושעת אלים וכו' עד אין עוד. (הפסוקים כי אמרתי גו', לך זרוע גו' – אומרים רק בהושענא רבה).

בשנת האבילות אין מקיפים הבימה בארבעת המינים [יכבד מי שאין לו לולב ואתרוג שייקף הוא]¹⁶⁹.

בשעת אמירת הושענות צריך ליטול הלולב מימין והאתרוג בשמאל (ובאיטר יד – להיפך)¹⁷⁰.

לאחר הושענות – קדיש שלם, שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

י"ג מדות פ"א ורבש"ע בעת פתיחת הארון לקריאת התורה.

מוציאין שני ספרי תורה וקורין חמשה גברי בפרשת אמור שור או כשב ובשני – מפטיר בפרשת פנחס ובחמשה עשר יום וגו'. הפטרה. אשרי. יהללו.

מוסף לשלש רגלים. במשך כל יום דחג הסוכות אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לאותו יום.

דין הטועה בתפלה מוסף – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שש זכירות.

סעודת יום-טוב

קידוש: אתקיננו סעודתא (ליו"ט), אלה מועדי. בפה"ג. לישב בסוכה¹⁷¹.

מותר להחזיר לולב למים ביום-טוב, ואף להוסיף עליו מים, אבל לא להחליף את המים.

ועצ"ע אם יש מקום להקיף מסביב לס"ת ללא בימה (ראה בהגהות מנהגים טירנא מנהג של סוכות אות רט: דייקר הסיבוב אינו אלא לסבב ס"ת שעל הבימה. ויל"ד. והכוונה כמ"ש במהרי"ל סדר תפלות של סוכות עד"ו. אבל במהרי"ל שם שביחיד א"צ להקיף שאין מוציאין ס"ת, שלדוגמת מזבח אנו מוציאין ס"ת. ומ' זהוה העיקר. ועדיין י"ל) שכן בכ"מ נו' רק ס"ת (ראה במדרש (ילקוט תהלים רמז תשנ. שוח"ט הוצאת באבער ז', ה. שם כו ה) הובא בשב"ל סדר חגה"ס שש"ס"ט, וראבי"ה סתרצ"ב וברוקח הל' סוכות סרכ"א. ועוד. וראה שע"ת תשוה"ג סל"א. שו"ת הר"י מיגאש סמ"ט שנו' רק ס"ת. וראה ביהגר"א רמ"ל תרס). אבל, בבכור"י ס' תרס סק"ב ר"ל שגם בבימה אין מקום להקיף ללא ס"ת. וכ"כ בשו"ת לב חיים ח"ב ס' קכה. וראה בארוכה נר ציון סוכות פ"ח סס"א ואילך. וש"נ ועיי"ש שהוכיח גם מכתהארז"ל שנו' ס"ת, ולפלא על הבא"ח וכה"ח שלא הרגישו בזה. אולם, אין הכרח דל"ש הקפה ללא ס"ת. ולאידך, ילה"ע משענה"כ (ד, ג) בכניסה לביה"כ להקיף התיבה ז"פ, ומיירי ללא ס"ת. והבוחר יבחר.

(169) ונת' בדרשה לש"ש תעש"ט.

170 ושק"ט בפ"י דברי אדה"א (סתרנ"א ס"ג) בזה, אם הכוונה שלא ליטול ביד א', או שלא לעשות להיפך, לולב בשמאל. ואכ"מ. בגוף ההנהגה באם מקום ליטול בב"א ביד ימינו בעת ההושענות – ראה יפה ללב ח"ב קו"א סתרנ"א ס"ה (קטו, ד). חיים וברכה אות קפו. והנ"ל הבינו גם כן בד' המג"א (ואדה"ז) שאין ליטול ביד א' בשעת ההושענות – אף שלדון יש תשובה מדויק ל' אדה"ז (שם ס"א) כז'. וכ"כ לעורר ע"ז בבא"ח האיזונו ח"א ס"ד. מעורר ישנים אות קבב. וראה גם יפה ללב ח"ב סתר"ס ס"ג. ועיי"ש בישוב אלו שאין מקפידים ע"ז כיון שצריך להחזיק הסידור יעו"ש (וכן נמסר שנהג החיד"א – לקט הצעיר ס"ג סכ"ד). ועיי"נ"כ בבכורי יעקב סתרנ"א סקי"א. ובמנהגי וורמייזא שהשמש אוחז הסידור עבור החזן. וברוקח סרכ"א (ועוד) כתב להדיא בשם הירושלמי שבשעת הושענות כל ישראל נוטלים לולביהן בידיהם ימנית ואתרוגיהן בשמאלית. ומ' שכ"ה הסדר בדוקא. וע"ד הקבלה שהאתרוג צ"ל בשמאל דוקא – י"ל שכ"ה גם בהושענות. וראה בשע"כ להארז"ל דרושי סוכות, שמשמעות רהיית לישונו בהשקפה ראשונה משמע ג"כ כן. וזלה"ק: בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא כסוד אור המקיף הגולה וא"צ לנענעו. גם צריך שלא להפריד כלל את האתרוג מן הלולב אלא ב' ידיו ממוכנין זו לזו ומתדבקין יחד הלולב והאתרוג וגם בעת הנענוע תכנין בעת הובאת וכו'. וכן מעשה רב, כמעט בכל השנים כולם, לולב בימין ואתרוג (גדול ביותר) בשמאל, וללא סידור, ואמירת הושענות בע"פ. ולהעיר שיש מקום לומר שההידור בזה עדיף על ההידור ליטול לולב דייקא בימין, שהרי בהיפוך הידים קייל"ן שיצא יד"ח (בנוגע לנטילת לולב) ולא הביא אדה"ז דעה חולקת (רק ש"טוב" לחזור ולטילן), אבל בנטילה בב"א הביא ב' דעות ולא הכריע, ואם עשה כן, צריך לחזור ולטיל. ואף שיש מקום לומר כנ"ל שבהושענות זו לזו ונתדבקין יחד הלולב והאתרוג וגם בעת הנענוע תכנין בעת הובאת וכו'. מ"מ, אין סברא לומר שדוקא הענין דלולב בימין גובר על הענין דב' ידים (שהרי א"ז שייך להגדר שדבר שבמצווה צ"ל בימין, וכמפורש במג"א). לאידך, מקום לומר, שה"ט דלולב בימין מצד ריבוי המצוות וא"כ ה"ה והוא הטעם בעת ההושענות משא"כ השלילה דבב"א הוא דין בנטילה דייקא. ועוד יל"ע בזה. וגם צ"ב בנוגע להצמדה כנגד החזה – באם עדיף מההידור דב' ידים או דלולב בימין. ואכ"מ כעת.

171 וראו מקדש על חמר מדינה מבורך לישב בסוכה אחר המוציא – כן מוכח בפה"ש תרצ"ג ע' 295. וראה כע"ז לענין הבדלה על השכר, בפה"ש תרצ"א ע' 143. (ועוד שם לענין קידוש היום שמברך "על היין"). וראה גם בפה"ש תרצ"ג ע' 84 לענין הבדלה. (אבל שם משמע דקידוש שאני. ור"ל).

הלכתא למשיחא: זוקפים ערבה בצדי המזבח וראשיהם כפופים בצדי המזבח. וגוחות (מוטות) על המזבח אמה. הכהנים (וי"א גם זקני ירושלים שאינם כהנים) מקיפין את המזבח (בלולב או בערבה) פעם אחת, ואומרים: אנה ה' הושיעה נא, אנה ה' הושיעה נא. ובאים העם ולוקחין ממנה ונוטלים אותה.¹⁷²

מבצע ד' מינים: בימי חג סוכות יוצאים עם הד' מינים ברחוב וכיו"ב מקומות שם נמצאים בני ובנות ישראל לזכותם במצוה זו.

לכתחילה יברך מי שיוצא כעת ידי חובתו. ומי שאינו יודע לברך, יכול אחר לברך עבורו גם אם כבר יצא ידי חובתו. אין לאנשים שכבר יצאו ידי חובתם לברך עבור נשים¹⁷³.
אין לברך על מצות לולב באם לבוש בכפפות¹⁷⁴.

כל היום כשר לנטילת לולב מנץ החמה ועד צאת הכוכבים. אחר שקיעת החמה, נוטל ללא ברכה¹⁷⁵.

במנחה: תפלה לשלש רגלים.

דיני הוצאה ביום טוב¹⁷⁶: מותר להוציא ביום טוב אפילו שלא לצורך אוכל נפש, אבל רק אם יש בה צורך יום טוב קצת. אבל שלא לצורך כלל, או לצורך חול, או אפילו לצורך יום טוב שני, אסור להוציא. וכן אסור להוציא לצורך גוי.

מותר להחזיר הלולב מבית הכנסת לביתו, אפילו יש לו מקום משומר בבית הכנסת, בכדי שיטלו אשתו ובניו בביתו, אלא אם כן יש לו לולב אחר בבית. וכמובן, מותר להוציא הלולב במשך היום לרשות הרבים עבור מבצע ד' מינים. וגם בבין השמשות, כיון שראוי למצוה (ללא ברכה).

מוצאי יום טוב

מוצאי יום טוב בשעה 7:19.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, יעלה ויבא. קדיש שלם. עלינו.

שכח ולא אמר "יעלה ויבא" [וכן בכל ימי חול המועד] ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בהבדלה: המבדיל על הכוס צריך ליכנס לסוכה להבדיל שם שהרי בשאר ימות השנה נכנס לביתו להבדיל שם. נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והנר. "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה ואמר "המבדיל בין קדש לקדש" ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בהבדלה על יין [דוקא] מברכים לישוב בסוכה.

בראש האושפיזין: יעקב אבינו ואדמו"ר הזקן.

חול המועד

לטבול פרוסת המוציא בדבש: בחול המועד – מהיכי תיתא¹⁷⁷.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. הרחמן לסוכות. ולא של יו"ט. דין הטועה או שוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

172) כ"כ הרמב"ם לולב פ"ז הכ"ב. ובכמה כתי"ל ג' לה. וראה רבינו מנוח שם. ושק"ט מזה בכ"מ. וגם בזמן הזקיפה, הנטילה, וההקפה. ואכ"מ. וראה הנלקט בס' מנחת יוסף ברנשטיין פרק מצות ערבה.

173) וגם לא לומר עמה כל הברכה מלה במלה, כיון שאינה חייבת בברכה.

174) ראה הנס' בשו"ת אתרא דרב סי' ל'תשטו.

175) וראה בארוכה אצלנו בלוח לפורים בנוגע לקריאת מגילה של יום הפורים בבין השמשות.

176) להוציא האשפה מביתו ביום טוב לרשות הרבים – ראה לעיל בלוח ליל ב' דהג.

177) ולהעיר ממעשה רב (ברבים) בהתוועדות ג' דחומה"ס תשל"ז לילדי של"ה, שטבל בדבש. וראה לקו"ש ח"ד ע' 372 בערה.

שמחת יום טוב: האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין¹⁷⁸ **בכל יום**¹⁷⁹. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

בחול המועד אינו חייב לאכול פת אבל לכתחילה מצוה לאכול פת. גם בחול המועד – מצוה באכילת בשר משום שמחת יו"ט¹⁸⁰.

חול המועד חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות נקיה כשאר ימי יום טוב, שלא ינהג בהן מנהג חול. ולובשים בגדי שבת ויום טוב¹⁸¹. והמבזה את המועדות (עושה בו מלאכה או שנוהג בו מנהג חול באכילה ושתיה) אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק וכו' וכאילו עובד וכו'.

דוגמאות למלאכות האסורות בחול המועד: פרקמטיא, קניות (שאינן לצורך המועד), תפירה, כביסה (חוץ מבגדי תינוקות המלכלכים בגדיהם תדיר), כתיבה (אלא אם צורך המועד. והמנהג לעשות בשינוי קל), הדפסה, נטילת צפרניים, ותספורת. הוצאה והבערה מותרים. אסור לבשל בכוונה בחול המועד בכמות גדולה בכדי שישאר ממנו אחר החג. כל שאסור לעשותו במועד אסור גם לומר לנכרי לעשותו.

גם מלאכות שאין בה טורח ושיהוי אסורות (לכמה דעות), אא"כ ה"ז לצורך המועד. באופן כללי הותרו רק המלאכות שהן מעשה הדיוט ולצורך המועד [אא"כ בצרכי אוכל נפש ועוד יוצאים מהכלל. ואכ"מ]. בהגדרת "מעשה הדיוט" ו"לצורך המועד" כמה פרטים וחילוקי דינים בזה¹⁸². ולהלן עיקרי הדברים: גם מלאכה שהתוצאה שלה היא אומנותית, מותרת אם היא מעשה הדיוט, והיינו שאינה דורשת אימון ידים וכיוון גדול. אבל כשהפעולה היא בגדר מעשה אומן אסורה גם כשנעשית ע"י מי שאינו אומן, וגם כשרוב בני אדם יודעים לעשותה. בכמה מקומות מצינו שדבר שאפשר בקל בלעדיו, או שאפשר לעשותו לאחר המועד, אינו בגדר צורך המועד¹⁸³.

(178) בנוגע למיץ ענבים – ראה הלכה יומית אות תשלא ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי בארתין.

ובפשטות חייב בכך גם כשאינו ערב לו, כדמוכח מסהמ"צ להרמב"ם מ"ע נד. וראה גם יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. ומש"כ בחדא"ג מהרש"א נדרים מט, ב ד"ה אלא קידושא, שבאינו ראוי לו (כרי' בר אליעי שה' חונג צדעיו) פטור משתיית יין – היינו כשמזיקו. ובכל אופן, יכול לשתות מיץ ענבים, כנ"ל.

(179) ובמ"מ העירו מדברי ושי" (עירובין ב, ב ד"ה מ"מ וסוכה מז, ב ד"ה מ"מ) שאין כוס של יין מצוי לאדם בחוה"מ. וכבר כתבו ליישב בכמה אנפי. וראה קובץ תשובות ח"א סנ"ז. משנה"ח ח"ז סע"ח. וראה בפני אפרים בומבאך או"ח סי' קפב דהיינו שחוף מכוס ברהמ"ז אין להם יין אחר. והרי יוצא גם בכוס ש"ב. וראה בארוכה האוצר גל' ד. ואכ"מ כעת. ולהעיר שבכמה כתי"ל ל"ג הכי שם. גם י"ל שאינו מחוייב ללוות ולקנות יין. (ותלוי בהשקו"ט אם חייב בשמחה גם כשאין ידו מוגת – ראה אצלנו בלוח לחגה"ש תשפ"ב בניני בגדי יו"ט). ועיול"ל ובהקדם, דמוכח בכ"מ דקילין' שבחובה"מ מותר להתענות מה"ת (ראה פמ"ג סתקע"ב בא"א סק"ג אלא שג"ז בפלוגתא תליא. וראה שו"ת התעוררות תשובה ח"ג שסס"ז), ואי בעי לא אכיל. והרי חייב מדאורייתא לשתות יין משום שמחה. (ובדוחק י"ל שיכול לשתות מבערב לפני התענית שבים. אלא ש"א שהחובב גם כיום. וא"ש להדעות שבחובה"מ א"צ שיהא חציו לכס (ראה בעה"מ פסחים סח, ב). ובהכי ניחא גם בפירוש"ה ה"ל דאתאי כדעות הנ"ל. אבל כשאינו עושה כולו לה' צריך לשתות יין. ולהעיר מהשקו"ט במה שגם בליל הסדר אינו חוזר בשכח להזכיר פסח בברכת מעין שלש דאי בעי לא אכיל, אף שחייב בשתיית יין משום ד' כוסות. וליכא למימר דשאני ד' כוסות שאינו משום יו"ט. וכד דמוכח וכוס סוכה כז, א ד"ה אי ברכמה ראשונים דס"ל שרק בליל א' דפסח וסוכות חוזר אף שהאכילה אינה מחמת דין יו"ט. וכן מהדעות שבשכח ר"ח בשבת ר"ח חוזר, אף שחובת האכילה מחמת שבת ולא ר"ח. וכן בשו"ת רעק"א ס"א שנשים אינן חוזרות רק בליל א' דפסח מחמת חובת מצה אף שאינה מדין יו"ט. איברא, שבד' כוסות אפשר בחמרה מדינה ובמלא לגומי. ומש"כ בחובת יין דחובה"מ משום שמחת יו"ט. ולכא"ז י"ל שבמע"צ אין לחזור שמיעקרא נחלקו אם חייב בהזכרה). ולהעיר גם שבגמ' שן שממע עשה ה' יין מצוי מברכים עליו שהחייבו ומינה שבאמת חייב ליי, שהרי בלא שמתקרב שיש לסדר שהחיינו על הכוס של רשות.

(180) ראה אר"ח ה' חוה"מ סל"ד. וכן מוכח מל' אדה"ז בשו"ע סי' תקכ"ט ס"זו. וראה גם שו"ת בא"מ ח"ז ס"ג סק"ב. וראה שיחת הושע"ר תש"ג.

(181) ראה מג"א סי' תקל סק"א. משנ"ב שם בלא שמתקרב צ"ד סק"ד. נימוקי או"ח שם סק"ג. ולהעיר מר"ד ג' דחומה"ס תש"מ בהוספות לשיחת קודש.

(182) ונתבאר בארוכה בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ז.

(183) ומצו"ב מה שכתבנו בנושא זה במענה לא' הרבנים שליט"א: בקיצור נמרץ ממש, הנה הלכות מועד עקורות ואין למדוד זו מזו. ובכל אופן מצינו כמה הגדרות בפוסקים שלא כל דבר שהוא מעשה הדיוט הותר כשהנהגה במועד. (ולהעיר מפמ"ג תקלא, מ"ז ב' בגזירת גילוח גם משום מלאכה שאינו יפוי כ"כ. ובנוב"י קמא יג אם נסתפר כבר קודם הרגל שאינו צורך כ"כ). וכש"כ ביש בו טירחא כגון פניו חצר אפילו מבעורה לנאה. ומינה שאפשר באו"א או שאין הדרך כך – ראה מו"ק ט, ב, בתכשיטים לזקנה שאין דרכה כך. ואף דלא קילין' הכי – ראה מור וקציעה וערוה"ש תקמו בבחורה ולאיש. ואולי התם קאי גם בכוחלת שהיא מעשה אומן, ראה תורת האדם. וכן מצינו בתורת האדם מו"ק ח, ב לגבי עשיית נברכת שאפשר לכבס בלא הבריכות. ובריטב"א מו"ק ה, א – לחטוט בור לשת' שיכול ליקח מבור של רבים. ובתוס' הרא"ש מו"ק י, ב להתיר מעקה למרפסת רק ג' טפחים. ובשו"ע תקלו, א בצרכי רכיבה רק אם לא ניסה ברגליו. ובמג"א תקמא, א – בתיקון מרחץ דאסור שאפשר שלא במרחץ ובשע"ז שם ג, ו, דהיינו גם במעשה הדיוט. שו"ת חיים שאל, ב, מג להגי' ולתקן ס"ת של יחיד אף

בספר פלא יועץ¹⁸⁴: "בענין חול המועד רבים עברו, ומחמת שהותרו איזה מלאכות יותר מיום טוב נעשו כל המלאכות כהיתר ואין מבקש לידע מהו אסור ומהו מותר. והאיש הירא לנפשו ידרוש מעל ספר או מפי סופרים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת ולא יעבור".
מבצע תורה: "כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ושמים ויגעים בתורה"¹⁸⁵.

סוכה ניידת

הרוצה לבנות סוכה ברכב, באמצעות דלתות הרכב (דהיינו שפותחים שתי דלתות, הקדמית והאחורית, והצד השני של הרכב מהווה דופן שלישי, או באמצעות שני מכוניות פתוחות אחד ליד השני, ובכל מכונית פתוחה דלת אחת), עליו לוודא פרטים אלו:

א. שחלל הסוכה הוא לפחות שבעה טפחים באורך ושבעה טפחים ברוחב.

ב. שגובה הדלתות עשרה טפחים מהקרקע.

ג. שאין ריוח שלושה טפחים או יותר מתחתית הדלת לקרקע. (וכדאי לחנות ליד המדרכה ולפתוח את הדלתות על המדרכה).

ד. שהדלתות פתוחות בצורה חזקה כך שלא ייסגרו לבד ברוח מצויה.

ה. לכתחילה אין להניח את הסכך ישיר על הרכב משום "מעמיד בדבר המקבל טומאה". ויש להשים על הרכב קורות עץ לייסטים (וכדומה) ולהניח את הסכך עליהן.

ו. שהסכך קשור – לכתחילה בדבר שאינו מקבל טומאה – בצורה שלא יעוף ברוח מצויה.

ז. שאין ארבע אמות סכך פסול – גג הרכב – בין הקיר לסכך (מן הצד). ולא סכך פסול של ארבע טפחים באמצע הסוכה. אם הסוכה קטנה שיש בה רק שבעה על שבעה טפחים פסול בין באמצע

שהמנהג לקרוא בשלו לפי שאפשר בשל ציבור. שעה"צ תקיא, י לבקע עצים לחתיכות קטנות שאפשר לבשל בל"ז. והמנהג לשנות באגרות שלום ובפוסקים לחוש שאינו צורך המועד – ט"ז תקמה, לב ומג"א כא וערה"ש יג (אבל במשנ"ב שם לב שהוא חשש מעשה אומן). א"ר תקמ, ו לבנות ספסל לצורך קריאה ליל הושע"ר גם במעשה הדיוט. שלחן עצי שטים תופר ג, שרק אם אין לו מה ללבוש הותר תפירת בגד חדש. ואולי שם טירחא גדולה וקרוב הוא למעשה אומן. וכע"ז במג"א תקמא, ח ומג"ג שם ולבושי שרד שם ומשנ"ב שם יג שאסור לתפור לקטן לברית שאפשר לכרוך בשייראין. (אבל ראה א"ר שם ח, שברבי"ש רכו מיירי במעשה אומן ושאין להתיר משום כבוד הבריות). וכן מצינו יש שהחמירו בקיפול טלית. ואולי ה"ט החומרא בצילום.

וכבר כתבנו שכן יש לבאר מש"כ בא"ר תס, ו בשם אמרכל שלא לצייר בדפוס בלחם – שאינו משום מעשה אומן, אלא שאינו צורך המועד.

הנהג, במו"ק י, א: כיון דאפשר לממלייה במאני לא טרחינן. וכתבו התוספות – משמע דאין מותר אלא לצורך המועד. ולכא"ו כוונתם שאין מותר אלא בדבר שמוכרח המלאכה בשביל צורך המועד משא"כ באופן שאפשר את אותו צורך בלי המלאכה. אמנם, לא קייל"ן הכי לדינא. וגם התם הוא משום טירחא. וברמב"ן שם שההיתר לסרג משום מעשה הדיוט. ובדעת האוסר צ"ל משום טירחא.

ולהעיר בדברי התוס' דמשמע דקס"ד שהותר גם שלא לצורך המועד. ואולי כהשיטות שמלאכת הדיוט מותר שלא לצורך המועד. ובראשונים משמע בכמה אנפי אם ההיתר משום דבר האבד, ולפ"ז משמע שהוא מעשה האומן, או משום צורך המועד או מכשירי או"ג – ראה רא"ש מו"ק א, יח. (שהוא דה"א. ואולי רק בש"י ר"מ אמרה, שהרי לר"י הותר רק ממתחין ולא מסרגין. ועכ"ל דלא ס"ל דהוי דה"א. ואולי משום טירחא יתירה. וכ"ה בפ"י הר"ש בן היתום. וכ"ה בנשמ"א ק, א. וצ"ע אם הוא דה"א ולצורך המועד מדוע אסור במקום טירחא. ובשיטה שם משום עובדין דחול. וצ"ב). רי"ו הובא בב"י תקמא, ב. ריטב"א שם (מחמת הצורך לישן). רמב"ם יו"ט ח, יג (שהובאו בהדי דיני מכשירי או"ג. ולפ"ז הותר גם במעשה אומן לדידי. וצ"ע הא דשוין שאין מפשילין. ולר"ש בן היתום ונשמ"א משום טירחא).

עוד דוגמת להמדובר לעיל – מג"א סוסי' תקלג שמספק לא טרחינן.

ויש שהגדירו שהוא כשאין צורך לעשותם דוקא במועד, או שנשאת התוצאה אחר המועד, ונראה שעיקרו משום אחר המועד.

במש"כ בנוגע לתלישת עשבים לזכר תח"מ – הרי למבי"ט א, רג אכן הוא צורך המועד. וי"מ גם בשו"ע דקאי לצורך בית הקברות ולא זכר לתחי' – א"ר תקמז, יא. ולחולקים אכן מוכרח שלא כל דבר הנאה בגדר צורך.

ומש"כ מדין בבשושית – הרי מפריע הליכה. ובראשונים שהוא בכדי שלא יכשל במועד.

ומש"כ בשם האג"מ בתקיעת מסמר – הרבה חולקים על הגרמ"ם. ויש שביאר דל"ג לגבושית שמכוונו בבית, וכאן הוי יפוי יתר. ובלא"ה, שם חשש שיכשל, כנ"ל

כן מצינו להתיר לאפות פת נג' גם כשיש הדראה. ואיסור שכר חדש רק משום הערמה ולא בעצם.

והאריכו בכ"ז בכמה מלקטים בדיני חוה"מ. וראה גם בשמירת המועד כהלכתו. וגם אנו בעניותין הארכנו פעם בזה בדרשה בחוה"מ 770.

בין מן הצד בשלש טפחים.

ח. שהאוכל מונח על שולחן בתוך הסוכה (שמחוץ לרכב), או בידיו, ולא על המושב בתוך הרכב.
ט. שהסוכה נמצאת במקום שלא מפריע להילוך הרבים.

י. שהסוכה ראויה גם לשינה, דהיינו שאינו מפחד לישן שם בנחת בלילה ממורא הגנבים והליסטים.
יא. עליו להתנות שיוכל להשתמש ברכב לצרכים אחרים גם אחרי שסותר את הסוכה (כדלקמן).
[אפשר גם לבנות סוכה ברכב עם גג נפתח, וכמובן יש לזהר בכל הפרטים האמורים].

מותר לעשות סוכה בחול המועד, ואפילו בפרהסיא. אבל רק במעשה הדיוט ולא במעשה אומן.
ויש למעט בתפירה ובנין ככל האפשר¹⁸⁶.

נחלקו הפוסקים בנוגע לסתירת סוכה בחול המועד¹⁸⁷. ובכל אופן, גם להמתירים (ודבריהם נראה עיקר), אסור להסתפק ולהינות מדפנות הסוכה¹⁸⁸. ועפ"ז בסוכה נידת שדפנות המשאית משמשים כדפנות הסוכה, אין לפרק את הסוכה באם לאחרי הפירוק ישמשו הדפנות לצרכים אחרים. והעצה היעוצה – אף שתנאי בד"כ אינו מועיל – להתנות מראש שאינה נאסרת בהנאה¹⁸⁹.

שמירת הד' מינים

המניחים הלולב במים, בחולו של מועד מצוה להחליף המים, משום הידור מצוה.

במשך ימי חול המועד מחליפין ההדסים והערבות, כולם או חלק מהם, אבל אין לוקחים בכל יום ערבה חדשה.

נחלק עלה העליון האמצעי של הלולב, אפילו נחלק בכל אורכו, כשר בשאר הימים (חוץ מיום טוב ראשון, ומספק – גם ביום טוב שני).

נשרו רוב עלי הערבה – בשיעור ג' טפחים – פסולה וצריך להזהר מאד בדבר זה שלפעמים נושרים העלים על ידי תחיבתן לתוך הלולב וגם על ידי נענוע. לכתחילה אין ליקח ערבה שנעקרו מקצת עליה אם אפשר לו בקל למצוא אחרת שלימה שלא נשרו עליה כלום.

אף על פי שכמשו רוב עלי הערבה או שהושחרו, כל שלא הגיעו לשיעור יבשות שהלבינו פניהם כשרה.

186 ואם אי אפשר לבנות רק במעשה אומן, מותר גם בזה, ואף בפרהסיא. ובתנאי שבניית הסוכה היא עבור דברים שמחוייב לעשותם בסוכה, ואין לו סוכה אחרת משלו, שבאופן זה צריך לבנות רק במעשה הדיוט.

187 מדין הוקצה למצותו (ובתורה אבהוּן – שבת כב, א שבמסתפק מעצי סוכה איכא משום ביטול מצוה. וראה מנחת פתים סתרל"ח ס"ב (נדפס בהשמטות שבסוף חלק אה"ע, ובמהדו"ח – הוא במקומו) לאסור להוציא נוי סוכה אפ"י בחוה"מ משום ביטול מצוה, ופי' כן ברמ"א שם. וכש"כ בכגון דא. אבל עיי"ש בשבוע"ע אדה"ז שם ס"ו ל"מ הכי), ביזוי מצוה, או שצ"ל עשוי לשבעה – ראה עיקרי הד"ט או"ח ס"ב סקס"ח. ש"ת שו"מ מהדו"ג ס"ג סקכ"ח. פי' הגוי' פערלא לסהמ"צ לרס"ג עשין ו. שלחן הטהור סט"ו ס"א. שו"ת צי"א ח"ג סס"ח. להורות נתן ח"ז סמ"ז מט. אבל לכאן יל"פ בדעת רש"י סוכה מה, א ד"ה לא יתיר (שדנו בדעתו בכמה מהנ"ל) שאי"ז רק עצה טובה קמ"ל, אלא בגדר כל ז"י עושה סוכתו קבע. ולפ"ז ביש לו סוכה אחרת לית לן בה. ובכל אופן, בגדו"ז שנבנית ע"מ לסתור בחוה"מ, וכש"כ כשנבנתה בחוה"מ גופא, עדיף טפ.

אבל פשוט שאין סרך איסור משום מלאכה במועד (ראה שו"ע או"ח תקמ"א ס"א ובמג"א סק"ג), שאי"ב טורח (ראה שם ס"ב) ומלאכת הדיוט היא, וכמפורש במאמ"ר הובא במשנ"ב רס"י תרל"ז בה"ל, אא"כ נאמר שאינו בכלל צורך המועד (ראה שש"כ פס"ז הע' קעז). ועיי"ש שנשאר בעצ"ק. ותמיהני שלא הביאו המפורש בפרש"י שבת מה, א ד"ה עד מוצאי וד"ה ושיון, דליכא איסור סתירה), או בטורח טירחא מרובה. ולמעשה, בכל הפוסקים סתמו בנוגע סתירת סוכה בחוה"מ, ולא נחתו כלל לדיני מלאכה. ודוחק לומר דכולהו מיידי שצריך לעצים או צריך למקומו וכדומה. ובמקום חשש הפסד, בלא"ה אולי יש להתיר, ע"פ שו"ע סי' תקלח ס"א ואילך. ועוד יש לצרף שה"ז סתירת אהל עראי (לרוה"פ, ואכ"מ), ובד"כ גם שלא ע"מ לבנות.

אבל כשטותרו במועד בכדי למעט טרחתו לאחור המועד צע"ג להתיר – ראה גם תשובת בעל עמק התשובה (והשקו"ט מזה) בס' על הפרק (מכון אור ישראל) ח"ג ע' תתסה ואילך.

188 אבל אין בכלל זה כשמפרקה משום הפסד ממונן, שאי"ז בגדר הנאה, שלא אסרו אלא בהנאה מגוף הסוכה. וראה באהלה של תורה ח"ב ספ"ט. על הפרק שם.

189 ובשו"ע אדה"ז סתרל"ח ס"ד שבעשה סוכה בחוה"מ מהני תנאי. וראה שו"ת מנחת שלמה תנינא סנ"ד. צי"א ח"ג סס"א. מן המים (אייכנשטיין) ביצה סל"ד.

יום שני, י"ז תשרי, א' דחול המועד

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:47.

בבוקר: נטילת לולב כדאתמול, ללא שהחינו. וכן בשאר ימי החג.

שחרית: אין מניחים תפילין בחול המועד. שחרית לחול, יעלה ויבוא. הלל שלם, הושענות ליום ג' "אום אני חומה". קדיש תתקבל. שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום. קריאת התורה (1 ספר תורה. 4 עולים). חצי קדיש. אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש.

שכח ולא אמר יעלה ויבוא, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מוסף לשלש רגלים (בכל יום – פסוקים מיוחדים לאותו יום. טעה – ראה בטבלא שבסוף הלוח). "ומנחתם וגססיהם" אחרי פסוקי כל יום ויום [וכן בכל ימי חול המועד].

שש זכירות.

תשלומין לברכת שהחינו למי ששכח – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יום שלישי, ח"י תשרי, ב' דחול המועד

בראש האושפיזין: משה רבינו ואדמו"ר האמצעי.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:47.

סדר התפלה – כדאתמול. הושענות ליום ד', "אדון המושיע".

יום רביעי, י"ט תשרי, ג' דחול המועד

בראש האושפיזין: אהרן הכהן ואדמו"ר הצמח צדק.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:47.

סדר התפלה – כדאתמול. הושענות ליום ה', "אדם ובהמה".

יום חמישי, כ' תשרי, ד' דחול המועד

בראש האושפיזין: יוסף הצדיק ואדמו"ר מהר"ש.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:48.

סדר התפלה – כדאתמול. הושענות ליום ו', "אדמה מארר".

ליל ששי, כ"א תשרי, ה' דחול המועד – ליל הושענא רבה¹⁹⁰

בראש האושפיזין: דוד המלך וכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע¹⁹¹.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. הרחמן לסוכות. ולא של יו"ט.

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה. ונתבאר בשו"ע אדה¹⁹² שאף שבליל ערב יום טוב יש להקל, בהושענא רבה שהוא ליל דין יש להחמיר. [ואף שיש מקום לומר שבדיקות דם אינן בגדר הקזת דם, וכבר האריכו אחרונים בזה – מ"מ,

190) ע"ד ב' הנוסחאות "הושענא רבה" (בה"א – בלשון הקודש) או "רבא" (באל"ף – בלשון תרגום), ראה שיחת ליל הושע"ר תנש"א. בביאור מעלת הושענא רבה, להיותו שביעי, "כל השביעיין חביבין" – ראה שיחת הושענא רבה תשמ"ז.

191) ולהעיר בנוגע להאושפיזי דהושענא רבה, מאופן נוסף בחשבון שבעת האושפיזין (בשיחת ליל ד' דחג הסוכות תשנ"ב), ששבעת האושפיזין הנ"ל מתחילין מאדמו"ר הזקן. ועד"ז הוא ביומן משנת תשי"ז: היום (כ' תשרי) אחרי שחרית. . . בזמן זה מסר הרחמ"א שי' חדקוב בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינט (כ' תשרי) איז דעם רבי'נס אושפיזא".

192) סתס"ח סכ"ב"ג.

בהושענא רבה, שהוא יום דין, יש מקום להחמיר¹⁹³].

לאמר איש לחבירו "גמר חתימה טבא", "פתקא טבא" וכיוצא בזה – לא נהיגין כן. אבל נזכר (הענין) כמה פעמים בשיחות קודש דליל הושענא רבה.

"איתא בזהר (שאומרים בליל הושענא רבה) "ביומא שביעאה דחג... פתקין נפקין מבי מלכא"... מובן שגם הושענא רבה הוא אותו ענין של ראש השנה... שיום ערבה (הושענא רבה) הוא אותו ענין כמו יום תקיעה (ראש השנה) ובשניהם "ואותי גו' ידרושון" – ראה בארוכה שיחת ליל שמחת תורה תשט"ז. (ועד"ז בכ"מ).

באור התורה: ¹⁹⁴: "יום הושענא רבה והיינו עשיית הכלי כדי להיות הקליטה בשמע"צ¹⁹⁵". ובמקום אחר¹⁹⁶ מביא ממגלה עמוקות¹⁹⁷ בפי' הפסוק "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה" שחמשים יום כמנין "לך" זהו מר"ח אלול עד הושענא רבה גמר החתימה הם ימי התשובה זהו "ויהפוך כו' גס את" ר"ת אלול תשרי "גס את" להפך מבחי' "גס את זה לעו"ז עשה אלקים".

בספר שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי¹⁹⁸: "וזהו בחי' החותם הניתן לאדם בהושענא רבה לשומרו מחיצונים כל השנה והוא המגין על אור וחיות הנשמה וגם על חיות הגוף לבלתי יזק ממזיקים רעים בגשמיות בגופו ובממונו... אך ע"י החותם ניצל מכל מקטרג ברוחניות למעלה על חיי נשמתו ומקטריגים גשמיים למטה לחיי גופו ואדרבה יעזרו לאדם להכניע ולהפיל שונאיו הרוחניים וגשמיים (כמו ברצות הוי' דרכי איש גם אויביו כו' וקטיגור נעשה סניגור ונהפך השונא לאויב כו')."

בכמה שיחות קודש¹⁹⁹ שיש להוסיף בשמחת בית השואבה בריקודים וכלי זמר יותר מכל לילי החג, ועד להוספה שלא בערך, דכיון ש"מעלין בקודש", צריכה להיות שמחת בית השואבה דלילה זו באופן של הוספה לגבי כל הלילות שלפנ"ז. וענין זה מובן בפשטות, כי שמו של יום זה המתחיל כבר בלילה זו, "הושענא רבה", מזגיש את העילוי המיוחד דיום זה לגבי שאר ימי חגה"ס. וגודל העילוי דהוש"ר מודגש עוד יותר בתפלות הנוספות דיום זה. ובפרט ע"פ המבואר בזהר (וגם בנגלה דתורה) אודות גודל העילוי דהוש"ר, כולל המבואר בזהר שאומרים בתיקון דליל הוש"ר: "בההוא חדותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו". לאידך גיסא הרי בלילה זו, ליל הושענא רבה, ישנם כמה ענינים נוספים מלבד הענין דשמחת בית השואבה, כמו תיקון ליל הושענא רבה, אמירת תהלים ויהי רצון כו', מאמרי זהר וכיו"ב. ומובן שענינים אלו דורשים משך זמן, ולא עוד אלא שיש לעשותם מתוך שימת לב וכוונה כו', ככל עניני העבודה שצריכים להיות "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". ומכיון שכן, הרי במשך הזמן שצריכים להקדיש לענינים המיוחדים דליל הוש"ר, שהם ענינים עיקריים בזמן זה, ענינים שהזמן גרמא אי אפשר לעסוק בשמחת בית השואבה (כולל אמירת השיחה בנוגע לשמחת בית השואבה) שהרי ע"פ הלכה אי אפשר לחשוב שתי מחשבות בבת אחת. ולכן בהכרח לומר, שבלילה זו יש נתינת כח מיוחדת לפעול את כל הענינים דשמחת בית השואבה, כולל ההוספה דלילה זו לגבי כל הלילות דחג הסוכות, באופן דמועט המחזיק את המרובה, כפי שמצינו בכמה עניני קדושה, היינו שמשך זמן מועט בכמות ביחס למשך הזמן דלילות שלפנ"ז מחזיק את המרובה, כל השטורעם דשמחת בית השואבה בלילות שלפנ"ז ובאופן של הוספה, מעלין בקודש. ולכן צריכים לנצל את הזמן המוגבל לשמחת בית השואבה, הן לפני אמירת משנה תורה, הן בין אמירת משנה תורה לאמירת תהלים (כי אמירת תהלים מתחילה לאחרי חצות, ולכן אפילו אלו שמאריכים באמירת משנה תורה עדיין ישאר להם זמן פנוי לשמחת בית השואבה בין אמירת משנה תורה לאמירת תהלים), והן לאחרי אמירת תהלים, ולהשתדל שאיכות השמחה, שמחה גדולה ביותר, תמלא ותשלים מה שחסר בכמות השעות המוקדשות לשמחה זו ביחס ללילות שלפנ"ז, ולא רק באופן של תשלומין, מילוי החסרון, אלא גם באופן של שלימות.

והגים כל ישראל להיות נעורים בליל ערבה [הושענא רבה] לעסוק בתורה, כמו שנדפס הסדר,

193 ועל דרך מה שהחמיר אדה"ז בשולחנו (או"ח תס"ח סכ"ג) לענין אחר עד"ז לגבי הושענא רבה מטעם זה.

194 חקת ע' א'תרמו (ע"פ הזהר).

195 וראה בשיחת ליל הושע"ר תשמ"ו בביאור הענין דהושענא-רבה כהכנה לשמיני עצרת, ושבו מתחיל כבר הקליטה דשמיני עצרת.

196 אוה"ת פ' תצא ע' התקפ.

197 אופן קז

198 פג, ג.

199 ראה שיחת ליל הושענא רבה תשמ"ב, תשמ"ג, תשמ"ה, תשמ"ח. ועוד.

לפי שבחג נדונין על המים שכל חיי האדם תלויים במים, והיום הוא יום האחרון של החג, והכל הולך אחר החתום.

קורין²⁰⁰ תיקון ליל הושענא רבה: כל ספר משנה תורה [חומש דברים]²⁰¹, ספר תהלים ומאמרי זהר (נדפסו ב"תיקון")²⁰².

הטעם לקריאת משנה תורה נתבאר בכתבי האריז"ל²⁰³ לפי שאז הוא זמן החותם השני²⁰⁴ וחותר זה הוא משנ"ה של הראשון, ומשנה תורה היא במלכות. ונתבאר שם, שהחותם הוא מן ג' מילואים של שם אהי²⁰⁵, ועם ג' כוללים שלהם בגימטריא משנ"ה. וקוראים אותו קודם חצות, לפי ש"עיקר הדין נידון ונגמר בחצות הראשון של ליל הושענא רבה, ואז בעת חצות הלילה נגמר החותם להחתם במלכות שבה נגמר הדין". [ויש שכתבו לפי ששם עיקר אהבת ה' ויראתו].

חומש דברים נאמר ביחיד – בסוכה²⁰⁶, וקודם חצות. גם פרשת ברכה אומרים רק מקרא ורק פעם אחת.

"ידוע אשר בלילה – החל מצאת הכוכבים עד אחרי חצות לילה – אין אומרים תהלים לבד מראש השנה, עשרת ימי תשובה, ויום הכיפורים והושענא רבה (והושענא רבה גופא – לאחרי חצות)". אמירת התהלים בציבור מתחילים אחר חצות הלילה (חצות בשעה: 12:45). ב-770 מתחילים בשעה 1.

אומרים תהלים בחגירת אבנט ואין מאריכין באמירתו.

אחר כל ספר מתהלים אומרים יהי רצון של הושענא רבה ויהי רצון שלאחר צאת הלבנה, אבל לא יהי רצון לשבת ויום טוב. בשנים האחרונות נהגו בבית חיינו – וכן גזכר בכמה שיחות – לומר גם יהי רצון לשבת ויו"ט²⁰⁷. והחיובים אומרים קדיש בין ספר לספר

200 גם הנשים – כ"כ בשו"ת רב פעלים (ח"א סוד ישרים ס"ט). וכמדומה, אין מנהג ברור אצלנו בזה. וכו"כ נוהגות רק באמירת תהלים. (ולהעיר ממש"כ שם בסו"ד, שהקפות של הושע"ר וחבטת הערבה עושין רק הזכרים. ואצלנו, גם הנשים עושות חבטת הערבה. ואולי כוונתו רק להקפת הבימה (שבגמר ההקפות חובטין הערבה).

201 עם טעמי המקרא (אם אינו מבלבל הכוונה) – ראה בשו"ת באתרא דרב ס' כח"ש.

202 ובישיחת ליל הושע"ר תשמ"ג (חלקו נעתק לעיל) נזכר גם אמירת יהי רצון וכו'.

203 שעה"כ ענין סוכות דרוש ו. ועוד.

204 חותם היציג, במלכות, בסוד "חותם בתוך חותם", בהמשך לחתימה בנעילה דיו"כ, חותם הראשון, הפנימי, בידוד, לאחרי סיום בנין המלכות בעש"ת. והובא בכ"מ בדא"ח – ראה תורת חיים בשלח רלג, א. ונתבאר בדרוש מהצ"צ, בפלא הרמון ויקרא ע' רמ. וראה בסה"ש תורת שלום ע' 26.

205 בלי הפשוטים – ק"מ, ק"ב, ק"ל.

206 מנהג כ"ק אד"ש – מפי השמועה. וכו"כ בכ"מ (מנהגי חת"ס פ"ח סט"ו. משמרת שלום סמ"ה בסופו (ע"פ סוד). שו"ת רב פעלים ח"א סוד ישרים ס"ט. וראה בח"י חג"ה פ"ו במעלת לימוד ספר דברים בסוכה דוקא).

ובפשוטו, כן צ"ל ע"פ דין, ש"כל שבעת הימים צריך לקרות וללמוד בתוך הסוכה" (אלא אם כן קורא ולומד בבית המדרש, או אם הוא מבין ומדקדק כשלומד, שיכול ללמוד חוץ לסוכה כדי שתהא דעתו מיושבת עליו. וכן בלומד מתוך ספרים הרבה, שאא"פ להכין להם מקום בסוכה בלא טורח רב ויש לו טורח רב לפנותם מסוכתו בעת האכילה ולחזור ולהכניסם בעת הלימוד) – ראה שו"ע אדה"א סתר"ט ס"ה, עיי"ש הפרטים. וראה א"א מבוטשאטש סתר"ט ס"ט, להתייר קריאת משנה תורה בביה"כ, שה"ז בגדר מצטער להיות לבד בסוכה.

ולהעיר ממשמעות שיחת ליל הושע"ר תשמ"ט שלימוד משנה תורה הוא בביה"כ לפני אמירת תהלים, עיי"ש שבליל הושע"ר מחברים משנה תורה עם ספר תהלים ללא הפסק ביניהם. ובהמשך: אף שבכמה קהילות בישראל נוהגים להפסיק ביניהם באכילת תפוח מתוק בדיב. ושם: שבחב"ד שנוהרים ומחמירים ביותר שלא לטעום שום דבר מחוץ לסוכה נמנעים מקיום המנהג דאכילת תפוח בין משנה תורה לתהלים, מפני גודל הטירחא דצבורא שביציאה מביה"כ עם ספרי התהלים לסוכה כו'.

207 ולהלן מענה לח"א עד"ז:

א. הביטויים בשיחות הג"ל היו די מפורשים, וכמה מהם שמעתי בעצמי בשעתו מפיו הקדוש, בלישנא דלא משתמע לתרי אנפי, באופן שלא היה לנו שום ספק בכוונתו הקדושה. ולדוגמא: "ביה"ר שאומרים בליל הושע"ר". ואיני יודע מה כיוון כשכתב שאין בשיחות הג"ל כדי לקבוע בוודאות.

ב. כו"כ עדי ראי' מסרו שראו במוחש שאומר היה"ר הג"ל. ולהעיר, שאמר תהלים מתהלים יהל אור, ושם אפשר לראות בבירור.

ג. ולכתבו "כמדומני שהרלו"צ שפירא ז"ל (שה' החזן לאמירת תהלים) ה' מסיים בקול את היה"ר שלאחר צאת הלבנה (ואולי אינני זוכר היטב) – איני יודע מה עשה הש"ץ הרש"ז ע"ה שמעורניג וכו'. ומתי התפלל הרלו"צ ע"ה שפירא בתוך ש"ץ. אבל שמעתי ממו"ח שליט"א (הרחש"ב ש' ליפסקער) שכן נהג מדי שנה בשנה בהיותו ש"ץ ב-770, אלא שלא סיימה בקול. הוא לא קיבל שום הוראה לעשות כן אלא שנהג כך על יסוד השיחות המפורשות והנהגה שראו בגלוי.

ד. גם בזכרוני שכן נהגו – כל הקהל – בשנות הנוני"ם. וכ"ה ביומנים דאז.

ה. והעיקר, שאין ברצוני לקבוע מסמרות בזה, כ"א לספר דברים כהווייתן. והבוחר יבחר.

ובסוף²⁰⁸.

ביה רצון לליל הושענא רבה שאומרים בהושענא רבה אחרי ספרי התהלים, אחרי ספר ג' נכתב: "ספר מזנונות ופרנסה טובה", אחרי ספר ד': "ספר ישרים ותמימים", ואחרי ספר ה': "ספר צדיקים". וכיון שבסידורנו לא נתקבלו שינויים אלו (באבינו מלכנו), הרי גם ביה רצון צריך לתקן כן: "ספר פרנסה וכלכלה", "ספר זכויות", "ספר סליחה ומחילה"²⁰⁹. [ולהעיר שבתהלים "הל אור" נמצאים שינויים קלים בגוסח ה"יהי רצון" שלאחר צאת הלבנה].

הגבאים מחלקים תפוחים מתוקים לכל הקהל האומרים תהלים. אכילת התפוח טובל בדבש – אחרי אמירת תהלים, בחזרתם לבתיהם, או מיד, באם אמירת התהלים נעשית בסוכה, או עכ"פ להחליט מיד ע"ד אכילתו בזמן שמותר לאכול חוץ לסוכה²¹⁰. בליובאוויטש היו ניעורים בליל הושענא רבה. אחרי גמר התהלים ניעורים כל הלילה ועוסקים בלימוד התורה, איש איש במה שבחר.

"אף על פי שאמרו שטוב להיות ניעור כל הלילה, מכל מקום אם רואה שחבלי שינה נופלים עליו, וחושש פן לא יוכל עמוד בתפילה ועל כן שוכב לנוח מעט סמוך לעלות השחר כדי שיוכל עמוד ותהא דעתו מיושבת עליו בתפילה, למצוה תחשב לו, הכל הולך אחר החיתום להתפלל בזמנה ובכוונה שלימה ולהיות עינא פקיאא שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה ויצא שכרו בהפסדו." **אכילה:** אסרו חכמים לאכול ולשתות לפני תפלת שחרית משהגיע זמן תפלה, היינו עלות השחר. אם אינו יכול לכוון דעתו בתפלתו עד שיאכל או שישתה, מותר לאכול ולשתות, אפילו עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו בזה.

עוד איסור יש ע"פ קבלה משום תוספת כח בסטרא-אחרא, ונחלקו בזה אם זמן האיסור הוא גם כן משהגיע זמן התפילה, היינו עלות השחר, או לפניו מחצות הלילה ואילך. וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו כיו"ב. לדברי הכל, אין איסור לאכול קודם שעלה עלות השחר אם לא ישן עדיין, או שישן פחות משיעור ששים נשימות²¹¹.

קריאת שמע שעל המטה: "אין ליובאוויטש איז געווען געכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט. . ליל הושענא רבה. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט²¹². אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשע"ה – כנ"ל – איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין

1. כאן המקום להעיר, שכמה הנהגות הושיע"ר בפרט נשתנו במשך השנים (ולדוגמא: אמירת תהלים אחר חצות דוקא, חגירת אבנט בעת אמירתו, אמירת גוט יו"ט, הזכרת האיחול ד"א גוט קוויטעל" בהשיחות, אכילת תפוח מתוק בדבש, חלוקת לעקאא וכו'. ואכ"מ). ולאחרונה – בקובץ הערות בתורת כ"ק אד"ש סוכות תשפ"ב – נתפרסמה שאלת הריל"ג בנושא, והמענה שנאמרה בע"פ לא הועתקה בשלימות, ואינו ברור לידי ולדכוותי. וכנראה מהתוכן מוסב על ענין אחר לגמרי.
2. בפשוט. וכן המנהג בפשוט. וכ"ה גם בשיחת ליל הושיע"ר תשנ"ב. וכן מעשה רב בשנת תשכ"ה ותשמ"ט. ודלא כמי שנסתפק בזה.
3. ממכתב כ"ק אד"ש. אבל להעיר שבסדר הקלטה מהושיע"ר תשמ"ט נשמע די ברור כבנוסח הרגיל. וכן בתהלים אהל יוסף יצחק לא תוקן.

(210) ע"פ שיחת ליל הושיע"ר תשנ"ב.

ובשיחת ליל ה' דחה"ס תשמ"ט שבכמה קהילות נוהגין להפסיק בין משנה תורה לתהלים באכילת התפוח משא"כ בחב"ד, עיי"ש הטעם. וראה גם ר"ד משיחת ש"פ תולדות תשנ"ב.

[שק"ט בזה בגליוני הערות אם צריך ליטול ידים ללא ברכה כבכל דבר שטיבולו במשקה. וכ"מ קצת באגרות קודש ח"ג ע' רט].

(211) וראה בכל זה באג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' עה"ו. ועיי"ש שבאשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) סובר, שאם לא יהי' ניעור מעלות השחר עד זמן התפלה אלא ילך לישון עוד הפעם קודם עלות, מותר לו לאכול. ובאשל אברהם משמע שגם אם ילך לישון לאחר עלות, מותר לאכול קודם נין החמה.

(212) וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 1 ע"ד פסק הלכה מאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ע"פ כתיב האריז"ל (ראה נהר שלום (לרש"ש) לג, ג. דברי שלום (לנכד) מנהגי בית א"ל ס"י. שם סט, ג ואילך (ובמהדו"ח – ע' 233 ואילך)) לומר פ' ראשונה מכוון בחצות. ובשיחת ליל שמח"ת תשי"ד, שכן מובא בספרים לומר כל הג' פרישיות ולפחות פ' ראשונה. ולהעיר, שכאן נראה שמחלק שבלילות הנ"ל נייעור א"צ לקרוא קשעהמ"ט כלל. וכ"ה בחמ"ז חלק שבועות פ"ב (בדיני תפלת ערבית). אבל ראה בא"ח ש"א פ' פקודי סי"ד. שם פ' ברכה ס"ג (וראה שם פ' וארא ס"ב). כה"ח תרס"ד סק"ד.

דעם פירוש המלות פון קר"ש²¹³.

המדקדקים נוהגים לטבול עצמן במקוה קודם עלות השחר. הטבילה שייכת להושענא רבה ולא לתפלת שחרית. ולמעשה – לא נתפשט המנהג כן.

עלות השחר בשעה 5:37 (לחשבונו 16.1 מעלות).

יום ועש"ק, כ"א תשרי, יום הושענא רבה

הכנה לתפלה: מה ששואל, **אם להתפלל בהשכמה כשניעור כל הלילה**, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכון לקראת אלקיו – תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה²¹⁴.

מה שכותב שיש ב' סברות במי שהי' ניעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנוח או לישן קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמלתא אלבושייהו יקירא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי ליל א' שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם הי' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעתי²¹⁵.

זמן קריאת שמע: כפשוט, שיש ליזהר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש **יצא שכרו בהפסדו**, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר. וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממתנם דהיינו שיאייר היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מנץ החמה. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר. ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית: 6:08 ("משיכיר"). ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר משעה 5:37.

נחלקו הפוסקים²¹⁶ אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאין לו מי שיקיצנו לקריאת שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהיודע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישן בלי **לסדר מישהו שיקיצנו**.

וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר **על-תנאי** שאם יעבור סוף זמן קריאת שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:48.

ברכות השחר: לענין ברכות "על נטילת ידיים ו"אלקי נשמה" כשניעור כל הלילה (ולא ישן שיעור שיתין נשמי) – הוראה בחשאי לאומרים. [ובאם אפשרי, כדאי לאומרן לאחר השנינה²¹⁷]. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה לא פשט בגדיו ולא לבש אחרים. אלא

213) ספר השיחות תש"ב ע' 100.

214) אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד.

215) שם ח"ט ע' רלט.

216) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' כו"תצ. ושי"נ.

217) כ"ג מסברא. ושו"מ כע"ז במקו"ח סמ"ז סקי"א לענין ברכה"ת. וראה שו"ת מחזה אליהו פאלק ח"א ס"א ואילך. ועיי"ש לענין הישן לפני נה"ח. ות"ל שמצאתי אח"כ שהעלה כן בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב ס"א עיי"ש בטוטר"ד.

שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר²¹⁸.

ברכת התורה: צריך לזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפי עד שיברך²¹⁹. ואם ניעור כל הלילה מברך לכשיאור היום²²⁰.

218 בפ"י "לא נתחייב בהן" – ראה מה שכתבנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תתקנז. וש"נ.

219 בנוגע להמשיך ללמוד לאחר שיעלה עה"ש ללא ברכה"ת – אף שיש מקילים (ראה תוספת חיים על חיי"א כלל ט סקכ"ו (כשהולך לישון. וראה שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ד ע"ד מ"דע). שו"ת מהרש"ג ח"א סס"ב (ש"לר"ת שצריך לברך גם בניעור, אין איסור ללמוד לפני ברכה"ת. ובפרט לפני נה"ח. ועדיף לברך ברכה"ת אחר שישן ואחר נה"ח). שו"ת לב אברהם ח"א ס"ו (לענין אמירת ק"ש). ועוד) – מצינו בכ"מ שכתבו להדיא לאיסור (ראה כף אחת (להחיד"א) פכ"ב (לענין ליל שבועות), שאחר עה"ש יזהר שלא יאמר שום פסוק עד שיברך ברכה"ת. והובא גם בשנות חיים (להגרא"ח ע"ה נאה) ס"א במקנ"ח סקכ"ח. וכ"כ בבא"ח וישלש ש"א ס"ג. וראה שו"ת משיב דבר ח"א סמ"ז. שבה"ח ח"י סע"ז סק"ב). וכ"ה גם בלוח כולל חב"ד (ליל הושע"ר). ולהעיר גם מר"ד ליל ב' דחגה"ש תשכ"ז ע"ד ההנהגה בליובאוויטש).

ומה שכתבו בכ"מ מסבא, בכללות בגדר חובת ברכה"ת, שאין איסור ללמוד ללא ברכה"ת כ"א חובת ברכה – להעיר מל' אדה"ז בסידורו (ונתק כאן בפנים. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב, ובמה שהובא שם משיחת אחש"פ תשל"א). כן ילה"ע שלפענ"ד (מוכרז) כן גם מהמענה להרב העכט (נדפס בתשורה העכט כסלו תשס"א. ליקוט מענות תשמ"ו ע' 144). ואכ"מ. ובלא"ה, סבא זו כשלעצמה אינה מועילה, דסו"ס יש כאן חובת ברכה ואין לעשות מצוה ללא ברכה, וכדון ערום לא יתרום. [אלא שמקום לומר שכיון שבפועל מברך אח"כ לית לן בה. אבל להעיר מפמ"ג או"ח ס"ח ב"ז סק"ט. או"י בדתם, דלית לן משום ערום לא יתרום בברכה"ת, שהוא בגדר ברכת השבח לדעתם (ראה שו"ת מהרש"ג שם. ועוד). אבל בלקו"ש ח"ד ע' 148 הערה 6* (וראה גם בהמשך השיחה) שבברכה"ת יש גדר ברכת המצוות (ונתק בלברכה על גוף תינתן התורה, מעין ברכת הנהנין. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעז). וי"ל דחמיר טפי משאר ברכת המצוות, שהברכה שייכת לגוף המצוה, והברכה נכללת בגוף מצות ת"ת, והיינו שהברכה היא דין וגדר בלימוד התורה ולא משום דין ברכה קאיתנין עלה, ומערכת המצוה. וראה שו"ת דבר אברהם ח"א סט"ז סקכ"ז. ובארוכה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב הנ"ל. ואכ"מ]. ועוד ילה"ע, והוא העיקר כאן, מל' החינוך מ' תל: כל שקרא בברכה בתורה בשחירת קודם שיברך הברכות המצוות בתורה ביטול דאורייתא. ומה להדיא דלא מהני מה שיברך אח"כ, והוא מענות לא יוכל לתקן.

איברא, שיש המצדדים לקולא מכמה טעמים אחרים, שבספק אם עלה השחר יכול להלק, והרי כמה דעות בזמן עלוה"ש (ואבל ראה בא"ח שם). ויש שהפליגו בדבר שעד נה"ח בספק קאי. ובאו"א, שכיון שנסתפקו הפוסקים אם חייב ברכה"ת בניעור כל הלילה, יכול לסמוך בענין זה על המקילים. [אלא ש"כ"ז רק להסבא שאין איסור עצמי בלימוד ללא ברכה"ת. אבל ב"ל לאידך, שהאיסור הוא רק מחמת חיוב הברכה וכשא"י לברך (מחמת ספק בזמן עלוה"ש, או בגוף החיוב) ליכא איסורא. וראה שיחת אחש"פ תשל"א. וידידיו הדברים תלויים ועומדים בהקשר אי שיש"ט ס"ב בברכה"ת, שלכמה דעות ה"ז מה"ת, ונפמ"מ בספק אם בידך ברכה"ת אם חייב לברך (והארכנו בזה במק"א. ואכ"מ). ועוד איכא בגווה, דאיכא להנוד בסבא הנ"ל, דליכא איסורא כשא"י לברך, ד"ל דל"מ סבא הנ"ל למ"ד דברכה"ת דאורייתא, וכדמוכח מב"ע"ק שמברך לאחריו כיון שהוא דאורייתא, וא"ש ד' החינוך הנ"ל. ולהעיר ממיארי ברכות כ, ב ד"ה יש בטעם שלא חייבו לבע"ק להרהר בברכה"ת לפני ק"ש].

אמנם, ילה"ע בדעת כמה מהמקילים, דס"ל מעיקר הדין שבניעור כל הלילה פטור מברכה, ורק כבדי לצאת ידי ספק כתבו שיש לשמוע מאחר ולהתכוון לצאת. ואמטו להכי, כשאין מי שיוציאנו, כל כי האי לא החמירו עליו ולבטל מדברי תורה, ושפיר יכול להמשיך בלימודו. אמנם, לדין שקיי"ל לעיקר שמברך ועד שמכלתהיה נוהגים בשופי לברך בעצמו, והי"ט שידנו בכרכות השחר (לפי שמעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה, או מצד בר' חדשה, וכדלקמן), צ"ע להתיר להמשיך ללמוד ברוח. ובפרטיות יותר, שכיון שדעת אדה"ז (סמ"ז ס"ז) שיש"ט א"י, שרק עלוה"ש מחייב בברכה"ת (ואלא דס"ל בדעת ר"ת שגם בלמוד לפני עלוה"ש מיד, ואילו שינת קבע ביום וגם נמלך אינו מפסיק כלל, ממילא מוכרח לברך מיד (משא"כ בשיטת המג"א דס"ל שבניעור כל הלילה חובת הברכה בעלוה"ש היא מחמת שדעתנו לפטור יום ולילה, שמקום לומר שבכאן דעתו לפטור גם על זמן שאחר עלוה"ש). וראה תה"ד סמ"ז סק"ח. ועוד להעיר, שגם לסבא שהניעור כל הלילה אינו חייב בברכה, היינו רק כשלא הסיח דעתו מללמוד, כמ"ש אדה"ז להדיא, כמו"ע צדיקי גמירי נינהו.

ואכתי איכא למימר, שגם לדין שנתחייב בברכה"ת, חיוב הברכה מצד בריה חדשה (ראה גם שיחת יט"כ וש"פ וישב תשט"ז) הוא על הגברא ("כמו כל ברכת השחר" – ל' אדה"ז בסידורו. וכ"ה גם בשו"ע שלו סמ"ז ס"ז: "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אף על פי שלא נתחייב בהן"). וראה מה שביארנו בזה בעניותין במקורות להל' יומית הנ"ל), אבל עדיין יכול ללמוד על סמך ברכתו מיום שלפנ"ו. עוד יש לצרף באומר תהילים מדין תחנונים (ראה א"א מבוטשאטש סמ"ו ס"ט – בנדר"ד), או אמירת מנין המצוות, ללא טעמי ההלכות. ולחז מ"א צ"ע לברך לתלמוד מדרש (ברכות יא, ב. ועיי"ש ברי"ף. וראה גם במקורות ועיונים הנ"ל).

ויש המביאים ראי' מההנהגה בעת ההתוועדות שנמשכו עד אור הבוקר, או מאמרי גהה"ש לפנות בוקר, וקשה לה"ר מכל כיו"ב, ובפרט – באופן של ידיעת השלילה, ובהעדר ידיעת כל פרטי הדברים על בורין, ואין למדין הלכה מפי מעשה. ולפום ריהטא, בעיוני יומנים ובלוחות כמה שנים נראה שהי' לפני זמן עלוה"ש הנקוב בלוחות. (והארכנו במק"א ואכ"מ בבירור זמן עלוה"ש לשיטת אדה"ז). ולהעיר, שגם אח"כ במקילים, צ"ע הסבא להקל ולא לברך, שע"כ לא מצאנו אלא באוס וזא"י לברך, אבל כאן הרי ברכה לפני, ואמרין ל' זיל וברוך, ולא להשתמש מקום מ"ע דאורייתא (לכמה דעות). וגם למקילים, היינו רק כשהוא באמצע לימודו שיש כאן גם דררא דביטול תורה, ולא באופן שהרבה בטלים לפניו, מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה, וכגון שטבל כבר במקוה וכדומה. ועוד ועיקר, שהרי אפשר בהרהור, וליכא משום ביטול תורה.

ומה שעדיין יל"ע, האם כדאי להמתין ולברך ברכה"ת רק אחרי שניעור משיתנו אצלנו דעת הסוברים שבישן שינת קבע מחוייב בברכה"ת, וכן שאינו מברך רק כשיש"ט לפני"ז. ולאידך, נכון שיקרא ק"ש קודם שינתו, ואין לקרוא ק"ש ללא ברכה"ת לפני, ובפרט למפמ"ש"ת אצלנו במק"א (נדפס בס' זכרון תפארת איש) שק"ש אינו בגדר תחנונים וחייב בברכה"ת לכו"ע (ולא נחלקו בגדר ק"ש רק לענין קריאתה אחר ברכת אהבת עולם שצ"ל "נראית ברכה לשם עסק התורה" (שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ו) וק"ש ותפלה מל' חשיבי לימוד לענין זה" (כל' הבי' שם)).

220 סידור אדה"ז. והמשך לשונו: "כמו כל ברכות השחר". וצ"ע ששינה בלשונו שבנוגע לברכה"ש כ' אחר שיעלה עמוד השחר".

ברכת ציצית אינו מברך עד לאחרי זמן "משיכיר" (6:08). צריכים לזהר שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה. וטוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלך בו.

הכנת ההושענות

נוהגים ששמש בית הכנסת (והמתעסקים בצרכי ציבור) מביא ערבה למכור כמו שהיה המנהג בזמן שבית המקדש היה קיים, ששלוחי בית דין הביאו ערבות ממוצא שבצד ירושלים.

מכינים בדי ערבה אגודים בטבעות מעלי לולב (וי"א שצ"ל מלולב שלא הוקצה למצוה), עבור כל אחד מבני הבית, גם נשים וקטנים (אף שמן הדין אפשר לצאת בערבה שחבט בה חבירו). ויניח למטה בית יד בלא אגד שיכול לאחוז בו בידו. שיעור ערבה זו אפילו עלה אחד בבד אחד, אבל מכווער הוא להיות עלה אחד בבד אחד. על כן נהגו לעשות ההושענות יפים משום זה א"ל ואנוהו. והאריז"ל כתב ליקח חמשה בדים כשרים כמו בלולב. וכן נוהגים. ושיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב – ג' טפחים. ונהגו להביא מורביות, ענפים ארוכים ויפים – ערבות גסות ארוכות ויפות, שיהיו בה עלים הרבה והבדים ארוכים – משום הידור מצוה, שניכר המצוה בעין יפה. כל הפוסל בערבה שבלולב (כגון יבש וגזול) פוסל בערבה זו, חוץ מנשרו רוב עליה.

משכימים לבית הכנסת. מרבים קצת בנרות. אין רגילים לעשות מלאכה של חול עד אחר יציאה מבית הכנסת. ויש שמסירין אפילו הכיס [=ארנק] של מעות (אא"כ עבור צדקה).

נהגו ללבוש בגדי שבת (וי"ט, וכבשאר ימי חול המועד) ולא הקיטל. וגם החזן אינו לובשו. כמו כן אין משנים משאר תפילות חול המועד.

בשיחת ליל הושענא רבה תשד"מ: מה טוב ומה נעים שביום זה, שענינו מיתוק הגבורות, יוסף כאו"א בנתינת הצדקה יותר מהשיעור הרגיל.

בשער הכוונות: "צריך לזהר לכון האדם דעתו במאד במאד בתפלת יום הושענא רבה ובכל מעשיו ביום ההוא כיון שעדיין יש לו תקנה אז".

שחרית: שחרית לחול, יעלה ויבוא. הלל שלם.

קודם הלל, נוהגין להתיר אגודו של לולב מלמעלה. מסירים שתי הכריכות אשר על הלולב, ואין נשארים אלא ג' הכריכות המאגדים את הלולב ההדסים וערבות יחד. טעם הפשוט להסרת הכריכות הוא לפי שהכריכות מעכבים את כסכוס עלי הלולב, ובמילא גם את השמחה הקשורה בלולב. ולפי שהו"ר הוא יום האחרון שבסוכות והכל הולך אחרי החיתום, צריך להשתדל בריבוי הכסכוס וכו' והשמחה²²¹. [ועוד טעם, לפי שסיבת הנענועים היא לעצור טללים רעים ורוחות רעות וכיון שעכשיו גמר החתימה מתיר אגודו כדי לנענע היטב²²²].

אחרי הלל – הושענות. לאמירת הושענות – מוציאין כל הס"ת שבהיכל, כן הוא מנהג ליובאוויטש. ועומדים עם הספרי תורה ליד הבימה.

נוטלים ד' מינים ומקיפים הבימה שיש בה ספרי תורה, דוגמת המזבח, ז' פעמים (זכר למקדש, שהיו מלקטים מורביות של ערבה ובאין זוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופים על המזבח, והיו מקיפין את המזבח באותו היום ז' פעמים²²³). אומרים את כל ההושענות של כל ימי הסוכות על הסדר, ומקיפים את הבימה בד' המינים (ללא ההושענות), ובהקפה ז' אומרים "למען איתן". יותר טוב שלא ליטול ההושענות עם הלולב. והאריז"ל הזהיר מאד שלא לחברם. וכן יש לנהוג.

אחרי אמירת הושענות של כל יום אומרים בקול פסוקים מיוחדים להושענא רבה, כמופיע בסידור. ביום ערבה מרבים בתחנונים אחר התפלה, לפי שבחג נדונים על המים והכל הולך אחר החיתום²²⁴.

221 (221) ונתבאר בלקוטי שיחות ח"ד ע' 1368.

222 (222) ובראשונים הביאו גם הטעם להורות הלכה כרבנן שולב א"צ אגד. ויש שכתבו להודיע שנגמרה מצותו. ובס' המנהיג הל' אתרוג סל"ח משמע שמנענעים יותר להודיע כי ניצחנו כל המקטרגים עלינו.

223 (223) ראה פע"ח בסופו – הובא בלקו"ת מסעי צא, א.

224 (224) ולכן כתב בשו"ע אדה"ז שבימים זה שמרבים בתפלה וצריכים למהר להתפלל נהגו להקל לקרוא קריאת שמע משעלה השחר.

במכתב כללי משנת תשמ"ה²²⁵: מדייקים²²⁶ בהפיוט "שערי שמים פתח ואוצרך הטוב לנו תפתח" שאומרים בהושע"ר – לחבר "לנו" ל"הטוב" – ראה ד"ה אנכי אנכי תרפ"ז²²⁷: ואוצרך הטוב לנו, תפתח . . שיבואו בחדש פרטי שהוא הטוב לנו בטוב הנראה והנגלה גם למטה ממש. [ובלקוטי דבורים²²⁸: דער נוסח ואוצרך הטוב לנו תפתח דארף מען מאכען דעם אתנחתא נאך דעם ווארט ואוצרך, הטוב לנו תפתח²²⁹].

מנהג נביאים שנוטלים ערבה, זכר למקדש שהיו מקיפין המזבח בערבה שבע פעמים, מלבד ערבה שבלולב.

בשיחות קודש נתבאר הסדר שלאחרי קיום מצות ד' מינים בהושענא רבה, ולאחרי אמירת ההושענות השייכים לכל שבעת ימי הסוכות, ואמירת פיוטים נוספים כו', ולאחרי כל הפיוטים והתפלות כו', עד לאמירת "קול מבשר מבשר ואומר" ג' פעמים (בתלתא זימני הוי חזקה), שכל זה קשור עם ד' המינים, מניחים את ד' המינים על הצד (במקום מכובד וכו'), ולוקחים חמשה בדי ערבה, ובזה גופא לא אותה הערבה שבה קיימו את מצות ד' המינים, אמירת ההושענות וכו', אלא בדי ערבה חדשים, כדי לקיים על ידם הענין דחיבוט ערבה, ודוקא בהם ועל ידם נפעלת העבודה המיוחדת דהוש"ר, מנהג נביאים, עם כל העילויים שבדבר, תכלית העילוי.

סדר חיבוט ערבה: מכניסים ספרי התורה להיכל, מניחים את ארבעת המינים, ואומרים קדיש תתקבל. **ואחר כך** נוטל בידו הערבה [=אגודה של חמש ערבות, ויאחז בו בידו שלא במקום האיגוד], וחובט ה' חבטות בקרקע, כדי למתק ה' גבורות [ברמ"א הובא לנענע ההושענות קודם, אבל לא הובא בסידור]. וכל המנהגים הללו [גם] משום שמחה²³⁰. ודי בחבטות אלו, אפילו לא נחסרו עליה.

מנהג התינוקות לחבוט עד שיפלו כל העלים משום שמחה. אבל לפי דברי האריז"ל והמקובלים, אין מקום להסיר העלים, וצריכה להיות כשרה כמו ערבה שבלולב עד גמר החבטות.

צריך לחבוט הערבה דוקא על עפר הארץ [=רצפה] ולא בשום דבר החוצץ. אחר כך אומרים יהי רצון שנדפס בסידור.

מעשה רב: כ"ק אד"ש מפריד הערבות זו מזו בתוך האיגוד קודם החבטה, וחובט קלות על הרצפה ולא על השטיח.

גם נשים וקטנים נוהגים בחיבוט הערבות.

הלכתא למשיחא: זוקפים ערבה בצדי המזבח וראשיהם כפופים בצדי המזבח. וגוחות (מוטות) על המזבח אמה. הכהנים (וי"א גם זקני ירושלים שאינם כהנים) מקיפין את המזבח (בלולב או בערבה) שבעה פעמים, ואומרים: אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הושיעה נא.

ברמ"א²³¹ ובשו"ע אדה"א²³² הובא המנהג ה**הצניע** הערבות (להשתמשות למצוה אחרת²³³). בנוגע לזריקתן על ארון קודש – אף שיש נוהגים כן, ונתנו טעם לדבר, הרבה פוסקים שוללים מנהג הנ"ל. ומעשה רב שלא לעשות כן. כ"ק אד"ש השאירן על הרצפה, או על הכסא, ולפעמים לקחן

(225) לקו"ש חכ"ט ע' 526.

(226) בלקו"ש חי"ט ע' 564, וכן בלקו"ש חכ"ד ע' 583: כהמדייקים. אבל כפנים, כ"ה בלקו"ש חכ"ט שם.

(227) סה"מ תרפ"ז ע' כא ואילך.

(228) נט, א.

(229) וראה גם סה"מ תרצ"ו ע' 40. תש"ב ס"ע 22. ד"ה באתי לגני תשכ"ב קרוב לתחילתו. וראה גם שמועות וסיפורים ח"א ע' 159. ושם גם שהפסיק בין "לנו" ל"תפתח". וכ"ג גם בסה"מ תרפ"ז שם.

(230) עוד טעמים – ראה תשובות הגאונים שערי תשובה ס"מ. וראה בזהר ח"ג לב, א. ונת' בשעה"כ דרושי סוכות ד"ח. וראה גם א"ר סתרס"ד סקי"ג. בכור"י שם סקט"ו ואילך. וכן נתבאר בדא"ח, שענינו גבורות ממותקות (ע"י ערבות שהן שלוחי ההשפעה – סה"ש תרצ"ט ע' 304), ההמשכה דרב חסד בטוב הנראה והנגלה (סה"ש תש"ד ע' 30. ונת' בלקו"ש ח"ד ע' 1367). [וראה בשיחת ליל שמח"ת תשט"ז שהעבודה דחיבוט ערבה היא ע"ד תק"ש – הענין דקב"ע].

(231) בהל' הושענא רבה.

(232) הלכות פסח.

(233) ראה לקמן ביום ראשון, כ"ד תשרי.

עמו אחרי התפלה²³⁴.

ערבות של הושענות, אע"פ שנזקקות אסור לזלזל בהן ואין לפסוע ולדרוך עליהן [כמו ערבה שבלולב]. ויש שכתבו שאין לזרוק לאשפה (ויכול להכניסו בשקית נפרדת לאשפה).

אסור ליהנות מן הערבה לאחר נטילתה, שהוקצה למצותה כל היום.

שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום. קריאת התורה (1 ספר תורה. 4 עולים). חצי קדיש. אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש.

מוסף לשלש רגלים. (וביום הששי. ומנחתם ונסכיהם. וביום השביעי. ומנחתם ונסכיהם). אין כאלקיננו. קדיש דרבנן. עלינו. קדיש יתום. תהלים. קדיש יתום. שש זכירות.

לעקאח: בהושענא רבה (וכמ"פ – גם בלילות חוה"מ) נהג כ"ק אד"ש לחלק לעקאח לאלו שלא קיבלו לפניו. וראה בשיחת ליל ו' דחגה"ס תש"נ: וכן יתנו לעקאח לכל אלה מהממצאים כאן שלא קיבלו עדיין כדי שלא יהי' דוחק ביום הושענא רבה, שבו יתנו לכל אלה שיגיעו בינתיים, כפי שהכריזו לפניו.

סעודת יום טוב: לפני חצות (12:43) אם אפשר²³⁵. ועכ"פ, לפני שעה עשירית (בשעה 3:40

(234) ולהעיר שהמנהג להצניע ההושענות הובא בראשונים.

(235) ומעתה כאן ממענה לשואל כענין: הענין דאכילת הסעודה לפני חצות – שייך למש"כ כמה מהפוסקים שאף שמוטר מעיקר הדין לקבוע סעודה עד שעה עשירית (וכש"כ כזמנה קבוע) יש להחמיר להקדים לעשות בשחרית מפני כבוד שבת. ואף שאדה"ז לא הביאו – הובא ברמ"א (אלא ש"מ בדבריו באו"א). וד' הרמ"א הנ"ל הובאו אצל כמה אחרונים במקומו בסרמ"ט. וגם נזכר בשיחות קודש בנוגע לסעודת פורים. ודון מינה ואוקי באתרין. וכש"כ בסעודה גדולה דהושע"ר. ומובא בפוסקים דשכיחא שכרות בסעודה זו. ולהעיר ממש"כ בערוה"ש בסרמ"ט. אלא שדבריו צע"ג שהרי מצוה בדבר.

ובפרטיות יותר: הנה בפ"ד הרמ"א נחלקו בשתים: פ"ל מלת שחרית – חצות או שעה עשירית (ראה הגהות י"א וביהג"ר לא"ש); האם ה"ז דין רק בנוגע לפורים. והנה, ידוע מכ"מ שאא"פ להוכיח דעת אדה"ז ממה שהשמיט פרטי דינים (ואכ"מ בזה), וכש"כ בדבר המובא שלא במקומו בשו"ע גופא. והרי גם הרמ"א הביאו רק בהלכות פורים, ובסרמ"ט לא נז' מאומה מזה. וה"ה הוא הטעם בדעת אדה"ז (שלא הגיעו לידינו הל' פורים שלו). ויתירה מזו, דאדרבה כש"כ הוא מדעת הרמ"א. ואיך אפ"ל בדעת אדה"ז שמדשמיטו ש"מ דלא ס"ל, דאדרבה – הרי אדה"ז מחמיר כאן יותר מהרמ"א, והרי הרמ"א עצמו – לפי הנראה מפשטות דבריו (וכ"מ מל' המג"א ועוד) – לא ס"ל כלל להאיר דינא שמצוה להימנע מלקבוע סעודה משעה י' והלאה בסעודות שזמנן היום. (אלא שבמנוה"ט ר"ל ולפרש בהרמ"א דס"ל ג"כ מחומרת הב"ח). ואעפ"כ כתב הרמ"א שהמנהג לעשות הסעודה בשחרית. וכש"כ וק"ו בשי' אדה"ז שהחמיר טובא. ואם בנוגע לפי ד' הרמ"א – הנה אף שבהגהות י"א פ"ל מ"קצת שפרש כוונתו לשעה עשירית (וג"כ יש לדחות שאין הכרח שכוונתו לפרש ד' הרמ"א), בכ"מ כתבו שכוונתו לחצות. וכ"ה פשטות משמעות דבריו. ויתירה מזו, שבד"מ כתב להדיא בבוקר. ועוד זאת שכשם שבד"ח הב"ח והמג"א שכתבו שעה עשירית – כתב המשיב"ב ד"לאו דוקא אשה" (ואף שב"ב דקצת) – הה"נ שיל"פ כן ב"ד אדה"ז. וק"ל. ואל תשיבני, מנ"ל להרמ"א להחמיר כ"כ – (דנוסף למש"כ חלק מהאחרונים דפורים שאני דשכיחא שכרות, עוד זאת ועיקר) דז"פ שאין כוונת הרמ"א מדינא כ"א ממנהא. וי"ל בטעם המנהג בכמה אנפי: ש' הראב"ד שהוא איסור מדינא, בב"ח (מקורו דהמג"א ואדה"ז שמצוה להימנע מלקבוע לאחר שעה עשירית) כ' שאנשי מעשה נזהרים מחצות. ועוד ועיקר, שבדבר שהוא מנהג קבוע לרבים – זמן סעודת פורים (מש"כ שאר סעודות שהן כרצון איש ואיש) נהגו לקבועה לכתחילה בבוקר מפני כבוד השבת, אף שאי"ז מדינא כלל. (ואינ"ל בדוחק עכ"פ) שד"כ הק' בשיחה דלקמן, שאף שצ"ל לפני חצות אין לדייק על השעון – את"ל שהרושם דייק בההתקנה – שר"ל שאינו הכרח גמור. אבל מחוורתא שחסר קצת בהנהגה, כי הלשון אי"מ כ"כ בהשקפה ראשונה). וא"ש כהנ"ל והכל על מקומו יבוא בשלום.

ובכל אופן, איך שלא יהי' הפי' בכ"ז, בלוח כולל חב"ד מפורש בנוגע לפורים שהמנהג לעשותה לפני חצות, למרות ד' אדה"ז הנז'. ובשיחות קודש (שיחת ש"פ תצוה תשל"ז. ש"מ משפטים תשמ"א) נז' כן ג"כ בפשטות. וא"כ עכצ"ל כנ"ל.

וגם בקצוה"ש ס"ט בבד"ש ש"ק"ו ו' ולחלק בין סעודת פורים לשאר סעודות – גם הוא נזהר בלשונו בכותבו ש"מסעודת פורים אין ראי' כ"כ, וש"מ" פשוט דכל מה שמקדימה יותר עדיף טפי, וש"כ"ן המנהג להקדים הסעודות (היינו שאר סעודות) כל מה דאפשר". (לאידך, מעשה רב כמ"פ שרבותינו נשיאנו לא נזרוו כ"כ בזה אפי' בסעודת פורים (ראה סה"ש קיץ ת"ש ע' 37. וכן נמסר בהנהגתו הק'). ולהעיר מאג"ח ח"ע רמז. וראה ר"ד מיר"ד אד"ש תשי"ד). וכפה"נ – בדא"פ עכ"פ – מרוב הטיידות בצרכי הכלל ועניני קדושה וכו' (וכו'). ובנוגע להשקו"ט בכונת הרמ"א – אין הכרח לכאן או לכאן. וכבר מילתנו אמורה, מוד' המג"א שנהגו להשתכר בהושע"ר (ובכלל – בכל סעודת יו"ט מפורש ברמב"ם וי"ט ע"ד אדה"ז דשכיחא שכרות, ושכלן חייבים ב"ד להימדי שותים וכו'. והרי חייב לקבוע סעודתו הין ולשמוח ביין וכו'. ואף דבהושע"ר יש רק מצות שמחה ולא עונג – כבר נהגו לקבועו כמו יו"ט. וראה פנ"י סוכה לח, א. מגדול עוז שביתת יו"ט פ"ב ה"ג. שו"ת קול אליהו ח"א ס"ג. ועוד. ובמ"ש משבת – ראה עירובין סא, א. אבל ראה לבוש או"ח סרצ"ב. אבל אדה"ז השמיטו (שם). וכ"ה המציאות לדאבוננו בכ"מ הכנהגה לשמע"צ ושמת"ת. וד"ל.

ואף שיש להנזיז בהנהג' ואין הכרח גמור – מ"מ יש ראי' להסוברים שבפורים המנהג לאכול לפני חצות – כמפורש בשיחות קודש. ולהסוברים שהטעם משום קביעות סעודה כנ"ל. וגם להסוברים שהטעם משום שכרות – הוכח שכ"ה להדיא בנוגע ליו"ט בכלל והר"ד בפרט. ומת"ל א' כתבנו שיש' להחמיר" וכיו"ב, כ"א "אם אפשר". אבל במקום הנזכר, ומשורת הדין, הרי יש שכתבו להקל גם אחרי שעה עשירית. וכ"מ קצת בבהמובא בסה"ש תש"ה – הועתק להלן – שנהגו בבית הרב להיכנס לסוכה לפנות ערב בהושע"ר, ולפעמים אכלו פת].

(לערך)²³⁶.

טובלים פרוסת המוציא בדבש²³⁷. נוהגים לאכול "קרעפכין"²³⁸.

מבצע ד' מינים: בימי חג סוכות יוצאים עם הד' מינים ברחוב וכיו"ב מקומות שם נמצאים בני ובנות ישראל לזכותם במצוה זו. ובשיחת ליל הושענא רבה תנש"א נזכר ע"ד השתדלות יתירה בזיכוי בני ישראל בד' מינים במשך היום דהושענא רבה, מצד מעלת היום.

אתרוג אסור לאוכלו בשביעי, שהוקצה לכל שבעה. ובחוף לארץ אסור אף בשמיני, שהוא ספק שביעי. אבל בתשיעי, בשמחת תורה, מותר לאוכלו.

מכיון שהלולב ומיני' הם מוקצים, יצניע אותן במקום משומר למשך יו"ט ושבת הבעל"ט. האתרוג אינו מוקצה לפי שמוותר להריח בו²³⁹.

בין עצי הסכך ובין עצי הדפנות ובין גוי הסוכה אסורים גם בשמיני עצרת ואף בתשיעי שהוא ספק שמיני.

מצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יום טוב משעה עשירית (3:40 לערך) ולמעלה כדי שיאכל סעודת יום טוב לתיאבון. וכתב המגן אברהם בענין זה: לא כאותם האוכלין ושותין ומשתכרין בהושענא רבה עד שאין יכולים לקדש בלילה. [אבל לאכול ולשתות בלי קביעות סעודה אינו נמנע בערב יו"ט עד שחשיכה דהיינו עד בין השמשות].

הלכתא למשיחא: אין מוסיפים על 48 תקיעות במקדש. היום היו שם 48: בכל יום היו שם 21. ועוד 9

כבכל יום שיש קרבן מוסף. ו-12 נוספים כבכל יום מחג הסוכות. ו-6 כבכל ערב שבת²⁴⁰.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוטו²⁴¹.

במנחה: פתח אליהו (ואין אומרים הודו). ידיד נפש. מאריכים בתפלה. התפלה כבכל ימי חוה"מ.

(236) ואם נתעכב עד אחרי שעה עשירית – ראה בא"א מבוטשאטש מהדו"ת סרמ"ט שיש להקל לאכול סעודה קבועה, "ובפרט שנהוג להתעכב באכילת הלילה סמוך לחצות", מצד האריכות בסדר ההקפות. ולהעיר גם מסה"ש תש"ה ע' 52 ("אמאל אויך געוואשן זיך צו פת").

(237) ושייך לענין מיתוק הגבורות – נת' במאמרי אדה"א הקצרים ע' תנד, עיי"ש.

(238) בטעם המנהג – ראה בהערה ל' המנהגים, מנהגי יו"ב. ומועתק כאן ממענה לשואל כענין: עיי"ש בהערה לסהמ"ג שטעמו של אדה"א באכילת קרעפלאך לא שייך להו"ר. אבל פוק חזי. ובהערה לא כתב רק שאין טעמו של אדה"א מתאים אבל המנהג נהוג ומקובל. ואדרבה – פשוטות משמעות ההערה בסהמ"ג הוא להקשות – או להעיר – שטעם אדה"א אינו מתאים כ"כ להנהוג ולא לשנות הנהוג. וכנראה שמה"ט מציין שם לטעמים אחרים. וכמדומיני אא"פ לפרש באו"א, ובפרט הלשון ש"לכאורה" הטעם ל"ש בהושע"ר. יתר על כן, מקור ההערה הוא בהערות וצינונים למאה שערים. ולא במנהגי יו"ב, וכתב כהרע"ה להמאמר. ומת"ד הק' משמע שבא להעיר בהמאמר, והיינו שבא א"ך להתאים הטעם שבמאמר להנהוג בהושע"ר ולא שבא להעיר על הנהוג. וגם את"ל שבא להעיר על הנהוג, עדיין אין בזה לקבוע שלא לנהוג כן. וכ"ז פשוט. ועוד ועיקר, שנזכר ג"כ בשיחת שבת בראשית תנש"א.

(239) ואף שטוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה (סדר ברכת הנהנין פ"א ה"ח) – ראה לעיל בלוח בערב חג הסוכות בהערה.

(240) כשישראל בישובן – כ"ה בשו"ע (ודאדה"א) או"ח סרנ"ו. ול' הרמב"ם (שבת פ"ה ה"ח) מדיניות ועיירות של ישראל – משמע רק כשהן תח"י ישראל. ובמערק"ש שם שגם בבבל תוקעין, באם העיירות של ישראל, וכדמוכח בשבת לה, ב. אבל בס' החילוקים בין אנשי מזרח ובני א"י (סנ"ד) שבני בבל אינן תוקעין. ואולי בזמנם הפסיקו בני בבל לתקוע.

ולהעיר שבתוס' סוכה ג, ב ד"ה דרבנן מ' שגם התקיעות להבטיל ממלאכה הן צורך מקדש שהתירום משום שבות במקדש, עיי"ש. ועוד להעיר שאי"ז רק בגדר הכרזה, כ"ד אין תקיעות ממש, כשאר תקיעות שבמקדש, כדמוכח בתוס' ערוכין י, א ד"ה אין שדנו בדיני הפסק. – בטעם אין תוקעין בזמנינו – ראה כה"ח סרנ"ו סק"א בשם רוח חיים שם. שו"ת רשב"ן או"ח ס' קלו. אורה ושמחה שבת פ"ה ה"ח. ח"י ר' גדלי' שבת ס"א. חוט שני שבת פ"ט סק"א.

[בנוגע למפער שש תקיעות בחוה"מ שאין מניחין תפילין, ול' תקיעה לחלוץ תפילין – ראה שו"ת יגדולי ציון הורוויץ ס"ד (ובהסכמה בראש הספר) ע"פ ח"י הצ"צ לר"ו (בפס"ד – שנו, ד).]

עוד שקו"ט בכ"מ, בנוגע לערב יו"ט (משא"כ בע"ש וערב פסח), אם תוקעים גם להבטיל ממלאכה ולהבדיל בין קדש לחול, כבערב שבת (נוסף ל21 שבכל יום), וכן בנוגע לערב יו"ט האחרון, בין חוה"מ ליו"ט (כשאינו בע"ש כבשנה זו) – ראה פירש"י חולין כו, ב ד"ה תקיעה. פיר"ח שבת קטו, א בשם רה"ג. פי' הרע"ב חולין פ"א מ"ז. ק"ג ביצה פ"ה סק"ו. שפ"א סוכה נד, ב. ועוד – נסמנו באוצר מפרשי התלמוד סוכה נג, ג. קובץ בית אהרן וישראל גל' צא. ושבו איקלע ליד שו"ת שיח יצחק ח"ב ש"ל ז"ע מכת"י, וראה שם סכ"ז מזה].

(241) וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. וראה גם בכת"ק שנתפרסם בקובץ יחי המלך גל' תרמג ע' 14: "הרי בעש"ק זה אינו כ"א בערב דסיום וכיו"ב, אבל להעיר משיחת יום ב' דהגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בהז.

לדוד ה' אורי בפעם האחרונה²⁴².

בד"ה ביום השמיני שלח תשמ"א²⁴³: "לאחרי אמירת המזמור לדוד ה' אורי וישעי מר"ח אלול עד ה'ר, שני פעמים בכל יום, דנקודת המזמור היא לך אמר לבי בקשו פני גו', האט מען זיכער אויסגעבעטן שיהי גילוי פנימיות נקודת הלב, ובשמיני עצרת נעשים כל ישראל שמחים וטובי לב²⁴⁴".

אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע "הושענא רבה הי' תפלת המנחה כמו בערב ר"ה"²⁴⁵.

"הושענא רבה פארנאכט פלעגן אריין די גאנצע ב"ב אין סוכה צו די רביים מקבל זיין א ברכה. זיי האבן געמאכט א ברכה לישיב בסוכה, געגעסן מזונות וכו"²⁴⁶.

הכנות לחג

עירוב חצירות: יש לסדר היום עירוב חצירות אם נצרך, עבור הטלטול מבית לחצר בשבת שבתוך החג, באם הסוכה ממקומת בתוך חצר המשותפת ליותר מבית אחד [וכן כשבדרך מהבית לסוכה נדרש לטלטל בתוך בנין מגורים המשותף לכמה בתים]. כמוכּוּ, רק באם לא נעשה העירוב, כנהוג, בערב פסח לכל שבתות השנה, וגם לא נעשה העירוב בערב סוכות (או שעשה אבל העירוב כבר נאכל). לפרטים, ראה לעיל ערב סוכות.

כתב הרמב"ם (והובא בשו"ע ובשו"ע אדה"ז): "כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו.. ושמחה כזו קלון היא להם..".

נטילת צפרנים: אף מי שנוטל צפרניו בכל ערב שבת וי"ט, לא יטלן היום במספריים או בסכיני כי אם בידיו ובשיניו. אם נטל צפרניו בערב יום טוב (או שנטלן צפרניו לפני הרגל, ובערב יום טוב לא הי' לו מה ליטול ושוב גדלו בחול המועד), מותר ליטלן היום²⁴⁷.

לטהר עצמו במקוה ערב הרגל. ראה לעיל בערב חג הסוכות.

צדקה: עבור שני ימי החג.

מצוה על כל אדם שימשמש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשיכה, שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת.

הכנת אש לנרות: אין מוציאין אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה, וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט²⁴⁸. לכן, בערב החג יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש-מאש להדלקת הנרות לליל שמחת תורה.

המדליקים בפתיל צף, אם צריך להכין נקב יעשו כן לפני החג עבור שני הלילות של חג.

נר נשמה ליארציית שחל ביום טוב, וכן אותם המדליקים נר עבור יזכור²⁴⁹, עדיף שידליקו היום בנר שדולק לשתי ימים, שכן לכמה דעות אסור להדליקים ביום טוב (אלא אם כן מדליקים ביחד עם שאר הנרות במקום ולצורך הסעודה, או כשמדליקים בבית הכנסת אצל עמוד התפלה לכבוד בית הכנסת)²⁵⁰.

(242) בשער הכולל פמ"ה ס"ו נתבאר שביים זה הוא סיומא דדינא ואין צריך עוד לבקשת ונפלינו אני ועמך דהיינו סגולת אמירת לדוד ה' אורי ולכן גם בהושענא רבה במנחה אף על פי שכבר השלימו בשחרית כל סדר הפיוטים צריך לומר לדוד ה' אורי, עיי"ש.

(243) סה"מ מלוקט ח"ב ע' קמא.

(244) עיי"ש ע"פ המבואר בלקו"ת, ששמחים וטובי לב הוא גילוי האהבה דנקודת פנימיות הלב.

(245) סה"ש תרצ"ז ע' 189.

(246) סה"ש תש"ה ע' 52. (וראה שם גם ע"ד נט"י לפת לפעמים. ונת"ל). ונזכר ג"כ בשיחת ליל שמח"ת תשכ"ז - ועיי"ש ע"ד מנהג

"נשיאי בית רבי" להצליף בהושענות. ועד"ז בר"ד מסוכות תרצ"ג. וראה גם באג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י צח"ו ס"ע סז.

(247) וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' א'שלא.

(248) שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

(249) ואין כן מנהגנו.

(250) וראה שו"ת באתרא דרב ס' ז'תתקס. ולהעיר, שמנהגנו גם שלא להדליק נר מיוחד להבדלה במוצ"ש שחל ביו"ט בכדי שיוכל

תזכורת: להדליק תאורת החשמל בסוכה לפני החג. המשתמשים בשעון־שבת, יכוונו אותו לשני ימי החג, ובסוכה – רק לשמיני עצרת.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצד השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד־חמצני) פעיל.

סדר הדלקת נרות: מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט מים או שמן בכוסית בערב יו"ט (ומותר לעשות כן, ואין חשש²⁵¹ גרם כיבוי בנותן מעט מים²⁵²) בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן ליל שמחת תורה.

באם הדבר אפשרי (מבחינה בטיחותית, מזג האוויר וכו') מדליקים ומברכים בסוכה (מקום האכילה) ודי בנר אחד או ב' נרות.

הדלקת נרות בשעה 6:11 (18 דקות לפני השקיעה²⁵³), מברכים שתי ברכות: ברכת להדליק נר של שבת ושל יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טעתה בהברכה או שכחה "שהחיינו" – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלוש מאש דולקת.

ליל שבת קודש, כ"ב תשרי, ליל שמיני עצרת

בלקוטי תורה²⁵⁴: וזהו ענין שמח"ת שאחר ר"ה ויו"כ שהוא בחי' המשכה שמחה של מצוה על כללות השנה כי מאחר שבכל השנה עושים חסרון ופגם בהארט סוכ"ע ע"י שאין מקיימים המצות כהלכתן וכאשר נמשך בר"ה ויו"כ מלוי החסרון אז נעשה בחינת שמחה של מצוה כו'. ועוד שם²⁵⁵: כי מר"ח אלול עד יו"כ הן ארבעים יום וביוה"כ בו נתנו לוחות האחרונות כללות כל התר"ג מצות והן מילוי כל החסרונות והפגמים בהמשכת פנימים ומקיפים מחדש וכו' [ע"י התורה נמשך מקיף היושר הכללי שמקיף בהשוואה אחת והוא ענין שמחת תורה שהשמחה של כל השנה בתורה ומצות נכלל ביום א' שהוא כללות כל השנה ומקיף זה נמשך ע"י התורה].

במאמרי אדמו"ר האמצעי²⁵⁶: וזהו כל ענין שמע"צ ושמח"ת וכו' הוא ענין קליטת אור אלקי שבבחינת חכמה עילאה בלב כל נשמות ישראל בפרט בבחינת היחוד וביטול בה בתכלית בקיום מצות מעשיות בפועל ממש דוקא וד"ל ועל כן שמחת תורה שבשמע"צ השמחה הוא ג"כ במעשה ממש דוקא והוא בבחינת ריקוד בהקפה שמקיפין סביב הבימה מקום קריאת התורה בדיבור בכל השנה ובשמע"צ מקיפין סביב הבימה בריקוד ושמחה גופניות דוקא וגם ההקפות הם עם הספר תורה שהוא גשם הס"ת דוקא. . . דוקא והשמחה זו היא בריקוד ועשיה גשמיות שרשרה למעלה מעלה בבחינת חכמה עילאה שרש התורה שנמשך בקריאת התורה בכל השנה.

בד"ה ביום השמיני תרצ"ה²⁵⁷: דשמיני עצרת הוא יום שמן בכל מיני טוב. . . הנה כל הטוב הרוחני וההשפעה בבני חיי ומוזני שהוקצב בר"ה הנה ההמשכה כללית היא בשמע"צ, וזהו ביום השמיני, בהיום שהוא שמן ומושבע בכל מיני טוב, והיינו דהכתיבה וחתומה טובה דר"ה ויוהכ"פ ובקור החותמות הושענא רבה, הנה חלוקי הפתקאות בחותמי ברכות הוא בשמע"צ, זהו ביום השמיני כל השומן והשובע הנה עצרת תהי' לכם, דבעצרת יש ב' פי' הא' קליטה, והב' ל' הדרכה והנהגה, וכמו זה יעצור בעמ', וכו' להעבודה פרטית דשמע"צ היא העבודה דקבעו"ש על כל השנה. ועיי"ש בהמשך המאמר.

להבדיל על אבוקה. (וראה שו"ת ריב"א אה"ע סי' קז).

(251) ראה שו"ת באתרא דרב סי' כח'תרכה.

(252) אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי.

(253) וגם ביו"ט שחל בחול, נוהגים להדליק בערב יו"ט – מט"א סתרכ"ה סל"ג. ועוד. וראה שיחת ליל ערב שבועות תש"מ. לקו"ש חכ"ד ע' 297 הע' 69.

(254) ד"ה אני לדודי הב' (לג, ד).

(255) בביאור לד"ה הנ"ל (לד, ג).

(256) דברים ח"ד ע' א'שו.

(257) סה"מ קונטרסים ח"ב ע' שלח.

בשיחת ליל שמח"ת העת"ר²⁵⁸: (הר"ש גרונם אמר שנמצא בדרוש צדקת פרזונו אשר בשמע"צ מבטלין החותם כו', ואמר אדמו"ר שליט"א: :) זהו לאחר החותם דהו"ר, דענין החותם הוא כמו שמשלחין אגרת שחותמין אותה שלא יגעו בה ידי זרים, אמנם כשהגיע האגרת למי שנשלחה לו אז יכולים לבטל החותם, ועד"ז הוא בשמע"צ שהוא בחי' לכם וממילא אז אינו צריכים לחותם²⁵⁹.

כו"כ שיחות ומאמרים בענינו של יום שמע"צ – נלקטו בספר לקוטי שיחות מועדים שמיני עצרת. וב'פתח דבר' לקונטרס שמע"צ-שמח"ת ה'תשי"א²⁶⁰: בשמיני עצרת היא האסיפה דכל האורות והגילויים הכללים שנמשכים בחדש השביעי, הקליטה והעכבה בזריעה טובה בכדי שתהי' מזה צמיחה בריבוי טוב²⁶¹.

בכמה שיחות קודש נתבאר בארוכה ענין הריקודים וההקפות. **ואכ"מ**. וראה ב'פתח דבר' לקונטרס שמע"צ-שמח"ת תשי"א הנ"ל: "הזהיר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בשם אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: די פערציק אכט שעה פון שמע"צ און שמח"ת דארף מען זעהר מייקר זיין, יעדע רגע קען מען שעפען אוצרות מיט עמערס און קאדקעס (חביות) בגשמיות וברוחניות און דאס איז ע"י הריקודים". [וברשימה מליל שמע"צ רצ"ה ורשא: "בשמע"צ היו מיקרים מאד את הזמן. באמת בשמע"צ הם אותן הכוונות שבר"ה". (ועד"ז – בנוגע להדמיון דר"ה ושמע"צ – בהיום יום לכ"ב תשרי (שמע"צ)). ושם בהמשך הר"ד, שכ"ק אדמו"ר מהרש"ב נ"ע שוחח פעם בשמע"צ עם אחדים כשעה וחצי, ואמר שזוהו אצלו מסירת נפש [כנראה מצד יוקר הזמן בשמע"צ], וביאר הטעם להנהגתו, עיי"ש].

בשיחת שמח"ת תש"ה²⁶²: די עבודה פון היינטיגן טאג – שמחת תורה – איז זינגן און טאנצען. וואס איז טאנצן? – מרגיל זיין דעם גוף נהנה צו זיין פון א דבר מצוה. אזוי איז דער גוף נהנה פון אכילה ושת'י, דארף מען אים צוגעוואוינען אויף נהנה זיין פון א דבר מצוה. און דאס איז דער טאנצן מיט די פיס, וואס דורך דעם ווערט דער גוף נתיגע מיד. דער גוף וויל דאס ניט, דער גוף מאנט זיין מנוחה, ער האט געארבעט א גאנצן טאג, ער האט אויך א סאך דאגות און איז ביי זיך צובראכן, עס ווילט זיך אים דעריבער אפרוהען און לייגן שלאפן, דארף אבער זיין די קביעות עתים לתורה, אז אן די שיעורים וואס יעדערער האט לפי ערכו זאל ער זיך ניט לייגן שלאפן. אן די שיעורים קען ניט זיין. ניט נאר וואס די שיעורים, די קביעות עתים לתורה, דארף זיין א מוז, נאר דער גוף אליין זאל דאס מאנען. מען דארף אזוי אויפהויבען דעם גוף ער זאל דאס פאדערן . . . אזוי דארף מען אויך אויפהויבען דעם גוף צו תורה און אים איינטרייען נהנה זיין פון א דבר מצוה. [ובהמשך השיחה²⁶³: דער ענין פון זינגען און טאנצען שמחת תורה איז, אז דער מענטש זאל וויסן אז ער דארף ווערן העכער. אפילו די גוטינקע, די גאר גוטינקע דארפן אויך ווערן העכער].

בשיחת שמח"ת תרס"ד²⁶⁴: מי דארף זיך דורך ריידען, עד עתה הי' עדיין מקיפים ראש השנה יום הכיפורים סוכות עד שמיני עצרת, שמחת תורה הוא ג"כ בכלל שמע"צ, וואס אין מקיפים קענען מיר קיין טאלק ניט וויסען . . . איך דארף אייך מוסיף זיין, אז למעלה איז אויך אזוי, אין דער צייט פון מקיפים ווייס מען נאך ניט, ער כביכול ווייס אויך ניט [וראה בהערת כ"ק אד"ש לשם], ווארום כי עמך הסליחה הסליחה, אצלך מראש השנה עד יום הכיפורים, ווייס מען דאך ניט וואס עס וועט זיך מיט עס טאן, מכח דעת עליון רעדט מען ניט דארטן איז בודאי אלץ ידוע, נאר מי רעדט בכלל . . . ווארום עס איז דאך כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, שיש דין ומשפט על האלקות שביעקב כמה גילוי אלקות יומשך לו בקיום התורה ומצוות שלו בכללות ימות השנה . . . אן זה תלוי בהעלאת מ"ן שזהו לפי ערך העבודה משנה שעברה ווי עס איז עולה זיין תורה ומצוות, אויב עס

(258) סה"ש תורת שלום ע' 210.

(259) ובשיחת ליל הושע"ר תשמ"ו, שמצינו בזהר ב' לשונות (אופנים) בנוגע לזמן דקבלת "פתקין טבין" ("א גוטן קוויטל") – בהוש"ר, אז בשמע"צ. והביאור בזה, שבהוש"ר ערב בשמע"צ, נפעל הענין דקבלת "פתקין טבין", והקליטה דשמע"צ היא ביחס לענינים שנפעלו ע"י עבודת ההכנה ביום שלפניו, בהוש"ר.

(260) נדפס גם באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חי"ד ע' יח.

(261) עוד אופן בשמע"צ – יחוד וזיווג. והיינו דבר חדש לגמרי, ולא רק הקליטה וכו' – נת' בשיחת שמח"ת תשכ"ה. וראה הנסמן בחו' באתרא דרב גל' ו הע' 42.

(262) סה"ש תש"ה ע' 58. [ונת' בד"ה לה"ע שמח"ת תשי"ב].

(263) שם ע' 59.

(264) תורת שלום ע' 28 ואילך.

איז גוט וועט מען עם געבן אזיף ווייטער אויך גוט . . אך אם עד סוכות לא עשה תשובה, איז בכלל ווייס מען שוין למעלה אז עס איז ניט גוט, אז זיין אלקי יעקב איז שוים מילביג (ווי מי זאגט דאס) אך עד שמיני עצרת יש לו עדיין זמן, ער קען נאך תשובה טאן . . ולכן עד שמיני עצרת שהוא עדיין מקיף יכול לעשות תשובה, אבל שמיני עצרת הוא המשכה פנימי' איז דא ווייס איך שוים. [ועיי"ש באריכות גדולה, בעבודת האדם].

בשיחת ליל ויום שמחת תורה תש"נ (כקביעות שנה זו)²⁶⁵: הקביעות דשמע"צ ושמח"ת ביום השבת וביום הראשון – שבשמע"צ שחל ביום השבת עיקר העבודה היא הקליטה בפנימיות דהענינים הרוחניים, ובשמח"ת שחל ביום הראשון עיקר העבודה היא לגלות המציאות האמיתית דכל הבריאה ש"לה' הארץ ומלואה גו", "אין עוד מלבדו", וכפי שמתבטא גם במלאכת אוכל נפש שנעשית בשמח"ת (ולא בשמע"צ שחל בשבת) – שרומז גם שכל עניני העולם דבנ"י נעשים בבחינת "אוכל נפש" דישראל, עיי"ז שמשמשים בהם לצורך העבודה ד"אני נבראתי לשמש את קוני", ועד שבאים להגילוי בתכלית השלימות בימות המשיח.

קבלת שבת: מתחילים מ"מזמור לדוד". בבואי בשלום אומרים "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). מזמור שיר. ה' מלך. כגוונא.

ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. אומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום השבת הזה ואת יום שמיני עצרת החג הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן שמחתנו וכו"²⁶⁶. טעה ואמר "את יום חג הסוכות הזה" או שאר טעות, ראה בטבלא שבסוף הלוח. אחרי שמונה עשרה אומרים "ויכולו", ברכת מעין שבע (מגן אבות כו'). קדיש תתקבל. "מזמור לדוד". חצי קדיש. ברכו. ואין אומרים עלינו. האבלים אומרים משניות וקדיש דרבנן²⁶⁷.

מאחלים איש לרעהו: גוט שבת, גוט יום טוב²⁶⁸.

"מיד אחר מעריב קודם הקפות עורכים קידוש ומתוועדים יחדיו בשמחת החג ורק אז הולכים להקפות".

בשיחת ליל שמע"צ תשנ"ב: [הגבאי הכריז ע"ד עריכת קידוש בסוכה וכו', ואח"כ אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א]: כאשר הגבאי מכריז שיכולים לעשות קידוש – הרי מכיון שענינו מרומז בתורה: "אנא בכח גדולת מיניך" ראשי תיבות "גבאי" – **צריכים** לעשות קידוש. ובאופן שניכר בקידוש שזה קשור עם "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני". ומכיון שזהו קידוש דשמיני עצרת, שאז נעצרים ונקלטים כל הענינים שלפני זה, הרי ממנו נמשכים כל הענינים על כל השנה כולה, שהיא נעשית – שנת אורה, ושנת ברכה וכו'.

קידוש: מקדשים וגם אוכלים ושותים בסוכה מפני שהוא ספק שביעי – הן בלילה והן ביום. ואין מברכים על ישיבתה²⁶⁹.

בכ"מ בשיחות, שבשמיני עצרת פועלים ע"י הישיבה בסוכה, שמהסוכה עושים בית, ומעין לעתיד לבוא²⁷⁰.

(265) סה"ש תש"נ ע' 61. ועיי"ש במעלת הקביעות דשנה זו ששמח"ת ביום ראשון.

(266) בדיוק נוסח זה – ראה סה"מ תרפ"ג ע' קלו. סה"ש תש"ר-תש"י ע' 72. שם ע' 375. 381. שיחת אחש"פ תשכ"ד. שבת בראשית תנש"א.

(267) הוראת כ"ק אד"ש כמ"פ.

(268) ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

(269) ובמק"א בזה"ל: במג"א (ועוד) מביא כמה מנהגים בזה. אבל לנו הוראת נשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר שבשמע"צ אוכלים ושותים בסוכה הן בלילה והן ביום. ועד – שהמהדרים שגם מים אין שותין חוץ לסוכה, מהדרים בזה גם בשמע"צ.

ומה"ט נמי אין נוהגים אצלנו שלא לשהות בסוכה אחר האכילה. ואכ"מ.

(270) ראה גם ר"ד בעת הסעודות ליל שמע"צ תש"ל.

ובלקו"ד ח"ד ע' 1538 שהוא ע"ד הרשות שגובה במעלתו מהחובה, ומעלת הרשות אז עס מאכט זיס דעם קיום החוב (והובאה שם דוגמא מאמירת שיעור תהלים אחר התפלה, שהתפלה חובה ואמירת תהלים – רשות), ונותן טעם לשבח במילוי החוב. וכמו"כ ישיבה בסוכה בשמע"צ נותן טעם ועילוי בכל עניני החג, בכל ההמשכות שנמשכים ע"י המקיפים דסוכות, וזהו שמע"צ הוא הקליטה. ועיי"ש במה שאין מברכים, שמתייחס יותר למחשבה מלדיבור, והכוונה והפועל קרובים זל"ז יותר מההתקרבות ע"י הממוצע של דיבור.

אין לאכול בלילה עד שחשיכה (כיון שאין מברכים "לישב בסוכה").

הפת של עירובי חצרות [באם אין משתמשים בו לשאר שבתות השנה להתיר הטלטול] יש לבצוע עליו בשבת שחרית (ובחצאי-עיגול מוסיף אדה"ז: או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי²⁷¹) דהואיל ונגעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת²⁷².

שכח ולא עשה עירובי חצרות, הורה כ"ק הרה"ק רלו"צ נ"ע שניאורסאה²⁷³ שבאם כל בני החצר אוכלים בסוכה אחת בשבת, אין צורך בעירוב מפני שהם כאנשי בית אחד, והסוכה עצמה מערבת. כשאין אוכלים בסוכה אחת, יש לשאול רב מורה הוראה איך להתיר הטלטול²⁷⁴.

בקביעות שנה זו, אומרים שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא²⁷⁵ – בלחש.

בקידוש: נוסח אתקיננו ליו"ט. יום הששי, בורא פרי הגפן, ומזכיר של שבת במקומות המתאימים, וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים, ואין מברכים לישב בסוכה, שהחיינו²⁷⁶ (לפי שהוא רגל בפני עצמו). טעה בקידוש או בירך לישב בסוכה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש²⁷⁷. טעתה ובירכה עוד הפעם – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בכמה שיחות נזכר שבשמיני עצרת הוא האושפיז של שלמה המלך (ע"פ הזהר) ואדמו"ר מהורי"צ נ"ע. ובכ"מ ששמע"צ שייך ליוסף הצדיק²⁷⁸. ועוד נאמר בשיחות קודש, שהיום האושפיזין אינם אושפיזין אלא בעלי הבית. ובר"ד בעת הסעודות ליל שמע"צ תש"ל: "איר קענט זיי אלע אויסרעכענען, זיי זיינען פיינע בעלי בתים...".

תקופת תשרי: ליל שבת קודש, בשעה 9:00 בלילה²⁷⁹.

הקפות: מנהג ותיקין [ותיקון] הוא לעשות יום שמיני עצרת גם כן כמו בשמחת תורה ולהקיף בליל שמיני עצרת שבע הקפות עם הספרים סביב התיבה בשמחה גדולה ולרקד לפנייהם ולרנן ולסבב עמהם בשמחה רבה. וגם כי עשה כן בבית הכנסת שלו אם הולך לבית הכנסת אחר שלא גמרו וירנן וישמח גם כן עמהם.

מנהגן של ישראל, אשר תורה הוא, לשמוח בשמחה זו (דשמע"צ ושמוח"ת) יותר משמחת בית השואבה, ויותר משמחת יו"ט סתם.

בסה"ש תש"ד²⁸⁰: איצטער, אז מען וועט גיין צו הקפות, וואס יעדער איד האלט דאך די עין חיים'ס פון תורה. די ספר תורה קען דאך ניט ארומגיין ארום בימה, ווערט ער די רגלים פון תורה, וואס דאס איז דאך דער אופן שבועה היותר גדולה בנקיטת חפצא. די תורה איז חפצו של הקב"ה כמאמר וחפצי בה. און דאס איז דער נקיטת חפצא, אז מען גיט זיך איבער צו דער עבודה במסירת נפש.

בסה"ש תש"ה²⁸¹: בשעת הקפות מיט די ספרי תורה דארף יעדערער אויף זיך מקבל זיין דעם ענין פון מס'נ בפועל פאר תורה. . אז מען נעמט די ס"ת איז – אותי אתם לוקחים. א קאפ און א הארץ

(271) וראה בלקוטי שיחות (דלקמן – בהערה 41 שם) טעם הספק בזה.

(272) וראה בלקוטי שיחות חלק טז בשיחה ד לפרשת בשלח טעם החילוק בין ערובי חצרות לערובי תבשילין בענין זה.

(273) וכ"ה במאירי ערובין עג, א. וראה צדיק למלך ח"ז ע' 240.

(274) ראה בשערים מצויינים בהלכה לאאזמו"ר זצ"ל סקל"ה בקו"א.

(275) ראה בליל א' דחה"ס בהערה.

(276) שכח להבדיל במוצאי שבת ונזכר הלילה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

(277) ראה לעיל בליל א' דחג הסוכות.

(278) וראה שיחת ליל שמע"צ תשמ"מ.

(279) התקופות נזכרו בהקדמה ללוח "היום יום" וכן בלוח כולל חב"ד. לפרטי דינים: "ראה ב"י או"ח סו"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ו-טז. סו"ו ס"ד). יו"ד קט"ז ס"ה. ובכ"מ" – נסמנו בלקוטי שיחות חט"ו ע' 98 הערה 33. חכ"א ע' 233 הערה 33. וראה לקו"ש חט"ו ע' 577.

280 ע' 36.

281 ע' 36.

282 ע' 56.

האבן ניט אלע, אבער פיס האבן אלע. שמחת תורה זיינען אלע אידן גלייך ניטא דא קיין חילוקים, איז דערפאר בשעת הקפות זאל יעדערער אין זיינען האבן אויף דעם ענין פון מס"ג בפועל פאר תורה. און דאס איז שמחת תורה, אז די תורה זאל זיך מיט אונז משמח זיין.

ושם²⁸²: הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק האט אמאל געפרעגט זיין פאטער הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק מוהר"ש: וואס איז דער ענין פון הקפות? האט ער אים געענטפערט: הקפות איז, וואס מען בעט זיך ביים טאטן – אבינו שבשמים – מיט בלוטיקע טרערן, היתה לי דמעתי לחם, האב רחמנות ושבור עול הגוים מעל צוארנו. גויים מיינט דאס דעם גוף און דער נפש הבהמית. מען טאנצט מיט דער ס"ת בשמחה, מיט א אפענע קאפ און א אפענע הארץ, אבער בפנימי פנימיות גיסט זיך בלוטיקע טרערן.

אומרים י"ז (בגיטריא "טוב") פסוקי אתה הראת שבסידור, ג' פעמים [בהפסק נגון שמחה בין הפעמים]. וממשיכים: אב הרחמים וגו' כי בך וכו'. וכמה פעמים הורה כ"ק אד"ש להוסיף פסוקים שונים. בשנים האחרונות, מנהג חב"ד שמוסיפים הפסוק והי' זרעך וגו' ג"פ [בליל ויום שמחת תורה²⁸³].

מבואר בדא"ח בכ"מ, שפסוקי אתה הראת הם "טעמים על השמחה" (כמו פסוקי מלכות זכרונות ושופרות" שאומרים בר"ה בתור טעמים וראיות מן התורה לעניני ר"ה). ובהתוועדות ליל שמחת תורה תנש"א נתבאר, שנוסף לכך שפסוקים אלה הם טעמים וראיות מן התורה בנוגע לעניני ההקפות, יש באמירת הפסוקים גם ענין התפלה, שעל ידה פועלים שהענינים שאודותם מדובר בפסוקים אלה נעשים בפועל ובגלוי גם במציאות, עיי"ש. בהתוועדויות שבשנים האחרונות בליל שמחת תורה²⁸⁴ נתבאר י"ז הפסוקים ע"ד הרמז וע"פ פנימיות הענינים [נלקטו בספר לקוטי שיחות מועדים שמיני עצרת. ובספר שערי המועדים שמיני עצרת]. וראה בשיחת ליל שמחת תש"ז: באמת האט מען געדארט אפטייטשן אלע פסוקים (פון אתה הראת) נאר איך פארלאז זיך אויף חסידים, אז זיי ווייסן. אה ווייסען זיי! הלואי זאלן זיי מקיים זיין וויפיל זיי ווייסן.

מנהג חב"ד²⁸⁵ שאמירת הפסוקים קודם ההקפות היא ג' פעמים, וכיון שעורכים הקפות ג' פעמים (בליל שמע"צ בליל ויום שמחת) אומרים פסוקי אתה הראת ג' פעמים ג' פעמים – "בתלת זימני הוי חזקה", שבזה מודגש שאמירת הפסוקים כדי לפעול ההמשכה והגילוי במציאות העולם היא באופן של תוקף וחוזק²⁸⁶.

בשיחת ליל שמחת תש"נ²⁸⁷ נזכר [בהמשך לביאור י"ז פסוקי אתה הראת]: "ומסיימים" אב הרחמים הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים, כי בך לבד בטחנו מלך א"ל רם ונשא אדון עולמים". וע"פ מנהג חב"ד בשנים האחרונות מוסיפים לאח"ז הפסוק "והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך" – שכל ענינים אלו נעשים באופן של פריצת גדר, ועד שנמשך ונפעל גם ב"כל משפחות האדמה".

ועד"ז נאמר בשיחת ליל שמחת תשנ"ב: ומוסיפים התפלה "אב הרחמים הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים כי בך לבד בטחנו מלך א"ל מלך רם ונשא אדון עולמים". וע"פ מנהג חב"ד מוסיפים ומסיימים "וכ"ק אדמור"ר שליט"א אמר בניגון דאמירת פסוקי אתה הראת, וכל הקהל אחריו, ג"פ: "והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך".

אחר כך מוציאים כל הספרי תורות שבהיכל ומסבבין המגדל ז' פעמים ואומרים אנא וכו'²⁸⁸ ועוד ממזורים כפי המנהג [וכנדפס בסידור].

הלכתא למשיחא: בשיחת ליל שמחת תורה תשמ"ט נזכר שילכו להקפות ביחד עם כל האושפיזין ומשיח צדקנו בראשם, ואז ישאלו את משיח צדקנו האם לערוך שבע הקפות או עשר הקפות...

(282) ע' 57.

(283) ובשנת תש"ג ותשנ"ב – גם בליל שמיני עצרת.

(284) ראה בפרטיות שיחות ליל שמחת תש"נ"ב. ובכ"מ בשיחות רבותינו נשיאנו – ביאור חלק מהפסוקים עכ"פ.

(285) כ"ה הלשון בשיחת ליל שמחת תשנ"ב. וראה ג"כ בשיחת שבת בראשית (ב) תשכ"ז.

(286) התוועדות ליל שמחת תש"א.

(287) סה"ש תש"נ ע' 60.

(288) ביאור נוסח כל' ז' ההקפות – בשיחת יום שמע"צ תש"ד לתלמידי הישיבה – נדפס בקונטרס הקפות תש"ד. ויש.

בהקפה א' וז' – מכבדים כ"ק אד"ש בהקפה.

להקפות בשמע"צ ושמח"ת בשנת האבילות – גייט מען ניט אליין נאר נאך מיט איימיצען [= האבלים לא הולכים לבד להקפות אלא רק עם ליווי].

הש"צ מכריז אחר כל הקפה "עד כאן הקפה א'", "הקפה ב'", וכו'. (ונת' בשם אדה"ז²⁸⁹ שהכוונה עד כאן ותו לא) (שלא יוכלו החיצונים לקבל עוד יניקה). רבותינו נשיאנו²⁹⁰ דייקו שיכריזו כן, לפי שכל עוד שלא הכריזו נמשכת ההקפה, שהיא בל"ג, וצריך להמשיכה בענינים של הגבלה).

מחזירים ספרי התורה להיכל בסיום כל הקפה.

כבוד ספר תורה: חייב אדם לנהוג כבוד גדול בספר תורה ולא יניחנו על ראשו כמשוי, וישב לפניו בכובד ראש וביראה ופחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם שנאמר "והיה שם בך לעד", ויכבדנו כפי כחו.

הרואה ספר תורה שהוא מהלך חייב לעמוד לפניו ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליו ויגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם. ויש מהפוסקים שכתבו ללמד זכות, שרק בעת שמסבבים עם הס"ת סביב הבימה מחוייבים לעמוד, שזהו כמו שהס"ת עוברת, אבל בין סיבוב לסיבוב כשמחזיקין הס"ת בידיהם א"צ לעמוד דאז הוא כס"ת על מקומה.

יש להיזהר כשמכבדים לאדם איזה כיבוד בספר תורה, שלא יסרב חלילה.

מנהג ישראל שהנערים נושאים דגלים בשמחת תורה בעת ההקפות²⁹¹. ונכון שלא לקנות דגלים שיש בהם פסוקים ושמות²⁹². ואם יש בהם פסוקים, צריך לזיזר לנהוג בהם בקדושה, ולהזהיר הילדים שלא לזרוקם לארץ וכדומה. ופשוט, שאין ליתנם לקטנים שאין ביכולתם להזהר בכך.

אין ליתן לקטנים צעצוע של ספר תורה קטן שיש בו צילום של פסוקים²⁹³.

כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון: "יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה וכו'". וכתבו הפוסקים²⁹⁴, ש"לכן יש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה כמו שכתוב גבי דוד המלך עליו השלום מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ה'. וכן כתבו משם האר"י ז"ל וזוהי מקבל הארת התורה וקדושה העליונה. והעידו על האר"י ז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו על ידי שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה. ואל יאמר האדם אין זה כבודי וכבוד התורה לרקד לפני העם כאחד הריקים שהרי זה היה חטא מיכל בת שאול שהשיב לה דוד המלך עליו השלום ונקלותי עוד מזאת וגו'".

(289) בשעה"כ פמ"ה סק"ו.

(290) ראה שיחת ליל שמח"ת תשל"ה.

(291) והרבה טעמים נאמרו בזה. וראה שיחת ליל שמח"ת תשל"ג ותשל"ד.

(292) שאסור לכתוב פסוקים מן התורה אלא אם כן יש בהם ספר שלם, וגם שמביא פסוקים לידי זלזול. וראה שו"ע אדה"ז סרפ"ד ס"ד.

חש"ל"ד סי"ג. סת"ל"ח ס"ב. וראה מעורר ישנים סי' כו ס"ק קגג.

(293) ראה מענה להר"י בראשטטין, נדפס בתשורה לנישואי לוינון-ראזענבלום י"א שבט תשפ"א ע' 66.

וראה שו"ת בא"מ ח"ח ס' ו' סק"ט: ברצוני להודיע ולפרסם דבר שמצטער אני ע"ז זה כמה. הלא כל הרואה בספר שד"ח (מערכת ד' בפאת השדה כלל ל"ח) יודע שלרוב הפוסקים לספרים הנדפסים קדושה יתירה להם, ולקצתם ומכללם המג"א דינם ככתביה גמורה מעיקר הדין, א"כ איך קונים ואיך רבותינו שבגולה שיח' מעלימים עין מהדפסת ס"ת ע"י פאטאגראפיע כולה כצורתה, בצורה גדולה ובצורה קטנה, והתינוקות מטלטלים בידיהם הנה והנה לרוב בשמחת תורה, והס"ת מלא שמות קדושים ככל ס"ת הכשרה, והתינוקות קורעים לפעמים ע"י אונס או ע"י מה ששוחקים עמהם ע"י פתיחה וגלילה ולהרבה הס"ת כזה נופל מידיהם, וזה זלזול גדול שאסור ואסור להניח לעשות, אף אם פאטאגראפיע אינו כדפוס ממש. מימי אני מדקדק שלא להניח קטנים שישחקו עם ס"ת אלו הנדפסים ע"י פאטאגראפיע ואיני מניח לקנות ס"ת כזה, ופעם קניתי ס"ת כזה למתנה וכשהצצתי בתוכה וראיתי שכל השמות הקדושים נרשמים ממש כבס"ת כשרה נסגתי אחר ומאז אינני מניח לקנות ס"ת כזה ואם אפשר אני מדבר על לב בנ"א שלא יקנו ולא יתנו לבניהם לשמחת תורה שישחקו עמהם הילדים, ובעה"ת הרבה תקנתי בזה אבל לא הכל, כי לא נשמע עדיין מפי שום רב דבר נגד ס"ת כזה, ע"כ אני קורא כאן כל רבותינו שבגולה שליט"א שיכריזו ויודיעו שלא יקנו ס"ת כזה וכל מי שיש לו מכבר ס"ת כזה בביתו יניחנו במקום משומר ולא ימסור אותו לבניו הקטנים ולא יניח לשחוק עמו כדבר הילדים ששוחקים עמו, ומי יודע כמה רעות גורם זלזול ס"ת הזה ולא חלי ולא מרגיש וז' הטוב יכפר.

ולהעיר משיחת כ"ח מרחשוון תשנ"ב. וראה אג"ק ח"ז ע' שה. ועוד.

(294) סת"ר"ט סק"י, והביאו במשנ"ב שם סק"א ובשעה"צ שם.

בספר השיחות תש"ד²⁹⁵ ביאור "עוזר דלים". ושם: דערפאר דארף מען נאך דעם ווארט עוזר זיך אפשטעלן, מאכן א הפסק, און דערנאך זאגען דלים. און צו די מדרי' פון עוזר דלים קומט מען צו דורך טאנצען שמע"צ און שמחת תורה, אבער דער טאנץ דארף זיין מיט אן אמת, אזוי אז די תורה זאל זיך מיט אים משמח זיין.

עלינו אחרי סיום ההקפות. קדיש יתום.

משקה: כבר פורסם כמה פעמים קול קורא מהבד"צ להזכיר ולהזהיר בנידון שמירה וקיום מלא ("אן קונצן") של התקנה הידועה שלא לשתות משקה יתר על המידה, בעיקר לאלו שלפני גיל ארבעים, ובפרט לבחורים, אף שגם אלו שאחרי גיל ארבעים צריכים למעט בשתיית משקה²⁹⁶. ושעל המשפיעים מוטלת האחריות לחזור ולהודיע כל הפרטים בזה ע"פ המתבאר בשיחות קודש, ושהתקנה בתוקפה גם בשמחת-תורה²⁹⁷ ושהאחריות בזה לא רק שמוטלת על כל אחד ואחד לעצמו, אלא שעליו גם לשמור על השני שלא ישתה יותר מהמידה²⁹⁸.

שאלות המתעוררות בהקפות ובפרט ב-770: מותר לנקות משקפיים בשבת ויו"ט אבל לא להבריכם. משקפיים שנתעקמו אפילו מעט²⁹⁹ אסור ליישרם. נפל הבורג של ידית המשקפיים אסור להחזירו בשבת אפילו בצורה רפויה³⁰⁰, אבל ביום טוב אפשר להקל להחזירו באופן רפוי. בורג שלא יצא ממקומו לגמרי אלא שהתרופף מהידוקו אסור להדקו. אם העדשה יצאה ממקומה מחמת שהבורג המחזק אותה נעשה רפוי, אסור להחזיר אותה בשבת למסגרת אפילו באופן רפוי³⁰¹, אבל ביום טוב אפשר להקל להחזירה באופן רפוי³⁰². מותר ליישר מגבעת שאינו בגדר תיקון.

סעודת יום טוב: אין טובלין פרוסת המוציא בדבש.

בלקוטי דבורים³⁰³: שמיני עצרת און שמחת תורה דארפמען ניט קיין דבש וויילע אלץ איז שוין מוכן למעלה, אך כשיש דבש על השולחן טובלים גם בדבש.

295 ע' 31.

296 שיחת ש"פ שמיני תשכ"ג.

297 ראה שיחת י"ב תמוז תשכ"ה.

298 כמבואר בשיחת ש"פ נח תשכ"ז ובשיחת ש"פ בלק תשד"מ.

299 [בכה"ח שש"מ סקס"א בשם מלך שלם הוב"ד בזכ"א אות ת: "עד שאינו יכול לקרות בהם". אבל לכאן גופא דעובדא הכי הוה, ראה מלך שלם אר"ח הל' שבת אות קמו (עח, ד) שאין סיבה לחלק בין דין מחט למשקפיים. וראה גם שו"ע אדה"ז סי' תקט ס"א ובקו"א שם סק"ב.]

אבל אם ראוי ללבישה גם כך, וגם נעשה ללא טירחא כלל, מקום להקל. והכי איכא למישמע קצת מבא"ח ש"ב פ"ב ויקהל סי"ב. ול"ד לקיפול בגדים – ראה עה"ז בנוגע לההיתר ביישור מגבעת, בגביע הכסף סע"ב פ"ג סק"ט.

300 והמשקפיים גם אסורים בטלטול (לצורך גופם, אבל לא לצורך מקומו, וגם לא לצורך הכלי עצמו, או לאפילו להשתמש אם להשתמשות א"צ לתקנם – כ"מ דעת אדה"ז. ויש שפ"י בדעת אדה"ז לאסור גם לצורך מקומו ובפרט אם נשמטו ב' הידיות), מחשש שיבוא לתקנם.

[וב"ה ליעת הקצהו"ש סי' קט סק"י שגזירת כירה שנשמטה אחת מירכות' שייכת בכל הכלים שיש לחוש לתיקון. אבל בשו"ת אמרי יושר ח"א סר"ב כתב שלא גזרו רק בכירה. וגם בספסל הוא רק חומרא בעלמא, לפי שאפשר להשתמש בו גם כך ע"י סמיכה. וי"ל בטעמו שרק בדבר שדרכו בתחיבה חששו שישכח ויתקע, משא"כ בדבר שדרכו בהברגה ושאר חיבור. וראה בארוכה ביסוס סברא זו בקובץ פעמי יעקב כסלו תשס"ד. שו"ת דברות מנחם סי"ג. ועינ'ל, שבמשקפיים אינו מונע עצמו מלהשתמש בהם גם כשאינו מהודק בחוזק.]

אם אבד הבורג ואין לו בורג אחר מתאים, ל"א שהמשקפיים מותרים בטלטול, אבל אדה"ז לא הביא היתר זה. (ושקו"ט בטעמו. ואולי ס"ל שההיתר רק בספסל ולא בכירה, משא"כ ההיתר דישב על"י מבעו"י דמהני גם בכירה, שמפ"ז אין לחוש שמה יתקע), כמו כן אם אי אפשר לתקנו אלא ע"י אומן, או שכבר לבשם כך קודם השבת מותרים בטלטול.

כשמותר בטלטול מותר לחבר את הידית ע"י סיכת בטחון אבל לא עם מחט או חוט ברזל.

301 (ובאופן זה אסור גם לטלטל המשקפיים וי"א גם העדשה).

[אבל באמרי יושר שם כתב לחלק מסברא שבעדשה שנפלה ל"ח שמה יתקע בחוזק שמה תישבר. וכ"כ עוד אחרונים. אלא שבזמננו ל"ש כ"כ סברא זו. וגם באמרי יושר מסקנתו לאיסור].

302 אבל אם העדשה יצאה ממקומה מחמת שהמסגרת התרחבה מעט מותר להחזירה באופן רפוי אפילו בשבת. ויש חולקים בזה. במשקפיים של חצי מסגרת, שהעדשות נאחזות במסגרת ע"י חוט, אם יצאה העדשה כמה פעמים לפני השבת מותר להחזירה אפילו בשבת.

נפל האפון [החלק שעל האף] אסור להחזירו בשבת, אבל המשקפיים מותרים בטלטול.

303 ע' 8.

בברכת המזון: רצה ואח"כ יעלה ויבוא. הרחמן הוא ינחילנו (לשבת), הרחמן הוא ינחילנו (ליו"ט). (ואין אומרים הרחמן הוא יקים (לסוכות)). טעה או שכח רצה או יעלה ויבוא – ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן לסוכות.

ע"ד לימוד שו"ע חושן משפט בשמיני עצרת וההוראה מזה – ראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ו. ושם: וואס זאל מען אבער טאן אויב בשמע"צ האט מען נישט געלערענט קיין חו"מ, ועכשיו טוען שאינו רוצה גם לשמוח הרי טענה זו בא מהלעו"ז וכפתגם ר"ג טשערנאבלער כמסופר בשיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז בשמע"צ האט ער געקוקט אין פייפער אדער געגאנגען שפאצירן, אדער געטרונקן זיסע טיי און פארביסען מיט א שטיקעלע מזונות, האט אים דער נפה"ב געלאזט צורוה, בשעת אבער ער קומט טאנצען, טענה'ט ער, היות אז ער איז א ליובאוויטשער חסיד, איז וויבאלד ער האט נישט געלערענט איז לכה"פ טאנץ נישט. האט ער צוויי ברירות, אדער עם אויך אריינשלאפען אין טאנץ, אדער אוועקגיין... און אן און ווי צו אזא מעמד ומצב. אלא מה יהי', ישתה וישכח רישו. נעמט אן הגבלות און קריכט ארויס מיט מיר צוזאמען פון די ענינים וואו מ'דארף נישט זיין, ביז אז אפילו פרסה לא תשאר שמה.

השמחה דשמע"צ מכוסה בקבלת עול – ראה בהערה³⁰⁴.

בשיחת ליל שמע"צ בהקפות תש"ד³⁰⁵: שמע"צ פלעגט מען אין ליובאוויטש זוכען פון וואס צו לאכען. עס האט פאסירט אז איינער האט געזאגט דעם פסוק – פון אתה האת – ואמרו הושיענו זייער ערנסט, האט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק געזאגט: וואס אזוי די ערנסקייט? שמח"ת איז אן אנדער ענין.

בלקוטי דיבורים³⁰⁶ נתבאר, שסדר הנסיעה ממצרים – רעמסס, סוכות, אתם, קריעת ים סוף. ונתבאר שם, שישנם ב' פירושים ברעמסס: א) ר"ת רע"ם ס"ס, שס"ס עולה ק"כ, שהם הק"כ צירופים דשם אלקים, סוד המקטוגים, וע"י הגילוי מלמעלה ברע"ם ורעש דקדושה מתבטלים. ב) רעמסס ר"ת רע מסס, ש"מסס" פירושו התכה וביטול, שה"רע" נתבטל. והנה, בסדר המסעות מסוכות נסעו לאתם, ומאתם נסעו לקריעת ים סוף, ורעמסס בכלל היציאה ממצרים, ואתם הוא בכלל קריעת ים סוף. וענינם בכללות הוא, דבתפלת נעילה הוא היציאה מהמיצרים וגבולים לגמרי, ובאמירת שמע ישראל הוא הרע"ם המבטל את הק"ך הנ"ל בגימט' ס"ס, ובאמירת הוי' הוא האלקים הוא מיסמוס הרע כולו, ואח"כ – סוכות [הישיבה בסוכה], ואתם (א' ת"ם) הוא התמימות (גאנץ און ערינסט) בהעבודה בשמח"ת, אז הנה באפשר לקרוע הים פון דעם וועלטיקן קאלטן לעבן.

יום שבת קודש, כ"ב תשרי, יום שמיני עצרת

סוף זמן קריאת שמע בשעה: 9:48.

שחרית לשבת ויו"ט. תפלת העמידה לשלוש רגלים עם ההוספות של שבת.

בשיחת יום שמיני עצרת תרצ"ט³⁰⁷ (בנוגע להשאלה אם להזכיר גשמים בשחרית כשמע כבר ההכרזה): מען דארף זיך מגביל זיין אז מען זאל קענען דאווענען מיט דעם מנין. למעשה, אם שמע הכרזת משיב הרוח ומוריד הגשם קודם שהתפלל שחרית – **אם אין מתפלל במנין אחר**³⁰⁸,

304) ראה בארוכה בשיחת שמח"ת תרס"ד. וראה ג"כ ספר השיחות תש"ב ע' 6 שזהו ע"י התורה המחברת ב' הפכים. ובר"ד בעת הסעודות יום א' דחגה"ס תשכ"ט, שמצד מדרגת עבד נאמן בכח הקבלת עול לפעול גם ענין התענוג והשמחה.

305) ספר השיחות ע' 30.

306) ח"ד ע' תשסו ואילך – נעתק כאן בקיצור ובשינויים קלים.

307) סה"ש תרצ"ט (מהדר"ח) ע' 341.

308) ויל"ע באם מתפלל שחרית ביחידות ומוסף במנין אחר, או להיפך – שחרית במנין אחר ומוסף ביחידות. ומסתבר שגם בכה"ג אומר מוריד הטל בשחרית. ופשוט, שכן הוא אפילו אם אמר (עם הש"צ לתפלת מוסף) הפיוט למוסף הנקרא "תפלת גשם", שאומר אחר כך מוריד הטל בשחרית, אם מתפלל שחרית במנין אחר. [נמש"כ באו"ז ה' הזכרת גשם וטל ששצ"ח, לגבי הזכרת גשמים, שגם בשמע פיוטים של גשם מהש"צ מזכיר גשמים אפי' לא שמע ההכרזה (ואולי כוונתו שעי"י שמיעת הפיוטים יודע הוא שהכריזו) – ל"ש לנדר"ד, דאיהו קאי להסברא שהיחיד אינו מזכיר אם לא שמע להדיא ההכרזה. ולא קייל"ן הכי. ובאמת, צ"ב בכונת האו"ז, שלא פי' כל צרכו החילוק בין ב' הדעות בירושלמי ובין היחיד לציבור, עיי"ש. ובשו"ת איש מצליח ח"ג או"ח סי"ב בהערת המלכה"ד נדחק לפרש שר"ל לחלק בין היחיד שנמצא בביהכ"נ ליחיד בביתו. ואף שדוחק קצת הוא נ' עיקר כדבריו בדעת האו"ז].

יאמר גם בשחרית משיב הרוח ומוריד הגשם³⁰⁹.

לפעמים היו מדייקים לגמור שחרית – בשמיני עצרת – קודם חצות היום.

מצות עשה מדברי סופרים לגמור ההלל – הלל שלם – כל שמונת ימי החג (ואין אומרים הושענות). קדיש התקבל. שיר של יום (ואין אומרים לדוד ה' אורי). קדיש יתום.

קריאת התורה: אין אומרים י"ג מדות ו"רבונו של עולם"³¹⁰ בשבת. מוציאין שני ספרי תורה וקורין שבעה גברי בפרשת עשר תעשר³¹¹ מניח ס"ת השני³¹². חצי קדיש. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. בס"ת השני, קוראים מפטיר בפרשת פנחס ביום השמיני. הפטרה: ויהי ככלות – ולישראל עמו. [בספר "סדר ההפטרות" שנדפס בשנת תשנ"ה נוסף בטעות עוד פסוק בסוף ההפטרה]. בברכת ההפטרה מזכיר של שבת ושל שמיני עצרת החג הזה. וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים. טעה בברכת ההפטרה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אחר קריאת התורה והפטרה: יקום פורקן. הזכרת נשמות. [אפשר לומר יזכור גם ביחיד³¹³].

(309) אג"ק ח"ב ע' ג. וצ"ע בשה"ש שם.

ויחיד המתפלל בביתו אף שלא שמע ההכרזה אומר מוריד הגשם במוסף, אם משער שכבר הכריזו.

ולא מצאתי דבר ברור באחרונים אם היחיד נגדר אחר מנין הראשון, האחרון, שרגיל בו, או רוב בתי כנסיות, רוב אנשי העיר, ואם אשה נגדרת אחרי בעלה. ויש מאחרוני זמננו שכתבו לכאן או לכאן מסביר ומד"ע ללא מקור ברור. כן ראיתי מהמלקטים שחפאו דברים אשר לא כן בדברי האחרונים. והמעייין בפנים ישר תחזינה עיניו אשר לא מני' ולא מקצת'.

ולמעשה, יש להורות שבכל אופן יאמר מוריד הגשם בשחרית אם כבר הכריזו במנין א', והרי באומר מוריד הגשם יוצא לכו"ע (באה"ט סי' קיד סוסק"א. הגהות רעק"א שם. משנ"ב שם סק"ב. ועוד. וכ"מ קצת מהמנהג שבמג"א שם סק"א. ו"ח. ואכ"מ. לאידך, גם אם לא הזכיר גשם יצא יד"ח כיון שאמר טל), ואין כאן בית מיהוש.

והרי יש מורים שגם אם מתפלל במנין אחר ה"ה נגדר אחר מנין הא', ודיינו להקל בזה ותו לא. ובסגנון אחר, משמש"כ בפוסקים שאומר מוריד הגשם בשחרית אא"כ מתפלל במנין אחר, מ' קצת שכל שאינו מתפלל עם המנין השני לא סגי, אף ברגיל להתפלל עמו וכדומה, דאל"ה עדיפא הול"ל, וק"ל.

ועוד איכא בגווה, שיעקר הדין שאין מזכירים גשמים קודם הכרזה הוא רק שלא יהא אגודות אגודות, ובאמת ראוי להזכיר בשחרית, אלא שאא"פ להפסיק להכריז בשחרית, אבל כל שהכריזו כבר במנין א' י"ל דל"ש לגבי היחיד דין אגודות אגודות (וראה גם מחה"ש סתפ"ח שם כע"ז). ואפי' במעריב מצ"ע ראוי להזכיר לולא הטעם דלית עמא תמן. ולכן בדיעבד אינו חוזר אם הזכיר גשמים, כנ"ל).

ולכא' אפ"ל דדמיא לקבלת שבת שנגרר אחר רוב אנשי העיר (שו"ע אדה"ז סרס"ג סי"ט במוסגר. ולהעיר, שבשו"ע אדה"ז מ' קצת שהעיקר ביהכ"נ שרגיל להתפלל בו אלא שהעדר הקבלה דרוב העיר אלים להפקיע הקבלה מחמת הרגילות. ואולי נקמ"פ במחצה על מחצה. גם יל"פ בדעתו דתרווייהו לקולא, שאם בביהכ"נ שרגיל לא קיבלו שבת אינו נגדר אחר רוב העיר שקיבלו).

ובאמת, יל"ע בכ"מ שנו' שהתפללו הקהל ערבית ונגרר היחיד (לענין הפס"ט, אבלות, הזכרת יעו"י בברהמ"ז, אכילת סעודה שלישית בשבת, איסור בשר ויין מ"ח מנ"א, איסור בשר ויין בשבת שבתשעת הימים) אם ה"ה כשיש ב' ביהכ"נ בעיר. ובפשטות, גם בזה אין ביהכ"נ הא' נגדר אחרי הב'. ולהעיר ממג"א סי' תקנא סק"ו. וכן הבינו במחה"ש ועוד בכוונת המג"א. אבל ראה בלבו"ש וגליון מהרש"א. וראה זית רענן לשתיילי זתים שם סק"ז. ועצ"פ כשאינו מתפלל בביהכ"נ בתר מאן גריר. וראה משנ"ב סתקנ"א בשעה"צ סקנ"ו. ויל"ע בדעת אדה"ז. ולכא' תלוי גם אם היינו שלא לפרוש מהציבור (מצד הגברא) או שנעשה לילה (החפצא). וראה גם בשעה"צ שם סקנ"ז עפ"ד הפת"ש. וילע"ו.

לאידך, לא מצוי להדיא בד"ז דין גרידה, ואדרבה – היחיד אינו נגדר אחר הציבור ותלוי בשמייע מהש"צ (מג"א סתפ"ח סק"ד – למנהג שהציבור מזכיר בתפלת מוסף ורק הש"צ פוסק מלהזכיר) רק שהכרזה הש"צ מועלת גם למי שלא שמע. (כמפורש בשו"ע סי' קיד ס"ב ובשו"ע אדה"ז שם סוס"א. וראה פמ"ג בא"א סק"ה). ועצ"ע.

ותו, שבשאר דינים הנ"ל כשהתפללו הקהל ערבית, אין הדר בישוב שאין שם מנין נגדר אחרי הציבור, ורק בעניינו מצוינו שגם הדר בישוב מזכיר גשם רק אחרי שהזכירו בקהילות. (ובפשטות כ"ה גם לענין אמירת מוריד הטל (וראה בלוח יומי לפסח עד"ז). ומוכרת, שאין הנדונים שוים זל"ז).

ולכא' מקום בראש לחלק יתירה מזו בין דין הזכרת גשמים, דאיכא איסורא להתחיל להזכיר לפני שהכריזו, והוא בכדי שלא יהא אגודות אגודות בהזכרה (ראה בטור בשם הראב"ד), וממילא עליו להמתין מלהזכיר עד שמתפללים בקהילות (ואולי איכא למשמע מהדא, דלא סגי כשוק מנין א' הכריזו), משא"כ בהפקה שהיחיד רשאי להפסיק קודם הציבור (ו"א שגם לרבים מותר וראה בב"י). ול"ח ככה"ג לאגודות אגודות, ומה שצריך להפסיק אחרי הציבור הפסיקו (ושצריך לחזור כשהזכיר גשמים) הוא מדין סימן קללה. אבל משמעות הפמ"ג בא"א סק"ב שלא לחלק. וראה גם בקיצור שו"ע רס"י יט.

(310) ראה ביום א' דחה"ס בהערה.

(311) גם כשחל בחול, מפני שאז הוא זמן מעשרות.

(312) כי אין מסלקין הראשון עד שכבר הניחו השני על השולחן שלא יסיחו דעתו מן המצוות.

(313) וראה בשו"ת באתרא דרב סי' ז'תקס.

מדייקין³¹⁴ לאחוז בעץ החיים בעת אמירת יזכור³¹⁵.

יש לו אב ואם – יוצא מבית הכנסת בעת יזכור. ונהגו לסגור הדלת. בשנת האבילות נשאר בבית הכנסת, אבל אינו אומר יזכור.

מזכירים שם הנפטר ושם אמו³¹⁶. ובר"ד משיחת אחש"פ תשכ"ו: מ'זאגט דאך אויך יזכור פאר די נשמות שאינם צריכים כפרה, ווי ס'איז ידוע מנהג החסידים דערמאנען אויך דעם רבי'ן דעם שווער, און אויך די רביים שלפניו פאר די וואס האבן זיי געקענט, וואס דאס טוט אויף פאר דעם וואס זאגט דאס, מ'מוז אבער אויך זאגען אז דאס איז נותן כח אויף פאר די וועמען מ'איז מזכיר, כנוסח אמירת ההזכרה.

בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ח: נהוג באמירת יזכור לנדב לצדקה, באופן סתמי או גם לפרש הסכום, נהרא נהרא ופשטי'.

אומרים אב הרחמים (גם בשנה זו כשחל בשבת). "אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר.

אשרי. יהללו. חצי קדיש. אין הצבור רשאי להתחיל לומר משיב הרוח ומוריד הגשם עד שישמעו מפי הש"ץ, ונוהגין שהשמש מכריז **קודם** התפלה. ולפיכך לא די כשיכריז משיב הרוח לבד אלא יאמר גם כן מוריד הגשם.

מוסף לשלש רגלים עם ההוספות של שבת.

אסור להקדים תפלת מוסף של שמיני עצרת לתפלת הצבור אפילו בביתו לפי שאסור להזכיר הגשם עד שיכריזו בצבור.

מתחילין להזכיר הגשם בברכה שניה בתפלת מוסף של שמיני עצרת³¹⁷. והזכרה זו היא ריצוי שאלה שטרם שישאלו הגשמים בעונתם כשיגיע זמן השאלה מרצין לפניו בהזכרת גבורותיו שמוריד גשמים. וקבעו הזכרה זו בברכת מחיה המתים מפני שהגשמים הם שקולים כתחיית המתים, שכשם שתחיית המתים חיים לעולם כך הגשמים חיים לעולם.

השייכות הזכרת גשמים ל"שמיני עצרת" – מבוואר בדא"ח בכ"מ³¹⁸, שענין "שמיני עצרת", "עצרת" מלשון קליטה, שהאורות הנעלים שנמשכו בחג הסוכות "נקלטים" ב"שמיני עצרת" ו"נעצרים" בתוכו בפנימיות. וזהו ענין "מוריד הגשם", המשכת הטיפה ו"קליטת" הזרע.

אם לא אמר מוריד הגשם, אם הזכיר טל (אפילו לא סיים הברכה) אין מחזירין אותו³¹⁹. ואם

314 ראה סה"ש תש"ה ע' 20. אג"ק ח"ג ע' רכ. ר"ד בעת הסעודה דיום אחש"פ תשכ"ט.

אמנם, מפי השמועה במעשה רב, שבי"ב כשלא עלה למפטיר, מאז שנת תשל"ט ואילך, לא נהג בזה ונשאר על מקומו. (ולפעמים גם בשנים שלפנ"ז נשאר על מקומו), משא"כ בשאר זמנים שאמרו יזכור שעלה למפטיר.

ולכאורה פשוט שאין הכוונה לכל הקהל, שהרי ל"ש במציאות. וגם יש בזה משום טירחא דציבורא, ולפעמים – גם אינו כבוד הציבור. ובכ"מ מחזון מחזיק הס"ת (ראה בפמ"ג סי' קמא במ"ז סק"ג, הב"ד במשנ"ב סי' קמו בשעה"צ סק"ח. וראה ס' מטעמים פט"ו).

315 אבל אין מדייקין שמי שצריך להזכיר נשמות עולה לתורה באותו יום.

316 כ"ה בסידור תורה אור. וכ"ה באג"ק מתאריך י"א ניסן תש"ט (נתפרסם בקובץ העו"ב ש"פ תשא תש"ע). וכ"ה בהערת כ"ק אד"ש לסידור תהלת ה' מהדורת תש"ז. וראה ר"ד בעת הסעודה ליל ב' דחגה"ש תשל"ו. וכ"כ בכה"ח סרפ"ד סקל"ז ע"פ הזהר (ח"א לו, א). משמרת שלום קודינב מהדו"ב ס"י ס"ו. ועוד.

317 שבחא נידונים על המים, אלא לפי שהגשמים הם סימן קללה בחג הסוכות שאי אפשר לישב בסוכה בשעת הגשם, אין מזכירין הגשם עד עבור ז' ימי ישיבה בסוכה. ובתפלת ערבית אין כל העם בבית הכנסת נמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויעשו אגודות אגודות. ואין מזכירין בשחרית לפי שאסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"ץ או השמש בקול רם מוריד הגשם קודם התפלה. ובשחרית אי אפשר להכריז מפני שצריך לסמוך גאולה לתפלה.

318 ע"פ כהתאריך"ל.

319 הטעם: שאף שהטל אינו נעצר, מכל מקום שבח הוא להקב"ה בהזכרתו כמו בהזכרת הגשם, שכשם שהגשמים חיים לעולם כך הטל הוא חיים לעולם, שעל ידי כך מתברכת התבואה (ובכמה מקומות קראו חכמים להטל טל תחיה, משא"כ הרוח שאף שאי אפשר לעולם בלא רוחות, אינו נקרא חיים לעולם כמו גשם וטל. לכך מזכירין הטל כל ימות החמה, כדי שאם ישכחו לומר מוריד הגשם בימות הגשמים, חזקה שאמרו מוריד הטל כמו שהם רגילים בימות החמה ואין מחזירין אותו).

מסופק אם הזכיר טל, תולים שמסתמא אמר "מוריד הטל" כהרגל לשונו³²⁰.

במוסף צריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלהינו וכו' את יום השבת הזה ואת יום חג הסוכות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה כו' (וכלל פסוקי שבת "וביום השבת", ושל שמיני עצרת "וביום השמיני". ומנחתם ונסכיהם). ישמחו במלכותך, וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי קדשך, וחותרם "מקדש השבת וישראל והזמנים".

טעה בתפילת מוסף – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בחזרת הש"צ: תפלת גשם – אף ברי וכו'.

ברכת כהנים. כשאומרים תיבת יברכך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים "ל'ישם" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר עניית אמן כשעדיין הטלית על פניו.

אין כאלקינו. עלינו. תהלים.

אומרים "ולקחת סולת"³²¹. שש זכירות.

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים.

סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש³²². אחר כך: סברי מרנן. בורא פרי הגפן. אין מברכין לישב בסוכה.

לא בירך שהחיינו בליל שמיני עצרת, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין. אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע שתי רביעית יין בכל סעודה.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו.

הפת של עירובי חצרות [באם אין משתמשים בו לשאר שבתות השנה להתיר הטלטול] יש לבצוע עליו בשבת שחרית (ובחצאייעיגול מוסיף אדה"ז: או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי³²³) דהואיל ונגעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת³²⁴.

ביום טוב האחרון של חג [בשמיני עצרת] דרך בני ישראל להרבות בסעודה, ומרבים בשמחה, באכילת בשר³²⁵.

ברכת המזון כבלילה.

[320] ויש שנהגו לומר בשמיני עצרת צ' פעמים אתה גבור עד ומוריד הגשם שכך נהגו לומר כהגון.

[ואף שכתב אדה"ז שטוב לחוש שלא לעשות כן לסמוך ע"ז – הרי לדידן שאומרים מוריד הטל בקיץ בלא"ה אינו חוזר ואין בזה הפסד. ואדה"ז קאי רק למנהג מדינתו שאין מזכירין טל בימות החמה. (ובברכת הבית שער מ בשע"ב סקל"ח, וכן בכה"ח סי' קיד סקס"ב, נראה יותר מזה, דאדה"ז קאי רק לענין אמירת צ' פעמים ביום ראשון של פסח אתה גבור עד מכלכל חיים ללא מוריד הגשם, שחשש לדעת השל"ה דלא מהני צ"פ רק בעקמת שפתינו שאומר מוריד הגשם בשמע"צ, ולא בשוא"ת לומר בפסח צ"פ ולדלג מוריד הגשם. אבל פשטות משמעות אדה"ז דקאי אתרווייהו, וחושש לדעת רבינו פרץ דס"ל בכלל דלא מהני). וראה א"א מבוטשטש ס' קיז ס"ט. הליכות שלמה תפלה פ"ח בדבר הלכה סקל"ז ובהע" 96].

[321] ראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

[322] ושם נתפרט: אומרים מזמור לדוד, אתקינו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וכ"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 57 בהערה).

[323] וראה בלקוטי שיחות (דלקמן – בהערה 41 שם) טעם הספק בזה.

[324] וראה בלקוטי שיחות חלק טז בשיחה ד הפרשת בשלח טעם החילוק בין ערובי חצרות לערובי תבשילין בענין זה.

[325] שביום זה אי אפשר בלא בשר והכל קונים, מפני שרגל לעצמו הוא וחביב עליה – ולכן, העמידו חכמים דבריהם על דין תורה בערב יום טוב שהמעות קונות (וא"צ משיכה). והמוכר במה לחבירו בערב יו"ט צריך להחזירו אמה או בתה מכרת לשחוט.

הלכתא למשיחא: בבית המקדש מקריבים היום פר אחד, איל אחד, 7 כבשים וכולם עולות. ושעיר לחטאת. וזאת בנוסף למוסף שבת בקביעות שנה ז'326.

(קרבנות שמע"צ והענין בזה - נת' בכ"מ בדא"ח).

שמו"ת: אמירת פרשת ברכה שנים מקרא ואחד תרגום, היום, בערב שמחת תורה³²⁷.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (3:26 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

מנחה: ואני תפלתי כבכל שבת. קריאת התורה (פ' ברכה). מנחה של שלש רגלים עם ההוספות של שבת³²⁸. אין אומרים צדקתך. עלינו.

יש שנהגו כשהיו יוצאים מן הסוכה היו אומרים יהי רצון שנזכה לישיב בסוכה של לוינתן. ומנהג חב"ד שבשמיני עצרת לפנות ערב³²⁹ כנסים לסוכה (ואוכלים או שותים דבר מה) "צו געזעגענען זיך"³³⁰ [כמובן, ללא ברכת לישיב בסוכה] אבל אין אומרים "היה רצון" ביציאה מן הסוכה.

תהלוכה: בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נהוג מכ"כ שנים שבי"ט הולכים לבקר בני שבבתי כנסיות ובתי מדרשות בכ"כ שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבני" שבשאר שכונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישירים משמחי לב"), נגלה

326) בשמע"צ יש גם תשלומין לעולת רא' ושלמי חגיגה ושמחה למי שלא הביאם בסוכות. [אלא שאינו דוחה שבת]. וכן יש חיוב אכילת שלמי שמחה בקרבן שהביא מעי"ט. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ד בדעת הרמב"ן שהוא רגל בפ"ע לכל הנ"ל, אפילו כשלא ה' ראוי בסוכות.

327) וטעם הדבר בפשטות: קריאת הפרשה שמו"ת, זמנה - בערב שבת, כלומר, "ערב" קריאת הפרשה בציבור. ובנוגע לפ' ברכה - מכיון שזמן קריאתה בציבור הוא ביום שמח"ת, הרי זמן קריאתה ביחיד שמו"ת הוא - בערב שמח"ת, כלומר, ביום שמע"צ - שיחת יום שמח"ת תשמ"ו.

328) בס' המנהגים ע' 64 בהערה, בנוגע לאמירת "שבתות .. בס' בניעילה, מסיים: "כמובן, כן הוא גם בשבת שחל בו י"ט". וכבר העירו, שבכל המסורות - גם בהוצאות שלאח"ז - נדפס כמאז "שבת קדשך", ללא שום הערה ותיקון. ועוד ועיקר, שבמקורו - בהוספה לליקוטי מנהגים, שנדפס בסוף מחזור השלם - לא נמצא כלל סימני ההערה (צילום כתי"ק מהגהות להערה הנ"ל - אחרי שסודר לדפוס - נמצא בתשורה לחתנת רייכמן "תמו תשנ"ז ולחתנות מניקאוויטש-נאלאוויטסקי כ"ב אלול תשנ"ז. וגם שם אינו מופיע). וכן לא נמצא בשאר המקומות (בהוספה לקונטרס חודש תשרי תש"ד - נדפס בסה"מ תש"ד; בהוספות לשו"ע אדה"א; בהערות וציורים שבסידור עם דא"ח. ועוד). וכן לא נזכר בלוח כולל חב"ד.

ובכלל, אינו מובן שהרי בי"ט אין אומרים נוסח "וינוחו וכו'". ואם משום אמירת "שבתות" - הרי בפשטות שינוי הנ"ל הוא רק כתוצאה מאמירת "וינוחו בס'", ולא להיפך. ועוד, שבנוף ההערה מצויין בטעם השינוי לסידור הארז"ל ומשנת חסידים. ובשניהם (ובסידור הארז"ל - כ"ה בסידור ר' שבת, ר' אשר, קול יעקב. - בסידור זלקאווא תקמ"א לא מופיע בי' הענין, כ"א השינוי בנוסח התפלה) מובא הטעם מצד "שם מ"ב הכולל כולם", הרומז מלאת "בס'". [בשעה"כ פי"ז סקל"א (נסמן בלקו"ש ח"ד דלקמן, ובס' המנהגים ע' 27) מצייין בזה גם לתולעת יעקב, ללא ציון מקומו. וראה גם בהוספות לשו"ע אדה"א ח"ב בסדר קבלת שבת. אבל בתולעת יעקב (ח"ב סתרי תפלות שבת וכו' אות ט) לא מצאתי מזה רק בנוגע לליל שבת. אלא שמדבריו אפשר להבין בנוגע ליום השבת, אבל לא בנוגע לתפלת מנחה. ואולי נגרר בעל שעה"כ אחרי משמעות העו"ש "סי' ש ד"ה כתבו האחרונים). והמעין היטב יראה שמש"כ בעו"ש בשם תולעת יעקב קאי רק אשלפניו, כסוד שלש סעודות שבת, ולא בנוגע לנוסח התפלה].

יש מי שר"ל, שנפלה כאן טה"ד בס' המנהגים, וצ"ל "שחל בו י"כ" (ולא "יז"ט", שהרי אין כאן מקום הוראת מנהגי שו"י"ט), וקאי אשלפניו.

ונדיין יש מקום לקיים הדברים, לפמשנת"ב בשכנה"ג או"ח סי' רסח בהג"ט סק"ב (ועד"כ בכ"מ), בטעם אמירת "בס'", שבמנחת שבת ה"ה ככלה בבית אב' וחמי' עיי"ש. ועד"ה הסוד - בלקו"ש ח"ד ע' 19, שבמנחת שבת הוא יחוד ז"א ומלכות. וראה גם שיחת ש"פ וישב תש"ל. ולכא' ה"ז ע"פ בהתאם להמבואר בהגהות הרמ"ז לס' הכוונות (נד' בכה"ח סרס"ח סק"ב - נסמן בלקו"ש ש"ש. וכ"ה בהגהותיו לחזר ח"ב קלה, וב, בספרו אם לבניה אות ב סקט"ו). ועד"ה הוא בכ"מ. ומתאים גם להנח' כעיי"ז בסה"מ מלוקט (ח"ה ע' מט) במעלת מנחת שבת. ועד"ה עולה בקנה אחד עם כמה מהב"ל בזה ע"ד הפשט. ונקודת הדברים, שהשינוי בנוסח התפלה במנחת שבת שייך ג"כ להענין דל' רבים, ולא רק לשם מ"ב. אלא, שעכ"ז ק' לחדש שינוי בנוסח התפלה על יסוד הנ"ל.

אבל להעיר, שבא"ק ח"י"ט ע' טז, בנוגע לנוסח התפלה בניעילה, מקום לפרש, שר"ל שהעיקר לומר "שבתות", ושמה"ט משנים ואומרים גם "בס'". אבל לע"ע לא מצאתי כן במק"א. ואדרבה. ובא"ק הנ"ל אפשר לפרש גם באו"א. אמנם כן, שלהנוסח (נזכר בא"ק ח"ד ע' רחצ בהערה) שברמב"ם (לג' שבמת"י), וכן בסידורי התימנים, שאומרים כך בכל ד' תפילות השבת, מסתבר שייקר הכוונה לומר "שבתות" בל' רבים, ורק כתוצאה מזה אומרים "וינוחו בס'". אבל כפשט שאין מזה ראי' לעניינו לנוסח דידן שאומרים כן רק במנחת שבת. כן להעיר, שבשיחות קודש דשנים האחרונות, ובעיקר - בהתוודעויות דיום השק"ק, נז' כמ"פ (ולדוגמא: ש"פ שמיני ואמור תש"נ. ועוד כמ"פ) ה' (והתוכן): "שבת זו, שבת זה, שבתות אלה" (בהתאם לחילוק בנוסח התפלה: בה, בו, בס).

329) ובשיחת שבת בראשית תנש"א: ברגעים האחרונים דשמע"צ.

330) ושק"ט בטעם המנהג בשיחה הנ"ל.

דתורה ופנימיות התורה. ובמק"א³³¹: הונהג בשנים האחרונות, אשר להקפות דשמח"ת, הולכים בחורים ואברכים, להבתי כנסיות, בכדי להוסיף (בזה שהם פנים חדשות) שמחה בבתי כנסיות [ועיי"ש בפנים]. ובאגרות קודש: היישר כח המגיע לבחורים הנ"ל (שהגיעו לתהלוכה) עוד יותר מכפי ההשערה, כי קשור ה' אצלם ביקור זה בקבלת עול ביותר, באשר צריכים היו לעזוב את ההתועדות כאן בתוכי חסידי חב"ד ואנ"ש, ולילך למשך שעות אחדות לבתי הכנסיות ובתי מדרשים, ולא זו בלבד אלא לעשות את כל זה מתוך שמחה ועליצות לב.

בשיחות קודש הובאו כמה ביטויים מיוחדים בקשר למעלת התהלוכה וענינה. להלן לקט חלקי מביטויים אלו³³²:

• "דאס איז דאך מיינע א שליחות".

• אני לא הלכתי רק אני מקנא אותם שהלכו ועל חשבון זה אומר גם אני לחיים. ובהזדמנות אחרת: אני לא הלכתי רק ה' לי תאוה ללכת ולכן על חשבון זה אומר לחיים.

• רבותינו נשיאנו שמו הדגשה מיוחדת על עניני רגל שבנשמה, ועד לרגל כפשוטו – ענינים שעושים ברגל.

• ע"י עלי' לרגל יזכו להגילוי של והדריך בנעלים, וכן הוא בכל מצוה שעושים ברגליים, ובפרט כאשר משתתפים בתהלוכה שיש בח טרחה יתירה ומהלך גדול.

• ההליכה למקום רחוק לשמח יהודים בשמחת מועדים לשמחה פועלת מטין רגלין ברגלין שעיי"ז מקימים השכינה מנפילתה, ועיי"ז מגביהים כל סדר השתלשלות, ועד לביאת המשיח שעליו נאמר ועמדו רגליו על הר הזיתים, כיון שביאת המשיח תלוי בעבודת הרגל בזמן של מטין ברגלין.

• אלו שהלכו בתהלוכה ופעלו שמחה אצל הזולת, ועד שרקדו כפשוטו, יתקיים אצל ההולכים שלימוד התורה שלהם יה' באופן מופלג למעלה מכל ענינים ארציים, וכן יה' קיום המצוות שלהם באופן כזה.

• תבוא עליהם ברכה, ואצל כולם יתקיים ענין הליכה באופן דילכו מחיל אל חיל – עלי' שלא בערך מדרגה הקודמת, וברכה שבאין ערוך שיהיו מהלכים כל השנה בעלי' מחיל אל חיל.

• אשרי חלקם בזה ובבא. אשרי חלקם וגדול זכותם.

• ההליכה כשלעצמה היא ענין גדול.

• שלא יחשבו שהעיקר הוא המקום שהלכו משם והמקום שייגיעו לשם, אבל הדרך בינתיים הוא רק בהכרח, והיינו שנצרך לזה כדי להגיע ממקום למקום, על זה אומרים שמכל פסיעה ופסיעה נברא מלאך.

• יתכן שמקום זה ממתין מששת ימי בראשית שיהודי יעבור כדי לילך לדבר מצוה ולקיים רצון ה'.

• אין לחפש תירוצים להשתמט מהליכה לתהלוכה. לא שיעשה זה מחמת גזירה שגזרתי אלא מתוך שמחה ובאופן של שירה.

• זכות מיוחדת להולכים רחוק.

• המטרה לשמח יהודים, ולעוררם בעניני יהדות, כולל חיזוק האמונה בביאת המשיח.

• בכל מקום שמגיעים יש לומר חסידות, ויש לומר ענינים קלים.

• אין להסתיר שבאים בשליחות הרבי. יש לדבר בהרחבה ולא להתפעל, אך להיזהר שלא לפגוע.

• כשלא מניחים לדבר, אין להתיימש, אלא למצוא עצות שירשו לדבר.

גמר מלאכול בסוכה ביום השמיני, שאין דעתו לאכול עוד כלל, מוריד כליו מן המנחה קטנה (4:05) ולמעלה ומפנה אותה ממנה. אבל קודם לזה אין נראה שעושה כן לכבוד יו"ט. אבל לא יסדרם בבית משום איסור הכנה (כדלקמן).

אסור להכין שום דבר ביום טוב לצורך ליל יום טוב שני או יום שני של חג [ובקביעות שנה זו – ה"ז

331 לקו"ש ח"ט ע' 578.

332 רובם משיחות קודש ע"פ רשימות השומעים בלתי מוגה. חלקם נמצא בקונטרס "התהלוכה". וראה עוד שם.

גם הכנה משבת ליו"ט] (ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי³³³). ולכן אין להביא יין ביום טוב ראשון לצורך קידוש של ליל יום טוב שני. וכן אסור להעמיד השולחנות והספסלים מהסוכה בבית. אבל יכול להביאם לבית (לאחרי זמן מנחה קטנה) ולסדרם בלילה (באם הוא באופן שאין בו איסור הוצאה שלא לצורך היום). ואם צריך להם בביתו עתה, ביום טוב ראשון, מותר לסדרם גם כן. וכן מותר לסדרם אם כוונתו שלא יהא נראה ביתו כחורבה.

אין להוציא בשר וכדומה מהמקפא ביום ראשון להפשיר עבור יום שני של חג³³⁴.

מוצאי שב"ק, כ"ג תשרי, ליל שמחת תורה

בשיחת יום שמח"ת תש"ה³³⁵: שמחת תורה זיינען תרעין פתיחין. עס זיינען אפן די שערי אורה שערי ברכה שערי הצלחה. אלע שערים זיינען אפן. און דאס נעמט מען מיט תורה".

בשיחת שבת בראשית תשמ"ו: כאשר נכנסתי פעם לכ"ק מו"ח אדמו"ר והצעתי להו"ל קונטרס של מאמרי חסידות לקראת שמח"ת³³⁶ – נענה כ"ק מו"ח אדמו"ר, והשיב, כשבבת-שחוק על שפתינו: "בשמחת תורה" "וועט מען זיך אוועקזעצן" ללמוד מאמר חסידות?!...! ואעפ"כ, בנוגע לפועל – "האב איך אויסגעפירט", וכ"ק מו"ח אדמו"ר נתן מאמר חסידות על מנת ללמוד בשמח"ת, ואכן היו כו"כ שלמדו את המאמר בשמח"ת! ואין לתמוה על כך שבתחילה היתה קס"ד באופן אחר וכו' – שכן גם אצל נשיא ישראל ישנם ענינים שנפעלים ע"י אתעדל"ת, אף שבתחילה היתה קס"ד באופן אחר. עיי"ש בהמשך השיחה.

בסה"ש תש"ט³³⁷: שמחת תורה איז די עבודה פון קלאפן מיט די פיס און קלאפען מיט די הענט, און א גאנץ יאהר איז די עבודה קלאפן (ארבעטן) מיט'ן קאפ, ניט בלויז עפענען דעם מאמר, נאר אריינקלאפן דעם מאמר אין קאפ.

לפני הדלקת נרות או כל מלאכה אחרת המותרת ביום טוב (ולפני הכנה ליום טוב שני, כדלעיל) יש להתפלל ערבית ולהבדיל בתפלה באמירת "ותודיענו", או לומר עכ"פ "ברוך המבדיל בין קודש לקודש"³³⁸.

333) ראה שו"ע אדה"ז ששי"ט סי"ח. ששכ"א ס"ו. סתנ"ה סי"ד. סתנ"ט ס"כ. וראה בפמ"ג סתק"ג בא"א סק"א (נסתפקנו). דע"ת למהרש"ם סתמ"ד ס"א (מסתבר להקל. אבל משי"כ כן בדעת הפמ"ג, צ"ע – ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"ה. ובעוד כ"מ, נסמנו לקמן). שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סי'ו (אפשר דשרי וצ"ע כעת).

ולהעיר משו"ת נוב"י מהדו"ת סמ"ד ששבות דשבות במקום מצוה הותר רק בשבות קרובה ולא רחוקה. וכבר כתב כן בשו"ת תשב"ץ ח"ב סוסי' קצו. וב"מ בט"ז סתנ"ה סק"ב – ראה מחה"ש שש"ז סי"ח. וראה א"ר סתנ"ה סק"ג שראוי להחמיר (וצ"ע בא"ר סרנ"ב סק"ב. סרע"ו סק"י). בכור"י שם. ערוה"ש שם ס"ג. וכ"פ בחי"א כלל קמח סי"ח. [ובדעת המג"א – ראה סתנ"ה סק"א. סרנ"ב סק"ד (ואדה"ז שם ס"ג ופמ"ג שם) וסק"כ בסופו. סרע"ו סק"ח. סתנ"ה סק"ד (ואדה"ז שם ס"ב). ושם היתיר משום שבות בביה"ש במקום מצוה. וראה פמ"ג שם). סתנ"ט סק"ב. תק"י סק"ג (ובפמ"ג שם). סתק"ז סק"ג (ואדה"ז שם בקו"א סק"ד). מחה"ש שש"א סק"ה בכוונת מג"א שם. תהל"ד ששכ"ה סק"ט בסופו בכוונת מג"א שם סק"א. וראה שו"ת רב פעלים ח"ד סי"א מש"כ ליישב. ועי"ל – ראה מהר"ם בריסק ח"ב סע"ד]. וראה שו"ת כת"ס או"ח סי' קטו. מנחת פתים יו"ד שש"כ. פמ"ג סתקמ"ד בא"א סק"ב. (וראה מנחת פתים שם. תורת חיים סופר או"ח סרמ"ד סק"ד ד"ה ולפמשי"כ (י, ד)). משנ"ב סרנ"ד סקמ"ד (ובסקמ"ג שם, התיר במידי דפלוגתא). שם ששי"ג וסקנ"ו. שם ששל"ג סק"י ויא. וראה מילואים לשר"ת דברי רננה סכ"ו. והעיר שם מראבי"ה ה"ל עירובין ששצ"א (בראבי"ה השלם – ע' שלו). ולהעיר ששב"וע אדה"ז סש"ז סי"ג השמיט מלת "בשבת". ושק"ט בזה. ואכ"מ.

334) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שיהא ראוי לאכילה בו ביום, אחרי שיופשה, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"כ. וראה קובץ העני"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

335) סה"ש תש"ע ע' 59. ונת' בארוכה בלקו"ש חי"ט ע' 380 ואילך. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשי"ב.

336) ובשיחת שמח"ת תשל"ל, שהמדובר במאמר החלצו (שי"ל לקראת שמח"ת תש"ט, ליום מלאת יובל שנים לאמירת המאמר).

337) ע' 286.

338) טעמה והדליקה נר לפני שאמרה המבדיל ולא אמרה ותודיענו – תאמר מיד אחרי ההדלקה לפני הברכה. (הנוהגים לברך לפני ההדלקה (ביו"ט או בכלל) וזכרה אחרי הברכה שלא אמרה המבדיל, אסור לה להפסיק באמירת המבדיל אחרי הברכה לפני ההדלקה (נ"פ ומ"א סרנ"א ס"ה. מג"א סרצ"ט סק"ט. שו"ע אדה"ז שם ס"ב. מחה"ש ותהל"ד שם). ואם אפשר תרמו למי שעומד אצלה לומר המבדיל ותצא מדין שומע כעונה (ע"פ שו"ע אדה"ז שם ס"ח), ואם אין שם מי שיוציא אותה, עכ"פ תהרהר בלבה ברכת המבדיל.

איברא, שאדה"ז (שם ס"ב) דייק וכתב "שאם יבדיל מתחלה תהא ברכת המוציא לבטלה שאחר כך יצטרך לחזור ולברך המוציא כיון שהפסיק כל כך בין ברכה לטעימה", ומשמע שרק בהפסק מרובה דינא הכי. וכסברא זו כתב מ"ע באק"מ את יצחק בשו"ת שבסו"ס סט"ו. אמנם, גם את"ל בדעת אדה"ז דלדיקא נחית, ותידוק מינה שבהפסק מועט לית לן בה (וראה לעניינו בקובץ תורת יודא צבי ח' י, יעו"ש), ונצטרך לחלק ולקבוע בכמות ההפסק, ונתת דבריך לשיעורים, ובגו"ד – ה"ז חמש תיבות (ולמעיר מהדעות דתיבה אחת ל"ה

הדלקת נרות אחרי השעה 7:09 ואחרי אמירת ברוך המבדיל בין קודש לקודש (בבית ולא בסוכה) מאש הדלוקה לפני החג. (למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין סיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש). כדאי לסדר תזכורת שלא ישכחו להדליק נרות מחמת שינוי הסדרים הרגילים (תהלוכה, הקפות מוקדמות לילדים ב-770, קידוש בביהכ"נ וכו').

לידיעת האורחים: אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בביתם נר דלוק (אלא שאם הוא סמוך על שולחן אחרים נעשה כבני ביתם ויוצא בהדלקתם. וכן גם כשאינו סמוך על שולחן אחרים, אם מדליקים נר בביתו משלו אינו צריך להדליק במקום שמתארח³³⁹). בשמחת תורה שהרבה אוכלים ברחבת בית הכנסת ואינם סמוכים על שולחן מי שמדליק, אם אין בביתם מי שמדליק משלהם, חייבים בהדלקת נרות בעצמם. וישתמשו בביתם בדבר מצרכי אכילה לאור הנר.

אף שמותר לטלטל בחוץ נר של שמן, או נר פרפין שנהפך לנוזל, בתנאי שהולך בנחת ולא במרוצה – מכל מקום אסור להעמיד הנר במקום שהרוח שולטת אפילו אין רוח מנושב כלל. ולכן צריך להזהר שלא ילכו בנר דלוק מבית לבית דרך החצר אל הרחוב רק אם הוא בכלי, ויזהרו שיהיו הדפנות של זכוכית באופן שלא יכבה אף אם יהי הרוח מנושב אז³⁴⁰.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טעתה בהברכה או שכחה שהחיינו – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אסור לחמם נר ולדבוק בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לחתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

הפסק, ו"א עד ג' תיבות (גם בהפסק בין ברכה"נ לאכילה, ולא רק בין נטילה לברכה – ראה פמ"ג סרי"א במ"א סק"ב. יו"ד סי"ט במ"א סק"ד. שו"ת רב פעלים ח"ג או"ח סוס"ל מב. ועוד). ולהעיר מהדיוק דגביל תורי וטול ברוך נשנה ב"פ, והיינו ד' תיבות – ראה עטרת ראש ברכות מ, א. שו"ת בית הלוי ח"א ס"מ. פאה"ש ס"ג בבית ישראל סק"ח. שו"ת ר' עקיבא יוסף או"ח סנה. שו"ת חתן סופר סי' קכח. תורת חיים סופר סי' סק"ז. ובשו"ת בי"ל ש"ס נקט, דיותר מד' תיבות לא הותר גביל לתורי. ובאקס את יצחק שם דגביל לתורי הוא ב' ו' תיבות משא"כ הבדלה) – שאני התם שו"ל דס"ל לאדה"ז שבאמת הבדלה היא בגדר גביל לתורי לפי רמ"א, ודלא כריצב"א, שהרי היא בשביל להתייר לו לאכול פרוסת המוציא, וגו' בגדר "מענין דברים שמברכים עליה" (רמב"ם ברכות פ"א ה"ח) ו"מילי דסעודה הוא" (רא"ש ברכות פ"ו סכ"ב), ולא חשיב הפסק, דהא "בעי למיפטר נפשי מלמיעבד איסורא" (פר"ח או"ח סס"ו סק"ח), אלא שההפסק מרובה מדי. (ובהכי מיישב אדה"א דעת הרמ"א, שאינו מחמת החילוק בין דאורייתא לדרבנן כריצב"א, שהקשו ע"ז טובא. וגם לא מחמת הסברא שאין להפסיק לכתחילה כסברת משנ"ב סי' קסז בבה"ל ד"ה ו"מ, שלפ"ז מדוע התיירו אכילה קודם הבדלה. וראה בשו"ת מנחת שלמה ח"א ס"ח בהערה. ושם כתב טעם מחודש, שכשיש איסור חיצוני אינו בגדר צרכי עבודה, ושאינו גביל לתורי דאסמכ"א אקרא. והוא מחודש. אבל עדי"ז כתב באקס את יצחק שם. ובמחה"ש סרי"א סק"ב כתב כע"ז אבל באו"א. וראה פמ"ג שם. אלא טעם אחר בדבר, שבהפסק גדול ל"ש ספרת גביל לתורי, ולכאורה ס"ל הכי גם בדאורייתא. אמנם, בנדו"ד דהוי ברכהמ"צ ל"ד כ"כ, והרי עיקר ההיתר דגביל תורי שהוא מענין דברים שמברכים עליה"ו מילי דסעודה הוא. ושק"ט בנוגע היתר דגביל לתורי או הביאו מלא בברכת מצה. ובכ"מ מציינו דהפסק בברכהמ"צ גרע טפי – ראה תוס' פסחים קטו, ב. וראה מג"א סי' קסז סק"ט. פמ"ג במ"א שם סק"ח. אבל בכ"מ משמע דאדרבה בברכהמ"צ קיל טפי. כן מציינו כמ"פ גם בברכהמ"צ ספרת גביל לתורי. ואכ"מ עוד.

[ובכ"מ כתבו ליישב בנוגע לתחינות אחר הברכה קודם שנהנית מהאור משום הפסק. ולהסבירא דליכא בהדלקת נרות משום הפסק – ראה שו"ת תשו"נ ח"ב סנ"ג. ועוד – ש"ד גם בנדו"ד. אבל בשו"ת שיש לחלק בין נדו"ד לבקשות רחמים, וכנה"ר שעל התפוח בדבש (ואולי ז"כ מחה"ש סתקפ"ג סק"ב שהוא לצורך האכילה. וראה אצלנו התמים חשון תשס"א ע' 25 הערה 18), תפלה וקריאת שם אחר ברכת המילה, זה חלפתי אחר ברכת השחיטה, בקשות אחריו ברכת הבדלה וכו', וכמובן כמה חילוקים בדבר (ולהעיר ממאמר סרצ'ו סק"ב שאין לחלק בזה בין הפסק מועט למרובה). וראה הנסמן בקובץ העו"ב ש"פ שמות תשע"ה].

וראה בנדו"ד שו"ת מגדנות אליהו ח"ב ס"כ. שבת ומועדים פרינד ח"ה ע' קכא. חזקת אהרן חשין ס"מ. נתיבות הברכה ברונו סכ"ו סק"ח. אבי בעזרי רוט סתרפ"א ס"ב. הנסמן בקובץ אור מרדכי כסלו תש"פ.

339) כיון שיש לו שלום בית במקום שמתארח בו ע"י נר של בעל הבית, וגם מצות הדלקת נרות הוא מקיים במה שמדליקים נר בביתו משלו בהדלקת נרות. ועוד"כ כשאין לו חדר מיוחד, שכשיש לו חדר מיוחד במקום שמתארח ובעה"ז אינו משתמש שם, צריך להדליק ולברך בחדרו.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול³⁴¹. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השיירים באופן ששיירי הנר יפלו ישיר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקת לתחתית הכוסית, ולא שייד להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישיר לאשפה.

יו"ט שחל להיות אחר שבת אסור להדליק ביו"ט שיורי הפתילות שנדלקו וכבו בשבת (אלא אם כן נדלקו וכבו פעם אחת קודם השבת) מפני שהם יותר נוחים להדליק כשנדלקו כבר פעם אחת וכבו שהאור נאחז בהן היטב ונמצא שהכבייה שנכבו בשבת היא מכשרת ומכינה אותם להדלקה ביו"ט ואין שבת מכינה ליו"ט לפיכך אסור להדליק ביו"ט אפילו בצד השני שלא נדלק עדיין גזרה שמא ידלק באותו צד שנדלק כבר ונכבה בשבת ויש לחוש לסברא זו ולעשות פתילות חדשות.

יש אומרים שבדיעבד יכול להשלים שנים מקרא ואחד תרגום [של שבתות השנה] עד שמחת תורה³⁴² שאז משלימין כל הצבור את כל התורה וטוב לחוש לדבריהם שמי שעבר ולא השלים בזמנה יש לו להשלים עד שמחת תורה שנים מקרא ואחד תרגום.

ערבית

שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים. ותודיענו³⁴³. שכח ותודיענו – ראה בטבלא שבסוף הלוח. אחרי העמידה אומרים קדיש שלם ואין אומרים עלינו. האבלים אומרים משניות וקדיש דרבנן³⁴⁴.

במוצאי היום הראשון, שהוא גם מוצאי שבת, צריך גם להבדיל, וממילא סדר הקידוש הוא יקנה"ז – יין קידוש נר הבדלה זמן. אם שכח להבדיל, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

סדר הקידוש: אתקיננו סעודתא (ליו"ט). **יקנה"ז**: בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, בורא מאורי האש, המבדיל בין קודש לקודש, שהחיינו. טעה ושינה הסדר – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין מברכים על הבשמים³⁴⁵.

בהבדלה אין מקרבים הנרות ואין מאחדים השלהבת, וכן אין מביטים בצפרנים. בעת ברכת מאורי האש מסתכל בנרות כמו שהן, כל אחת בפני עצמה.

נוסח ההבדלה: המבדיל בין קדש לקדש. טעה ואמר בין קדש לחול, ראה טבלא שבסוף הלוח.

אוכלים בבית ולא בסוכה. אם רוצה לאכול בסוכה בתשיעי, צריך לעשות בה היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה, שלא יהא נראה כמוסיף, ומה יעשה להכירא? מכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם כדי להכיר שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה. [ואין הכוונה שנפסלת בכך,

(341) בזמנינו שאינם עומדים לתשימיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון לזהר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבוי. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים, ובפרט בזמנינו. ואכ"מ. ואולי י"ל דה"ז כגוף ש"ר. וראה קצוה"ש סקמ"ו סק". [ולהעיר מקצוה"ש סקט"ז סק"י שכתב לחדש להקל בדברים קטנים מאד שא"ר לכלום. אבל הו"ע כתב שזהו דבר חדש. גם צ"ע שברעי הותר מדין גש"ר ולא מטעמו – ראה הקדמת הב"י לסש"ח. ויש להעיר גם מדין כיבוד הבית – ראה שו"ע אדה"ז סשל"ז ס"ב. ובכ"מ מוכח דלא כסברא זו. וראה נתיב הקודש מוקצה ברונר ס"ב. אוצר נחמד גל' ט ע' לב ואילך בארוכה. וצ"ע].

(342) קודם התפלה שחירת של שמחת תורה. ומ"מ אם לא השלים קודם התפלה יש לו להשלים כל היום, גם אחרי שהציבור מתחילים לקרוא בראשית.

ויקרא על הסדר, ויתחיל מפרשה ההחסיר. אבל בדיעבד אם הקדים פסוק או פרשה המאוחרת יצא.

(343) בגדר ההבדלה בתפלה וכן הבדלה דיקנה"ז, ראה בארוכה בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

(344) הוראת כ"ק אד"ש כמ"פ.

(345) וראה בארוכה בלקוטי שיהות חל"א ע' 191 ואילך.

אלא ר"ל שעושה בה היכר לפוסלה, שאינו יושב בה בתורת סוכת החג³⁴⁶].

בספר השיחות תש"ד³⁴⁷: אחד מהמסובים הציע להעומדים מסביב השולחן שאחד מהם יאמר קידוש ויוציא את האחרים, ואמר כ"ק אדמו"ר [מוהרי"צ נ"ע]: דער "שהחיינו" וואס מען מאכט אין קידוש שמח"ת, איז דאס אויף תורה, און ביי תורה איז ניטא דער ענין פון מוציא זיין, והלואי שכל אחד יפקיע את עצמו³⁴⁸. ובספר השיחות תרצ"ו³⁴⁹, שלכן אומרים – באופן כזה – התיבות "סברי מרגן" בחשאי כדי שלא להוציא.

בסה"ש תרצ"ז³⁵⁰: שמחת תורה מאכט מען א ברכה שהחיינו, די ברכה שהחיינו איז דאך ניט א ברכת התורה, די ברכה איז אויף דער שמחה מיט תורה, היינט שמחת תורה דארף מען מייקר זיין דעם זמן, אלע כ"ד שעות און אלע רגעים. מ'דארף מקבל זיין עול אז אין משך פון די שס"ה ימים פון יאר, לא יראה ולא ימצא א טאג אן תורה³⁵¹.

בסה"ש תש"ט³⁵²: אויף דעם קידוש פון שמח"ת האבן מיר אמאל געהערט אז דאס איז לעילא מכל הפירושים, דער "ולעילא" פון נעילה (חסידים זאגען דאך ניט "לעילא ולעילא" – נאר בלויז צו נעילה) דערהערט זיך אין דעם קידוש פון שמח"ת. אזוי ביי קידוש איז דאך דא א מוציא און א יוצא, וואס דער מוציא דארף מכוין זיין מוציא זיין, און דער יוצא דארף מכוין זיין לצאת, דאס מיינט אז ביידע דארפען האבען דעת, אבער קידוש פון שמח"ת איז העכער דערפון, יעדער דארף נעמען דעם סידור און זאגען די ווערטער פון קידוש און מאכען שהחיינו אויף די תורה.

ובכמה שיחות נזכר שאע"פ שע"פ דין אין שאלה בדבר, מ"מ מצד החביבות שבדבר צריך כל אחד לקדש לעצמו. ולכן, בנוגע לפועל כשצריך להוציא ידי חובה יש לעשות כן. [ובשיחת ליל שמח"ת תשל"א: אעפ"כ דארף מען זיך רעכענען מיט די מציאות, אז עס זיינען דא אזוינע וואס ווייסן ניט פון דער שיחה, און מצד איהו סיבה שתה"ל קען דאך זיין אז זיי וועלן טרינקען און זאגן לחיים אן קידוש, איז דערפאר, ניט קוקנדיק אויף דעם וואס די שיחה איז טאקע א שיחה, און מ'דארף איר זען פאלגן, פונדעסטוועגן וויבאלד די מציאות איז אזוי, זאל אימעצער מאכן איצטער קידוש, און האבן בדעה מוציא זיין די אלע וועלכע האבן נאך ניט געמאכט קידוש, עיי"ש³⁵³].

התוועדות: "מיד אחר מעריב קודם הקפות עורכים קידוש ומתוועדים יחדיו בשמחת החג ורק אז הולכים להקפות".

ובשיחת ליל שמח"ת תשל"ו שזמן ההתוועדות – בין מעריב להקפות – הונהג ע"י רבותינו נשיאנו³⁵⁴. [וכן נהג כ"ק אד"ש בכל השנים].

בשיחת ליל שמח"ת תשל"ג הוזכר לנצל ההפסקה שאחרי ההתוועדות לאמירת שנים מקרא ואחד תרגום (פרשת ברכה).

346 וראה בשיחת ליל שמח"ת תשי"ב, שמה"ט הורידו הסכך לפני החג (ע"פ הוראה).

והעירני ח"א שהלשון בגמ' (סוכה מח, א. וכו"ה בשו"ע סתרס"ו) "ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכול בה בתשיעי", ומשמע קצת שאין לאכול בסוכה אפי' ע"י היכר אלא כשאין לו מקום אחר לאכול, ומודגש גם במשנ"ב סק"ג (לענין שמע"צ בא"י). אבל לדידי פשוט כביעתא בכותחא כנ"ל. ובאמת, מפורש כן ברבינו מנוח (סוכה פ"ו ה"ד). וכן קיבלתי מאזמו"ר ז"ל שבטעם כל דהו מותר לישב בשמח"ת בסוכה, כיון ש"סוכתו עריבה עליו". ואף שלא נזכר בשאר פוסקים, וגם שצ"ב קצת ל' הגמ' – העיקר, שפשוט שאין להוציא דין מדיוק חדש שלא נז' בפוסקים וכו'. וכמפורש בכללי הפוסקים. ואדרבה, על המחשך והמחמיר להביא רא'י. וגם מילתא בטעמא הוא, שבאם ניכר שאינו מכוון לשם סוכה, מאי איכפת לן שייכול לעשות באו"א. ובנוגע להדיק – לפענ"ד אין הדיוק מוכרח, ושערי תי' לא ננעלו. ומהם: שלפי' הב"ח – באם מוריד כליו באמת א"צ היכר נוסף. ועוד כמה פ"י בדבר, ולדוגמא שרק באין לו מק"א התירו לו לפחות ולקלקל ביו"ט. ועוד כיו"ב. ואכ"מ עוד. ועכ"פ ברור מסתימת הפוסקים שגם לכתחילה מותר לישב בסוכה בתשיעי כשאינו מכוון למצוה וכשאינו נראה כמוסיף.

347 ע' 32

348 ונת' בארוכה בלקו"ש ח"ט ברכה-שמח"ת.

349 ע' 16

350 ע' 196

351 עיי"ש בפרטיות. וראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ו. ועוד.

352 ע' 281.

353 ובשיחת ליל שמח"ת תשכ"ד שנשתנו העתים והטבעים בענין זה. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשל"ב. וראה שיחת ליל שמח"ת תשמ"א בטעם מנהג כ"ק אד"ש בשנים האחרונות שלא לעשות קידוש בהתוועדות.

354 ושם, ע"ד החילוק להשמחה בהתוועדות להשמחה בשהקפות, יעו"ש.

בספר השיחות תש"ב³⁵⁵: אין ליובאוויטש איז געווען דער סדר, אז נאכ'ן מאמר חסידות וואס מען האט געהערט שמע"צ פלעגט מען דאווענען מעריב און מאכען קידוש, טועם זיין פון סעודת יו"ט און געהן צום פאר-הקפות-פארבריינגען.

אושפיזין: בשיחת ליל שמח"ת תשמ"ח נאמר: לאחרי שישנו ענין ה"אושפיזין" במשך שבעת ימי הסוכות, ולאחרי שניתוסף גם מעלת הקביעות ד"בעלים" בשמע"צ – הרי זה נעשה באופן ד"לעיני כל ישראל" בשמח"ת . . ובסגנון האמור – בקריאה דשמח"ת – "לעיני כל ישראל", שזהו החידוש שניתוסף בשמח"ת גם לגבי העילוי דשמע"צ (מעלת ה"בעלים" לגבי ה"אורחים") – שרואים באופן גלוי את שייכותם של האושפיזין הנ"ל לכל ישראל.

נוהגין במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורות שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות וכל מקום לפי מנהגו. ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורות הבימה שבבית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב והכל משום שמחה.

סדר הקפות כדאמול.

"ההקפות בפעם השני' (בליל שמח"ת) מנהגן להיות בשמחה גדולה יותר מבפעם הראשונה (בליל שמע"צ), כי כאשר השמחה היא באותה המדה שבהקפות הקודמות, בלי הוספה וריבוי, אינה שמחה בשלימות, כיון שנתיישנה".

בד"ה אתה הראת תשל"ז³⁵⁶: בשמח"ת השמחה היא גדולה ביותר, הלוך ורנן, וכדאיתא בסידור שגם אם עשה כן בביהכ"נ שלו אם הולך לביהכ"נ אחר שלא גמרו ירנן וישמח ג"כ עמהם, ואדרבה – מזה מובן שמע"צ אצלו הוספה ועילוי בשמחתו, שהרי צריך לשמוח שמחה אמיתית כשמחתם, ומכיון שאצלו כבר ה' השמחה לפנ"ז, הנה בכדי שישמח עכשיו שמחה גדולה ואמיתית הוא דוקא אם יוסיף בשמחתו שתהי' באופן נעלה יותר . . וכו' ועד"ז בהקפות של כל אחד בעצמו, מכיון שמנהג רבותינו נשיאנו – שאחריהם נלך עד ביאת גואל צדק – הוא שעושים הקפות ג' פעמים [היינו בליל שמע"צ, בליל שמח"ת, וביום שמח"ת], מובן שמפעם לפעם צ"ל עילוי בשמחת ההקפות, דמעלין בקודש, וגם בבחי' המקיפים שבהקפות – מפעם לפעם נעשה עילוי שלא בערך.

בשיחת יום שמח"ת תשכ"ו: ראינו בהנהגת רבותינו נשיאנו, שביום א' (שמע"צ) היתה השמחה בהגבלה, הן בנוגע לזמן, והן בנוגע לניגונים וריקודים, ואילו ביום ב' (שמח"ת) היתה השמחה בלי הגבלות. ועד"ז בכמה שיחות קודש. אבל ראה בשיחת יום שמח"ת תשנ"ב שבשנים האחרונות גם השמחה דשמיני עצרת היא באופן דפריצת כל המדידות וההגבלות ממש.

בספר המנהגים – חב"ד: המנהג בבית הרב למכור פסוקי אתה הראת ולכבד בפסוק ראשון ואחרון, ולפעמים פסוקים נוספים את כ"ק האדמו"ר [וכן הוא בשנים האחרונות בליל שמע"צ. ובליל ויום שמח"ת – בפעם הא' – כל הפסוקים]. בליל שמחת תורה ההכנסה היא לטובת ישיבת תו"ת וביום שמח"ת ההכנסה לטובת המוסדות מל"ח ומחנ"י [קופת רבינו].

בשמחת תורה מותר לרקד בשעה שאומרים קילוסים לתורה משום כבוד התורה. (ומנהג חסידים שנוהגים לשורר לספוק ולרקד גם ביו"ט ואפילו אם חל בשבת).

יש למחות ביד מקצת ההמון הנוהגים ביום שמחת תורה להבעיר מיני נפט שקורין פולווי"ר דאף שהם מתכוונים לשמחת היום מכל מקום שמחה זו אינה שוה לכל נפש ואסור להבעיר בשבילה ביום טוב³⁵⁷.

בהתוועדות יום שמח"ת תשמ"ג נאמר: הענין ד"כתר תורה" מודגש בזהר³⁵⁸ בקשר לשמח"ת: "ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרן לס"ת בכתר דילי". ומכאן

(355) ע' 135.

(356) בהנחה בלתי מוגה. התוכן נמצא גם בקיצור (במוגה) בסה"מ מלוקט ח"ד ע' לד.

(357) וראה בשו"ע אדה"ס תיק"ד סכ"א שהתירו גרם כיבוי לצורך מצוה. וראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ו.

(358) ח"ג רנו, ב.

תשובה לאלו המתחכמים להסיר את ה"כתר" מספרי התורה לקראת הריקודים עם ספרי התורה בשמח"ת מפני החשש שמא יפול ח"ו ה"כתר" מהס"ת, כי בזהר מפורש שעיקר הענין ד"כתר תורה" שייך לשמח"ת דוקא, ומשמח"ת נמשך ענין זה על כל השנה כולה³⁵⁹.

נהגו בכל תפוצות ישראל לחלק מיני מתיקה בשמחת תורה מטעם שעושים סעודה לגמרה של תורה, ומיקרי צורך בית הכנסת. ומובא בפוסקים, שבשמחת תורה נוהגין לפזר פירות והבנים מלקטים ונותנים לסלים ולקופות, דכיון שמשום שמחה עושים לא הקפידו. אחרי הקפות: עלינו. קדיש יתום.

קריאת התורה בליל שמחת תורה³⁶⁰ – אין מנהגו כן. [הנמצא בבית הכנסת במקום שנהגו לעלות לתורה בברכה, ישתמט בדרכי שלום מלקבל עלי' לתורה³⁶¹].

סעודת יו"ט:

יו"ט שחל במוצאי שבת, מרבה קצת בסעודה בשביל סעודה הרביעית – מלוה מלכה – סעודת דוד מלכא משיחא³⁶².

בברכת המזון: יעלה ויבוא. [דין השוכח – ראה בהערה].

הרחמן ליו"ט אבל אין אומרים הרחמן לסוכות.

בספר השיחות תש"ד³⁶³. אלע ווייסען אז אין שמחת תורה ד'יקע קרשעהמ"ט איז זאגענדיג שמע ישראל דארף מען מקבל זיין אויף זיך די מסירה ונתינה אויף הרבצת תורה מיט מס"נ בגופן, רוחו ונשמתו, און דאס דארף זיין זיין גאנצער מהות.

חלוקת משקה ולימוד הניגונים: משנת תש"ז עד שנת תשכ"ד, אחר סעודת יו"ט אחרי ההקפות בליל שמח"ת, לימד כ"ק אד"ש ניגונים וחילק משקה למי שקיבל ע"ע להוסיף (או להתחיל) בלימוד החסידות.

יום ראשון, כ"ג תשרי, יום שמחת תורה

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:49.

שחרית לשלש רגלים. נשיאת כפים בתפלת שחרית (משום דשכיחא שכרות). הלל שלם. קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

הקפות: אתה הראת ג"פ, כבלילה. ההקפות – שלש פעמים וחצי³⁶⁴. אבל גם אז אומרים כל סדר הקפות [בכל חצי סיבוב אומרים פסוקי הקפה אחת]. ואין מכריזים "עד כאן הקפה א' וכו'".

בנוגע לאותם המקדשים בשעת ההקפות וכו"ב, לפני תפלת מוסף³⁶⁵ – מותר לטעום אחר תפלת שחרית קודם תפלת המוסף, דהיינו אכילת פירות (וכן שאר מאכלים כיו"ב) אפילו הרבה כדי לסעוד הלב ופת (ולכמה דעות – גם מזונות) כביצה ולא יותר, ובלבד שיקדש מתחלה וישתה רביעית יין או יאכל כזית מחמשת המינים אחר הקידוש מיד. במקום שיש שומר (או רבים

(359) וראה בבידור יעב"ץ. ועוד.

(360) שיש מקומות שבלילה קורים בספר תורה הנדרים (הפרשיות שרגלים לנדור עבוון כסף, ויש שקורין פ' ברכה).

(361) ושקו"ט בזה וכו"ב אם מותר לעלות ולברך במקום שלא נהגו משום ברכה לבטלה, ויש שהביאו ראי' ממנהגו להוסיף קריה"ת לחתן ב' ואברהם זקן, שלא חשו משום ברכה לבטלה. ולהעיר משו"ת הצ"צ שעה"מ ס"ח. ואף שלכתחילה אין לעשות מעשה להוציא ס"ת ולברך "בכל עת שייסימו עשרה מישוראל" (כדעת המקילים), מקום לומר שבמקום מנהג, וכשכבר קראו לו לעלות, ואיכא משום כבוד התורה וכבוד הבריות שאני. וילע"ע. ולכן, ראוי שלא להיכנס לבית הספק, וכבפנים.

(362) חיים לראש (הגש"פ) ריש שולחן עורך.

(363) ע' 39.

(364) ונת' בסה"ש תש"נ ח"א ע' 57.

(365) שזהו הטעם לברכת כהנים בשחרית, כנ"ל. אבל ראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ו: נוטלים ספר תורה חגורה במפה ועטופה במעיל, ועורכים הקפות בשמחה גדולה – למרות שעדיין לא עשו קידוש, כך שי אפשר לתלות זאת במצב של שכרות, שהרי הקפות הם בסדר התפלה, ובזמן התפלה אסור להיות במעמד ומצב של שכרות, ואעפ"כ, רוקדים בשמחה גדולה ביותר. ולהעיר גם מאג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' ער.

האוכלים ביחד), יש מקום להקל לאכול יותר.

דיני שכור בתפלה ושאר דיני שכור פורטו בלוח יומי לפורים דאשתקד.

י"ג מדות פ"א ורבש"ע בעת פתיחת הארון לקריאת התורה.

מוציאין ג' ספרים בשמחת תורה שצריך לקרות פרשת וזאת הברכה ובראשית ופרשת המוספים. נהגו להרבות הקרואים לספר תורה, כדי לזכות כולם – כל הציבור – בעלי' לתורה ביום סיומה, וקורים פרשה אחת [פרשת וזאת הברכה עד מעונה אלקי קדם] הרבה פעמים להספיק לכולן ואין איסור בדבר, לפי שיש אומרים שמותר לקרות עולים הרבה בפרשה אחת שחוזר וקורא זה מה שקרא זה וחוזר ומברך, ואין בזה חשש ברכה לבטלה. ובשמחת תורה סומכים על סברא זו. בפועל, המנהג כעת ב-770 שקוראים רק פעם אחת, ושכמה עולים יחד בכל עלי'.

בספר השיחות תש"ג³⁶⁶: היינט איז שמחת תורה. שמחת תורה איז למעלה נעמט מען צו דעם עין הרע כח. בכל השנה קענען קליפות וסט"א מעורר זיין ח"ו א עין רעה, אבער שמחת תורה איז מאיר דער ברכת הוי' לישראל בגילוי. דערפאר זיינען א אב ובניו עולה ביחד צו דער תורה און מיט די שמחת תורה טענען קען מען ממשיך זיין גאר פיעל, השפעה מרובה לישראל בכלל און לעוסקים בתורה ועבודה בפרט.

עוד נהגו לקרות כל הנערים לספר תורה כדי לחנכן במצות קריאת התורה. ואפילו תינוקות קטנים קוראים להם לעלות לתורה משום חיוב מצוה ולחנכם לתורה. [בד"כ, כל הנערים עולים לחמישי – "ולדן אמר", ואחד עולה אתם, עומד על גביהם, ומברך אתם ברכת התורה, שמקריא להם הברכה, והם אומרים אחריו מלה במלה]³⁶⁷.

כתבו הפוסקים שלא יפה עושים בשמחת תורה, שקודם הקריאה נוטלים ספר תורה מבית הכנסת לקרוא במקום אחר כדי שכולם יעלו לתורה, ויצא שכרם בהפסדם וראוי למחות בהם. וכל שכן שאסור להוציא ספר תורה לרחוב.

חתן תורה: העולה לפרשת "מעונה" נקרא "חתן תורה". ונהגו למכור פרשה זו ופרשת בראשית [חתן בראשית] בדמים מרובים. וראוי שיהיו הקונים מוכתרים בתורה או עכ"פ מגדולי הקהל. החתן תורה והחתן בראשית והמפטיר יכולים להיות כולם כהנים. מי שעלה לחתן תורה לא יעלה לחתן בראשית באותו ביהכ"נ. [ויש שהקלו בזה. ואין נוהגים כן]. אבל, מי שעלה כבר בפ' וזאת הברכה עד "מעונה", עולה לחתן תורה או בראשית.

אחרי קריאת חמישי "ולדן אמר" עד "ובגאותו שחקים" כנ"ל, אומרים [הגבאי] מרשות לחתן תורה. וקורין לו "מעונה" עד הסיום. אין נוהגים לפרוס טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית³⁶⁸.

בקריאת התורה נוהגים לעמוד בפסוק האחרון, בסיום התורה.

בסיום הקריאה מכריזים כל הקהל (אנשים, נשים וטף) בקול רם ובשמחה "חזק חזק ונתחזק", אשר הכרזה זו מורה על התוקף של בני ישראל בכל עניני התורה ובאופן של חזקה.

גם העולה לתורה אומר "חזק חזק ונתחזק". אמירת העולה לתורה "חזק חזק ונתחזק" – לא חשיב הפסק, כי הוא שייך לקריאת הסיום. וגם הוא [העולה לתורה] אומר, כי נוסחא שלנו היא "ונתחזק".

366 ע' 12.

367 ברמ"א הובא שקורים להם פרשת המלאך הגואל וגו'. וכן בלוח כולל חב"ד הובא מנהג העולם שאחר קריאתם פורשין טלית על הנערים ועל שאר העומדים אצל הבימה ואומרים המלאך הגואל. בכמה שיחות קודש נזכר שבליובאוויטש אין נוהגים כן, אבל התוכן טוב והענין ברוחניות נפעל מעצמו. [בבשנים הראשונות הורה כ"ק אד"ש כמ"פ לומר (או לנגן) המלאך הגואל עם כל הנערים בהתוועדות יום שמח"ת או שבת בראשית].

368 לענין אהל – ראה שו"ת אבנ"ז או"ח סרכ"ב (ע"פ שו"ע אדה"ז ש"א סמ"ח). תהלי"ד שש"טו סק"ט. קצוה"ש סק"כ בבדה"ש סק"א. שו"ת צ"ח ח"י ס"ד. חט"ז ס"ח. יבי"א ח"ז ס"ה. ועוד..

לא יסירו הספר תורה הראשון עד שייניחו הספר תורה השני (הנגלל לפרשת בראשית). הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. ואומר מרשות לחתן בראשית.

חתן בראשית: בהתוועדות שבת בראשית תשד"מ נזכר שבמשך הזמן נקבע שהנשיאים היו עולים לחתן בראשית³⁶⁹.

בקריאת פרשת בראשית, נוהגים שהקהל אומרים בקול רם פסוקי "ויהי ערב ויהי בוקר" וכן פרשת ויכלו, והש"צ [הבעל קורא] חוזר אותם.

אחרי הקרואים בב' ספרים הראשונים מניחים ס"ת השלישי אצל ס"ת השני³⁷⁰ ואומרים חצי קדיש קודם המפטיר, להפסיק בין קריאתם לקריאת המפטיר שקריאתו אינו אלא בשביל כבוד התורה [אבל קודם הקריאה בספר ב' אין נוהגים לומר קדיש]. מפטיר בפרשת פינחס: ביום השמיני. הפטרה: ויהי אחרי מות משה.

במקום שיש רק שני ספרי תורה, קורין בראשון וזאת הברכה, ובשני – בראשית, ולמפטיר – חוזרין וקורין בראשון. ויגללו הס"ת הראשון למפטיר בשעה שאומרים מרשות לחתן תורה. ואם אין להם רק ס"ת אחד, אזי אחר השלמת התורה, בעוד שאומרים מרשות לחתן בראשית יגללו לפ' בראשית. ואחר קריאת בראשית, יאמר קדיש מיד. ואח"כ יגללו למפטיר.

אחר קריאת התורה [והפטרה וברכותי] אומרים [בניגון וריקוד] שישו ושמחו (כמ"ש בסידור). אשרי. יהללו. חצי קדיש. ומתפללין מוסף לשלש רגלים כדאיתמול לבד ההוספות של שבת. (ואין הכהנים נושאים כפיים, כנ"ל. והש"ץ אומר או"א ברכנו וכו').

אין לאחר תפלת מוסף יותר משבע שעות על היום דהיינו שעה אחר חצות והמאחר כל כך נקרא פושע. ואעפ"כ יוצא ידי חובתו מפני שזמנה כל היום. ומכל מקום כשהאיחור אינו מחמת עצלות ח"ו אלא כתוצאה מהאריכות בסדר התפלה כמו בשמחת תורה (או תפלה באריכות בכלל) נוהגים להקל לאחר תפלת מוסף.

אם שכח ולא התפלל מוסף מתפלל עד שחשיכה, והיינו עד צאת הכוכבים. אבל אם שכח ולא התפלל עד שחשיכה, אין לו תשלומין.

קידוש: אתקינו סעודתא (ליו"ט), אלה מועדי. בורא פרי הגפן.

סעודת יו"ט כדאיתמול. ברמ"א כתב: קורים יום טוב האחרון שמחת תורה לפי ששמחים ועושים בו סעודת משתה לגמרה של תורה. ברכת המזון כבלילה.

הרוצים לאכול או להתוועד בסוכה לעת המנחה, ושכחו לפחות מהסכך מערב יום טוב, ומאיזה סיבה שתהי' לא שייך להכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם – ראה בהערה³⁷¹.

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שמח"ת, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שיעורי חת"ת: שיעור חומש – ראשון דפרשת ברכה עד סיום הסדרה עם פירש"י, כולה (בפעם השלישית). בכו"כ שיחות קודש³⁷² נזכר ללמוד השיעורים דחומש פ' בראשית, ביום שמח"ת

369 ועיי"ש בטעם הדבר. ושלפנ"ז היו בזה שנינויים. ונזכר כבר בהתוועדות שמח"ת תשכ"ח. שבת בראשית תשל"ב.

370 אבל אינו צריך להניח ספר תורה הראשון.

371 באם אי אפשר, יש לסמוך על הסברא שאם כולם כבר אכלו בלילה וביום של שמחת תורה בביתם ולא בסוכה, מותר לאכול בצהריים או במנחה של שמחת תורה בסוכה (ראה בא"ח ש"א ברכה סט"ז. ומציין לעיין בבכור"י. וכוונתו למש"כ בסתרס"ו סק"ז, שאם כבר הכניס כלי מאכל בלילה יצא וא"צ להניח אותן של כל היום וכל הלילה. והנה, בבא"ח כתב רק בגוונא שאכלו כבר בלילה וביום. וצ"ע אם בדוקא הוא, שבמג"א סתרס"ח סק"ב שבאכל חוץ לסוכה אחת ליכא חששא. וכ"ה בב"ח סס"י תרס"ו וס"י תרסח. וראה גם בכור"י סתרס"ח סק"ד ודורא גם סתרס"ח סק"ד. ויש לחלק, דהתם מיידי בשמיני ספק שביעי, משא"כ בתשיעי שבדאי אינו בכלל המצוה. אמנם, כ"ה גם בירושלמי סוכה פ"ד ה"ה שבסוכתו עריבה עליו מקדש בליל יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו. אלא שבפנ"מ פי' בירושלמי שם דבפולגותא תליא, והפוסקים לא הביאו דברי הירושלמי לדינא, ובבבלי נזכר רק לפסול הסוכה. (ואולי תלוי גם אם הוא לצאת ידי הבריות שלא ייראה כמוסף, או שהוא לעשות היכרא גם לעצמו שלא יהא לשם מצוה). ומה שבכור"י הנ"ל משמע דבהיכר בלילה לחוד סגי – אולי יש לחלק בין היכר דגו וקערה להיכר דאכילה בבית.

וראה קובץ שערי הוראה חו' כ' ע' קנה. הגש"פ שמחים בצאתם ע' רמג ואילך. שמחת תורה ורשנו סכ"א.

372 וגם בסה"ש תרצ"ו ע' 14. סה"ש תש"ה ע' 61.

[ובקביעות שנה זו – רק יום ראשון], שבעצם שייכים הם ליום שמח³⁷³.

בשיחת שבת בראשית תשמ"ו נתבאר הטעם להשינוי בזה מהנכתב במורה שיעור. ושם, שאין כל סיבה לדחותם בגלל ש"מצות היום בשמחה" – "מאחר דמפסיק ומבטל בלאו הכי". ופשוט שאין הכוונה שלימוד השיעורים בפ' בראשית יהי' על חשבון השמחה והריקודים – ח"ו למעט בשמחת היום, כי אם בזמן שמפסיק ומבטל בלאה"כ, הנה במקום לעסוק בענינים אחרים, ילמד את השיעורים דפ' בראשית³⁷⁴.

מנחה כדאמורא בלי ההוספות של שבת.

אחר מנחה – התוועדות. נוטלים ידים לפני השקיעה, ואוכלים פת (לפחות בשיעור "כביצה"). בשנים האחרונות (מאז שמח"ת תש"נ) נהגו (ע"פ הוראה) שמנגנים ניגוני רבותינו נשיאנו ומזכירים אותם לפני כל ניגון.

בספר המנהגים חב"ד³⁷⁵: "לפנות ערב נוהג כ"ק אדמו"ר שליט"א ליטול ידיו לסעודה, בה אומר מאמר דא"ח. ברהמ"ז, ערבית, הבדלה, חלוקת כוס של ברכה."

יש להחמיר כסברא שצריך לבצוע על שתי כרות שלמות, ואפילו סועד פעמים הרבה צריך לכל סעודה לחם משנה, אלא אם כן אין לו שנים שאז לא יפחות מככר אחד שלם³⁷⁶.

בספר השיחות תש"ד (אחש"פ בסעודה)³⁷⁷: "עס איז א מנהג אום שמח"ת און אחרון של פסח צו זינגען דעם ניגון פון שפאליער זיידען "האפ קאזאק", דארף מען אים יעצט זינגען"³⁷⁸.

בספר המנהגים חב"ד: "כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג, אשר בעת ההתוועדות של שמח"ת, מזכיר ע"ד³⁷⁹ השתתפות כל אחד ואחת במגבית "קרן השנה"³⁸⁰. בשנה זו, תורמים סכום במספר 383.

כשנמשכה סעודתו עד שחשיכה אפילו כמה שעות בלילה מזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום [כמובן, רק באם לא קרא ק"ש או הבדיל בתפלה או על הכוס]. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מוצאי יום טוב בשעה 7:08

(373) אף שמפורש ב"מורה שיעור" דלימוד שיעורי חת"ת, ש"בשמחת תורה לומדים פרשת ברכה, החל מהפרשה של אותו היום מהשבוע עד סיום הסדרה. . באסור חג דסוכות לומדים מהתחלת הסדרה בראשית עד אחר פרשת היום שעומדים בו". וכ"ה גם בכמה שיחות. ובסה"ש תש"ד (כשמח"ת חל בע"ש) ע' 44: "במשך פון ליל ש"ק און מארגען שבת א גאנצען טאג".

(374) עיי"ש באריכות, ש"שיעורים אלו שייכים בעצם ליום שמח"ת, אלא שמפני קוצר הזמן דשמח"ת – שכל רגע ורגע צריך להיות מנוצל למצות היום בשמחה – דחו לימוד שיעורים אלו ליום שלמחרת. ובכן, לאחר שנוכחתי לדעת שבין המתוועדים ישנם עשרה (עכ"פ) שלא ניצלו כל רגע ורגע ממש עבור "מצות היום בשמחה", שכן, היו רגעים מסויימים במשך המעל"ע דשמח"ת שבהם הפסיקו ב"מצות היום" כדי לעסוק בענינים אחרים (כפי שהדבר ניכר על פניהם...) הנה מכיון שמפסיקים ומבטלים בלאה"כ. . באתי בהצעה שילמדו את השיעורים דפ' בראשית (שבעצם שייכים הם ליום שמח"ת) ביום שמח"ת עצמו, שכן אין כל סיבה לדחותם בגלל "מצות היום בשמחה" – "מאחר דמפסיק ומבטל בלאה"כ".

וראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ח. ושם: כל זה למרות שדורשים לשמוח בשמח"ת לשיר ולרקוד מתוך שמחה אמיתית שזוהי עבודה גדולה ומעייפת כו', ובפרט כחן בברוקלין שבדרך כלל לא נותנים מנוחה לא לאכול ולא לשתות ולא לישון כו', ואעפ"כ כיון שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואיני מבקש כו' אלא לפי כחן הרי בודאי ישנו הכח הדרוש לעשות זאת בפועל. [וע"פ מש"כ בסה"ש תש"ה הנ"ל, ועד"ו בשיחת יום שמח"ת תשכ"ה, העיקר בנוגע לשיעור היומי הוא ראשון דפרשת ברכה, ראשון דפרשת בראשית. וראה גם בשיחת יום שמח"ת תשמ"ו הנ"ל].

(375) ושם הוא בנוגע ליום ב' דר"ה, אלא, שעד"ו הוא ביום שמח"ת.

(376) ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"א ס"ז – בנוגע לשבת. ובפשטות, כ"ה גם ביר"ט – ראה כה"ח סתקב"ט סקב"א. שש"כ פ"ה הע' ו. שו"ת שבט הקהתי ח"ב ס' קיז. דברי שלום ח"ה ס' קי. וכו"מ קצת בערוה"ש סרצ"א ס"א. ואולי איכא למישמע הכי גם מל' המנהיג ע' קנב. וכן מל' המ"מ שבת פ"ל ה"ט. וכן מעשה רב. ודלא כמשמעות המשנ"ב סתקב"ט סק"ט. אבל ראה שו"ת בעל שבה"ל (ויעוד) בס' זכור לאברהם רוזנפלד ח"ב סל"א סמ"ט.

(377) ע' 116.

(378) וראה גם שיחת שמח"ת פר"ת (תורת שלום ע' 236). ונת' הטעם בר"ד בעת הסעודות ליל אחש"פ תשכ"ז. וראה גם שיחת אחש"פ תשל"ו. [וכן נהגו כו"כ שנים בהתוועדות דשמח"ת או שבת בראשית. וראה בשיחת שבת בראשית תשכ"ו השייכות ל"ויקרב הלך לדרכו".]

(379) וכן מזכיר ע"ד שמירת שיעורי חת"ת, וכינוס תורה.

(380) ונת' בלקו"ש ח"ב ע' 654 ואילך. הטעם להדיבור בזה בשמח"ת ולא בר"ה (אף שזמנו מתחילת השנה) – בכדי שהנתינה תהי' מתוך שמחה וטוב לבב – ראה שיחת יום שמח"ת תשי"ט.

כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם.

בכ"מ, ע"ד הכרזה הנהוגה בליובאוויטש מלפנים בשלהי שמחת תורה, שמתחיל עתה הסדר ויעקב הלך לדרכו. ובכמה שיחות קודש, שכמה מדרגות ב"ויעקב הלך לדרכו", ובמוצאי שבת בראשית, נוגע להכריז עוד הפעם³⁸¹.

ערבית: משיב הרוח ומוריד הגשם (החל ממוסף של שמע"צ). אתה חוננתנו (**אין** אומרים ותן טל ומטר לברכה עד 5 לדעצמבער, בשנה זו – ליל רביעי, אור לכ"ג כסלו).
הבדלה (בלי נר ובשמים).

בשיחת יום שמח"ת פר"ת³⁸²: רשב"ץ ה' אומר, אז אלול הויבען אן די יונגע הענדעלעך אויך קרייען אז זאלן זיי קרייען, אין אלול אין תשרי, אבער נאכדעם הויבט זיך אן דער ויעקב הלך לדרכו, דארף מען וויסען, אז מען זאל ניט אנהויבען מיט מדריות גבוהות ונעלות נאר מיט נידעריגע מדר' דוקא וכו', עיי"ש בהמשך השיחה.

בפתח דבר לקונטרס שמע"צ שמח"ת תשי"א: "ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) ג"ע, אשר אחר שמחת תורה מתחיל הסדר ד"ויעקב הלך לדרכו" הוא דרך הוי", דרך התורה והמצוה. וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בענין שמע"צ ושמח"ת, אז אף א יריד קויפט מען איין די סחורה, און קומענדיג אהיים – במשך ימות השנה – פאקט מען עס פאנאנדער און מען הייבט אן טאן דערמיט וואס מ'דארף טאן. כן הוא בכל אחד ואחת מישראל בחודש השביעי שהוא משובע בכל טוב נותנים להם ולנו "סחורה" במה להתפרנס כל השנה כולה, אבל צריך לפתוח האמתחות, פאנאנדער פאקען און טאן מיט דער סחורה וואס מען דארף."

בלקו"ש³⁸³: "בחתמת ימי המועדים – ר"ה, יוהכ"פ, חה"ס, שמע"צ ושמח"ת – ואיש ישראל צריך להכנס בימי החול ונוסף על זה – בימי החול דימי החורף, כחצי שנה בלא רגלים, הרי צריך הוא לקחת עמו "צידה לדרך" – כחות והמשכות אשר יתנו לו היכולת כי בקיימו הציווי "ויעקב הלך לדרכו", יוכל ללכת לבטח דרכו, אף כי כל הדרכים בחזקת סכנה. ולזה הוא: ביום השמיני עצרת – אסיפת וקליטת כל ההמשכות כלליות של חדש תשרי. בשמח"ת – התחלת ההתגלות וההמשכה, אשר על ידי זה נקל יותר להביא לפועל טוב, במשך כל ימי השנה, את כל ההחלטות טובות דחדש תשרי." ועיי"ש עוד.

בד"ה להבין ענין שמח"ת תשל"ח³⁸⁴: בחי' יום אחד דיוהכ"פ ודשמח"ת פועלט און פירט אן מיט אלע ימי השנה (מתחיל מאסרו חג), שבכל פרטי עשיותיו (בכל מעשיך ובכל דרכיך), ניכר אז ער איז אט ערשט געקומען מיום אחד דיוהכ"פ ודשמח"ת. וענין זה הוא במשך כל השנה כולה, דאף שכבר עברו כמה וכמה ימים שבועות וחדשים מיוהכ"פ ושמח"ת, אעפ"כ ההתעוררות דיום אחד אינה נחלשת כלל ובתקפה עומדת, מכיון שבאה מבחי' שלמעלה מענין ההתחלקות והשינויים, בחי' אני הוי' לא שניתי. . . אשר מתוך שמחה וטוב לבב תהי' מיד לאחרי שמח"ת העבודה דויעקב הלך לדרכו גם בנוגע לעניני הרשות. . . שבכל יום ויום, הן בימי החול ועאכו"כ בשבת וי"ט (כולל גם ר"ה ויוהכ"פ), זיינען דורכגענומען כל עניניו, הן ענינים הכללים והן ענינים הפרטים, בנקודה העיקרית והפנימית דפנימית ועצמות הנשמה, שהיא קשורה בפנימיות ועצמות א"ס ב. . . ומכיון שזה בא משמחת תורה, ששמחה פורצת כל הגדרים, למעלה ממדידה והגבלה, הרי זה פורץ ומבטל כל הגדרים וההגבלות גלות הפנימי, וכן הגדרים וההגבלות דגלות כפשוטו...

אלו שעדיין לא קראו פ' ברכה שמו"ת, ישלימו זאת עכ"פ לא יאוחר מהלילה דמוצאי שמח"ת, דמכיון ש"הלילה הולך אחר היום" הרי לילה זו שייכת עדיין לפ' ברכה שקראו ביום שמח"ת³⁸⁵.

381 וראה לקו"ש ח"כ ע' 269. ועוד.

382 תורת שלום ע' 239.

383 ח"ט ע' 393.

384 סה"מ מלוקט ח"א ע' רסב ואילך.

385 שיחת יום שמח"ת תשמ"ו. ושם, שעד"ז הוא בנוגע לשיעורי חת"ת דיום שמח"ת.

יום שני, כ"ד תשרי, אסרו חג

"יום היארצייט דאמי זקנתי רחל הי"ד אשת הרה"ג וכו' וכו' ר' מאיר שלמה יאנובסקי ז"ל (ניקוליעב). – כמה שבועות בסיום חדשי הקייץ – כמה שנים הייתי בניקוליעב וטפלה בי וכו'"³⁸⁶.

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומו להטבילין ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל³⁸⁷.

בר"ד משיחת יום שמוח"ת תשמ"ג: לאחר שעברו כמה ימים (ימי חג הסוכות, שמע"צ ושמוח"ת) שבהם אין מקיימים מצות תפילין בפועל – גדולה ביותר התשוקה והרעבון לקיים מצוה זו, דהנה, אע"פ שבהכרח לומר שגם בשבת ויו"ט וחזה"מ ישנו ענין התפילין ברוחניות, כי ח"ו לומר שבימים אלו יחסר ענין נעלה וחשוב ביותר, וכמארז"ל "יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות" היינו שהאות דתפילין, והי' לאות על ירך, נפעל מצד עצם ענינם של השבתות וימים טובים . . אעפ"כ עצם העובדה שבמשך כמה ימים אין מקיימים מצוה זו, במעשה בפועל מעוררת תשוקה גדולה ביותר לקיים מצוה זו. וכידוע סיפורי החסידים אודות ר' לוי"צ מבארדיטשוב . . שלאחרי חג הסוכות וחג הפסח (ויש אומרים גם לאחר חג השבועות) ה' ממתין ומצפה בקוצר רוח ("ער האט זיך קוים דערווארט") עד שיאיר היום, מפני גודל תשוקתו ורצונו לקיים מצות תפילין! וכל זה – למרות שהענינים הרוחניים דמצות תפילין נפעלו גם בימים טובים. ומאחר שמשפרים לנו סיפור הנ"ל, מובן שסיפור זה צריך לשמש לנו הוראה בעבודת ה' . . מסיפור הנ"ל למדים אודות גודל התשוקה לקיים מצות תפילין לאחר יו"ט.

ובר"ד משיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב: מתכוננים עתה להנחת תפילין לאחר הצפ"ו וההתאפקות ("וואס מ'האט שוין אפגעווארט און זיך איינגעהאלטן") וכידוע הסיפור בזה אודות ר' לוי יצחק מברדיצ'וב שציפה בכליון עינים ("וואס ער האט שוין אויסגעקוקט") להנחת תפילין לאחר ההפסק בזה, ואף שאי הנחתם היא ע"פ הלכה, הרי, איך שלא יהי', לא היתה הנחת התפילין במעשה בפועל! שהיא כוללת את כל התורה ומצוותי' . . שעצם ההכנה להנחת התפילין מביאה את הגאולה האמיתית והשלמה מהר יותר, ובאופן עמוק יותר, נעלה יותר ורחב יותר, שאז יקויים "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" בתכלית השלימות³⁸⁸.

אין אומרים תחנון (והוא רחום וכו' – בשני וחמישי), למנצח יענך, ותפלה לדוד וכו' עד סוף תשרי.

בימים שאין אומרים בהם תחנון ובמילא א"א למנצח גו' יענך, אומרים אחר התפלה לפני אמירת תהלים את המזמור למנצח יענך, אבל לא בתור סדר התפלה כי אם בסדר תחנונים.

אסרו חג: כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתיה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ואין מתענין תענית יום שמת בו אביו ואמו ואיסור זה אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יש לזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")³⁸⁹.

386) סה"ש תשנ"ח א"ע 63 בהערה.

בלוח לשנת תש"ז עם הגהות בכת"ק, נרשם לכ"ד תשרי: "בערל". וכבר העירו, שבכת"ק משנים מאוחרות יותר נרשם רק היארצייט דזקנתו (וכמ"ש בתש"נ), ושהלוח דתש"ז קרוע בתאריך כ"ה אלול. ואכ"מ.

387) וראה לקו"ש חל"ז פרשת שמיני באורך.

388) וזכור הסיפור גם בר"ד בעת הסעודות ליל ב' דחה"ס תשל"א. מוצאי זאת חנוכה תשל"ה. ולהעיר משיחת מוצ"ש וראא תשל"ט.

וראה סה"ש תרפ"ט ע' 45.

389) ולהעיר מס' לקט יושר הל' צדקה (יו"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחרית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

עצי הסכך אחר שעברו ימי החג, מותר להשתמש בהן לכל מה שירצה, ונכון לזיהור שלא להשתמש בהן תשמיש בזיון, ואין צריך לומר שאין לפסוע עליהם.

בנוי סוכה, "לכאורה כדאי להוסיף בו אזהרה לשמור על קדושתו – ובפרט לשלול בהחלט הרגיל בהנהגות בנוי סוכה (לאחרי חה"ס בפרט)".

בשו"ע אדה"ז כתב: יש נוהגין לשרוף את החמץ בערבה שחבטו אותה בהושענא רבה לפי שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת ויש נוהגין לעשות היסק מערבות הלולב בפי התנור בשעת אפיית המצות³⁹⁰. בפועל, הסכך היו שורפים במרחץ – אחרי (ובסמיכות ל) חג הסוכות. לולב והושענות – שורפים אין א מיטען מיטוואך, ולא לשריפת החמץ³⁹¹. ואפשר לזרוקם לאשפה בצורה מכובדת (כגון בעטיפה וערימה נפרדת משאר האשפה)³⁹². וראה בהערה³⁹³.

כינוס תורה: בשיחת ב' דחה"ש תשמ"ט נאמר: המנהג שנקבע מכו"כ שנים ובכו"כ מקומות לערוך "כינוסי תורה" לאחר ובסמיכות לכל א' משלש רגלים (שלש פעמים בשנה) . . וכפי שכבר הכריו אודות הכינוס תורה כאן – בביהכ"נ וביהמ"ד זה, שמגדלין בו תורה ותפלה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם התפלל ולמד כו' במשך עשר שנים, וקדושה לא זה ממקומה – שיתקיים למחרת וכו', "אסרו חג". וכאן המקום להציע שישתדלו בפירסום מנהג זה בכל שאר המקומות שעדיין לא נהגו כן – שגם במקומות אלו יערכו "כינוסי תורה" כהמשך ובסמיכות להימים טובים, ב"אסרו חג" או בימים שלאח"ז, באופן שיוכל להיות ברוב עם, כפי תנאי המקום. בהתוועדות יום שמחת תורה תשמ"ז נאמר: ישנו ענין נוסף . . בקשר ל"כינוס תורה" שמתקיים באסרו חג דשמח"ת, במכ"ש מעריכת "כינוס תורה" בכל המועדים, שהרי בשמחת תורה מודגש במיוחד ענין התורה עד ל"כתר תורה". ובשיחת שבת בראשית תנש"א: יש להזכיר גם אודות המנהג בשנים האחרונות לערוך כינוס תורה באסרו חג, ונת' שם בהמשך השיחה השייכות לגאולה.

מספר הרב ישעיהו הרצל שליט"א: בשנת תשכ"ו בעמדי בחוץ בחצרו של הרבי שליט"א יחד עם חמי הרב יעקב ז"ל פרידמן בשעת הכינוס תורה באסרו חג דחה"ש פנה אלינו כ"ק אד"ש בשאלה: מדוע עומדים אתם בחוץ מהכנס תורה, ועל תשובתינו מפני חשיבות הענין מצד צרכי חתונה המתקרבים ובאים לא התייחס כלל, אלא העיר עוד הפעם: הלא זה באמצע תורה, ובעיני חתונה צריכים לגזול מן השינה! מאז הוחדר בי החשיבות להשתתף בכינוסים אלו אפילו כשקשה קצת. כשסיפתי כל זה בכנס תורה דחגה"ש שמח מאוד הגאון הרב מנטליק ז"ל ואמר: למה השארת דבר חשוב כזה לסיום הכנס?

בספר השיחות תש"ט³⁹⁴: החג יש לו תשלומין כל שבעה, אין ליבאוויטש שבליבאוויטש פלעגט מען פארבריינגען נאך שמח"ת אלע נאכט ביז ראש חודש.

יום רביעי, כ"ו תשרי

בשנת תש"נ: "דין נצח", שנפסק בבית המשפט אשר "המלך אינו מעיד" [מימונו של א' התמימים: ב-770 הגיעה הבשורה בערך בשעה 12. הריל"ג הודיע מיד לכ"ק אד"ש, וכ"ק אד"ש שאל האם הקהל אומרים לחיים? וענה: בחיוב. כ"ק אד"ש שאל אותו: מיט הגבלות אדער אהן הגבלות. וכשענה הריל"ג שכאו"א עושה כפי שמרגיש, אמר לו כ"ק אד"ש: ס'איז טאקע א שנת נסים, אבער ס'זאל זיין מיט הגבלות. כ"ק אד"ש ירד לתפילת מנחה (בסירטוק משי כרגיל בשנה זו ובמגבעת חדשה) ב-3:15, כאשר הקהל שר בהתלהבות דין נצח. כשהגיע למקום תפילתו הסתובב לעבר הקהל ועודד את השירה בידו. בחזרת הש"ץ שרו את הקטע של "שים שלום" ועודד את הניגון בידיו הק'. בסוף התפילה

(390) ונת' בלקוטי לוי"צ ח"ב ע' רצו.

(391) ר"ד תשרי תרצ"ג.

(392) וראה שו"ת בתארא דרב ס' א'שעב.

(393) וראה שו"ע אדה"ז סרצ"ז ס'ו ובלקוטי שיחות ח"ט ע' 569 ע"ד ההשתמשות בהדסים של מצוה לבשמים במוצאי שבת.

(394) ע' 286.

שר הקהל את הקטע של "אל תירא" ו"אך צדיקים" ובסופו המשיך לדפוק על העמוד למשך זמן לאות אשר ימישיכו בניגון "כי אלקים". מיד באותו לילה אחרי תפילת ערבית, והשיחה שלאחריה, התקיימה התוועדות גדולה. בהמודעות ע"ד ההתוועדות ב-770, נזכר ע"ד ההוראה שיהא עם ההגבלות הידועות].

יום חמישי, כ"ז תשרי

בשיעור חת"ת לחמישי מסיימים בפסוק: "ואחות תובל קין נעמה" (פסוק כ"ב).

יום ועש"ק פרשת בראשית, כ"ח תשרי

בשיעור חת"ת לשישי מתחילים מפסוק "ויאמר למך לנשיו" (פסוק כג).

העברת הסדרה שמו"ת – פ' בראשית.

ברשימה מחורף תרצ"ה: "הצ"צ" ה' מאריך בהעברת פרשת בראשית. באמרו: ווי מען שטעלט זיך, אזוי גייט עס. ובשיחת ש"פ בראשית תשי"ב: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שבשבת בראשית ה' הצמח צדק נוהג להאריך בהעברת הסדרה, באמרו הטעם, "ווי מען שטעלט זיך אזוי גייט עס". כמו כן סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שהצמח צדק ה' נוהג להעביר הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום, עם פירוש רש"י ופירוש הרמב"ן, פסוק בפסוק. – אלא שלא פירש אם ה' נוהג כן בשבתות כל השנה או בשבת בראשית בלבד [ועיי"ש ברשימה הנ"ל]. ובכל אופן, האריכות בהעברת הסדרה הו"ע השייך לשבת בראשית, מטעם האמור, שנוגע לאופן העמידה על כל השנה בתנועה של התרחבות והתפשטות³⁹⁵.

מצוה על כל אדם שימשמש בבגדי ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שלבשו בגדי שבת ביום טוב כשהותרה הוצאה לצורך יום טוב).

הדלקת נרות שבת קודש: 6:00 (18 דקות לפני השקיעה).

שכחה להדליק נרות פעם אחת ביום טוב, תדליק מכאן ולהבא נר נוסף (על מספר הנרות שהיתה רגילה להדליק עד עכשיו) בכל יום טוב, אבל אינה צריכה להדליק נר נוסף לכבוד שבת³⁹⁶.

שבת קודש, כ"ט תשרי, שבת בראשית, שבת מברכים חשון

בלקוטי דבורים³⁹⁷: הערט אידין מען קאן נאך אראיינכאפן תשובה טאן, ראש השנה שרייבט מען, און יום הכפורים שרייבט מען אונטער, הושיענא רבה נעמט מען ארויס די פתקי חיים, און ביז שבת בראשית גייען זיי נאך גיט ארויס פון היכל³⁹⁸.

עוד ע"ד שבת בראשית וענינה – ראה בהערה³⁹⁹.

בשיחת שבת בראשית בסעודת הלילה תש"ה⁴⁰⁰: שבת בראשית פלעגן אמאל חסידים שטארק פארברענגען⁴⁰¹. ובשיחת יום שמח"ת תש"ז: דעם שבת בראשית דארף מען זיין פרייליך א גאנצן שבת, פארבריינגען א סאך און זיין פרייליך. ובנוסח אחר שם: שבת בראשית גייט אויף ניט צופוס. מ'דארף פארבריינגען א גאנצן מעת לעת בשמחה. (וראה שם בהמשך הענין ע"ד שלילת משקה, אש זרה).

(395) עיי"ש עוד. וראה ג"כ שיחת ש"פ בראשית תשכ"ה.

(396) ראה צדדי הספק והשק"ט בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'שפא. ועיי"ש בטעם ההכרעה כבפנים.

(397) ח"ד ע' תשיא, ליל שמח"ת תרצ"א.

(398) ובשיחת שבת בראשית תשי"א שאף שמעלה זו שייכת לר"ה, יוה"כ, הושיע"ר ועד לשמע"צ ולא לשבת בראשית – יתרו קושיא זו אליהו הנביא. וראה בר"ד בעת הסעודות דליל שמע"צ תשל"א.

(399) ראה סה"ש תש"ה ע' 5-64. סה"מ תשי"א ע' 59. לקו"ש ח"א ע' 1. ח"ב ע' 449. ח"י ע' 190. ח"ב ע' 556 [ושם: "אין לדייק בשינוי הל' בלקו"ש הנ"ל, כי בהם הובא תוכן הפתגם (כי אין ידוע הל' בדיוק)]. וראה גם שיחת ש"פ בראשית תשנ"ב (בסה"ש תשנ"ב ח"א ע' 43). ועי"ש.

(400) סה"ש תש"ה ע' 64.

(401) דיוק הלשון בזה נת' בשיחת שבת בראשית תשכ"ז.

ובסה"ש תש"ב⁴⁰² (הועתק בחלקו בהיום יום⁴⁰³): פרשה בראשית איז א פריילעכע סדרה . . איז די כללות הסדרה א פריילעכע און עס איז שבת בראשית, אין אלע קהלות ישראל איז ששון ושמחה, מען האט אנגעהויבען די תורה פון דאס ני.

המנהג ב-770 שבתפלות שבת בראשית משלב הש"צ ניגוני תפלות לימים נוראים, שמע"צ ושמח"ת.

יש נזהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה דהיינו בשעה שביעית אחר חצות היום, אלא לאחר שעה תוך הלילה. והכוונה לשעה בת ששים רגעים, וע"פ מה שראיתי נוהגין – שש שעות אחר חצות האמצעי. **בנוא יארק, היינו משעה 6:56 עד שעה 7:56**⁴⁰⁴ (שעון קיץ).

אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התוועדות.

סוף זמן קריאת שמע: 9:53.

קריאת התורה: פ' בראשית. לחמישי מסיימים בפסוק: ואחות תובל קין נעמה (פסוק כג). לשישי מתחילים מפסוק "ויאמר למך לנשיו" (פסוק כג).

הפטורה: בשנה זו, מחר חודש. יקום פורקן.

בשו"ע אדה"ז הובא שנוהגים שלא לברך בה"ב בשבת שבתוך תשרי אלא ממתנינים לשבת הבא. מברכים חודש חשוון. נכון לידע המולד קודם שמברכין החודש. מולד חודש חשוון: יום שבת קודש בשעה 6:33 (לפנות ערב) 11 חלקים.

ראש חודש מרחשוון⁴⁰⁵ ביום הראשון וביום השני הבא עלינו לטובה.

אין אומרים אב הרחמים.

בעת ההתוועדות דשבת בראשית, נהגו ב-770, כהמנהג בכ"מ, למכור המצוות השייכות לבית הכנסת. ובשיחת ש"פ בראשית תש"נ⁴⁰⁶: ידוע המנהג בכו"כ קהילות בישראל שבשבת בראשית "מוכרים" המצוות השייכים לבית הכנסת – עליות לתורה, הגבהת וגלילת הס"ת, פתיחת הארון, וכן הזכויות ד"נר למאור" ו"יין לקידוש ולהבדלה", וכיו"ב⁴⁰⁷.

בשיחת שבת בראשית תש"נ נזכר ע"ד הנהוג שמכירת המצוות ע"י הגבאי הוא בחבישת שטריימל, והטעם בזה⁴⁰⁸.

בשיחת ש"פ בראשית תשמ"ו (כקביעות שנה זו): גם לאחר הדיבור אודות לימוד השיעור דפ' בראשית ביום שמח"ת [ולא באסרו חג – ראה בפרטיות לעיל ביום שמחת תורה] – ישנו לכה"פ יהודי אחד (או שנים) שלא למדו שיעור זה, לא בשמח"ת, ולא באסרו חג, עד עצם היום הזה! ובכל אופן, ישלימו שיעור זה מיד לאחר ההתוועדות (או אפילו באמצע ההתוועדות – במקום לישון...), ומכאן ולהבא – בודאי יקפידו על לימוד השיעורים דבר יום ביומו. והתקווה חזקה שהדברים יפעלו פעולתם, ומה גם שאפילו על הספק – כדאי לדבר ולהאריך בזה, כולי האי ואולי כו', שכן אילו היו מדברים רק דבר **שבטוחים** שיבוא לידי מעשה בפועל – ה' משך זמן ההתוועדות קצר יותר!...

[402] ע' 30.

[403] ג' חשוון.

[404] ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' א'תתכד. ובכללות הענין שם, ס' ג'שנ.

[405] כן המנהג כבפנים. בנוגע אמירת "מחר" (בקביעות זו או רק כשר"ח ביום הראשון) וכן "למחרתו" (בכלל כשר"ח ב' ימים, או רק כשחל בש"ק וביום הראשון) – ראה שו"ת באתרא דרב ס' הש'.

[406] סה"ש תש"נ ח"א ע' 83.

[407] ועיי"ש באריכות בטעם המנהג. וראה גם שיחת שבת בראשית תשי"ב. תשכ"ה. ונת' בכמה שיחות.

[ההיתר ע"פ נגלה, ראה שו"ע אדה"ז ס'ו סט"ז (בכלל). וראה מהרי"ק שרש ט. מהרי"ל הל' סוכה. ועוד. ונתבאר גם בשיחת ש"פ בראשית תשח"י. וראה בלקו"ש ח"א ע' 2 ההוראה בעבודת ה'].

[408] ובאו"א – בשיחת ש"פ בראשית תשמ"ח. ושם: ויה"ר, שמכירת המצוות תה' בהצלחה רבה ומופלגה, הצלחה שתבטא בממון רב עבור בית-הכנסת. והעיקר – שבקרוב ממש נוכח לזמן שלא יה' צורך במכירת מצוות מכיון שיה' ריבוי כסף וזהב . . . באופן ד"אשפון". ואז יה' גם ענין הציבור בתכלית השלימות – "קהל גדול", כולם יחדיו, הן אלו שלובשים "שטריימל" בגשמיים והן אלו שלובשים "שטריימל" ברוחניות – ישונו הנח, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, ולבית המקדש, ובאופן ש"לא עיכבן המקום כהרף עין".

מנחה: קריאת התורה (פ' נח). מנחה של שבת. אין אומרים "צדקתך".
מנהג העולם (והובא הענין בשו"ע אדה"ז⁴⁰⁹) שמתחילין בשבת זו לומר ברכי נפשי וט"ו שיר המעלות. אבל בסידור רבינו הזקן לא הובא כלל⁴¹⁰.

בשבת בראשית תש"נ (כקביעות שנה זו) לקראת סיום ההתוועדות הודיע כ"ק אדמו"ר שליט"א בפתאומיות ע"ד "התוועדות נוספת, בתור הוספה וחידוש מיוחד בשבת בראשית, בזמן סעודה שלישית, רעוא דרעוין, שתומשך גם בזמן סעודתא דדוד מלבא משיחא, ובאופן של סעודה ממש, בהקדמת נטילת ידים וברכת המזון, ולאח"ז – חלוקת כוס של ברכה".

מוצאי שבת קודש

צאת השבת בשעה 6:59.

בלקוטי שיחות (בשיחה לנשי ובנות חב"ד)⁴¹¹: דער רבי דער שווער פלעגט ווינטשן עס זאל זיין א "געזונטער ווינטער". ווינטש איך אייך בלשון הרב – אייך, אייער מענער און קינדער – א געזונטן פריילעכן און גליקלעכן ווינטער, א גוטן תמיד. ובמק"א: "א געזונטער ווינטער און א פריילכער יאר".

(409) סרצ"ב ס"ו. סת"ל ס"ב.

(410) טעם להמנהג – ראה בלבוש או"ח סתרס"ט. וע"ד החסידות – לקו"ש חל"ז ע' 12 ובהנסמן שם.

(411) לקוטי שיחות ח"ב ע' 580 (משיחת מוצאי שבת בראשית תשי"ד לנשי ובנות חב"ד).

קיצור דיני שכחה וטעות

חג הסוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה תשפ"ד

טעות	נזכר/ה	הדין
הדלקת נרות		
ערב יום א' דחג הסוכות וערב שמיני עצרת - ערב שבת		
אמרה "להדליק נר של שבת קודש"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב"
	לאחר כדי דיבור	אינה חוזרת ^א
אמרה "להדליק נר של יום טוב"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב"
	לאחר כדי דיבור	אינה חוזרת ^א
ליל ב' דחג דחג הסוכות וליל שמחת תורה		
אמרה "להדליק נר של שבת קודש"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של יום טוב"
	לאחר כדי דיבור	חוזרת ומברכת ^ב
אמרה "להדליק נר של שבת ושל יו"ט"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של יום טוב"
	לאחר כדי דיבור	חוזרת ומברכת ^ב
ביום טוב		
שכחה ברכת שהחיינו	-	מכוונת בשעת קידוש
קידוש		
ליל א' דחג הסוכות וליל שמיני עצרת שחל בשבת		
שכח לומר "ויכולו"	לאחר שהתחיל בורא פרי הגפן	אומר על כוס בתוך הסעודה ^ד
אמר קידוש של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שסיים הברכה ^ה	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש

הערות

- כל זמן שהנרות דולקות.
- אבל אינו מברך בורא פרי הגפן. אלא אם כן שבשעה שבירך על כוס של קידוש היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה.
- לאחר כדי דיבור. אבל תוך כדי דיבור אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא.

טעות	נזכרה/ה	הדין
לא הזכיר של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שסיים הברכה ³	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש
הזכיר שבת וי"ט באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש
ליל ב' דחג הסוכות וליל שמחת תורה		
אמר קידוש של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש
הוסיף ההוספות של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש ישראל והזמנים" ⁴
ליל שמיני עצרת ושמחת תורה		
אמר "חג הסוכות הזה" ⁵	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אשר בחר בנו"
ביום טוב		
לא הזכיר שם החג	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ⁶
לא אמר "זמן שמחתנו"	-	אינו חוזר ⁷
אמר "זמן חרותנו" או "זמן מתן תורתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר ⁸
יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת		
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ⁹

הערות

4. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש" ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי
5. אם מסופק, אינו חוזר.
6. הגפן).
7. הגפן).
8. הגפן).
9. הגפן).

הדין	נזכרה	טעות
ליל ב' דחג הסוכות וליל שמחת תורה		
מוזג כוס אחר ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ²	לאחר ששתה כוס הקידוש ¹³	שכח להבדיל בקידוש
מוזג כוס ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ²	לאחר שנטל ידיו ולפני ברכת המוציא ⁶	
טועם מיד ואח"כ מוזג כוס ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ²	לאחר שבירך המוציא ⁷	
מוזג כוס ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ²	לאחר שאכל ⁶	
מבדיל מיד ⁸	ביום שני של יו"ט	
יוצא ידי חובתו בהבדלת מוצאי יו"ט ¹¹	במוצאי יו"ט	
אומר "המבדיל בין קודש לקודש"	תוך כדי דיבור	
שומע הבדלה מאחר ⁹	לאחר כדי דיבור	
ביום טוב		
מברך מיד	משך החג	שכח ברכת שהחיינו ¹⁰
ברכת לישוב בסוכה		
בסוכות		
חוזר ואומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו לישוב בסוכה"	תוך כדי דיבור	השמיט "אשר קדשנו במצותיו וצונו"
חוזר ומברך כתיקונו	לאחר כדי דיבור	
מברך שוב לישוב בסוכה קודם האכילה ¹¹	-	בירך לישוב בסוכה כשהמסכה פרוס על הסך
אומר "למדני חוקיך" וחוזר ומברך ברכת המוציא לחם מן הארץ ¹⁰	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	בירך לישוב בסוכה בקידוש, וטעה ובירך עוד הפעם לאחר ברכת המוציא
פוסק וחוזר ומברך המוציא ¹¹	לאחר שאמר "אלקיני"	

הערות

- אם שכח גם בתפלה חוזר ומתפלל ואינו הפסק בין קידוש לסעודה.
- או בורא מיני מזונות על חמשת מיני דגן.
- ואינו מברך ברכת הנר.
- באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה חוזר ומבדיל בעצמו וחוזר ומברך בורא פרי הגפן.
- אפילו שכח רק בליל ב' של יום טוב.
- אבל אינו צריך לחזור ולקדש, או לחזור ולברך שהחיינו. וגם אם נזכר לפני שהתחיל לשתות מהיין, אינו חוזר ומברך בורא פרי הגפן. וכן הדין בנוגע לברכת לישוב בסוכה על הפת.
- בעודו בסוכה.
- ובשמיני עצרת לבן א"י.
- או ברכת המוציא על הפת.
- כנוסח שבסידור: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת".
- ואם שכח גם יעלה ויבוא מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים".
- אבל אם שכח גם יעלה ויבוא כולל שתייהם בברכה אחת כנוסח שבסידור: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את

טעות	נזכרה	הדין
שכח לברך לישיב בסוכה	באמצע סעודתו	מברך מיד ¹²
	לאחר סעודתו	מברך מיד ¹²
בשמיני עצרת		
טעה ובירך לישיב בסוכה	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	ממשיך ואומר לישיב בסוכה
	לאחר שאמר "אלוקינו"	אינו חוזר
בשמחת תורה¹³		
טעה ובירך לישיב בסוכה	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	אומר "למדני חוקיך" וחוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ^{14 טו}
	לאחר שאמר "אלוקינו"	פוסק וחוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ^{14 טו}
ברכת המזון		
יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת		
שכח רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לרצה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	קודם שקיעה: חותם הברכה ומברך "שנתן שבתות" ¹⁵
		לאחר שקיעה: חותם הברכה ואינו מברך "שנתן שבתות" ^{17 16}
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	חוזר ומברך ברכת המזון ¹⁸ בסעודה שלישית: אינו חוזר ¹⁶
אמר יעלה ויבוא לפני רצה	קודם שאמר ביום חג הסוכות/ שמיני עצרת החג הזה ¹⁹	פוסק ואומר רצה ואחר כך יעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא
יום ב' דחג הסוכות, חוה"מ ושמחת תורה		
אמר רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר

הערות

18. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב.
 19. ואפשר שגם בנזכר אחרי שאמר "ביום חג הסוכות / שמיני עצרת החג הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.
- יום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים^{17 טו}**
 17. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.

הדין	נזכר/ה	טעות
ביום טוב ובחול המועד		
חוזר ליעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	שכח יעלה ויבוא
ביו"ט: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²⁰	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	
בחול המועד: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²¹		
בסעודות יו"ט - חוזר ומברך ברכת המזון²⁴	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	
בסעודות נוספות ביו"ט²², בחוה"מ ובנמשך סעודתו למוצאי יו"ט – אינו חוזר¹⁶		
חוזר לתחילת ברכה שלישית	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	אמר "ביום ראש החודש הזה" או הזכיר חג אחר ביעלה ויבוא
ביו"ט: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²⁰	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	
בחול המועד: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²¹	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	
בסעודות יו"ט: חוזר ומברך ברכת המזון ²⁴	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	
בסעודות נוספות ביו"ט²², בחוה"מ ובנמשך סעודתו למוצאי יו"ט: אינו חוזר ¹⁶	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	
בשמיני עצרת ושמחת תורה		
חוזר לתחילת ברכה שלישית	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	אמר "חג הסוכות הזה" ⁵
אינו חוזר ²³	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	

הערות

- מקדש השבת וישראל והזמנים".
21. כנוסח שבסידור: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג הסוכות / **שמיני עצרת החג הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים.**
- וביום יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת, אם שכח גם רצה מברך: **ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג הסוכות / שמיני עצרת החג הזה בא"י**
22. לאחר שיצא י"ח בשתי סעודות של פת בלילה וביום.
23. ונכון באם אפשר שייבקש ממי שלא בירך שיוציאנו בברכת המזון (ואף כשלא קבעו יחד)¹⁷.

הדין	נזכר/ה	טעות
חוזר ואומר "ובנה ירושלים" ²¹	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו" (כבנוסח התפילה)
מסיים "למדני חקיך" וחוזר ל"ובנה ירושלים" ²⁴	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר לתחילת ברכה שלישי ²³	לאחר שסיים "המחזיר שכינתו לציון"	
מעין שלש		
ביום טוב		
חוזר ל"וזכרנו לטובה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	שכח ולא אמר "רצה" או "וזכרנו לטובה"
יצא ²⁵ ואינו חוזר ¹³	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
תפילת העמידה – ערבית, שחרית ומנחה		
ביום טוב		
ממשיך "בחרתנו מכל העמים וכו'"	לאחר שאמר רק "אתה" ²⁶ של ברכת "אתה חונן"	התפלל ברכות אמצעיות של חול
גומר אותה ברכה ²⁷ ומתחיל "אתה בחרתנו" ²⁸	באמצע ברכה ²⁷	
פוסק ומתחיל "אתה בחרתנו"	לאחר שהתחיל רצה	
אומר יעלה ויבוא קודם מודים ¹² וממשיך להתפלל ממודים עד סוף התפילה	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם "יהיו לרצון" השני	
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת		
הזכיר שבת ויו"ט: יצא	-	התפלל כל התפלה של חול ³²
לא הזכיר שבת ויו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת	-	
ספק אם הזכיר שבת ויו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת	-	
אינו חוזר ^ל	בשחרית אם נזכר אחרי שהתפלל מוסף	

הערות

24. אם סיים ואמר "בונה ברחמינו ירושלים" יצא.
25. אפילו ב"על המחיי" על פת הבאה בכיסנין וכדומה³². אבל מי שאין לו פת יוצא סעודת יום טוב במיני מזונות, חוזר ומברך "על המחיי".
26. וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא תחילתה כגון "חו" - או "חונ" - שאינו גומר הברכה. ואם מסופק אם אמר כל התיבה יגמור הברכה.
27. ואפילו אם נזכר תוך כדי דיבור³². בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול.
- 27* בליל שני של יום טוב, ובליל שמחת תורה, אומר אתה
- חוננתנו באמצע הברכה, ואח"כ מתחיל אתה בחרתנו, וחוזר ומבדיל ואומר ותודיענו³¹.
28. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר אתה בחרתנו ונזכר אחרי שגמר הברכה לא יחזור.
29. והסיח דעתו מלומר תחנונים.
30. וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "יהי רצון" . שיבנה וכו'³⁰.
31. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם טעה בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל לתשלומין³¹. ואם טעה במנחה בשמחת תורה ולא נזכר עד שהגיע זמן תפלת ערבית

הדין	נזכר/ה	טעות
יום ב' דחג הסוכות ושמחת תורה		
הזכיר יו"ט: יצא	-	התפלל כל התפלה של חול ³²
לא הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב	-	
ספק אם הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב	-	
אינו חוזר ^ל	בשחרית אם נזכר אחרי שהתפלל מוסף	
יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת		
פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו" ^{לא}	באמצע ברכה אמצעית	התפלל של שבת
אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
פוסק ומתחיל "אתה בחרתנו"	לאחר שהתחיל רצה	
אומר יעלה ויבוא קודם מודים ³²	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם "יהיו לרצון" השני	
חוזר ³⁰ לראש התפילה	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
בשחרית: אם נזכר אחרי שהתפלל מוסף אינו חוזר ³¹		
יום ב' דחג הסוכות ושמחת תורה		
פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו" ^{לא}	באמצע ברכה אמצעית	התפלל של שבת
אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³³	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת		
פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו"	באמצע ברכה אמצעית	לא הזכיר שבת
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו" ³⁷	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
חוזר ³⁰ לראש התפילה ³³	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	

הערות

באתרא דרב סי' כה'תשנ.

32. ואם מסופק אם התפלל של חול או של יו"ט יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

33. ואפילו הזכיר של יו"ט ביעלה ויבוא לא יצא.

במוצאי יו"ט מתפלל פעמיים, ראשונה לחובה ושנייה בתורת נדבה³⁴.

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת

טעות	נזכרה	הדין
השמיט הזכרת שבת במקום א' באמצע הברכה	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר למקום שטעה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אינו חוזר
לא הזכיר שבת באמצע הברכה וחתם "מקדש השבת וישראל והזמנים"	לאחר שסיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ³⁵ לב
הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	אינו חוזר ³⁶
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ³⁷
יום ב' דחג הסוכות ושמחת תורה		
הוסיף ההוספות של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ³⁷ לד
התפלל תפלת מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שחתם הברכה	בשחרית: מסיים התפלה ועולה לו למוסף, ואח"כ חוזר ומתפלל שחרית
	לאחר שחתם הברכה	בערבית ומנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו" ^{לה} ומתפלל תפלת ערבית או מנחה
הזכיר שם חג אחר	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"
	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹

הערות

34. בתפלת ערבית, נחלקו הפוסקים אם אפשר לצאת ע"י שמיעת מעין שבע מהש"צ. ולכתחילה נכון שלא לסמוך על כך ולהתפלל עוד הפעם. ולמעשה, גם בדיעבד ששמע וכיוון לצאת אינו יוצא ידי
- חובתו (כיון שאין בה הזכרה של יו"ט).
 35. וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.
 36. חוזר³⁰ לראש התפילה³¹

טעות	נזכר/ה	הדין	
לא הזכיר שם החג	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"	
	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר ל"אתה בחרתנו" ^ט	
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹	
בשמיני עצרת ושמחת תורה			
אמר רק "חג הסוכות הזה" ולא הזכיר "שמיני עצרת" כלל	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"	
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"	
	לאחר סיים ברכה אמצעית	מבקש מהש"ץ להוציא את תפילתו	
		בתפילת ערבית וכן כשהפסיד מלשמוע תפילת הש"ץ: חוזר ומתפלל	
ביום טוב			
לא אמר "זמן שמחתנו"	-	אינו חוזר'	
אמר "זמן מתן חרותינו" או "זמן מתן תורתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"	
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"	
	לאחר סיים ברכה אמצעית	אינו חוזר" ^א	
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"והשיאנו"	
	לאחר שחתם "המחזיר שכינתו לציון"	מסיים "מקדש (השבת ו) ישראל והזמנים"	
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ל"אתה בחרתנו"	
מסופק אם אמר "והשיאנו" או המשיך "ותחזינה" ³⁸	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר ל"אתה בחרתנו" ¹⁵	
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹	
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	חוזר ל"והשיאנו"	
	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	מסיים "מקדש (השבת) ישראל והזמנים"	
	לאחר שחתם "בונה ברחמיו"	חוזר ל"אתה בחרתנו" ¹⁶	
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹	

הערות

מהש"ץ ויוצא ידי חובתו. אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש" ישראל

36. וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

37. אם חתם "מקדש ישראל והזמנים". וכדאי שיכוון וישמע

טעות	נזכר/ה	הדין
בחול המועד		
שכח ולא אמר יעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"יעלה ויבוא" וממשיך "ותחזינה"
	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים
	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר לרצה ³⁹
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹
התפלל של יום טוב	בשחירת: לאחר שהתפלל מוסף	אינו חוזר
	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר ל"אתה חונן"
אחר "יעלה ויבוא" אמר "והשיאנו"	קודם "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹
	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"ותחזינה"
	לאחר שחתם "מקדש ישראל והזמנים"	מסיים "המחזיר שכינתו לציון"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר לרצה"
מסופק אם אמר "והשיאנו" או המשיך "ותחזינה" ³⁸	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר לרצה" ¹⁷
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	חוזר ל"ותחזינה"
	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	מסיים "המחזיר שכינתו לציון"
	לאחר שחתם "בונה ברחמיו"	חוזר לרצה" ¹⁸
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה ³¹
תפילת העמידה – מעריב		
ליל ב' דחג הסוכות וליל שמחת תורה		
שכח ולא אמר ותודיענו	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"ותודיענו" ¹⁵
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	לא אכל או עשה מלאכה: אינו חוזר ²
		טעה ואכל³¹: חוזר ומתפלל ⁴² מ
		עשה מלאכת אוכל נפש: אינו חוזר ⁴⁶

הערות

¹ "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה".
² 40. אבל עדיין אסור במלאכת אוכל נפש עד שיבדיל בין קדש לקדש.
³ "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה".

והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור - חוזר ל"אתה בחרתנו".
³⁸ 38. אם אינו מתפלל מתוך הסיפור.
³⁹ 39. אם נזכר לאחר שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או

טעות	נזכר/ה	הדין
תפילת העמידה - מוסף		
ביום טוב ובחול המועד		
לא אמר פסוקי מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ואומר כתיקונו
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אינו חוזר
אמר פסוקי חג אחר או יום אחר במקום פסוקי היום	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ויאמר כתיקונו
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו" ^{מא}
	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	חוזר ³⁰ לראש התפילה

הדין	נזכרה/ה	טעות
יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת		
חוזר ואומר כתיקונו	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	לא אמר פסוקי מוסף של שבת
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה": אינו חוזר	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה": חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים", ואומר "ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרנן מוסף יום השבת הזה" קודם רצה		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות / שמיני עצרת החג הזה": אינו חוזר	באמצע רצה	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה": אומר "והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרנן מוסף יום השבת הזה"		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה": אינו חוזר	לאחר "המחזיר שכינתו לצינן" קודם "מודים"	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה": אומר "ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרנן מוסף יום השבת הזה" קודם מודים		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה": אינו חוזר	קודם "יהיו לרצון" השני	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה": חוזר ל"אתה בחרתנו"		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה": אינו חוזר	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות/שמיני עצרת החג הזה": חוזר³⁰ לראש התפילה		

הערות

42. ואם נזכר אחרי קידוש מתפלל אז ואינו הפסק בין קידוש לסעודה³⁰.

41. קודם שהבדיל על הכוס או ששכח להבדיל בשעת קידוש.

הדין	נזכרה/ה	טעות
ביום טוב ובחול המועד		
פוסק מיד וחוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	התפלל ברכות אמצעיות של חול
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם "יהיו לרצון השני"	
בחול המועד - אם הגיע כבר זמן מנחה: מסיים התפילה ⁴³		
חוזר ³⁰ לראש התפילה ⁴⁴	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	התפלל ברכות אמצעיות של מוסף שבת
פוסק מיד ומתחיל מוסף של יו"ט	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר לתחלת ברכה אמצעית של מוסף מוסף של יו"ט	קודם "יהיו לרצון השני"	
חוזר ³⁰ לראש התפילה	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	התפלל תפלת יו"ט ולא מוסף
חוזר ל"ומפני חטאינו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	
אומר קודם רצה "ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	
אומר "והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"	באמצע רצה	
בחוה"מ: חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת המחזיר שכינתו לציון	
ביו"ט אם לא הגיע עדיין זמן מנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת המחזיר שכינתו לציון	
ביו"ט אם הגיע כבר זמן מנחה: מסיים התפילה ⁴³	לאחר שאמר "השם" בחתימת המחזיר שכינתו לציון	
חוזר ³⁰ ומתפלל מוסף ⁴⁵	לאחר "יהיו לרצון" השני ²⁹	
יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת		
אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים"	תוך כדי דיבור	הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד
אינו חוזר	לאחר כדי דיבור	

הערות

45. וביו"ט אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.
 46. אבל עדיין אסור במלאכה עד שיבדיל בין קדש לחול.
 47. אפילו לא סיים הברכה.

43. ועלתה לו למנחה. ויחזור ויתפלל מוסף.
 44. ובחול המועד (בחול) אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

הדין	נזכרה/ה	טעות
אינו חוזר ³⁶	-	חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"
תפילת העמידה – מעריב		
יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת		
מפסיק ואומר ויכולו וברכת מעין שבע	לאחר שהתחיל קדיש	שכח ולא אמר "ויכולו" ומעין שבע
ממשיך ומפסיק לפני תתקבל (כמו בחצי קדיש) ³⁹ ואחרי ויכולו וברכת מעין שבע אומר קדיש תתקבל	כבר אמר עד "ואמרו אמן"	
אומר קדיש תתקבל עוד פעם ³⁹ אחרי ויכולו וברכת מעין שבע	לאחר שאמר קדיש תתקבל	
מוצאי יו"ט		
חוזר ל"אתה חוננתנו" ⁴⁷	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	שכח ולא אמר "אתה חוננתנו"
אינו חוזר ⁴⁶	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
עשה מלאכה: אינו חוזר ⁴⁶		
טעה ואכל: חוזר ³⁰ ומתפלל		
תפילת העמידה – ערבית, שחרית, מוסף ומנחה		
בימות הגשמים – ממוסף שמיני עצרת עד שחרית יום ראשון של פסח		
אומר "משיב הרוח ומוריד הגשם"	תוך כדי דיבור	אמר מוריד הטל
אינו חוזר	לאחר כדי דיבור ⁴⁷	
ברכת ההפטורה		
יום א' דחג הסוכות ויום שמיני עצרת שחל בשבת		
חוזר לתחילת הברכה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר הנוסח של שבת ולא הזכיר יו"ט
אומר "למדני חוקיך" וחוזר לתחילת הברכה ⁷	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר לתחילת הברכה	לאחר שסיים הברכה ³	
חוזר לתחילת הברכה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	לא הזכיר של שבת
אומר "למדני חוקיך" וחוזר לתחילת הברכה ⁷	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר לתחילת הברכה	לאחר שסיים הברכה ³	

הערות

טעות	נזכרה/ה	הדין
הזכיר שבת וי"ט באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	חוזר לתחילת הברכה
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ²³
יום ב' דחג הסוכות ושמחת תורה		
אמר הנוסח של שבת ולא הזכיר יו"ט	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקין וחוזר לתחילת הברכה
	לאחר סיים הברכה	חוזר לתחילת הברכה
הוסיף "ועל יום השבת הזה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש ישראל והזמנים" ויצא ^{48 מה}
הבדלה במוצאי יום טוב		
לא הבדיל	לאחר שנטל ידיו קודם ברכת המוציא	מבדיל מיד
	לאחר שבירך המוציא ⁴⁹	טועמו מיד ואח"כ מבדיל
	לאחר שאכל	מבדיל מיד
	למחר	שכח רק במוצאי יו"ט: אינו מבדיל ⁵⁰ שכח גם במוצאי שבת: מבדיל עד יום שלישי (בנוסח "בין קודש לחול")
אמר "המבדיל בין קדש לקדש"	תוך כדי דיבור	מתקן ואומר "המבדיל בין קודש לחול"
	לאחר כדי דיבור	שומע הבדלה מאחר ^{50 מ}

הערות

50. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן".

לאחר כדי דיבור - חוזר לתחילת הברכה.
49. או "בורא מיני מזונות" על עוגה.

מקורות וציונים לטבלא דיני שכחה וטעות

כבשח באמצע שאר ברכה ארוכה. ואף שלכתחילה עליו לתקן בכל מאי דאפשר, בנדוד"ד שהתחלת הברכה היא בא"י, אין לו להכנס לחשש ברכה לבטלה מחמת זה. וראה קצוה"ש סמ"ז סקכ"ה. ואף כשאמר למדני חוקיד אין לנו לחוש משום הפסק לגבי ברכת בפה"ג, כיון שהקידוש עלתה לו, והארכנו בהחילוק בין האופנים בדין יו"ט שחל בשבת וחתם רק בא' מהן.

ו. שהקידוש הפסק, כיון שאינו מעניין הברכה שצריך לברך, ואינו בגדר קידוש כלל. ובקידוש על כוס מים והי' בדעתו לשתות יין – ראה מג"א סרע"א סקל"ב ובשו"ע אדה"ז שם סכ"ח (ודלא כרעק"א שם בהגהות שם עה"ג. וראה הגהות רעק"א למג"א סרצ"ט סק"ו) – אין הקידוש הפסק, לפי ששם קידוש עלה, אלא שלא יצא יד"ח כיון שלא הי' על יין. ושו"ר כסברא זו באפיקי מגינים סכ"ה בביאורים סקט"ו שהחסרון הוא מצד אחר. אבל הכא פטומי מילי בעלמא נניהו ואינו בגדר קידוש. וראה כע"ז בשו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ט. והרי כמה אחרונים יצאו לפקפק בדברי המג"א מדין הפסק (נוסף לרעק"א – בחמד משה סר"ט סק"ד, ושם שכך דעת תרוה"ד, במנוה"ט סרע"א בקני המנורה סקכ"ט, ועוד). ואף דאנן בתר דברי המג"א ואדה"ז גרירין, אפושי פלוגתא לא מפשינין, גם בכה"ג שאינו מעניין הקידוש כלל. ול"ד כלל לגביל לתורי ונזכר שכבר נתנו לה לאכול (ראה עד"ז בשו"ת מנח"ש ח"א ס"כ. וקדמו בשו"ת משפטי צדק להר"ש גרמזיאן סצ"ד) – ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרו.

ולא גרע משהיינו בליל ב' דר"ה, שי"א דהוה הפסק – שו"ת רשב"ש סתל"ב. ולדין שאין חוששים לזה, ה"ט שמחמת הספק מברך, כאשר הארכנו בכ"ז וכיו"ב במקורות ועיונים שם, משא"כ בברכה שאינה מן הענין כלל. ועד"ד הסברא בברכת בשמים במוצאי יו"כ שחל בשבת (ס' הבתים הל' שבת פכ"ט הי"ד. ט"ז סתרכ"ד סק"ב. גו"ר כלל א ס"ח, הובא בהגהות רעק"א לט"ז שם. ולדין ה"ט דמברכין דס"ל שכן עיקר, נוסף להטעם דעדיף לצאת כל הדעות מלחוש להפסק כיון שיוצא הבלדה ממנ"פ, כבט"ז שם. וראה א"ר שם סק"ב דאכתי ברכה לבטלה היא וגם שותה יין ללא ברכה. ואולי כוונת הט"ז במש"כ "עדיף טפי לצאת ידי כל הדעות מלחוש להפסק", שכיון שלכמה דעות מברך על הבשמים ממילא אין בזה משום הפסק. וראה שו"ת מהרש"ם ח"א סר"ט בנוגע ברכת על אכילת מצה בין המוציא לאכילה בסעודת היום. וגם למ"ד שברכה אינה בגדר הפסק (וכמשמעות הרא"ש חולין פ"ו ס"ד בכיסוי הדם וברכתו בין שחיטה לשחיטה. ועד"ז הוא באר"ח

א. ספק ברכות להקל, שיש כאן ב' סיבות המחייבות הדלקת נרות ולא קילקה בברכתה. בארוכה בכינוס תורה דחוהמ"פ תשע"ט.

ב. ע"פ קו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד. [וראה גם בקונטרס באתרא דרב חו' ג הע' 45 ואילך. והארכנו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצע"ק מש"כ מפי השמועה בס' הרב אשכנזי].

ג. ולא אמרין דל מיני' תיבות "של שבת וכו'" דסיגי ב"להדליק נר" לחדו – כדהארכנו במק"א.

ד. ולא יאמרנו בין ברכה (הגפן או ברכת קידוש) לטעימה מחשש הפסק. וראה שש"כ פנ"ב הערה פה. ובברכת הבית שמ"ו ס"ט ר"ל שאי"ב הפסק. אבל שוב חזר בו בלוח התיקון שבסוה"ס. וכ"ה בשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' ק, ודלא כמ"ש שם ח"ה סער"ד.

ה. לכאורה י"ל דל"ד לתפלה דתליא בפלוגתא אם צ"ל הזכרה גם באמצע הברכה, והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב ס' ל'קפב, עיי"ש באורך – דהכא לכו"ע לא יצא, וככלל ברכה שבמטבע ארוך כשאמר רק החתימה ושינה בפתחה, וכפס"ד אדה"ז סנ"ט ס"א. אבל בתפלה ה"ז מדין הזכרת מעין המאורע, שהרי חובת תפלה אינה משום שבת ויו"ט, ובעצם הי' ראוי להתפלל י"ח ורק להזכיר של שבת, וכל שהזכיר המאורע באיזהו מקומן מקום לומר שיצא. אבל כאן כל עיקר הברכה הוא בשביל שבת ויו"ט, ולא בירך הברכה כהוגן. וכן מצינו לרעק"א סתפ"ז ס"א לגבי הפטרה.

אמנם, מצינו שנחלקו הפוסקים בברכת מעין שלש על כמה מינים שלא הזכיר כולם בתוך הברכה, והצבנו ציונים לזה בדברינו שם. ואף בנדוד"ד דמיא לה. והרי איכא למימר שטופס הברכה היא של שבת ורק שמוסיף להזכיר של יו"ט (או איפכא. ואכ"מ), וכל שקידוש שבת ויו"ט בדברים על הכוס, וגם חתם כהוגן, עלתה לו. והה"ג לגבי הפטרה. וכ"כ לעניינין בברכת הבית שמ"ג סמ"ג ובשע"ב שם. אלא, שנדוד"ד גרע טפי מברכה מעין שלש, דהתם יכול לברך רק על אחת מהנה, ואי בעי לא אכיל, וגם כשאכל כבר – לכמה דעות אינו כולל, וגם לדין ולדינא שכולל – באם לא הזכיר מין אחד – כו"ע מודו שמברך בפעם הב' רק על מה שלא הזכיר. משא"כ בקידוש שמלכתחילה כך מצותו לקדש שבת ויו"ט באחד, ואינו בגדר הזכרה.

ואם לא הזכיר יו"ט באמצע ברכה גרע טפי שהרי צריך להזכיר שם חג פלוני, כאשר הארכנו שם.

ואחרי שאמר למדני חוקיד אינו חוזר לראש הברכה,

שם בגוף השאלה), משא"כ בנדו"ד שבידך ברכה אחרת לחלוטין. ואף שאין סברא זו עיקר, המסקנא שוה. ול"ד למי שטעה בספה"ע שנתעסק בדבר שבידך עליו אלא שלא עלה כהוגן (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב), דהתם מיידי בברכת המצוות שנתעסק במצוה זו גופא. אבל כאן הטעם שאינו הפסק הוא לפי שקידוש הוא מעניין בפה"ג, לפי שללא קידוש אסור בשתי, או שכך התקנה (וע"ד ברכות אחרות שמסדרים על הכוס כברכת הנר ובשמים ושהחיינו. והביאו ראי' מיקנה"ז לענין כיסוי הדם בראשונים שם), ובנדו"ז אינו בגדר קידוש.

וכ"ה בנוגע לטעות בנוסח הבדלה. ובפרט כשאומר "בין קדש לקדש" במקום "בין קדש לחול", "דהוא שקר" (כל' המג"א סרצ"ט סק"ט).

וראה בשו"ת שבה"ל ח"ח סקי"ח שמסתפק בטעה ואמר בין קדש לחול, שמא ההבדלה בין קדש לחול היא גם מעניין הברכה, שהרי נמנית במנין ההבדלות. וראה עד"ז שש"כ פס"ב סכ"א. ויש להוסיף, שישוד ההבדלה מצ"ע בין קדש לחול, אלא שטבעו חכמים לומר בדוקא בין קדש לקדש (ומה"ט יוצא יד"ח בשכח להבדיל במוצ"ש בהבדלת בין קדש לחול שבמוצאי יו"ט – ראה להלן הערהיד). ומ"מ כיון שלדינא לא יצא, לא חל עליו גדר הבדלה. ואף הם לא כתבו כך רק כמסתפקים. והבוחר יבחר.

ז. דומיא לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה מש"כ לקמן גבי ברכת ההפטורה. ועד"ז הוא בתפלה, ראה להלן הע' לד-לה.

ח. ראה פמ"ג סתפ"ז בא"א סק"א שדייק כן מ' המג"א שם, דאל"כ מאי קמ"ל. וכדברי המג"א, כ"ה בבאה"ט סק"ב ובשו"ע אדה"ז ס"א.

ומשה"ק בכה"ח סקי"א דמאי שנא משאר טעויות שיכול לתקן תוכ"ד כגון בנקיט כסא דשכרא ואמר בפה"ג, ותיקן ואמר שהנ"ב, וכנהנה רבות בשאר טעויות כיו"ב, וה"ט לפי שהיא בגדר הוספת שבח (ראה שו"ת הרשב"א סלה"ה. רשב"א ברכות יב, ב) – צ"ל דשאני הכא שבחתם מקדש השבת וישראל וכו' ה"ז תופס דיו"ט (ור"ה יו"כ) שחל בשבת ולא מינכרא התיקון. (וא"ש מה שבספה"ע בטעה וספר חמשה ונזכר תוכ"ד א"צ לחזור ולומר תיבת היום (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב במוסגר – דהא ליכא ספירה ד"חמשה ארבעה), ומינכרא התיקון). ועוד, דשאני התם שעוקר חתימה הקודמת לגמרי, אבל כאן משתמש בתיבת "מקדש" שבחתימה הקודמת. וי"ל דוגמא לדבר במבדך על פה"ע בנוסח "בורא פרי הגפן והעץ" שבדואי ה"ז שינוי מטבע. ועוד שהוא

דיני כיסוי הדם ס"א. ויתר על כן בר"י מלוניל חולין פו, ב דשאני דיבור של מצוה משיחת חולין) – הנה נוסף לזה דלא קייל"ן הכי, וגם קדיש וקדושה מיקרי הפסק (וראה שו"ת פלא יועץ סט"ז), וגם ברכות הן בגדר הפסק, ושאיני כיסוי הדם שמצרכי שחיטה היא (כבר"ן חולין כח, ב) (בדפי הרי"ף). ועד"ז בעיטור ש"ב הל' שחיטה (מו, ד) דענינא דשחיטה היא) – עוד זאת דאפי' את"ל דכללא כיולו לן בנוגע לברכות בכלל, היינו רק כשהיא ברכה ראוי' ולא כשלא יצא יד"ח ברכה.

ופשוט שאין מקום לומר שכיון שלחד מ"ד א"צ לשתות הכוס בכוס ש"ב (רק שלא תהא נראית ברכת בפה"ג לבטלה) שוב אי"ז הפסק – חדא שג"ז בפלוגתא תליא. ועוד שבקידוש (בשוונה משאר כוס ש"ב) ודאי חייב לשתות. ובלא"ה, כיון שבפועל שותה הרי זקוק הוא לברכת בפה"ג לפני'. ואין לומר דדמיה למי שטעה באמצע ברכת הקידוש שאינו הפסק, דהתם עלתה לו ברכה זו לקידוש, שאין שיחה בדברים אחרים פוסלת ברכת הקידוש, ולכן ל"ש דין מאורע שלא בזמנו בקידוש, וממילא אהני ל' גם לגבי ברכת היין. אבל כשכל עיקר ברכתו היא לבטלה כבנדו"ד, ה"ז הפסק גמור ואינו מעניין ברכת בפה"ג, וכברכה שלא בזמנה. וכאשר הארכנו במקורות ועיונים שם. ואם נפשך לומר בסברא מחודשת שבבידך על המים אינו הפסק לפי שבפה"ג קידוש כחדא מילתא נינהו, וכחדא ברכתא – דבר שזקוק ליסוד וביתא אב בראשונים וקשה לחדש כן ללא מקור, ובפרט שד"ז לא יועיל לגבי ברכת הנר על נר שלא שבת ובשמים של ע"ז, ראה מקורות ועיונים שם – ל"ש לומר כן כשאין הקידוש עולה לו, ורק בקידוש שאין פסולו בגופו אלא דבר אחר גרם לו שלא יעלה לו לחובה כיון שלא הי' על היין וכו', אבל כשעיקר הקידוש הוא שלא כמטבע שטבעו ה"ז ככל ברכה שלא בזמנה. ודומה למי שבידך שהחיינו באחש"פ – ראה מש"כ בקיצור דיני שכחה וטעות ש"ל לקראת פסח אשתקד. וכן מי שבירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש – ראה מש"כ להלן הערה יז. וכן ראיתי שהעלה בקובץ אור ישראל חו' מא ע' סז (מטעם אחר). וי"ל גם בסגנון אחר, דשאני התם בקידוש על מים, שאותה ברכה בעצמה אינה יכולה להיות הפסק, וכל שתיקנו שיקדש אין הקידוש מהווה הפסק לגבי קידוש השני (וראה עד"ז בשש"כ פמ"ז הע' ריח בבידך ברכת היין ב"פ זאח"ז אם השני הפסק, אלא שייח לחלק דהתם אם נאמר שהוא הפסק יצטרך לברך אותה ברכה פעם שלישית. ועוד, דהתם דנים על ברכה השני' שתהא הפסק בין ברכה ראשונה לשתי', אבל בקידוש על המים, השקו"ט על קידוש הראשון שתהא הפסק בין בפה"ג לשתי'. וראה אצלנו במקורות ועיונים

ואין הכרח בגוף הענין אי ס"ל שצריך לחזור ולומר גם תיבת מקדש).

[וכבר העירו שצ"ע וביאור בדעת המשנ"ב, שמחד גיסא בסתפ"ז סק"ג הביא שצריך לחזור ולומר תיבת מקדש וכדברי הפמ"ג, אבל לאידך בבה"ל שם ד"ה תוכ"ד הביא לענינו הסברא (מדברי שו"ת הרשב"א שם) שבתיקון תוכ"ד הו"ל כהוספת שבח].

איברא, שמצאתי בפסקי חמו"ד הל' ר"ה ס"ד שבר"ה שחל בחול ואמר מקדש השבת וישראל ויום הזכרון אפשר דא"צ לחזור. ומשמע מדברי שכ"ה אפילו אמר כך בטעות, ולא רק באופן שרצה לתקן תוכ"ד. והוא מחודש. ולא נתבאר שם טעמו. ולא שבקינן פשיטותא דהפמ"ג מחמת ספיקו דהחמו"ד. ודברי הפמ"ג הובאו לדינא בפת"ש איסרלין ס"א ואר"ח ספינקא שם, ועוד. ומה גם שדברי החמו"ד לא באו אלינו בשלימות וקשה לסמוך ע"ז. ונראה בסברתו דס"ל שאי"ז שינוי מטבע שטבעו, כיון שהוא מטבע לר"ה שחל בשבת, והוא בגדר הוספת שבח, ולכל היותר ה"ז בגדר מאורע שלא בזמנו שנחלקו בזה, והרי בשו"ט אינו יכול להתפלל נדבה. אבל בדעת הפמ"ג נראה שהוא שינוי מטבע ממש.

וראי' לסברת הפמ"ג מהפלוגתא ביו"ט שחל בשבת וחתם רק בשבת (או ביו"ט), שלדעת הכנה"ג ודעמי' יצא בדיעבד, ואינו בגדר משנה ממטבע לפי שלא שינה ממטבע שטבעו בכל יו"ט, "וגם היום הוא יו"ט" (ראה אריכות לשון אדה"ז סתפ"ז ס"ג). והא קמין שאם שינה ואמר מטבע שאינו מתאים ליום זה לא יצא. וראה אצלנו בקובץ באתרא דרב חוברת ג' בענין הטועה בנוסח חתימת הבדלה, במה שהארכנו בכי"ב.

ול"ד למי שטעה ואמר בשבת דעלמא, בנוסח מקדש השבת וישראל והזמנים שהתוספת היא אחרי גמר הברכה שאמרה כתיקון - ראה שו"ת מהר"ף סצ"ח, הביאו בברכ"י שם סק"ב בנוגע לשבת חוה"מ שחרית. (ובכ"מ משמע דקאתי עלה מטעם אחר, מחמת שהיא חוה"מ דאיקרי יו"ט לכמה דעות עכ"פ, ואינה טעות, ועכ"פ אינו שקר. ולכאורה תרוויהו איתנהו בה, שבטעם האחרון לא סגי כיון ששו"ס שינה המטבע. והארכנו בזה במקומו בקיצור דיני שכחה וטעות לשבת שחל אחר יו"ט. וראה גם בארוכה אצלנו בקובץ באתרא דרב שם. ולהעיר מכע"ז בחתימת ההפטרה דשבת חוה"מ פסח בנוסח מקדש השבת וישראל והזמנים - ראה אצלנו בדיני שכחה וטעות בלוח לפסח. אבל להעיר ש"א יתירה מזו, שיצא יד"ח בשבת חוה"מ שחרית בחתימת ישראל והזמנים, אפילו לא חתם בשל שבת כלל - ראה בא"א אופנהיים

שקר גמור, שה"ז כאילו אומר שהיום שבת, וגרע משאר חתימה שמתקן תוכ"ד, ובל' הפמ"ג "ואין היום שבת". וראה באבודרהם סדר תפלות של חול ברכות המצות ומשפטיהם, במה שאינו מזכיר ביו"ט שחל בחול שבת (וילה"ע גם מזה שמזכירים שבת בנוסח "ותודיענו", אף שאינו שבת, שהיא הוספת שבח בברכה) "מפני שדרך להזכיר בשבת בלא יו"ט ומיחזי כשיקרא". (וכמו בשאר מאורע שלא בזמנו דלא אמרינן שהיא הוספת שבח לחוד. אלא שדנו בזה מטעם אחר, מצד הפסק). וראה גם בשולחן שלמה סרצ"ז ס"א סק"ב. ואף גם זאת, דל"ד לשאר ברכות, שהעיקר בברכה מה שמזכיר שבחו של מקום, וכל שהוסיף בו שבח אחר לא איכפת לו, שגם שבח זה תמיד מן הענין הוא (אף שלא תיקונו רק בזמן שמברך על מין זה). אבל כאן עיקרו הזכרת מעין המאורע, וכשהזכיר מאורע אחר שלא מן הענין קילקל בחתימתו. (והא דמהני באומר שוב תיבת "מקדש" - ה"ט משום דמוכח מינה שמבטל דבריו הראשונים דלקמן). [וראה כע"ז לחלק (בענין אחר) בין שאר ברכות לחתימת הברכה במעין המאורע בפמ"ג סתק"ב בא"א סק"ב ע"פ הלבוש שם, דל"ה כמוסיף שבח. וראה נה"ש סר"ט סק"ג. שו"ת אול"צ ח"א ס"ז. וראה חזו"א ס"ח סק"ג בסו"ד מש"כ לחלק בין מאורע שאר ימים דהוי הפסק לאמירת מוריד הגשם בימיה"ח שהוא כמוסיף שבח]. ותו, שבגוף הסברא שהוא כמוסיף שבח - הנה, בכ"מ מצינו בגדר תוכ"ד באו"א, שהיא מחמת עקירה לדבריו הראשונים, ולא (רק) מדין הוספת שבח. וראה מאירי כתובות יח, ב. שטמ"ק שם. נשמ"א כלל כד ס"א. שו"ת שו"מ מהדורא ה' סנ"ב ד"ה והנה בשנת. וראה גם שבט אפרים לנדאו ח"א ס"ו סק"ה ואילך. עטרת המועדים מדלוב סצ"ב. ובכ"מ נת' יתר על כן, שגם הסברא דהוספת שבח יסודה מדין עקירה וחזרה, ומה שצריך לדין הוספת שבח הוא רק בכדי שלא יהא בגדר הפסק. וראה גם שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ח ד"ה איברא. שו"ת מנחת פרי רוטנברג ח"ג ס"ג סק"ד. בירורי סוגיות ברכת הפירות לדידנו הגר"י וקששטוק שליט"א סר"ט אות ג סק"ד (אלא שדחה). ועמדנו בזה בדברינו בכינוס תורה לחוה"מ פ"שע"ה בענין טעה ואמר ותן טל ומטר ותיקן עצמו תוכ"ד. ואכ"מ.

ולהעיר שבכה"ח צירף לזה דעת האומרים שגם ביו"ט אם חתם בשל שבת לחוד יצא דיו"ט איקרי שבת. ולא קיילין הכי. (וראיתי למי שכתב שכדברי הכה"ח מצינו גם בערך השולחן הספרדי סת"צ סק"ה. אבל אינו, דהתם קאי בשבת חוה"מ שחרית, שחתם מקדש השבת ואח"כ טעה וסבר שאינו שבת אלא יו"ט ואמר ישראל והזמנים, וטעמו שחזרה בטעות ל"ה חזרה.

קח סקי"ב בדין הבדיל בשיתיהו יצא לפי שבאמת זמן הבדלה הוא אלא שהוא שלא לצורך כיון שכבר הבדיל, דשאני התם בדין הפסק בתפלה שהעיקר ששייך לתפלה, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. והוא דלא כשו"ת מנחת שלמה ח"א סי"ח. וכפי שהארכנו בכי"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרו.

יח. מוכרחני להאריך כאן, ובהקדים שדין הנז' הובא (בשינויים דלקמן) בבכור"י סתרל"ט סקמ"ט, והב"ד בכ"מ – במשנ"ב שם סקמ"ח. בקצה המטה סתרכ"ה ס"ק קג. ועוד.

ונתחבטו רבים בדבר זה מכמה טעמים: א. חדא שהרי לדעת ר"ת ודעמי' בפירס סדין להגן כשירה אם אינו מסייע בהכשר הסוכה, עכ"פ כשהסוכה קדמה לסדין, ודינו כפירס לנוי. והביא המחבר דעתו בשו"ע סתרכ"ט סי"ט בשם י"א. (ובלבוש שם סי"ט משמע שהעיקר קדמה זו. וכ"כ בא"ר שם סקי"ח. ועכ"פ מידי ספק לא יצא – ראה בכור"י שם סקל"ד. משנ"ב שם בבה"ל ד"ה וי"א). ומכיון שלש"י ר"ת הסוכה כשרה מדוע מברך שוב לישב בסוכה.

ולכאן מוכרח לומר, שכאן מיירי באופן שפסולה גם לר"ת, והיינו כשאינו מגין כעת מגשמים שכעת אינם יורדים, או"י דמיירי שאינו תוך ד"ט לסכך. ועוד ועיקר, דשאני התם שהוא דבר קבוע, ראה פנ"י סוכה ט, ב (בהחילוק בין סדין לאילן, שאינו בטל לסוכה). וראה גם מש"כ בח"א או"ח סי' קנ סקט"ו בטעם דשאני מתקרה. (אלא שכ"כ ליישב הקושיא מ"ש מאילן. והרי בר"ן י, וכן בריטב"א כתבו לחלק שתלוי מה קדם. ולב"ח ולמהרלב"ח שאני סדין שנעשה לצורכו. ולדבריהם אין הכרח לחילוק הנז'). והרי כתב דמיירי בלעטי"ן, שהם משל עץ או ברזל – ראה בבכור"י סתרכ"ו סקי"ב. (אבל להעיר משו"ת אבנ"ז או"ח סתס"ז שגם לר"ת כיון שהסכך פסול מגין מפני הגשם ואין הכשר יכול להגן פסול גם לר"ת. וכ"כ עוד אחרונים. וראה קובץ קול התורה תשרי תשנ"ד). ואכן ראיתי למי שכתב, שלדעת הבכור"י כשהמכסה הוא עראי העשוי מבר, יחזור ויאכל יותר מכביצה, אבל לא יברך לישב בסוכה עוד פעם. ואיהו מיירי רק במכוסה בגג. אמנם, לדעת אדה"ז רס"י תרכו כשמכוון להגין גם ממטר פסולה, וא"כ בלא"ה פסולה. [ואילה"ק לפ"ז במש"כ המג"א שמוטב לפרוס הסדין כשיורדים גשמים – שכוונתו שיפרוס לשם צל. וכן מפורש בבכור"י סתרכ"ו שם שייסגור הלעטי"ן לשם סוכה. אבל בגד"ד כשישב תחת המכסה שנפרסה מכבר לשם הגנה ממטר פסולה מעיקרא. ויל"פ הכי גם בדברי הבכור"י בגדוננ]. וגם פסולה מדין שסוכה שאין מטר

עה"ג בשו"ע או"ח סת"צ ס"ג. והארכנו מזה במקומו. ואכ"מ).

ט. כדעת אדה"ז שהזכרת שם חג פלוני מעכבת. ונת' באורך בקובץ באתרא דרב חו' ו ס"ד ובהערות לשם. ואם הזכיר זמן מתן תורתנו ולא שם החג לא מהני דפשוט שאי"ז ענינו של יום. ואפילו בשבועות לא יצא דאינו ענינו של יום כדעת אדה"ז סתצ"ד שם, דלא כשלמי חגיגה הל' יו"ט דיני תפלת המועדות ס"ג סק"ב. וכש"כ זמן שמחתנו שאינו ענינו של יום.

י. א"צ להזכיר – ראה אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאצ"ל אתה בחרתנו. ובמס' סופרים לא נזכר כלל וכן בנוסחאות קדומות אמרו "זמן שמחתנו" בכל המועדים.

יא. כ"כ בשיח מרדכי וייסמאן ס"ב ספ"ז. ובשש"כ פמ"ז הע' רז נסתפק.

יב. ראה בשו"ת באתרא דרב סי' ל'תרמו.

יג. ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כא"ד.

יד. כ"כ בשו"ת הר צבי ח"א סי' קסו. ויל"ל, שאינו דומה למש"כ במג"א סרצ"ט סק"ט ופסק כן אדה"ז שם סי"א, שבמבדיל הבדלת מוצ"ש בליל יו"ט מברך בין קדש לחול, לפי שאמירת בין קדש לקדש הוא שקר, והארכנו מזה בקובץ באתרא דרב גל' ג) – דשאני כאן, שעיקר ההבדלה במוצ"ש בשרשו הוא בין שבת לחול, אלא שבהיות זמן הבדלתו הוא במוצאי יו"ט בעת הקידוש, תיקנו חכמים וטבעו מטבע "בין קדש לקדש" (ואם שינה מהמטבע לא יצא, כפי שהארכנו בקובץ שם), ובסגנון אחר, שיו"ט לגבי שבת מצ"ע נקרא חול, ומ"מ מחמת קדושתו תיקנו "בין קדש לקדש". אבל בגד"ד כשכבר פקעה קדושת יו"ט, חזר הדין שחייב להבדיל בין קדש לחול, מחמת עיקר חובת הבדלה. (וראה עד"ז בקובץ האוצר גל' טז. שו"מ בשו"ת ויען דוד ח"א או"ח ספ"ד שהעלה ג"כ כן ומטעם אחר. והנלפענ"ד כתבנו). ולהעיר (אף שאינו דומה ממש) ממש"כ באגרות הרמ"ה בסופו, בטעם שאין מבדילין בין יו"ט לחבירו, דהבדלת מוצאי יו"ט סלקא לתרווייהו (ועיי"ש עוד אופן).

טו. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחווה"פ תשע"ד ויל"ל בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

טז. ראה באתרא דרב סי' יז'תריג.

יז. לפי שה"ז הפסק גמור. ועד כאן לא מציינו שטעות בברכה אינה בגדו הפסק, כי אם בבירך ברכה הנצרכת לו כעת, אלא שלא עלתה בידו, כגון בקידש על היין ונמצא מים, ויין מוכן לפניו לשתותו, שאין ברכת הקידוש הפסק בין בפה"ג לשתיתו היין, אבל בגדוננו שא"צ לברך שהחיינו או לישב בסוכה שהרי כבר בירך, ה"ז הפסק. ואינו דומה למש"כ הט"ז או"ח סי'

יושב בסוכה, ביארו בכמה אנפי: לפי שאין הסוכה מזומנת לפניו, או שכיון שהסוכה פסולה אין לברכה על מה לחול, וכעת אין ע"ז שם סוכה, או שמעשה האכילה הוא בגדר הפסק לפניו (אבל בכ"מ שבהתחיל לשתות יין, וראה שיש בו מים אינו הפסק). וכש"כ כשהפסיק בדיבור. וראה שו"ת עצי הלבנון או"ח סכ"ה. מקראי קודש סכ"ו. עדות ביעקב סוסי קכו. ועוד.

ובאמת, בשו"ת עמק התשובה ח"ג סנ"ד ואילך, יצא לחלוק על הנ"ל וס"ל דממא לשוחט שנתנבלה בידו שאינו חוזר ומברך. אבל אינו דומה לנדוד, דשאני התם שיועד שהברכה אינה חלה כשלא נמצאת כשירה אבל הכא חשב שהסוכה כשירה, והסיח דעתו מברכתו (וראה עמק התשובה שם סנ"ה. שו"ת קנין תורה ח"ב ס' קי. ועוד).

ה. והעיקר, שצ"ע, לדבריו שמברך עוה"פ לישיב בסוכה, לכאן ברכת לישיב בסוכה הראשונה ה"ז הפסק בין ברכתו בפה"ג לשתית הכוס. ובשלמא בנוגע לקידוש - קייל"ן שגם במפסיק בדיבור בין קידוש לטעימת הכוס אינו חוזר ומקדש. אלא, שבפשטות ליכא לאקשווי מידי, דהרי קאי התם כשזכור אחרי שכבר שתה מהיין. וכלשונו: קודם שהתחיל לאכול. ואין להשיב הנעשה כבר. [ניש"ר"ל בדעתו שאם לא התחיל לאכול עדיף שאין כאן הפסק, לפי שמעשה האכילה הוא ההפסק. או שבכגון דא עדיין לא חלה הברכה]. אבל בזכור לפני"ז יל"ע. ומצינו בכ"מ שגם כששייך לברכה, ה"ז הפסק כשא"צ לאומרו כעת, אף אם לפי טעותו עליו לאומרו עכשיו. וראי' מוכחת ממש"כ בראשונים שברכת אשר נתן או מקדש השבת בקידוש היום ה"ז הפסק בין ברכה לשת"י. והארכנו מזה במקורות ועינים להל' יומית אות תרז.

ויותר נראה דממא לקידש על היין ונמצא מים, שאין הקידוש שבינתיים הפסק בין בפה"ג לשת"י, כיון שבאמת עליו לקדש כעת אלא שטעה שיש בידו יין. (משא"כ במברך ברכה שאינה ראוי' כעת בכלל - ראה להלן בלוח לליל שמע"צ בטעה ובירך לישיב בסוכה בשמע"צ).

ו. ועוד להעיר, שמש"כ בבכור"י ובמשנ"ב וכו' שייאכל כזית - צ"ל שכזית לאו דוקא, שהרי השיעור הוא יותר מכביצה. וראה באו"א בקונטרס ירח איתנים (שפירא) ס"ה (ע"נא). ושם, דמיירי בלילה ראשונה דוקא, ומחד גיסא, כיון שאוכלו בסעודת קבע חייב בכל שהוא, ולאידך כיון שהוא לילה הראשונה חייב בכזית. ולכאורה אינו עולה יפה עם אדה"ז שמוותר לאכול כזית בסוכה ולהשלים ולאכול כביצה מצומצמת

יכול לירד לתוכה, שאי"ז סוכה אלא בית. [ומש"כ במג"א לפרוס הסדין, אף שכשאין מטר יכול לירד פסולה (וגם לר"ת. ואדרבה, מרא דהאי שמעתתא, שסוכה שאין גשמים יורדים לתוכה פסולה הוא ר"ת בעצמו) - י"ל דמיירי בסדין שהוא ארוג, וממילא גשמים יורדים לתוכו, אלא שיוורד בטפטוף ואינו מונע הישיבה. ולהעיר שבחכמת שלמה סתרל"ט ס"ה פי' מטעם אחר, וכ"כ בספרו שו"ת האלף לך שלמה או"ח ס"ס"ו, דהמג"א מיירי שהגשמים הפסיקו לירד ורק שנוטף מהסכך. וראה צפע"ג סוכה פ"ו ה"ב]. ובשו"ת שבה"ל (ח"ד סנ"ז וח"ז ס' ס. וראה ח"י סצ"ג) השיא הדברים לכוונה אחרת. וצ"ע. (ומה שהביא שם בשבה"ל להוכיח דבריו ממה שהקשו ראשונים שר"ת יפרוס עור על הסוכה - המעיין בשו"ת מהר"ח או"ז קצד, יראה שקושייתו היא ש"פרוס שטיחי עורות על שולחנו". אלא שקשה ליישב כפשוטו, דא"כ מאי שיאטי' דשי' ר"ת בפירס סדין על הסכך. ובכל אופן, נראה שכוונתו שעדיין גשמים יורדים למקום אחר בסוכה, ורק שניצול שלא תסרח מקפתו, עיי"ש בלשונו. ומתאים לדעת האחרונים שבכה"ג כשירה. ועצ"ע. וגם אם נפרש שלדברי מהר"ח או"ז בכיסוי בעור כשר כיון שאינו במסמרים ונסרים וכן שלפ"ז בסדין עראי מותר (ולהעיר מכע"ז בט"ז סתרל"ה סק"ב, שגדיש מותר אף שאין מטר יורד לתוכו, שאינו דומה לבית. אבל ראה פמ"ג במ"ז שם) - הרי בדעת ר"ת עצמו אין הדבר מוכרח. ומשמעות שאר הראשונים וכ"פ אדה"ז, שגם כשהסכך מעובה אינו בגדר סוכה, והיינו שגם ללא מסמרים פסול. וראה או"ז ריש הל' סוכה ובהגמ"י סוכה פ"ה סק"ט שגם במסמרים הטעם דמצלת מן הגשמים, ולא משום דהוי קבע). ובשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סמ"ג מפרש שהישיבה תחת הסדין הוא חומרא בעלמא. ומחזורתא כדברינו. ושו"מ כן בקובץ תשובות להגר"ש א"ח ח"ה סי' קיז. ובבכור"י כת"ש, שעדיף לישיב תחת הלעטי"ן, לפי שלדעת הרבה פוסקים יוצא יד"ח גם כשאין מטר יכול לירד. וראה שבה"ל שם. אבל אדה"ז (סתרל"א ס"ה) הניחם אחרי הדלת, ופסק בסתמא שהסוכה פסולה].

ב. ועוד נתקשו לאידך, מדוע אצ"ל ברכת הזמן עוה"פ, שאא"פ לצאת יד"ח זמן כשאין כאן התעסקות בקיום המצוה. והאריכו בזה בשלמי תודה ס"י. אמרי יצחק מועדים ווייס ס"ג.

ג. כן הקשו, שלכאן לא יצא יד"ח קידוש שה"ז מהבב"ע ששותה יין ובקביעות חוץ לסוכה. וראה משברייס גלגל החוזר ח"א סנ"ז מש"כ ליישב בזה.

ד. ומה שחוזר ומברך לישיב בסוכה, אף שמיד אח"כ

שמדברי קבלה, וכן למ"ד שזענו שבת עיקרו מה"ת (וכן שמחת יו"ט באכילת פת – ראה שו"ע אדה"ז סי' קפח שם), הרי יש בה הנאת הגוף, ובמצות התלויות באכילה יצא גם ללא כוונה. (וראה בית הלוי פ' תרומה ד"ה איתא במדרש. ושם כתב לחלק בין עונג שבת שכל שכוונתו לתענוג יצא, לשמחת יו"ט שלא יצא. אמנם לא נחית לדין מצ"כ, ומיירי רק מצד גוף הענין שאין כוונתו לשם מצוה. כן צ"ב במש"כ שביו"ט לא כתיב עונג. ואולי כוונתו רק בלישנא דקרא. אבל ראה שו"ת כת"ס או"ח סל"ט ד"ה וע"פ דברינו, שכתב שבאוכל בשבת לשם אכילה גסה לא יצא כלל. (וראה גם שם סוסי' קז. אבל התם מיירי לענין מצות אנשים מלומדה ולא מצד חובת המצוה. וראה גם שם סע"ח). וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ס סק"ה ד"ה והנה. ולהעיר מערוה"ש סרצ"א ס"ו). ויש שתירצו, שה"ז כהיפך כוונה, ומעשיו מוכיחים שאינו רוצה לצאת, שאינו לוקח לח"מ וכו' (אף שיש המהדרים גם בזה, כנ"ל). ועצ"ב להסוברים שבמצוות שיעיקרן התוצאה, גם בכוונה הפכית, יצא יד"ח – ראה גם לקו"ש חי"ט ע' 203.

[ולהעיר מדוגמתו דק"ל"ל שייצא יד"ח קידוש בתפלה אף שלא נתכוון לכך, ואדרבה דעתו ורצונו לקדש אח"כ על הכוס. ודלא כמאן דס"ל שאינו יוצא בתפלה לפי שמצ"כ, ובפרט שכל אדם דעתו לקיים המצוה כתקנת חז"ל על הכוס – ראה תוס"ש סרע"א סק"ג, הב"ד במנוה"ט שם בקנה"מ סק"א, ובהגהות רעק"א או"ח סרע"ג לט"ז סק"ב. שו"ת חת"ס או"ח סט"ו. שם סי"ז. סכ"א. הגהותיו לשו"ע או"ח סרע"א למג"א סק"ט. שו"ת שו"מ חמישאה סי"ז. משנ"ב סרע"א סק"ב. ועוד. וצ"ל, דבכוונה לתפלה סגי, ששו"ס מתכוונים להזכיר שבת – ראה מחה"ש סרע"א סק"ב. ישועו"י שם סק"ב. שו"ת ר"י מסלוצק ס"ז. מהר"ם שיק מצוה לא. ועוד. ועוד איכא בגויה שיי"א עיקר המצוה לקדש בשניהם בתפלה ועל הכוס – ראה בה"ג ריש הל' קידוש. פנ"י צל"ח וראה יוסף ברכות לג, א. קצוה"ש סע"ט בבדה"ש סק"א]. ומצינו כה"ג במג"א סרצ"ה סק"ט שבאכל סעודה אחת בפורים אינו חוזר בשכח להזכיר ועה"ג, לפי שכבר יצא יד"ח סעודת פורים. וכנה"ב בט"ז סתרג"ג סק"ב. ובאמת, בסעודת פורים חמיר טפי, ולפמ"ג סתרג"ה במ"ז סק"א בעי כוונה זכר לנס. וגם בזה, ה"ז ע"ד היפוך כוונה, שיעיקר הסעודה כדבעי הוא אח"כ אחרי מנחה. ונראה, דשאני פורים שאין כאן כוונה שלא לצאת לפי שרוצה לצאת גם בראשונה, שמצוה להרבות בסעודת פורים. אבל בסעודת שבת רצונו רק לקיים קידוש

חזן לסוכה, אף שבפשוטו ה"ז תוך כדא"פ. אבל י"ל שבאוכל באותו מקום ה"ז חלק מסעודת קבע.

יט. ראה קצוה"ש סמ"ז סק"ד. ונשאר בצ"ע. ולכא"ו מוכרח הוא לפמ"ש בהגה בשו"ע אדה"ז סי' קפח סי"ג.

כ. ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח סי"ג-יד. ס' המנהגים ע' 60.

כא. סידור. ראה שעה"כ פל"ד סי"א. ולדעת רוב האחרונים – כ"ה גם בנוגע לנשים. ובפרט למש"כ אדה"ז סי' קפח סי"י שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצוה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים – לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה מש"כ אצלנו בלוח יומי בהערה, לענין גדר שמחת יו"ט בנשים. ואכ"מ.

כב. שבדלית ברירה יש לסמוך על האומרים דביעבד מהני להוציא יד"ח, אף שהעיקר כדעה דלא מהני – ראה שו"ע אדה"ז סי' קסז סי"ז.

כג. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ו כתב בקצוה"ש סמ"ז סקכ"ה מטעם אחר, עיי"ש.

כד. וראה חשוקי חמד בכורות נ, א בארוכה.

כה. נתקשו רבים בכנון דא, דכיון שלכמה ראשונים יוצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט במיני תרגימא (וכ"כ מהר"ל בהגה על שו"ע אדה"ז סי' קפח סי"י, בנוגע למיני לחמים שאין קובעים עליהם סעודה שאדה"ז חזר בו בסוף ימיו ולא הצריך לאכול כשיעור סעודה), וא"כ יצטרך לחזור ולברך גם במעין ג'. ולאידך, עפ"ז מקום לומר שלא יחזור בשכח יעו"י בסעודה שלאחרי, לפי שכבר יצא סעודת יו"ט לפניו, וממילא לא עדיפא מס"ג בשבת שאינו חוזר. ושקו"ט בזה גם בכל שבת, בנוגע לקידושא רבה הנהוג אחרי מוסף שאוכלים מזונות לפני סעודת פת. [ומה שבפוסקים נזכר רק בס"ג שלא לחזור, דמיירי במי שכל אכילתו היא פת. ועוד, שבס"ג שאני, די"א דאי בעי לא אכיל אפילו מלחם שאין קובעים עליהן סעודה, וגם לא מעשה קדירה כ"א פירות וכיו"ב].

אבל בקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ח כתב דהיינו רק בנתכוון לצאת בו יד"ח סעודה. וראה גם תורת חיים סופר סקפ"ח סק"ד. ברכת הבית שיי"ז, כט. שלחן שלמה (להגרשז"א) סרפ"ט ס"א סק"ד.

איברא, דלכא"ו צ"ע בדבר, דהא אנו קיילין שמצות אצ"כ בדרבנן (וממילא גם בלא ידע שהיום שבת או יו"ט או שאוכל פת יצא – ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה סכ"ט). וגם למ"ד שמצ"כ בדרבנן, ובפרט במצות

סי"ד. קצוה"ש שם].

עוד יל"ע מטעם אחר, שבאינו אוכל בזמן הסעודה, תו אין דינה כס"ג (ראה מח"ב סרצ"א סק"ד. משנ"ב שם סק"ו. אבל ראה פמ"ג סי' קפח בא"א סקט"ו. משנ"ב שם סקכ"ו. ולכא' סותר ד"ע, ומזכה שטרא לבי תרי). איברא, הכא קיימינן באוכל אחר חצות, וה"ז זמן ס"ג.

והנה, למש"כ בלקו"ש חט"ז ע' 284 הע' 7, במנהג אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שבאכילת מזונות אחרי קידושא רבה, אוכלים ס"ג לפני ס"ב (וכנראה לא ס"ל שהוא ע"פ מהר"ל הנ"ל בשם אדה"ז, חדא דהתם מיירי רק במיני לחמים שאין קב"ס, והמנהג גם לאכול מעשה קדרה וכיו"ב. ועוד, שלפ"ז נמצא שדוקא בס"ג הידר לאכול פת ולא בס"ב, וד"ז רחוק מהסברא. ובפרט, שהמנהג אצלנו בס"ג בטעימת איזה דבר ולא בפת), שוב אינו חוזר בשכח להזכיר כשאוכל פהב"כ שבקידוש לפי שדינה כס"ג. אלא שבינו"ט ל"ש לומר כן שאין חובת ס"ג. (ובכלל, מקום לומר שמש"כ מהר"ל בשם אדה"ז קאי רק לענין עונג שבת ולא לענין שמחת יו"ט. אבל לא מסתבר לחלק בהכי. וסתימת דבריו דקאי על תרווייהו).

ולמעשה מצינו שכן הכרעת הפוסקים, שרק במי שלא הי' לו פת לס"ב ואכל פהב"כ כתבו שלא יחזור בס"ג, וטעמם שהי' בדעתו שלא לאכול פת ונתכוון לצאת בזה. (ראה שו"ת דברי דוד מילדולה ספ"ו, הב"ד בעיקרי הד"ט סי"ג ס"ד, ובבית מנוחה דיני ס"ג ס"ג, ובחסל"א סרצ"א סק"א. והובא לדינא בכה"ח סי' קפח סק"מ. אר"ח ספינקא שם סקי"א. תורת חיים סופר שם. ברכת הבית שם. קצוה"ש שם. ולהעיר, שבדברי דוד לא מיירי בפהב"כ דייקא). אבל בלא"ה נקטינן שכיון שבדעתו לאכול פת אח"כ חוזר בסעודת פת ולא בסעודת פהב"כ. (אבל ראה שיורי טהרה מע' ב סקנ"ב, ובספרו יוקח נא סתרצ"ג סק"ה שלא חילק בין נתכוון לסעודה או לא. וחולק על מח"ב הנ"ל. ואין דבריו מכריעים).

ולכא' נפק"מ לפ"ז בשבעת ימי המשתה, דקיל"ן שבס"ג א"צ פנים חדשות (אא"כ לאלו שהכריעו כהדעה שגם בס"ג א"צ פ"ח ואפ"ל ללא דרשה. ואכ"מ), שאם אכלו בקידושא רבה אחרי התפלה נצריך פנים חדשות בסעודה שלאחמ"כ אח"כ כדן ס"ג (שהרי בטעם שאין מברכים ז"ב בס"ג ללא פ"ח, כיון שאינה עיקר כ"כ - שו"ת מהר"י ווייל סי' קטו. ב"י אה"ע סס"ב. אבל לפמש"כ בב"ח שם לפי שבס"ג אין דרך להרבות במנות, וכ"ה בט"ז שם סק"ה, ודאי אינה בגדר ס"ג). ומעולם לא שמענו שזיהרו בזה. ועכצ"ל כנ"ל, כיון שדעתם בעת הקידוש לאכול סעודת פת אח"כ.

במקום סעודה, שבזה גם רביעיית יין מועיל, ולא לשם מצות סעודת שבת.

עוד ראיתי למיסבר סברא, שלא יצא גדר סעודה ללא בשר, וממילא רק סעודת פת נחשבת כסעודת שבת (ראה פשט ועיון ברכות מט, ב). או כלך לדרך זה, שהכל כסעודה אחת דמיא (שו"ת תשוה"נ להנ"ל ח"ה סע"ט). ודבריהם מחודשים, ואין להם בית אב ומשענת חזקה בפוסקים. [ופשוט לדידי ולדכוותי שגמר הסעודה לענין זה תלוי בברכה אחרונה או בשיעור עיכול כשכבר אינו יכול לברך, דאלת"ה, נימא שיצא ס"ג גם באמצע סעודה שני' כשאוכל מיני תרגימא בסוף הסעודה].

וני"ל בפשיטות בטעמא דמילתא שבאינו מתכוון לשם סעודה אינו חוזר, כיון דאי בעי לא אכיל כיסנין עתה, שהרי בדעתו לאכול פת אח"כ, והדר דינא כסעודת הרשות. משא"כ באין דעתו לאכול פת עוד, שמוכרח לאכול עתה. ואף עזה גופא תלוי ברצונו, אם יאכל פת אח"כ או לא, דנים רק על ההווה אם מוכרח באכילתו עתה או לא, דאלת"ה הרי גם כל עיקר המצוה תלוי בדעת האדם, שכשאינו עונג עבורו פטור, וכן מותר להתענות תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"ז סתצ"ה בקו"א סק"ה). ועכצ"ל, שכיון שעונג הוא לו, ורצונו ודעתו לאכול פת, אי"ז בגדר "אי בעי לא אכיל". אמנם, בחי' תלמיד הרשב"א פסחים קא, א, כתב שאף שא"צ לאכול סעודה ראשונה בלילה, כיון שעלתה לו לחובתו ונפטרה מחמתה חוזר. אבל אין לה"ר מזה, דהתם שאני שאכלה לחובתו.

[ויש שכתבו להסתפק בד"ז מטעם אחר שכיון שנחלקו הדעות בגדר פהב"כ, שמא דינה כפת וחוזר (וכמובן, ד"ז שייך רק בדבר שהוא ספק לחם גמור). אבל אינו, שהרי לפ"ז מצריכים אנו שיחזור מעיי"ג, וה"ז תרתי דסתרי לומר שדינו כפת, ושיחזור ויברך מעיי"ג ולא ברהמ"ז. ורק בסעודה שלאחרי' בשכח להזכיר שייך לומר שמא יצא יד"ח בסעודה שלפני' מחמת הספק שדינה כפת ולא יחזור לברך. אמנם, באם הוא תוך שיעור עיכול לאכילת פהב"כ, י"ל שבלא"ה צריך לחזור, שהרי אנו קייל"ן שלא יצא חובת ברהמ"ז בברכת מעיי"ג (ואכ"מ), וממנו"פ אם אין דינה כפת לא קיים מצות סעודה (למ"ד שצ"ל פת דייקא), וחוזר מחמת סעודה זו, ואם דינה כפת עדיין מוטלת חובת ברהמ"ז עליו.

ועוד להעיר בגוף הענין, שבלא"ה מקום לומר שלא יחזור בשכח מעין המאורע בברכת מעיי"ג, שהרי י"א שא"צ להזכיר מעין המאורע במעיי"ג. אמנם, לאו כו"ע מודו בהכי. ובנתכוון לשם מצות סעודת שויו"ט נראה שלמסקנת אדה"ז צריך לחזור גם בברכת מעיי"ג. וראה פמ"ג סי' קפח בא"א סק"ט. שו"ת מהר"ם בריסק ח"א

טעמו שהזכרת מעין המאורע מהני רק בדיעבד אבל לכתחילה צ"ל ברכה בפ"ע לקדושת היום, וכל שסיים כבר רצה כבדיעבד דמיא, שלא להצריכו לחזור ולברך ברכת רצה. (ועפ"י, אולי מקום לומר יתירה מזו בדעת החי"א, שאם הזכיר כבר של שבת ברצה, אין לו לחזור לאחר המעשה, גם כשלא סיים הברכה). אבל לשונו "דאפי" נזכר קודם מודים לא מהני משמע דבכל גוונא מיירי. ואדרבה, נקט הדוגמא דנזכר קודם מודים, שבפשוטות הכוונה שסיים כבר רצה, ולרבותא נקטי'. ואולי כוונתו להשמיענו שאפי' בברכת רצה שהיא מקום הזכרת יעו"ל לא מהני. ועדיין יל"ע אם ס"ל שגם אחרי שכבר הזכיר של שבת חוזר ומברך ברכה בפ"ע].

וראה ברכת הבית ח"ב שמ"א סכ"א ובשע"ב לשם ובהגהת המחבר שם. וכן העלה בשו"ת אול"צ ח"ב פ"ט ס"ב לחלוק על החי"א, ונראה מדבריו שר"ל שכל עיקר הטעם שתיקנו ברכה בפ"ע דלא אטרחהו להתפלל י"ח, אבל שכבר התפלל ברכות של חול, אין טעם שיחזור. ועו"ל בסגנון אחר, שמעיקרא לא תיקנו חובת ברכה בפ"ע לשבת, וסגי בהזכרה לחודה, ורק כיון שפטרוהו מלהתפלל י"ח ברכות ממילא נזקקו לתקן ברכה לשבת, אבל גם אחרי התקנה אי"ז תקנת ברכה כ"א חובת הזכרה, ואמטו להכי, באופן שהתפלל כבר י"ח הדין לעיקר הדין ומזכיר של שבת בעבודה. (ואה"ל שלשי' ב"ש ביו"ט שחל בשבת שמברך שתי ברכות בפ"ע לקדושת היום (ביצה יז, א) משמע שאחרי שלא הטריחוהו כבר תיקנו חובת ברכה, אבל אנו בדעת ב"ה איירינו הכי. ויל"ע בדעת הפר"ח סתפ"ז ס"א שביו"ט שחל בשבת וחתם באחד מהן לא יצא, אי ס"ל שאחרי התקנה ה"ז חובת ברכה, או"י שאף שנשארה חובת הזכרה לחוד, מ"מ משנה ממטבע שטבעו במתפלל שבע. ועוד, שכיון שמן הדין ראוי להתפלל כן, "אלא שהחכמים הקילו על האדם" (כל הרא"ש ברכות פ"ג סוסי"ז. אדה"ז סתפ"ז ס"ב), נמצא שאין כאן תקנה לברך ברכה בפ"ע, אלא קולא שלא לברך י"ח. וכל שכבר בירך י"ח אין מקום להורות לו להחמיר לברך ברכה בפ"ע, שאי"ז חומרא אלא קולא. [לאידך, פשוט שאי"ז לכתחילה להתפלל מעיקרא י"ח ולהזכיר של שבת, וכל כ"ל הפוסקים (ואבהוהו דכולהו – בשו"ע סרס"ח ס"ד) "יצא", דהיינו בדיעבד, ומפורש כן בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ג, ואף אנו במאי עסקינן כשכבר התפלל י"ח. וק"ל. וכבר האריכו לתווך הטעם שלא הטריחוהו משום כבוד שבת כנ"ל עם הטעם שבידורשמי ברכות פ"ה סוף ה"ב שאסור משום בקשת צרכיו. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"א. ואף אנו בעניותינו כתבנו מזה – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' יב'רא. ולהעיר מפנ"י ברכות כט, א בפ"י הגמ'

נו. מג"א סר"ח, סקי"ז. משנ"ב שם סקנ"ח. כלה"ח שם סקס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסים ס"ט.

נו. אמירת יעו"ל מהני גם לכתחילה בנזכר אחרי רצה – כ"כ בדה"ח סי' קיא ס"א, והב"ד במקרא קודש (אורבאך) סי"ח ס"ד, ובכה"ח סתפ"ז סק"ו. ודלא כחי"א כלל כח ס"ו, הב"ד בפת"ש סרס"ח ס"ד ובפת"ע שם סק"ד ובארוחות חיים ספינקא שם סק"ה ובמשנ"ב שם סקי"ג ובכה"ח שם סקכ"ה (וסותר ד"ע ממש"כ בסתפ"ז לגבי יו"ט. ודוחק לחלק בין שבת ליו"ט, כיון שנוסח יעו"ל ל"ש לשבת (ראה כעיי"ז בדעת החי"א בתהל"ד סרס"ח סק"ו. ולהעיר ממחה"ש סרס"ח סק"ה שר"ל בדעת הרא"ש לחלק עד"ז בין שבת ליו"ט) – שהרי יכול להזכיר קדושת היום באו"א באמירת "רצה נא במנוחתנו ביום השבת הזה" וכדומה. ובחי"א גופ"י כ"כ גם בנוגע ליו"ט).

[ולהעיר שברדה"ח שם סע"ד ס"ו נשאר בצ"ע. אבל מתו"ד בסי' קיא נראה שהוקשה לו רק כשכבר התחיל מודים. ואולי יל"פ באו"א, דפשיטא לי' רק כשנזכר קודם מודים, משא"כ כשנזכר אחרי התחלת רצה. ולכא' כשנזכר אחרי סיום רצה, אם יאמר ברכה אמציעית של שבת יצטרך לחזור על ברכת רצה עוה"פ וה"ז ברכה לבטלה, וממילא מורינן לי' שיאמר יעו"י שם. אבל כשלא גמר רצה, שפוסק באמצע הברכה (שבברכות אחרונות לא אמרו שיגמור הברכה, כפשוטו. וכן מפורש בדה"ח סס"ז ס"ב. קיצור שו"ע סע"ז סי"ח. ועוד. וראה תהל"ד סרס"ח סק"ז. ובאמת ליעקב קמניצקי סרס"ח ס"ב עלה ונסתפק בד"ז ואישתמיטת' כל הנ"ל), חוזר ומתחיל ברכה אמציעית של שבת (אף שנמצא מברך י"ט ברכות). וכ"מ קצת בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם סע"ט סק"ו שבנזכר אחרי שומע תפלה חוזר לאתה קדשת ולא מהני שיאמר מעין המאורע שם. (אלא שי"מ בדעתו ובדעת אביו הרמב"ם שבדיעבד יצא בהתפלל של חול בשבת גם בלא הזכיר מעין המאורע כלל. ואכ"מ). ועל"ע.

ובעיקר הקושיא שהקשה בדרה"ח – ראה חכמ"ש סרס"ח ס"ד. ומה שתי' שזה משנה ממטבע שטבעו – צע"ג לדידי ולדכוותי, שהרי לכו"ע יצא יד"ח בדיעבד. ורורה גם שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאי"ז שינוי ממטבע שטבעו חכמים שהרי מן הדין ראוי ה' לעשות כן. ושומ"מ שנתקשה בזה בשו"ת עמק התשובה ח"א ס"ד סקי"א.

ולאידך, בדעת החי"א מקום לפרש דקאי רק כשנזכר בברכת רצה, אבל בנזכר לאחמ"כ יודה שיאמר יעו"י שם, שלא לגרום לברכה לבטלה. ותו, שהרי עיקר

בסתפ"ז ס"ב כתב בסתמא "בברכה אחת מהן", אלא שיוצא יד"ח באיזה ברכה שיהי' (אדה"ז סרס"ח ס"ז). ומפורש יותר בסתפ"ז שם. ואולי קאי רק בברכות אמצעיות או בעבודה. וראה שו"ת עמק התשובה שם סק"ט בכוננת אדה"ז לגבי הזכרת קרבנות מוסף. ואכ"מ). אבל כשנזכר אחרי ש"ת, וכן באם התחיל רצה ולא סיימה, יחזור לברכה אמצעית, שאין בכך הפסד. ובפרט שכ"מ דעת ר"א בן הרמב"ם כנ"ל. (וראה שו"ת מתת ידו ח"ב סוס"ד שנקט בפשיטות שאחרי ש"ת חוזר לשל שבת, אבל לא נחית לכ"ז). וכן ראיתי שכתב בפשיטות בכרם שלמה האס דיני תפלת יו"ט (נדפסו אחרי סתק"ט), וכן במעשה בראשית (בן אדהאן - מגדולי רבני המערב, נלב"ע בשנת תרפ"ו) ח"ג מצוה תלג (ע' 36 - במהדור"ח). וראה מש"כ בדעת האול"צ במורי' ניסן תשע"ט ומה שהשיגו באדני שלמה סרס"ח ס"ה. ושניהם לא נחתו לכמה מהפרטים דלעיל.

כז.* ראה בארוכה בקיצור דיני שכחה וטעות לחג השבועות תשפ"ב.

כח. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק בדבר.

כט. שוע"ר סי' קח סי"ז.

ל. והנה, בשו"ע אדה"ז סי' קכו ס"ג סתם הדברים, שבנוגע לש"צ הכריע שסומך על תפלת מוסף לכתחילה לא רק בר"ח אלא גם בשויו"ט. אמנם, בנוגע לדין היחיד שבנזכר בדיעבד אחרי מוסף אינו חוזר - הביא ד"ז רק בנוגע לר"ח ולא בנוגע לשויו"ט. וטעמא בעי. וסבור הייתי לומר, שבאמת ה"ה בשויו"ט, ולא נצרכה להדגשה עוד פעם, דהיינו הך, שה"ה הוא הטעם, דלא גרע בדיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. ואדרבה, בר"ח (כשחל בחול) יש מקום להורות לו שיתפלל נדבה. אבל בשבת ל"ש להתפלל נדבה. וכ"כ בפמ"ג סי' קכו בא"א סק"ג. (אבל ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כו'תלג שביארנו בדברי הפמ"ג באו"א, עיי"ש). והנה, בפמ"ג סת"כ בא"א סק"ג נחית לשקו"ט בדין היחיד בשויו"ט, דספק שמא אין דנים יחיד מש"צ, וספק שבשויו"ט ש"צ נמי חוזר. ועכ"ז העלה שלא להחמיר. וכש"כ לדין שאדה"ז השמיט כלל הספק בדין היחיד. והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב שם. ומה גם לדעת אדה"ז בסידורו (בכ"מ ואכ"מ) להחמיר גם בס"ס בברכות. ובקצוה"ש סע"ח ס"ג ובדה"ש סק"ט פסק נמי דה"ה בשבת. וכ"כ במנחת שבת על קש"ע סע"ו סקל"ה.

אמנם בכלים של שלמה גאלדמאן סי' קכו שם, כתב להכריע בשויו"ט שחוזר, ומשני טעמים, חדא מה

שם "הני שבע דשבתא כנגד מי", דמשמע דס"ל שהיתה תקנה מיוחדת לברך ברכה בפ"ע, ודלא כנ"ל. אבל ראה יד דוד זיצנהיים ברכות כט, א. (ולהעיר ממש"כ שם כא, א). וגם בד' הפנ"י אפשר להעמיס כדברינו, שכ"ז רק כשאינו מתפלל י"ח, אבל במתפלל י"ח חוזר ליעקר הדין, והפנ"י ר"ל שכיון שפטרוהו מלומר ח"י ברכות, ממילא נזקקו לתקן ברכה בפ"ע בכדי שיהיו במספר שבע, אבל אין כאן חובת ברכה מצ"ע. וראה גם בצל"ח ברכות לג, א ד"ה בתחלה קבעוהו. ויתר על כן, מצינו בברכ"י סי' קכד סק"ג (וראה בשלמי חגיגה הל' יו"ט ס"א ס"ב בהערת הרב המג"ל) למיסבר סברא להורות לכתחילה לבן חו"ל ביוט"ש להתפלל של חול ולהזכיר של יו"ט בעבודה בכדי להוציא בני א"י, עיי"ש בנדון דידו'.

ובלא"ה, כיון שבדיעבד לכו"ע יוצא, ונחלקו האחרונים, הרי במקום ספק נקטינן דסב"ל. (אבל לפום סברא הנ"ל, שכיון שכבר התפלל ברכות של חול אין טעם שיחזור, הרי גם בנזכר אחרי ברכת ש"ת יש להורות שימשיך ויאמר רצה ויזכיר מעין המאורע ברצה, שהרי כבר גמר ברכות אמצעיות של חול. ולא הכרענו כן בפנים, שהרי גם אם יזכיר ברכה בפ"ע לקדושת היום לא הפסיד שאין כאן ברכה לבטלה, משא"כ בנזכר אחרי שגמר רצה).

וצ"ע לסברא זו, כשנזכר אחרי מודים, מדוע יחזור לברכה אמצעית (שכ"מ מסתימת ההלכה בשו"ע סרס"ח ס"ה ובשו"ע אדה"ז ס"ח) ולא יזכיר שם. ואולי אכן כצ"ל, ורק כשגמר כל הברכות וסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו לא מהני הזכרת שבת. ובאמת בהכי מיירי בשו"ע שם, וכן גם במקור הדברים בסמ"ק סי"א, שסיים תפלתו, ולא נתפרש להדיא באופן שנזכר לפנ"ז. ובל' הלבוש סרס"ח ס"ה (ובא בהמשך לס"ד, עיי"ש) מדוייק עוד יותר, שרק בסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו אמרו שיחזור לברכה אמצעית, עיי"ש. ויל"ד. אבל בדרה"ח גופא בסי' קיא מפורש שגם לדעתו בנזכר אחרי מודים מורין ל' לחזור לברכה אמצעית (אלא שנתקשה בטעם הדבר. וראה שם סס"ז ס"ב).

ולמעשה, כיון שיי"א דלא מהני הזכרת שויו"ט רק בברכות אמצעיות או בעבודה ולא בברכות אחרונות (ושקו"ט בזה. ואכ"מ), יש להורות שכשנזכר אחר מודים יחזור לברכה אמצעית, והרי גם הדרה"ח נקט לעשות כן (אף שהוקשה לו בטעמא דמילתא). ולאידך, בנזכר קודם מודים יאמרו שם, שלא ליכנס לברכה לבטלה בחזרת רצה עוה"פ. ומה גם שיל"פ כן גם בדעת החי"א. והרי הזכרת שויו"ט ברצה עדיף טפי מהזכרה בברכה אחרת, שהרי מעיקרא כך ה' ראוי לאומרה בעבודה לולא כבוד שויו"ט (אדה"ז סרס"ח ס"א. אבל

לב. ראה בשו"ת באתרא דרב סי' ל'קפב.

לג. כ"כ בס' הבתים ש"ד ה"ה.

לד. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בשויו"ט שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בזכור קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה לאפוקי נפשי מפלוגתא ושתהא תפלתו כהוגן אליבא דכו"ע.

והנה, איסתפק לן מילתא, אם כבר אמר בא"י אם יאמר למדני חוקיך, שהרי נחית לחשש הפסק, והרי כל החשש דמאורע שלא בזמנו ג"ז משום הפסק, ומאי אולמא דהאי הפסק מהאי הפסק. ואולי כיון שמעיקר הדין ההכרעה שאינו הפסק אין לו להוסיף עוד הפסק. או"י דלמדני חוקיך עדיף טפי, שאינו שקר לפני המקום כמאורע שלא בזמנו באופן שהוא שקר גמור.

ולמעשה נראה שיאמר למדני חוקיך, הן מטעם הנ"ל, ועוד שי"א במאורע שלא בזמנו דחמיר משאר הפסק, שיש בזה גם גדר שינוי מטבע (ראה משנ"ב סי' קח בשעה"צ סק"ס בדעת הגר"א. חזו"א סי"ח סקי"ג בסו"ד). ועוד טעם, שבקשת רחמים עדיף משאר הפסק, שבכ"מ מצינו שאינו בגדר הפסק, ולמדני חוקיך הוא גם בקשה, ול"ד להזכרת המאורע שאינה בקשה. ואפילו במקום שההזכרה נאמרת כבקשה, אכתי חילוק בין דבר שאינו מענין מאורע של יום, ללמדני חוקיך שתמיד זמנו הוא. (וע"ד מש"כ הט"ז סי' קח סקי"ב לחלק בין הבדלה דשייכא כל השנה, משא"כ כשאומו בימות החול מה ששייך לפסח). ובכלל, מאורע שלא בזמנו, ועוד איכא בגווה, ובהקדם הטעם שבמקום חשש ברכה לבטלה מורינו ל' לומר למדני חוקיך. ובקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ז דעדיף לן הפסק מברכה לבטלה. ועד"ז כתב בשו"ת פלא יועץ ס"ז. ואכתי צ"ב, מ"ט לא אמרינן שה"ז כשח במזיד וחוזר לראש התפלה. (ראה משה"ק בקצוה"ש סכ"א בבדה"ש סקי"ב. שו"ת אג"מ ח"ד סצ"ג. ועוד). ובקצוה"ש סמ"ז שם כתב שרק במדבר עם חברו הו"ל הפסק אבל במדבר לפני הקב"ה אע"פ שאינו מענין התפלה אי"ב גדר הפסק, וה"ר מדין מאורע שלא בזמנו, יעו"ש. אמנם, ד"ז לא יושיענו למ"ד שגם מאורע שלא בזמנו בגדר הפסק. ובפרט בנדו"ד, דקיימינן השתא שכבר הפסיק במאורע שלא בזמנו, אין טעם להורות לו מה"ט גופא לומר למדני חוקיך.

אמנם, מצינו שכתבו ליישב ההיתר דאמירת למדני חוקיך, שא"ב משום הפסק מחמת שהוא צורך התפלה להצילו מברכה לבטלה. ואדרבה, האמירה

שהביא בשו"ב סי' קכו סק"א, שאחרי הגלות נגלות שו"ת הרשב"א כת"י שכתב לפסוק לחזור, ואילו הו' שמייע להו הו' הדרי בהו, ועוד מחמת דקדוק לשון אדה"ז, וממילא כתב שדיינו לפסוק כן בר"ח. ואף וכתב שבר"ח וחוש"מ בודאי אין לזוז מפסק אדמו"ר ואינו חוזר, אבל בשויו"ט נראה שחוזר, עכת"ד.

אמנם אנו בעניותינו הארכנו שם שאין להוכיח מאומה משו"ת הרשב"א, ואא"פ לכפול הדברים כאן, קחנו משם. ועוד נת' אצלנו שם כנ"ל שאדה"ז השמיט כל עיקר ד"ז שיש מקום לספק בדין היחיד.

ועכ"ז, אכתי לא ברירא לן מילתא, שיש מקום לומר דשאני שויו"ט שלא יצא כלל חובת תפלה של שבת, ול"ד לר"ח דחסר לו רק הזכרת מעין המאורע. ושאני ש"צ שמקילים גם בשויו"ט דיאכא נמי משום טירחא דציבורא. אבל ז"א, חדא דלכמה דעות גם בר"ח הו' כמאן דלא צלי. ולאידך, גם בשויו"ט י"א שהוא רק בגדר מעיני המאורע. ותלוי בב' הדעות באם מתפלל שוב כשלא ירויח בתפלתו שוב, שנחלקו בזה הן במנחת שויו"ט שהתפלל של חול, והן במנחת ר"ח כשלא הזכיר יעו"י – ראה שו"ע סי' קח ס"א. אדה"ז שם סי"ז). ולאחרי כל ההסברות בדבר, דוחק גדול לחלק בד"ז בין שויו"ט לר"ח. ועוד, שגם בש"צ זקוקים אנו לב' הטעמים טורח ציבור ושתפלת מוסף לפניו, ועל כרחך דסגי במוסף גם לשויו"ט. ועכצ"ל דסברי רבנן שגם אם דינו כלא התפלל, מ"מ סגי להש"צ בתפלת מוסף מאיזה סיבה שתהי'. (ויש שביארו בדבר שאחרי שמתפלל מוסף כדן שע"י תפלת מוסף כדן מצטרפת ההזכרה במוסף לתפלת שחרית, וחזר הדין בנוגע לתפלת שחרית דהוי כהתפלל כראוי). וחזרנו לתחילת הדין דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. וראה קובץ אסיפת חכמים חו' יו"ד ע' קפח ואילך. ולחנם האריך בזה. (ובשאר דבריו שם בעיקר הדין – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב שם).

איברא, שיש להסתפק בטעה והתפלל תפלת חג אחר, או ביו"ט שחל בשבת, והזכיר רק א' מהן, אם אפ"ל חוזר בנוכח אחרי מוסף, וכן בש"צ כשנוכח לפני מוסף, שיי"ל דהוי כלא התפלל כלל, כיון שאמר קדושת היום ולא אמרו כדבעי, ולא דמי למי שהתפלל תפלה שלימה של חול ולא הזכיר מעין המאורע. אבל במשנ"ב סי' קכו בבה"ל לס"ג ד"ה והכי נהגו מבואר דלא כנ"ל. וראה מה שהאריך בזה בקובץ קול התורה גל' סח ע' קכה ובמעדני כהן קופשיץ ח"ה סי'.

לא. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תהל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ.

והנה, בקצוה"ש הערות למעשה שם כתב דבאתה חוננתנו שאני לפי שצריך להזכיר מעין חתימה סמוך לחתימה. אבל טעם זה לא הובא בפוסקים. ועוד, שלכמה דעות אינו מעכב. ותו, שבכ"מ מצינו שחוזר ומזכיר במקומו, גם כשל"ש טעם הנ"ל. ורביעי בקודש, שיתכן שמרגינתא טבא שתיקנו רב ושמואל הוא להזכיר במקומו דוקא - ראה להלן בהערה כג (אף שיש מהראשונים שכתבו שנהגו לאומרה במקום והשיאנו - מחז"ו סדר פסח תפלת יו"ט ראשון. סידור רע"ג הובא בפ"י הרשב"ץ ברכות לג, ב. (אבל במהדו"ח העירו שבכת"י אחרים אינו. וראה בשמו במאה שערים דלקמן). מאה שערים לר"ץ גיאת ה' הבדלה. ועוד). ובכללות הענין, ראה בארוכה בבירור הלכה בענין שכח לומר ועל הנסים בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ג סי' ג, בענין הזכרת השמות שלא לצורך. ואכ"מ.

מ. ראה שש"כ פס"ב הע' לו.

מא. נחלקו הפוסקים ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצוי" תשמ"ז (בלתי מוגה). ושם, שאף שבלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא - במזכיר קרבן אחר קלקל וגרע טפי. וע"ד הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך לומר כולם. וכש"כ בשינה וקילקל. ועד"ז כתבו כמה אחרונים (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדו"ב) גליון ג הע' 26 בכינו"ב. וש"נ. ויו"ל דוגמא: אמירת "מוסף" ולא "מוספי" ביום א' דר"ה שחוזר - ראה הגהות רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה. שע"ת שם בשם הלק"ט. אבל במשנ"ב בשעה"צ סק"ו שחוזר רק בלא סיים הברכה. ובדה"ח סי' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים". ועד"ז, במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח (או ביו"ט שחל בשבת - של שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לפניך קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע - ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קס. וראה מה שכתבנו בענין זה בלוח יומי לחנוכה תשע"ו (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק. ושם, אפי' הזכיר של שבת בהברכה. אבל, ג' פשוט שאם אמר "ואת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים].

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו להדיא דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) - ראה בכור"י סתרנ"ט סק"א. חיי"א כלל כח סט"ז. משנ"ב סי' קה סק"ח. סתפ"ח סק"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בניעמים ח"ב המאסף לחאו"ח סק"ג. מנח"י ח"ח סמ"ט. שבה"ל ח"ד סס"ג. ח"א או"ח סי"ז

דלמדני חוקיך באה רק לתקן תפלתו. (וע"ד שמותר לשאול הדין אצל חבירו - ראה חיי"א כלל כה ס"ט, הב"ד במשנ"ב סי' קד סק"ב, אף שיש לחלק קצת, שאי"ז לצורך גוף התפלה כ"א למנוע ברכה לבטלה).

ובהכי ארוחנא ליישב מש"כ הריטב"א תענית ג, א, שאין לומר למדני חוקיך רק במקום שמחזירין אותו, ודלא כדעת הרב החסיד שהביא שם - דלכאו' ממנ"פ אם הוא בגדר הפסק אין לאומרו כלל. ואם אינו הפסק, מ"ט לא יאמרנו בכל גווני, לתקן הברכה שיתהא כהוגן. ולהנ"ל א"ש (נוסף על ההסברה בלא"ה, שהתיקון דאמירת למדני חוקיך הוא רק בדלית ברירה, שמאחר שכבר הוציא ש"ש לשם ברכה, אינו הגון לתקן ברכתו ולשנות לאמירת פסוק. והארכנו בזה בבירור הלכה בענין שוכח על הנסים). דס"ל שבמקום שאין מחזירין אותו, ולא נתבטלה תפלתו מחמת העדר ההזכרה, אי"ז בגדר צורך תפלה.

לפ"ז, מובן היטב החילוק בין מאורע שלא בזמנו שאין כאן תיקון התפלה, ולכמה דעות נתבטלה תפלתו מחמת ההפסק וחוזר לראש, אבל אם יאמר למדני חוקיך הרי מטרתו רק בכדי לתקן התפלה. ולית לן בה.

לה. ולא מהני שיחזור לותתן לנו לפי שקלקל הברכה שהזכיר שקר לפני המקום - הקרבת קרבן מוסף.

לו. ע"פ שו"ת גו"ר או"ח כלל ד סי"ט - הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ץ) סכ"ג - באו"א. והנלענ"ד כתבנו.

לז. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק בדבר.

לח. ראה קצוה"ש סמ"ז סי"ב. לקט הקמח החדש סי' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות נ, א בארוכה.

לט. ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"ז לגבי אתה חוננתנו (אף שיש מקום לחלק קצת). ודלא כמט"א סתקצ"ט ס"ז שאינו חוזר כל שהתחיל כבר "ותתן לנו". וכבר כתבו כו"כ לתמוה על דבריו - ראה שד"ח מערכת ר"ה ס"ג סק"ג. קצוה"ש הערות למעשה שער חודש תשרי ע' קיג (ועיי"ש שכתב באו"א קצת). שו"ת יהוד"ח ח"א סצ"א. ועוד. וראה בשערי זבולון או"ח ח"ב ס"ה סק"ב שביאר דעת המט"א באופן מחודש שמרגינתא טבא שתיקנו אינו בגדר הבדלה אלא חלק מנוסח התפלה, וכמו שאינו חוזר בשכח לומר "אתה בחרתנו". ובשו"ת שבה"ל ח"ט סכ"ג כ' ליישב כיון שיכול לומר על הכוס. וכ"ז דחוק. והרי בשכח ותודיענו וטעה ואכל קודם הבדלה על הכוס קנסינו ל' שעשה שלא כהוגן. וכבר כתבו שגם לדברי המט"א יכול להחמיר ולחזור.

אחר. והדרינו לסברא קמייתא. ראה בעיקרי הד"ט או"ח סי"א. ובשורת מנח"י שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא טעות דמוכה. וצ"ב. וראה גם בשורת משנה"ה ח"ז סע"ג באו"א. ועד"ז בשורת שרה"מ ח"ג סוסי' לא. ועצ"ע בכ"ז.

מב. ראה שורת באתרא דרב סי' טז'תתד. וש"נ. ולהעיר מכעי"ז בהשקו"ט בליל פסח שחל בשבת כשהתחיל הלל (ראה אצלנו בלוח לפסח תשפ"ב), שאין מפסיקים אותו משום הקדמת ויכולו שהיא תדירה, לפי שהקדמת תדיר היא למצוה בעלמא. אבל אין הנידון דומה דהכא נחתינן לשקו"ט באמירת קדיש לפני מעין שבע, וגם בענין אמירת תתקבל. ומ"מ, הדין אמת כנ"ל, שכל שהתחיל קדיש (היינו עד "ואמרו אמן") אין להפסיק.

מג. ראה שורת אג"מ או"ח ח"ד סע"ק"ג. אבני ישפה או"ח ס"ז ואילך. רבבות אפרים ח"ב סצ"ו (ולא ראה דברי רבו בשורת אג"מ). ואף שיל"ד שמעין שבע אינו בגדר תפלה וחזרת הש"צ (וראה אצלנו שורת באתרא דרב סי' יח'תקסו), מ"מ לו יהא שספק בדבר, יש לאומרו עוד פעם. וראה בארוכה אצלנו בשורת באתרא דרב סי' טז'רמב, בענין שלילת אמירת תתקבל ב"פ. ומובן, דהכא שאני מטעם הנ"ל. וק"ל.

מד. שו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין שכח לומר ועל הנסים בשורת באתרא דרב (פורים) ח"ג סי' ג. בענין הזכרת השמות שלא לצורך. ואכ"מ.

מה. בבברכת הפטרה – לא הזכיר של יום טוב רק בחתימה לא יצא. וראה א"א מבוטשאטש סרפ"ד שאם התחיל מעל הכל ולא הזכיר שבת בפתיחת הברכה לא סגי. וכן מוכח מהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א לגבי ברכת הפטרה בשמע"צ שחל בשבת, עיי"ש. אף ש"א שאם הזכיר מאורע שלא בזמנו חוזר ומתפלל, היינו משום הפסק, אבל בברכת הפטרה שאני, ודמיא לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה משנ"ב ס"ה סק"א. וילקט יוסף שנה שמינית קונט"ז סס"ח. ומ"מ כל שלא סיים הברכה, יחזור לתחילת הברכה לתקן ברכתו, כיון שאין כאן חשש ברכה לבטלה – ראה קצוה"ש סמ"ז סי"ג ובבדה"ש קכ"ה.

מו. נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, והיינו ע"י שיתן היין לתינוק (ראה שד"ח אס"ד מערכת ה סקט"ו (והובא בשש"כ ח"ב פנ"ח הע' צז). וראה שם פס"ב הע' י). וספק ברכות להקל, ובמק"א הארכנו במשמעות דעת אדה"ז בזה.

מז. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחיהמ"פ תשע"ד וי"ל בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

שאלה ט (עיי"ש החילוק מקריה"ת שבקרא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשורת שו"מ שתיתאה סכ"ב דאזיל בתר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל סי' קג. שו"מ רביעאה ח"ב סי' קח (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה הפסק הוא רק בתפלת תשלומין. וילה"ע, שלרוה"פ גם בתפלה עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, ביו"ט ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרסג (שבסוכות שקרבנות מעכבים זא"ז חוזר. וראה הגסמן שם. ובשורת שבה"ל ח"ד שם העיר מפסק הרמב"ם (תו"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מעכבין זא"ז. וכבר הקשו (ראה מנ"ח מ' שכ) שד' הרמב"ם הם נגד פשטות הגמ' (מנחות מד, ב) לחלק בין סוכות לשאר המועדים. ובשורת מנח"י העיר לנכון מחי"א כלל כח בנשמ"א סק"א שבמצאו עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ הה"נ בתפלה, עיי"ש מש"כ). הגסמן בארוחות חיים סתרס"ג סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קוידינוב בהדרת שלום הוספה לסמ"ג. שורת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו סי' רל. תשוה"נ ח"א סשפ"ח. בצעה ח"ב סס"ח. רבבות אפרים ח"ו סשד"מ. שורת להורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסיף במספר הקרבנות).

וקצת ראי' (ראה עד"ז בשורת רבבות אפרים שם) ממה שבספרד ל"א פסוקי מוספין דילמא אתי למיטעי, ועדיפא להו לבטל לכתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד (וי"א שגם בדיעבד ל"ו), ולכא' צ"ל הטעם שבטעה גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל תפלתם. ומ' שבזה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים.

ובטעה בספיקא דיומא, לכו"ע יצא כשהזכיר יומא, דאנן בקיאין בקביעא דירחא.

ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות ("פסח לה", וביום הבכורים" בפסח וסוכות, וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לן, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו – שה"ז שקר גמור, דלדידן חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ל ל"ש במוסף.

אבל, עפ"ז לכא' נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי החג, או תאריך אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר, שאומר "ואת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור", ומסיים בענין